

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ
HERACLEA PONTICA KENTİ VE SİKKELERİ

Ayşe ÇELİK

2501090040

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Oğuz TEKİN

İSTANBUL-2019

TEZ ONAY SAYFASI

	T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI		

GÖRENCİNİN;		
Adı ve Soyadı	: AYŞE ÇELİK	Numarası : 2501090040
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	: TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI	Danışman : PROF.DR. OĞUZ TEKİN
Tez Savunma Tarihi	: 27.12.2019	Saat : 10.00
Tez Başlığı	: "HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ HERACLEIA PONTICA KENTİ VE SIKKELERİ"	

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezini **KABULÜNE** / **YIBIRLIĞI** / **DEĞİŞİTİLMESİNE** karar verilmiştir.

JÜRI ÜYESİ	İMZA	KANATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. OĞUZ TEKİN		Kabul
2- DOÇ.DR. ALİYE EROL ÖZDEBAY		Kabul
3- DR.ÖĞR. ÜYESİ DERYA ÇİĞİR DİKYOL		Kabul

YEDEK JÜRI ÜYESİ	İMZA	KANATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DR.ÖĞR. ÜYESİ Y. GÖRKEM ERGİN		
2- DR.ÖĞR. ÜYESİ EVREN ŞAR İŞBİLEN		

ÖZ

HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ HERACLEA PONTICA

KENTİ VE SİKKELERİ

AYŞE ÇELİK

Bu tezin amacı, Karadeniz'in güneybatı sahilinde bir Bithynia kenti olan Heraclea Pontica'nın Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerindeki tarihini ve sikkelerini ele almaktır. Daha önce bu isimle ve içerikle lisansüstü bir tez yapılmamış olması nedeniyle çalışmanın –en azından tez düzeyinde- özgün ve bundan sonra yapılacak çalışmalara temel teşkil edeceği kanaatindeyim. Tez iki ana omurga üzerine kurgulandı: kentin tarihsel süreci ve sikkeleri. Tarihsel süreç ele alınırken antik kaynaklar ile modern eserlerden yararlandı. Sikke kataloğu ise, yayımlanmış kataloglardaki sikkelerin tespit edilerek bir katalog oluşturulmasına dayanmaktadır.

Antik dönemde iki doğal limana sahip olan Heraclea Pontica, birçok geminin uğrak noktası olmuştur. İ.Ö. 560'ta kuruluşundan İ.Ö. 70'te Roma himayesine girene kadar, Karadeniz sahasındaki önemi sürdürmüştür. Elverişli konumuyla kent kısa sürede gelişmiş, batıda Sangarius'tan başlayıp, doğuda Parthenius'a kadar olan bölgede topraklarını genişletmiştir. Kuruluş döneminde demokratik bir yapıya sahip olan kent, tiranlık dönemi ile gücünün zirvesine ulaşmıştır. Bithynia prensleri, Galatia tehlikesi, III. Aleksandros ve Roma dönemlerinde tutunmayı başaran Heraclea Pontica, Mithradates ve Romalılar arasında gerçekleşen savaşta Aurelius Cotta tarafından yağmalanmış, bu yıkımın ardından parlak günlerini geride bırakmıştır.

Modern çağa ulaşan kalıntılar açısından Heraclea Pontica şanssız bir kenttir. Özellikle Hellenistik döneme ait çok az sayıda yapı ayakta kaldığından, döneme ait bilgi veren antik eserler ve daha zengin bir buluntu topluluğu olarak sikkeler, kentin tarihini aydınlatmamızda kritik öneme sahiptirler.

I. Kısım'da, kentin kuruluşu ve gelişimi ele alınırken Hellenistik ve Roma dönemlerinde kent tarihi Küçük Asya'daki önemli politik gelişmeler ile paralel irdelenmeye çalışılmıştır. II. Kısım'da, kentin sikkelerinin değerlendirilmesi yapılmış, III. Kısım'daki Katalog bölümünde ise, kentin Hellenistik ve Roma döneminde basılan sikkeleri, sikkeler üzerindeki betimleme ve lejandları sunulmaya çalışılmıştır.

AnahtarKelimeler:Heraclea Pontica, Herakleia Pontike, Karadeniz Ereğli, Bithynia, Karadeniz, Pontus, sikke

ABSTRACT

HISTORY OF HERACLEA PONTICA AND ITS COINS DURING THE HELLENISTIC AND ROMAN IMPERIAL PERIODS

AYŞE ÇELİK

The aim of this thesis is to examine the history and coins of Heraclea Pontica, a Bithynian city on the southwest coast of the Black Sea, during the Hellenistic and Roman Imperial periods. Since there has not been a graduate thesis with this name and content before, I believe that this thesis will be the basic source for the further studies about this field. The thesis is based on two main spines: the historical process of the city and its coins. Ancient sources and modern works were used in the historical process. The coin section is based on the identification of the coins in the published catalogs and the creation of a catalog.

Heraclea Pontica, on the southwest coast of the Black Sea, has become a stopover point for the ships with its antique harbor. Starting by establishment, Heraclea Pontica gained importance in the Black Sea area until the Rome in 70 BC. Due to its location, the city expanded its territory from the Sangarius to the Parthenius.

It had a democratic structure during the foundation period, later, during the tyranny of Dionysios, the city reached a peak of its power. In the war between Mithradates and the Romans, the city was looted by Aurelius Cotta, the city had left its old glory days behind. The ancient literary works and numerous coins left by the city play an important role in our exploration of the city's history.

In the first part, the establishment, development and political events of the city were discussed during the Hellenistic and Roman periods. II. Section, the evaluation of the coins of the city was done and III. The Catalog section includes, the coins minted during the Hellenistic and Roman periods, the characteristics, descriptions and legends on the coins have been tried to be presented.

Keywords:Heraclea Pontica, Herakleia Pontike,Bithynia, Ancient Cities in Anatolia, Pontic Cities, City Coinage, Coinage.

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, ÖZ'de belirtildiği üzere, Karadeniz'in güneybatı sahilinde bir Bithynia kenti olan Heraclea Pontica'nın Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerindeki tarihi ve sikkelerini ele almaktır. Daha önce bu isimle ve içerikle lisansüstü bir tez yapılmamış olması nedeniyle çalışmanın bundan sonra yapılacak olan çalışmalara temel teşkil edeceği özgün bir çalışma olduğunu düşünüyorum. Tez genel olarak iki ana omurga üzerine kurgulandı: kentin tarihsel süreci ve sikkeleri. Tarihsel süreç ele alınırken antik kaynaklar ile modern eserlerden yararlandı. Sikkeleri ele aldığımız Nüsmatik kısmı ise, yayımlanmış kataloglardaki sikkelerin tespit edilerek kentle ilgili yeni bir katalog oluşturulmasına dayanmaktadır. Tezin katalog kısmında Heraclea Pontica'nın Hellenistik Dönem sikkeleri ele alınırken, yayımlanmış kataloglarda tarihler kesin olmadığından ve "İ.Ö. 4. Yüzyıl" gibi genel ifadeler kullanılmış olduğundan, Klasik Dönem-Hellenistik Dönem ayrımı yapmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle incelenen kataloglarda İ.Ö. 4. Yüzyıl kapsamında yer alan tüm sikke tipleri, tez için oluşturulan katalog kapsamına alınmıştır.

Kent ile ilgili yapılan kazı ve araştırmalarda, günümüze erişebilen kalıntıların azlığı, kent ile ilgili önemli bilgilere literatür ve kent sikkeleri aracılığıyla ulaşmamızı sağlar. Bu nedenle çalışma üç kısma ayrılmıştır. I.Kısım'da, antik dönemde yaşamış tarihçiler ve onların bugün kaynak olarak kullandığımız eserlerine yer verilerek, bu kaynakların Heraclea Pontica kenti için önemi aktarılmaya çalışılmıştır. Kentin kuruluşu, gelişimi ve Karadeniz'in önemli liman kentlerinden biri haline gelmesi konu edilmiş, bunun yanı sıra kentte meydana gelen politika değişimleri, tiranlığa geçiş, Hellenistik dönemde kenti etkileyen önemli olaylar ve Anadolu'da Roma'nın güç kazanmasıyla başlayan Heraclea Pontica-Roma ilişkileri ele alınmıştır.

Çalışmadaki Bölüm'de, kentin Hellenistik ve Roma dönemine ait sikkeleri ile ilgili bir değerlendirme yapılarak kent tarihi, sikkeler aracılığıyla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Heraclea Pontica kentinin Hellenistik ve Roma dönemine ait sikkelerinin özellikleri, ağırlıkları, hangi standartlarda üretildikleri, sikkelerin basıldığı madenlere ait para birimleriyle birlikte verilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde kente ait sikkelerin üzerinde görülen tanrı ve tanrıçalar ve onlara ait atribüsler, kentin farklı dönemlerinde görülen sikke tipleri ve betimler ile lejandlara yer verilmiş ve değerlendirme yapılırken sık kullanılan sikke tipleri ve kent içinde ve dışında değişen

güç dengeleri ve gelişmeler ile kentte basılan sikkeler arasındaki bağlantı incelenmeyegayret edilmiştir.Sikkelerde görülen tanrı-tanrıça-kahramanlar, hayvanlar ya da semboller, alfabetik sıraya göre yer verilmiştir.

III.Kısım'da,Heraclea Pontica kentine ait, daha önce oluşturulmuş kataloglardan alınmış sikkelere yer verilmiştir. Bu, katalog kısmında, Heraclea Pontica antik kentinin kuruluşundan itibaren bastırıldığı sikke tipleri, birimleri, ağırlıkları, çapı gibi özellikleri bu katalog aracılığıyla, olabildiğince çeşitlendirilerek ve kronolojik bir sıra izlenerek aktarılmaya çalışılmıştır.Sikke katalogu listelenirken, sikkelerin ağırlığına öncelik verilerek bir sıralama yapılmıştır.

Öncelikle, tez konumu seçmekle başlayan uzun tez sürecimde, sabrı, ilgisi, cesaretlendirmesiyle desteğini her daim yanımda hissettiren, kıymetli görüşleri ve yönlendirmeleriyle çalışmamın bilimsel temellere dayanmasında en önemli katkıyı sağlayan tez danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Oğuz Tekin'e teşekkürlerimi sunarım. O olmasaydı bu çalışma da olmazdı. Kendisinin gösterdiği anlayış ve gayretlendirmesi ile oluşturduğum bu tezin, çalışma yapmak isteyen diğer araştırmacılar için yararlı bir kaynak olmasını diliyorum. Tezin manuskriptini okuyup geri bildirimleri sayesinde önemli bazı kaynaklara ulaşmamı sağlayan ve önerileriyle tezin kritik bazı kısımlarına önemli katkılarda bulunan izleme komitesi üyeleri Doç. Dr. Aliye Erol-Özdizbay ve Dr. Öğretim Üyesi Derya Dikyol'a teşekkür ederim.Ayrıca, yaptıkları çalışmalarla Türkiye'de Eskiçağ Tarihi alanında değerli katkılar sağlayan, İstanbul Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Kürsüsü Öğretim üyelerine sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Bu çalışmanın gerçekleşebilmesi içinışyerimde gösterdiği anlayış ve destek için değerli yöneticim ve dostum Suna Sarıkurt'a, sonsuz desteklerini ve sevgilerinihiçbir zaman esirgemeyen çok sevgili dostlarımdeniz Akoğul, Özge Uçarcı Aksu, Seda Aras, Ersen Ataker Orhun ve Yelda Uğurlu'ya, tez süreci boyunca gösterdiği anlayış ve yardımları için kardeşim Yasemin Çelik'e, enerjisiyle her daim güç veren kardeşim Hüseyin Çelik'e ve elbette çok sevdiğim annemedestekleri için çok teşekkür ederim.

AYŞE ÇELİK

İSTANBUL,2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
HERACLEA PONTICA.....	2
1. KONUMU VE ADI	2
2. ANTİK KAYNAKLAR-TARİHÇİLER	3
2.1. Yerel Tarihçiler	5
2.1.1. Herodorus (İ.Ö. 5. Yüzyıl)	5
2.1.2. Promathidas (İ.Ö. 3.Yüzyıl).....	6
2.1.3. Amphitheus (İ.Ö. 3. Yüzyıl).....	6
2.1.4. Nymphis (İ.Ö. 3. Yüzyıl)	6
2.1.5. Domitius Callistratus (İ.Ö. 1.Yüzyıl)	8
2.1.6. Memnon (1. Yüzyıl)	8
2.2. Diğer Antik Kaynaklar.....	9
3. HERACLEA PONTICA TARİHİ	12

4. TİRANLIK DÖNEMİ	16
4.1. I. Klearkhos (İ.Ö. 364-352).....	17
4.2. Satyros (İ.Ö. 352-346).....	22
4.3. Timotheus (İ.Ö. 346-337).....	23
4.4. Dionysios (İ.Ö. 337-305)	26
5. HELLENİSTİK DÖNEM	29
5.1. AMASTRIS (İ.Ö. 305-284).....	30
5.2. II. KLEARKHOS VE OKSATHRES (İ.Ö. 300-283)	31
5.3. LYSIMAKHOS (İ.Ö.302-281)	32
5.4. ROMA'NİN MÜDAHALESİ	33
6. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ	42
İKİNCİ BÖLÜM	51
NÜMİSMATİK DEĞERLENDİRME	51
7. Hellenistik Dönem Sikkeleri	54
7.1. Hellenistik Dönemde Sikke Tipleri	58
7.1.1. Tanrı-Tanrıçalar	58
7.1.1.1. Athena	58
7.1.1.2. Dionysos	58
7.1.1.3. Hera	59
7.1.1.4. Herakles	59
7.1.1.5. Nike.....	61
7.1.1.6. Tykhe	61
7.1.2. Yaygın Atribüsler	62
7.1.3. Hayvanlar	62
7.3.1. Aslan	62
7.3.2. Balık	63
7.3.3. Boğa.....	63
7.3.4. Kartal	63
7.1.4. Simge ve Semboller	63
7.1.4.1. Asa	63
7.1.4.2. Aslan Postu/ Aslan Başı Postu	63
7.1.4.3. Çiçek	64
7.1.4.4. Herakles'in Sopası	64

7.1.4.5. Kantharos.....	64
7.1.4.6. Kuleli Taç.....	64
7.1.4.7. Ok	64
7.1.4.8. Stephanos	65
7.1.4.9. Sadak	65
7.1.4.10. Thyrsos.....	65
7.1.4.11. Trophe.....	65
7.1.4.12. Üzüm.....	65
7.1.4.13. Yay	66
7.2. Lejandlar	66
7.2. Krali Sikkeler	67
7.2.1. III. Aleksandros Sikkeleri	67
7.2.1.1. İ.Ö. 3. Yüzyıl	67
7.2.1.2. İ.Ö. 2. Yüzyıl	67
7.2.3. Lysimakhos Sikkeleri	68
7.2.3.1. İ.Ö. 175-150 Emisyonu	68
7.2.3.2. İ.Ö. Geç 2. Yüzyıl.....	68
7.3 Klasik-Hellenistik Dönemde Standartlarına Göre Sikkeler.....	69
7.3.1. Pers Standardında Basılan Sikkeler.....	69
7.3.2. Attika Standardında Basılan Sikkeler	72
8. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ.....	74
8. 1. Roma İmparatorluk Döneminde Sikke Tipleri.....	93
8.1.1. Tanrı-Tanrıça ve Kahramanlar	93
8.1.1.1. Agathodaemon	93
8.1.1.2. Aphrodite/Venüs	94
8.1.1.3. Asklepios.....	94
8.1.1.4. Athena	94
8.1.1.5. Demeter.....	94
8.1.1.6. Dionysos	94
8.1.1.7. Eros	95
8.1.1.8. Harpocrates	95
8.1.1.9. Hera	95
8.1.1.10. Herakles	95
8.1.1.11. Hermes.....	96

8.1.1.12. Hygieia	96
8.1.1.13. Kybele	96
8.1.1.14. Nemesis	96
8.1.1.15. Nike.....	96
8.2.1.16. Nymphé	97
8.1.1.17. Omphale	97
8.1.1.18. Pomona.....	97
8.1.1.19. Poseidon	97
8.1.1.20. Tykhe	97
8.1.1.21. Zeus	98
8.1.2. Hayvanlar	98
8.1.2.1. Aslan	98
8.1.2.2. Boğa.....	98
8.1.2.3. Kartal	98
8.1.2.4. Yılan	99
8.1.2.5. Yunus	99
8.1.3. Simge ve Semboller	99
8.1.3.1. Asa	99
8.1.3.2. Aslan Postu	99
8.1.3.3. Bereket Boynuzu (Cornucopia).....	100
8.1.3.4. Buğday Başağı	100
8.1.3.5. Caduceus.....	100
8.1.3.6. Elma	100
8.1.3.7. Herakles'in Sopası	100
8.1.3.8. Kalathos	101
8.1.3.9. Kantharos.....	101
8.1.3.10. Khlamys	101
8.1.3.11. Kuleli Taç.....	101
8.1.3.12. Mızrak	101
8.1.3.13. Miğfer	101
8.1.3.14. Nar	102
8.1.3.15. Ok	102
8.1.3.16. Patera	102
8.1.3.17. Sadak	102
8.1.3.18. Thyrsos.....	102
8.1.3.19. Trident	103

8.1.3.20. Yay	103
8.1.3.21. Yılan sicimli asa	103
8.2. Heraclea Pontica Sikkelerinde İmparator Kültü	103
8.2.1.Philippus (244-249)	104
8.2.2. Otacilia Severa (244-249)	105
8.2.3. Valerianus (253-260)	105
8.2.4. Gallienus (253-268)	106
8.2.5. Macrinus (260-261)	108
8.2.6. Salonina (268)	109
8.3. Agonistik Betimli Sikkeler	110
8.4. Sikke Lejandları ve Betimleri	111
8.4.1. İmparatorluk Dönemine Ait Tarihi Belirsiz Sikkeler	111
8.4.2. Metropolis Lejandlı Sikkeler	112
8.4.2.1.TON KTICTAN Lejandlı Sikkeler	112
8.4.2.2.Traianus (98-117)	114
8.4.2.3. Caracalla Dönemi (198-217)	116
8.4.2.4. III. Gordianus Dönemi (238-244)	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	119
KATALOG	119
SONUÇ	175
BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA	185
EKLER	İ
LEVHA I	i
LEVHA II	ii
LEVHA III	iii
LEVHA IV	iv
LEVHA V	v
LEVHA VI	vi

LEVHA VII.....	vii
LEVHA VIII.....	viii
LEVHA IX.....	ix
LEVHA X.....	x
LEVHA XI.....	xi
LEVHA XII.....	xii
LEVHA XIII.....	xiii
LEVHA XIV.....	xiv
LEVHA XV.....	xv
LEVHA XVI.....	xvi
LEVHA XVII.....	xvii
LEVHA XVIII.....	xviii
LEVHA XIX.....	xix
LEVHA XX.....	xx
LEVHA XXI.....	xxi
LEVHA XXII.....	xxii
LEVHA XXIII.....	xxiii
LEVHA XXIV.....	xxiv

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bithynia Bölgesi. Ref.: Jonnes, Inscriptons Of Heraclea Pontica. 13

Şekil 2: İ.Ö. 175-150 arasında basılan Lysimakhos sikkeleri Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Hellenistik Dönem Sikkelerinde Herakles Betimleri	59
Tablo 2: Hellenistik Dönem Sikkelerinde Dionysos Betimleri.....	58
Tablo 3: Hellenistik Dönem Hera-Tykhe Betimleri.....	61
Tablo 4: Hellenistik Dönem Sikkelerinde Yaygın Atribüsler	62
Tablo 5: Hellenistik Dönem Boyunca Heraclea Pontica Sikke Lejandları.....	66
Tablo 6: Hellenistik Dönem Krali Sikke Tipleri	69
Tablo 7: Traianus Dönemi Sikke Lejandları	81
Tablo 8: III. Gordianus Dönemi Sikke Lejandları.....	90
Tablo 9: III. Gordianus Dönemi Sikke Lejandları.....	92
Tablo 10: Roma İmparatorluk Sikkelerinde İmparatorluk Kültü.....	103
Tablo 11: Roma İmparatorluk Dönemi Sikkelerde Metropolis Lejandları	112

KISALTMALAR LİSTESİ

AE	: Bronz
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
AR	: Gümüş
A.y.	: Arka Yüz
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Gr.	: Gram
İ.Ö.	: İsa'dan Önce
İ.S.	: İsa'dan Sonra
Monogr.	: Monogram
Ö.y.	: Ön Yüz
Ref.	: Referans/Bibliyografya
S.	: Sayfa, Sayfalar
Y.y.	: Yüzyıl

Katalog Kısaltmaları:

- Bloesch** : Münzkabinet Der Stadt Winterthur, Hansjörg Bloesch, Griesche Münzen In Winterthur.
- LindgrenCollection** :Ancient Bronze Coins of Asia Minor and The Levant, Lindgren Collection.
- SNGAshmolean** : Sylloge Nummorum Graecorum Volume V, Ashmolean Museum Oxford, Part IX Bosporus-Aeolis.
- SNGAulock** : Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Sammlung v. Aulock,Pontus-Paphlagonien-Bithynien.
- SNG BM Part I** : The Black Sea: Sylloge Nummorum Graecorum Volume IX The British Museum Part I: The Black Sea.
- SNGCopBithynia** : Sylloge Nummorum Graecorum Danish National Museum, Bosporus-Bithynia.
- SNGDelepierre** : Sylloge Nummorum Graecorum France Bibliotheque Nationale, Cabinet Des Medailles, Collection Jean Et Marie Delepierre.
- SNGHart** : Sylloge Nummorum Graecorum Volume VIII, Hart Collection, Blackburn Museum.
- SNGLeipzig** : Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung Der Universitätsbibliothek Leipzig München. Bithynia.
- SNGLewis** : Sylloge Nummorum Graecorum The Lewis Collection In Corpus Christi College.
- SNGPushkin** :Sylloge Nummorum Graecorum State Pushkin, Black Sea Part II.
- SNGStancomb** : Sylloge Nummorum Graecorum Volume XI, The William Stancomb Collection Of Coins Of The Black Sea Region.

SNGTübingen : Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Münzsammlung
Der Universität Tübingen 3. Heft.

Tekin, O., Grek ve Roma Sikkeleri:Tekin, Oğuz, Grek ve Roma Sikkeleri.

Tekin, O., Sadberk Hanım Müzesi:Tekin, Oğuz, Sadberk Hanım Müzesi Antik
Sikkeler Kataloğu.

Waddington : Recueil General Des Monnaies Grecques D'Asie Mineure,
Bithynie (Jusqu'a Juliopolis), W. H. Waddington, E. Babelon,
TH. Reinach.

GİRİŞ

Verimli toprakları ve denizi, ticari açıdan elverişli limanıyla Heraclea Pontica, Karadeniz'in güney sahillerinde, avantajlı bir konumda bulunmaktaydı. Giderek artan popülasyon ve topraklardaki genişleme, kenti kolonileşmeye itmişti. Kentin kuruluşunda etkisiz gösteren demokrasi, aristokratlarla halk arasında sosyal ve ekonomik farklılıklara yol açmış, bu ise sonradan demokrasinin düşmesine ve ilk tiran Klearkhos'un, bu sorunları çözeceği vaadiyle iktidara geçmesine neden olmuştu. Ancak Heraclea'lılar, verilen sözlerin tutulmadığını gördüklerinde hayal kırıklığına uğradıysa da, Klearkhos'un katı yönetimi nedeniyle geri dönüş söz konusu değildi. Artan hoşnutsuzluklar sonunda Klearkhos'a düzenlenen suikast sonucu, tiran ölmüş, yerine yine kendisi gibi katı yönetim anlayışına sahip kardeşi Satyros gelmişti. Daha sonraki tiranlar, Timotheus ve Dionysios dönemlerinde, Heraclea Pontica, gücünün zirvesine ulaşacak, bir tarafta Karadeniz'in kuzeyinde kurduğu koloniler, diğer tarafta alınan Tium, Kromna, Sesamus gibi topraklarla, hem denizde hem karada gücünü genişletecekti.

Perslerle anlaşmalar, Atina ile ticari faaliyetler, III. Aleksandros ve Roma döneminde denge politikaları yürüten Heraclea Pontica, Roma-Mithradates mücadelesinde, başlarda tarafsız kalmaya çalışsa da sonradan Mithradates tarafında yer alacak, Roma'nın uzun süren kuşatması sonunda düşerek, Roma'nın Küçük Asya'daki eyaletlerinden Bithynia'nın kentlerinden biri haline gelecekti.

Bu çalışmada, Heraclea Pontica kentinin kurulduğu coğrafi alanaçısından avantajları gösterilmeye çalışılmış, büyüme, yayılma, kolonileşme gibi faaliyetlerinin yanında, ekonomik ve askeri açıdan, bölgenin önemli kentlerinden biri haline gelmesi konu edilmiştir. Bu noktada, kentin büyümesini teşvik eden ve varsa büyümesini kısıtlayan faktörlere değinilmeye çalışılmıştır.

Nümismatik Değerlendirme ve Katalog kısımlarında ise, sikkelerden yararlanılarak kentin Hellenistik ve Roma dönemlerinde yöneticileri, ekonomik durumu, kullanılan alfabeler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca yine bu bölümde kentin, farklı dönemlerdeki ticari faaliyetleri ve kültürel etkileşimini görmek mümkündür.

BİRİNCİ BÖLÜM

HERACLEA PONTICA

1. KONUMU VE ADI

Antikçağ'da Bithyniaolarak bildiğimiz bölgede yer alan Heraclea Pontica, Batı Karadeniz Bölgesi, Zonguldak İli, Ereğli İlçesi'nin sınırlarında bulunmaktadır. Antik çağda Grekçe "Herakleia" olan kentin adı, Roma İmparatorluğu döneminde latince formu olan "Heraclea Pontica" olmuş, zaman içinde değişerek "Ereğli" adını almış ve bugüne ulaşmıştır. Antik Çağ'ın sonlarından XIX. yy.'a kadar yazılmış seyahatnamelere göz attığımızda, kentin adında gerçekleşen bu değişime tanık olabilmekteyiz. Kent adının sonuna eklenen *Pontica*adı ise, Karadeniz bölgesinin Antik Çağ'daki coğrafi adı Pontus kelimesinden gelmekte olup, Heracleaadını taşıyan diğer kentlerden ayrılmasını sağlamaktadır.¹

Heraclea Pontica, zaman içinde bölgenin önemli deniz güçlerinden biri olarak gelişim göstermiş, bölgedeki ekonomik faaliyetleri, diğer kolonileriyle olan ticari ilişkileri gibi faktörler, kentin kısa süre içinde, Karadeniz'in zengin kentlerinden biri olma noktasında kararlı bir ilerleyiş sergilemesini sağlamıştır. Küçük mahallelerde üretilen fındık, uzak ve geniş alanlara kadar alıcı bulabiliyor, kereste ve odun kent ekonomisine önemli ticari katkı sağlıyordu. Ayrıca Karadeniz'de bol bulunan ton balığı, üretilen tahıl ürünleri ve hazırlanan şaraplar ile bu büyüme kolaylaşmıştır. Ancak kentin en büyük gelir kaynağı, kuşkusuz taşıyıcılığın da içinde bulunduğu deniz ticaretiydi. Öyle ki, bu durum şehrin etki alanını, Karadenizin kuzey kıyılarına kadar taşıma fırsatını kısa süre içinde verecekti.²

Kaynaklardan, kentin, Karadeniz'de bulunan diğer küçük kentler için de önemli bir güç olduğunu anlamak mümkündür. Robinson, Sinope'yi anlatırken, Ksenophon'un aktardıklarına dayanarak, Sinope'nin küçük bir antik şehir olmasına

¹Bülent Öztürk, "Herakleia Pontika (Zonguldak – Karadeniz Ereğli) Antik Kenti Epigrafik Çalışmaları ve Tarihsel Sonuçları", *I. Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi*, 06-09 Ekim 2011, Sinop, Türkiye, s.505-527, s. 506. Not: Kentin resmi sikkelerinde yer alan lejandlarda sıkça, ΠΟΝΤΩ sözcüğünün, değişik formlarla kullanıldığını görüyoruz. Bu nedenle, "ΠοντΩ" eklemeleri kent tarafından da, kuruluşundan itibaren sıkça yer almıştır.

²Magie, David, *Roman Rule In Asia Minor To The End Of The Third Century After Christ* Volume II, Editorial Supervision: Marie Stareck, Ayer Company, Publishers, Inc, Salem, New Hampshire, Reprint Edition, 1988, s. 308.

rağmen, bölgenin önemli güçlerinden olan Heraclea tarafından gemilerle desteklendiği takdirde, gücünü batıdaki önemli noktalara yayabileceği yorumunda bulunmuştur.³Buradan hareketle, Heraclea Pontica'nın, Hellenistik dönemde bölgedeki en etkili deniz güçlerinden birine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Kentin adının nereden geldiği konusu ise, Ksenophon tarafından, kente ismini veren Heraclea adının, Yunan mitolojisinin ünlü kahramanı Herakles'ten geldiği şeklinde anlatılır.Mitolojik bir öyküye göre, Herakles, Hades'in bulunduğu yer altına inerek, Üçbaşı Kerberos'u çıkarmıştır. Ksenophon, Heraclea'da, Akherusias burnu adı verilen bölgede, Herakles'in inişinin anıtı olarak gösterilen derin bir uçurumdan bahseder. Heraclea'da bulunan Cehennemağzı mağaraları bu öykünün gerçekleştiği yerdir.⁴

2. ANTİK KAYNAKLAR-TARİHÇİLER

Heraclea Pontica, antik çağ boyunca Küçük Asya kentlerinin büyük kısmında egemen olan, Pers, Hellen, Roma etkilerinin görüldüğü bir kenttir.

Heraclea Pontica ile ilişkili kaynaklara bakıldığında, nümismatik belgeler haricinde Heraclea Pontica'nın Hellenistik ve Erken Hellenistik dönemdeki tarihinin büyük ölçüde edebi kaynaklara dayandığını görüyoruz.Bugüne kadar yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen verilerin büyük çoğunluğunu Roma ya da Bizans dönemi kaynakları oluşturmaktadır. Bu nedenle Heraclea'nın erken dönemini anlamak için antik kaynaklar oldukça önemli bir değer kazanmaktadır. Elimizdeki antik kaynaklar sayıca az olsa da Heraclea Pontica'nın eski çağ tarihindeki yerini belirlemesi adına büyük önem taşımaktadır.⁵

Diğer Karadeniz şehirlerinden farklı olarak, Heraclea Pontica kentini yerel yazarlar ortaya çıkarmış olmasının,kent adına yapılan araştırmalar adına kolaylık sağlamış olduğunu belirtmek gerekir. Bahsettiğimiz yerel tarihçilerin kim olduklarına

³ David M. Robinson, "Ancient Sinope", *The American Journal of Philology*, Vol. 27, No. 2, Published by: The Johns Hopkins University, (1906), pp. 125-153, s. 153.

⁴ Ksenophon, *Anabasis: Onbinlerin Dönüşü*, çev.: Tanju Gökçöl, 1998, s. 2; (vii, 2.).

⁵ S.M. Burstein, *Outpost Of Hellenism: Emergence Of Heraclea On The Black Sea*, University of California Publications: Classical Studies; v. 14 – 1976, s.12.

dair verilen isimlere göz attığımızda, S.M. Burstein bu isimlerin, Promathidas, Amphitheus, Nymphis, Domitius Callistratus ve Memnon⁶ olduğunu belirtirken, Saprkyn, Heraclea'nın yerel tarihçilerini, Herodorus, Promathidas, Nymphis, Domitius Callistratus, Athenaeus, Bizanslı Stephanus, Apollonius Rhodius olarak verir.⁷ Gerçek şudur ki, Heraclea Pontica'da erken dönemlerden itibaren başlayan tarih yazma geleneği, sonraki dönem tarihçilerini de etkileyerek bu konular hakkında yazmalarını sağlamış⁸, bu da hem kentin kendisi hem de ait olduğu Bithynia-Pontus bölgesi hakkında yapılan Eskiçağ Tarihi araştırmalarında bölgeyi dahi iyi tanımak için önemli kaynak oluşturmuştur.

Heraclea Pontica ile ilgili bilgi veren tarihçilerin eserlerini incelediğimizde, Rhodos'lu Apollonios, Iustinus ve Photios gibi önemli yazarların eserlerinin vulgata geleneği ile günümüze kadar gelebildiğini görürüz.⁹ Heraclea Pontica'nın yerel tarihçilerinin çalışmaları ise, kentin tarihi ve başlangıç efsanesinden başlayarak İ.Ö. 1. yy'ın ikinci yarısına kadar olan dönemini kapsamaktadır. Orijinal formlarını kaybetmiş olmakla birlikte bu eserlerin, günümüze kadar ulaşabilmiş birkaç yazarın çalışmaları olduğu dikkate alınınca, bu kaynaklar, dönemin önemli gelişmeleri, kentin topografyası, ekonomik durum ve toplumsal yaşayış gibi konularda fikir edinmemizi sağlamaları açısından önemlidir.

Herodorus, Promathidas, Nymphis, Dominus Callistratus gibi, çalışmaları parçalar halinde bulunmuş tarihçilerin eserleri, kendilerinden sonra gelen Athenaeus, Bizanslı Stephanus, Apollonius Rhodius gibi yazarlar ve onların eserleriyle devam ettirilmiş, bu şekildedaha önce yazılanların niteliği adeta koruma altına alınmıştır.¹⁰ Heraclea Pontica kentinin kuruluşundan itibaren tarihinin farklı isimler tarafından ele alınıyor olmasının, şehrin kendine ait yerel tarihçiler yetiştirmesinde önemli katkıları olduğu düşünülmektedir. Kentin yerel tarihçileri kendi yaşadığı döneme ait bilgileri daha önce kente ait paylaşılanlara ekleyerek bir

⁶ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.12.

⁷ S.J., Saprkyn, *Heraclea Pontica and Tauric Chersonnesus before Roman Domination IV. – I. Centuries B.C.*, s.13.

⁸ Arslan, M., "Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri", *Vir Doctus Anatolicus Studies in Memory of Sencer Şahin*, Kuzgun Yayınevi, İstanbul 2016, s. 98-110

⁹ Arslan, *Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri*, s. 99.

¹⁰ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.14.

anlamda kolektif bir tarihçiliğin de oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Murat Arslan, kentin yerel tarihçileri tarafından ortaya konulan bu tarih anlayışının, “fragmanlar halinde de olsa, bütüncül bir yaklaşımla kozmopolit ya da enternasyonalist bir perspektif” ortaya koyduğunu iletmektedir.¹¹Diğer taraftan kente ait tarih yazma geleneğinin bu kadar geleneksel bir hal alması, araştırmacıları,kentin kültürel düzeyinin diğer şehirlere oranla daha yüksek olması gibi bir varsayımda bulunmaya iter.Yine de söz konusu yerel tarihçilerin bugüne ulaşan eserlerini ya da bu eserlerden fragmanları araştırırken,bu tarihçilerin içinde buldukları dönemi oldukça öznel, zaman zaman duygularınıkatarak ve yargılayarak aktardıklarını göz önüne almakta fayda vardır.

Heraclea Pontica kenti tarihçilerinin, kent tarihi ile ilgili aktardıkları günümüze parça parça ulaşmış olsa da kentin tarihçilerine kronolojik sırayla göz atalım.

2.1. Yerel Tarihçiler

2.1.1. Herodorus (İ.Ö. 5. Yüzyıl)

Heraclea Pontica yerel tarihçilerinin arasında çalışmaları en erken döneme ait olanı, Heraclea'nın kuruluşuyla ilgili mitsel bir tarihçe kurgulayan Heraclea'lı gramerci, düşünür ve mitoloji yazarı¹²Herodorus'tur. İ.Ö.5. yy 'a tarihlenen kaynağıyla Herodorus, Heraclea Pontica kentine dair ilk antik kaynak olma özelliğiyle bilinir.¹³Herodorus, eserinde, mitolojik bir öykü kurgulayarak Herakles ve Argonaut gemicilerinin Heraclea Pontica'da başlarından geçen olayları anlatmıştır. Herodorus'un efsanevi anlatımıyla süslenen ve Heraclea Pontica'nın kuruluş öyküsünü içeren yazdıkları, mitolojiyi kendi bilimsel ve ahlaki tezlerini ileri sürmek için bir araç olarak kullanmasıyla ilginç hale gelir. Bu şekilde Herodorus, kuruluş döneminde, hakkında çok fazla şey bilinmeyen bir kentin tarihine ışık tutulmasını sağlamıştır.

¹¹Arslan,Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri, s. 99.

¹²Arslan,Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri, s. 100.

¹³Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.13.

2.1.2. Promathidas (İ.Ö. 3.Yüzyıl)

Kentin erken dönem yerel tarihçilerinden Promathidas'tan altı parça günümüze ulaşabilmiştir. Yazarın anlatıları, Heraclea Pontica'nın yerel tarihi ve tarih öncesi dönemlerinin hikayeleri üzerinedir. Promathidas'ın *Heraclea Üzerine* adlı eserinde bölgede yaşayan Titias, Idmon¹⁴ gibi yerel kahramanlarının hikayelerine yaptığı atıflar, çoğu zaman efsane ile gerçeğin içiçe geçtiği ve hangisinin efsane hangisinin gerçek olduğunun ayrımının yapılmasının epey güçleştiği bir anlatım içermektedir. Bununla birlikte Promathidas'ın eserleri, Heraclea'nın prehistorik dönemleriyle ilgili fikir edinmemizi sağlar.¹⁵ Promathidas İ.Ö.4 ve 3. yy. döneminde kentle ilgili bilinmeyen pek çok ayrıntıdan bahsederek bu dönemi daha anlaşılır kılmıştır.

2.1.3. Amphitheus (İ.Ö. 3. Yüzyıl)

Heraclea Pontica'nın yerel tarihçilerinden Amphitheos'un yazdığı eserden ancak bir parça günümüze kadar ulaşabilmiştir. Amphitheos'un anlatıları, tıpkı çağdaşı Promathidas gibi kentin tarih öncesi dönemlerine özgü hikayeler içerir ve bu yönüyle her iki tarihçinin yazdıkları, kentin prehistorik dönemleriyle ilintilidir. Arslan, Herodorus'tan esinlenilerek oluşturulduğu düşünülen bu tarih anlatıcılığında yer alan mitolojik hikayelerin, özellikle Hellenlerle gittikçe artan temaslar düşünüldüğünde, hiç de tesadüf olmadığını belirtir. Gerçekten de, kentte oluşmakta olan kültürün, uzak geçmişleriyle mitler aracılığıyla bir bağ oluşturduğu ve bu bağın Hellenlerle kurulan ortak kültüre atıfta bulunduğu açıktır.

2.1.4. Nymphis (İ.Ö. 3. Yüzyıl)

Heraclea Pontica'nın tarihçileri arasında en ünlüsü olarak bilinen, aynı zamanda şehrin saygın, önemli politik isimlerinden biri olan Nymphis¹⁶, Heraclea Pontica'nın oldukça erken dönemlerinden başlayıp İ.Ö.3. yy. ortalarına kadar uzanan değerli bilgiler bırakmıştır. *Heraclea Hakkında* adlı eseri, ilk kitaplarından biridir ve aynı zamanda başyapıttır. Bu eserde, Nymphis, Heraclea'nın politik

¹⁴Arslan, *Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri*, s. 100.

¹⁵Memnon: *Herakleia*, s.8.

¹⁶Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.13.

tarihçesi, özellikle de tiranlık sistemi hakkında bilgiler vermiş, kentin mitolojik tarihi, Hellen-Mariandy efsane ve öykülerini aktarmış, kentin kuruluşunu aynı dönemde kurulmuş olan diğer kentlerle kıyaslayarak Karadeniz'in o dönemdeki durumunu anlamamıza yardımcı olmuştur. Nymphis, Heraclea'nın tiranlara karşı olan tavrı ve duruşuyla, Heraclea'dan sürgün edilen aristokratların temsilcisi olarak kabul edilir. Bu nedenle tiranlar döneminde gerçekleşen olumsuzlukları çalışmalarında göstermekten çekinmemiştir. Heraclea Pontica'yı anlatan ve 13 kitaptan oluşan çalışması, sonraları Rhodos'lu Apollonios, Memnon ve Athenaios tarafından kullanılmıştır. Nymphis ve Memnon'dan geriye kalan fragmanlar, bu çalışmaların tematik bir tarih yazımı içerdiği, zaman zaman kronolojik bir yöntem izlendiği, konuların eşzamanlı bir şekilde verilmeye çalışılarak neden-sonuç ilişkilerinin analiz edildiğini gösterir. Bu bağlamda Nymphis ve Memnon'un eserlerinin, dönemlerine göre oldukça yetkin tarih eserleri olduklarını söylemek mümkündür.¹⁷

Heraclea'lı tarihçilerin neredeyse tüm çalışmaları, özellikle Herodorus ve Nymphis'in aktardıkları, sonraki dönemlerde Apollonius Rhodius'un Argonautların Mariandy ülkesine gelişini anlattığı *Argonautica* isimli eserinde kullanılmıştır. Zaten bu nedenle Apollonius Rhodius, tıpkı Nymphis gibi, Heraclea Pontica tarihinin özellikle erken dönemlerine ulaşabilmek için vazgeçilmez kaynaklardan biri haline gelmiştir.¹⁸

Yine Nymphis'in, Pompeius Trogus (Iustinus) için önemli kaynaklardan biri olduğu, Heraclea Pontica hakkında yazdığı denemesi ve Klearkos'un tiranlığı hakkında aktardıklarından anlaşılmaktadır. Bu anlatımlar, Klearkos döneminin sosyal politikası ile ilgili önemli bilgiler ortaya koymuştur. Nymphis'in çalışması tarihsel yazın açısından dönemine göre sistematik ve ileri görüşlü olsa da, Nymphis'in politik etkinliği ve tiranlığa karşı geliştirdiği muhalif görüşünün tarih anlatısını etkilemiş olabileceğini gözden kaçırmamakta fayda vardır. Nymphis'in çalışmalarına ait parçalar, J.C. Orelli tarafından toplanmış ve "Memnon" adını taşıyan çalışmasında yer almıştır.¹⁹

¹⁷Arslan, Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri, s. 103.

¹⁸Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.13.

¹⁹William Smith, *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, Volume 2, 1867, s. 1217.

2.1.5. Domitius Callistratus (İ.Ö. 1.Yüzyıl)

Heraclea Pontica tarihçilerinden Domitius Callistratus'un eserine ait fragmanların birçoğu, Byzantion'lu Stephanus'un *Ethnika* adı eseri aracılığıyla elimize ulaşmıştır. İ.Ö. 1. Yy.'da yaşadığı düşünülen Domitius Callistratus hakkında bugün çok ayrıntılı bilgiye sahip olmasak da Heraclea Pontica'nın efsanevi kuruluşunu anlattığı eserinden günümüze dokuz fragman kalmıştır. Kendisinden önce gelen kentin yerel tarihçilerinden Herodororus, Promathidas ve Amphiteos'un eserlerinden etkilenecek kentin uzak geçmişine yeni bir bakış açısı getirmek istediği düşünülmektedir.²⁰

2.1.6. Memnon (1. Yüzyıl)

Heraclea Pontica kentini en iyi anlatan eserlerin başında, Memnon'un *Heraclea Hakkında* isimli kroniği gelir. Hem yaşadığı dönemde gerçekleşen siyasi olaylar, hem de kendinden önce gelen tarihçilerin yazdıklarını yorumlayarak eserine ekleyen Memnon, bu yönüyle Heraclea Pontica'nın başlangıcından kendi yaşadığı döneme kadar olan olayları detaylı bir şekilde ele alarak tam anlamıyla bir Heraclea Pontica tarihi sunabilmiştir. Memnon'un kroniği *Heraclea Hakkında* bu özelliğiyle, Heraclea Pontica tarihinin anlaşılması açısından en önemli kaynak olma özelliği taşır.

Memnon'un çalışmasının günümüze ulaşması ise, İ.S. 810-893 arasında yaşamış Konstantinopolis patriği Photios'un Bibliotheka adlı eserinde yaptığı özet sayesinde gerçekleşmiştir.²¹ Photios, kardeşinin isteği üzerine, okuduğu kitapların birer özetini Tarasisos'a göndermiştir. Tıpkı bir kitap editörü gibi, iki yüz seksen adet ilahiyat, hitabet, tarih, tarih coğrafya, hekimlik, felsefe, doğa tarihi, roman gibi birçok değişik alanda kaleme alınan eserin özetini çıkartarak kardeşine göndermiştir. Murat Arslan, Memnon'un eserinin ritim, üslup, vizyon açısından göz önüne alındığında Caesar ile Hadrianus arasındaki dönemde, büyük olasılıkla da İ.S. 1. Yy.'da kaleme alınmış olabileceğini belirtir.²² Arslan aynı zamanda, Photios'un anlatımlarından İ.Ö. III-II.Yy.'lardaki Hellenistik dönem Anadolu ile ilgili başka yerden

²⁰Arslan, Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri, s. 105.

²¹Memnon, *Herakleia*.

²²Arslan, Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri, s. 105.

öğrenemeyeceğimiz bilgilere bu anlatımlardan yola çıkılarak ulaşılabileceğini belirtir²³. Anlaşıldığı kadarıyla Roma açısından da özellikle Mithradates savaşının anlatıldığı bölümler, her ne kadar Heraclea Pontica ağırlıklı bir bakış açısıyla sunulsa da, savaşın dinamiklerinin daha iyi anlaşılabilmesi, Roma'nın motivasyonu ve savaşın sonuçlarının yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Eserini sade ve anlaşılır bir üslupla yazdığı anlaşılın Memnon'a ait kitaplardan yalnızca VI-XVI arasındaki çalışmalar korunabilmiştir. Bu kitaplardan, Klearkhos'un tiranlığı döneminden Iulius Caesar'a kadar olan dönemin bir değerlendirmesini yapmak mümkündür.

2.2. Diğer Antik Kaynaklar

Heraclea Pontica yerel tarihçilerinin yanında kent hakkında bilgi veren diğer isimlere göz attığımızda Herodorus'tan sonra, Heraclea Pontica kenti tarihiyle ilgili erken dönem yani İ.Ö. V-IV yy. tarihçilerinden Ephoros ve Theopompus'un yazdığı detaylı çalışmalardan geriye yalnızca fragmanlar kaldığı görülür. Özellikle Ephoros'un aktardıklarında Heraclea tiranlığının kronolojisi ile ilgili bu kadar detaylı bilgiler verilmesi, Ephoros'un ünlü tarihçi Diodorus'un en önemli kaynaklarından biri olduğunun düşünülmesine neden olmuştur.²⁴

Theopompus ise eserinde kente ilişkin detaylardan çok, tiranların kişisel hırsları ve acımasızlıklarından bahsetmiştir.²⁵ Yazdıklarının tiranlara ait çok fazla kişisel detay içermesi ve eleştirilerinin yoğunluğu, bu bilgileri asıl yazan kişinin Theopompus olmadığı yönünde genel bir görüş oluşmasına yol açmıştır. Özellikle Klearkhos ve kardeşi Satyros'un kişilikleri hakkında çok detaylı bilgiler vermiş, kendisinden sonra gelen Memnon'un en önemli kaynaklarından biri olmuştur.

²³ Arslan, *Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri*, s. 106.

²⁴ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.15. Yazarın referansıya; Diodorus (XV.81.5; XVI.36.203; 88.5; XX.77.1).

²⁵ Memnon, *Herakleia Pontike Tarihi*, çev: Murat Arslan, İstanbul, Odin Yayıncılık, 2007, s.3.

Tiranlık rejimini anlatan önemli kaynaklardan biri de, Isocrates'in Timotheos'a gönderdiği 7. Mektuptur. İ.Ö. 340 yılına ait bu mektup ile kentin tiranlarından Timotheos hakkında birçok bilgiye ulaşmak mümkündür.²⁶ Tiranlık rejimiyle ilgili detaylar sunan başka bir kaynak ise, Pseudo-Khion'un mektuplarıdır. Klearkhos'un Heraclea'daki tiranlığıyla ilgili son derece ilginç bir kaynak olan bu mektuplar, Roma imparatoru Domitianus dönemine tarihlense de, bu mektupların orijinallerinin Klearkhos'un Heraclea'daki tiranlık faaliyetleri sonrasında şehri terk edip gitmiş olan aristokratlardan birine ya da politik olarak Klearkhos'un politikalarından rahatsız olan muhalif görüşlü bir göçmene ait olduğu düşünülmektedir. Bu mektupların yazarının, İ.Ö. 4.yy'da, Klearkhos'un Heraclea'da kendi rejimini kurması sonrasında şehirden ayrıldığı anlaşılmaktadır.

İ.Ö. 3. Yy.'da yaşamış ve esasen Mısırlı Hellenlerden olduğu halde hayatının bir bölümünü Rodos adasında geçirdiği için Rodos'lu Apollonius olarak bilinen Apollonius Rhodius, eseri *Argonautica*'da epik şiirlerinin yanı sıra, Argonautların Mariandy ülkesine gelişi ve Heraclea Pontica'nın ilk dönemleriyle ilgili bilgiler aktarmıştır.

Yine antik çağın en önemli yazarlarından biri olarak tanınan Strabon'dan, Heraclea Pontica'nın erken dönemleri hakkında pek çok şey öğrenebiliyoruz. Strabon, kendisinden sonra gelen diğer pek çok antik çağ yazarına kaynak teşkil etmekle birlikte, diğer pek çok yazardan Heraclea Pontica'yı kuran/oluşturan nüfusun etnik kökeni konusunda ayrılır. Daha önceki yazarlar bu kenti kuranların, Mariandy'lerin arasından geldiğini ve şehrin Miletos'lu bir halk tarafından kurulduğunu söylerler. Strabon, Heraclea Pontica'yı kuranların Megara'dan gelen Dor'lar değil, Miletos'tan gelen İonia'daki Hellen toplulukları olduğunu söyleyen tek kaynaktır.²⁷ Verdiği bu bilgi bazı tarihçiler tarafından eleştirilerek, Strabon'un yanlışlığı dile getirilse de, bazı tarihçiler Strabon'un yanlış olmadığını, bölgeyi iyi bilen bir coğrafyacı olarak konuya daha hakim olabileceğinin göz önüne alınarak söylediklerinin dikkate alınması gerektiği görüşünü savunurlar.²⁸ Marek, bölgede İ.Ö.

²⁶ Memnon: *Herakleia*, s.4.

²⁷ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, çev.: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, XII, s.3-7

²⁸ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, 1976.

6. Yüzyıllarda yer alan isimlere bakıldığında, bu isimlerin çoğunlukla Megara ve Boeotia kökenli olduğunu belirtir.²⁹

Strabon'un verdiği bilgilerden Heraclea Pontica'nın Karadeniz sahilinde önemli kıyı şehirlerinden biri olduğunu, komşularını, Roma döneminde kentte gelişen politikaları ve Roma dönemi sonrası Bithynia eyaletine bağlanması sonucu Heraclea'nın durumu gibi konuları daha iyi kavrayabiliyoruz.

Strabon dışında, Hellen komutan ve tarihçi Ksenophon, *Anabasis: Onbinlerin Dönüşü* isimli eserinde, M.Ö. 401'de Hellen ücretli askerleriyle Pers ülkesinden anayurtlarına dönerken uzun bir yolculuktan sonra Heraclea'ya uğradıklarını ve burada kendilerine armağan olarak arpa unu, şarap, öküz ve koyun hediye edildiğini belirtmiş ve kentin erken dönemine ait bilgilere yer vermiştir.³⁰

Ksenophon'un, Theophrastus'un, Arrianus, Menippus'un oldukça dağınık olarak verdiği bilgiler, Heraclea Pontica'yı çevreleyen yerleşik kabileler hakkında fikir edinmemizi sağladığı gibi, Heraclea'nın toprakları, Hellen iç ve dış kolonizasyonları, Heraclea Pontica'nın erken tarihi, komşu popülasyonlar gibi konularda bilgi vermeleri açısından önemli kaynaklardır.³¹

Tarihçilerden Diadorus, Polybius, Iustinus, Livius, Heraclea'nın Geç Klasik ve Hellenistik dönemleri hakkında bilgi verirler.³² Heraclea Pontica'nın politik tarihiyle ilgili araştırmaların derinleşmesi ise, Aristoteles, Aeneas Tacticus, Thukydides, Pompeius Trogus (Iustinus) gibi isimlerin günümüze bıraktığı eserler sayesinde gerçekleşmiştir.³³

Heraclea Pontica antik çağda Karadeniz'in güney sahillerinin önemli liman kentlerinden biri olması sebebiyle, dönemin tarihçileri, kentin tarihi ve coğrafyası, erken dönem tarihi, bölgede gerçekleşen kolonizasyon hareketleri, kentçevesinde yaşayan halklar ve diğer yerleşimler ile ilgili bilgiler vermişlerdir. Pseudo-Skylaks,

²⁹Marek, Christian, *Pontus Et Bithynia Die Römischen Provinzen Im Norden Kleinasiens*, Verlag Philipp Von Zabern – Mainz Am Rhein, Zürich, 2003, s.78.

³⁰Ksenophon, *Anabasis*, VI 2, 1-3; Öztürk, "Herakleia Pontika", s.507;

³¹Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.15.

³²Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.15.

³³Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.15.

Arrianus, Cladudius Aelianus, Plinius, Pausanias³⁴ gibi isimlerin aktardıkları, kısa bilgiler vermekle birlikte diğer kaynakların ilettiklerini onaylamaktadır.

3. HERACLEA PONTICATARİHİ

Heraclea Pontica kentinde son dönemde yapılan kazılarda, kent tarihiyle ilgili önemli gelişmelere rastlanmıştır ve İlk Tunç Çağı'na ilişkin malzemeler bulunmuştur. Buna göre, Heraclea Pontica kentinde bilinen en erken evre, İlk Tunç Çağı ile başlar.³⁵

Kentin kuruluşu ve ilk yerleşimin hangi halk tarafından yapıldığı ile ilgili ise, yukarıda daha önce bahsedildiği üzere, birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi yazarlar, Heraclea Pontica'nın; Frigya sahilinde, Mariandy olarak bilinen ve bir Megara kolonisi olan, aynı zamanda Boeotia yani Hellas'taki Tanagralılarla bağlantı içinde olan bir antik şehir olduğunu belirtir.³⁶ Fakat birçok modern eskiçağ tarihçisinin bugün kabullendiği şey, Megaralıların sayısının, bir şekilde, bu kentin bir Dor kenti olduğu düşüncesini doğurmasına yol açmıştır.³⁷

Görüşlerine sıkça başvurduğumuz ve bölge ile ilgili önemli bilgilere ulaştığımız antik kaynaklardan biri olan Strabon, daha önce belirtildiği üzere, kentin bulunduğu bölgede, verimli toprakları işleten Trakya kökenli Mariandy'ler adlı yerel halkın yaşamakta olduğunu ve bölgenin İon kökenli Miletoslularca kolonize edildiğini anlatır. Modern araştırmacılar, Strabon'un ortaya koyduğu bilgiye mesafeli yaklaşmaktadır. Sapyrkin'e göre ise, Strabon'un, bir başka Karadeniz kenti olan Amaseia'lı bir Hellen olduğu akılda bulundurulmalıdır. Ona göre Strabon, bölgedeki yerel kaynaklarla ilgili iyi bilgilenmiş olmalıdır ve bu olasılık hesaba katılmalıdır. Ayrıca Strabon'un, eserlerinde genel olarak Ephorus, Theopompus, Artemidorus gibi

³⁴ Murat Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, 2007, s.8.

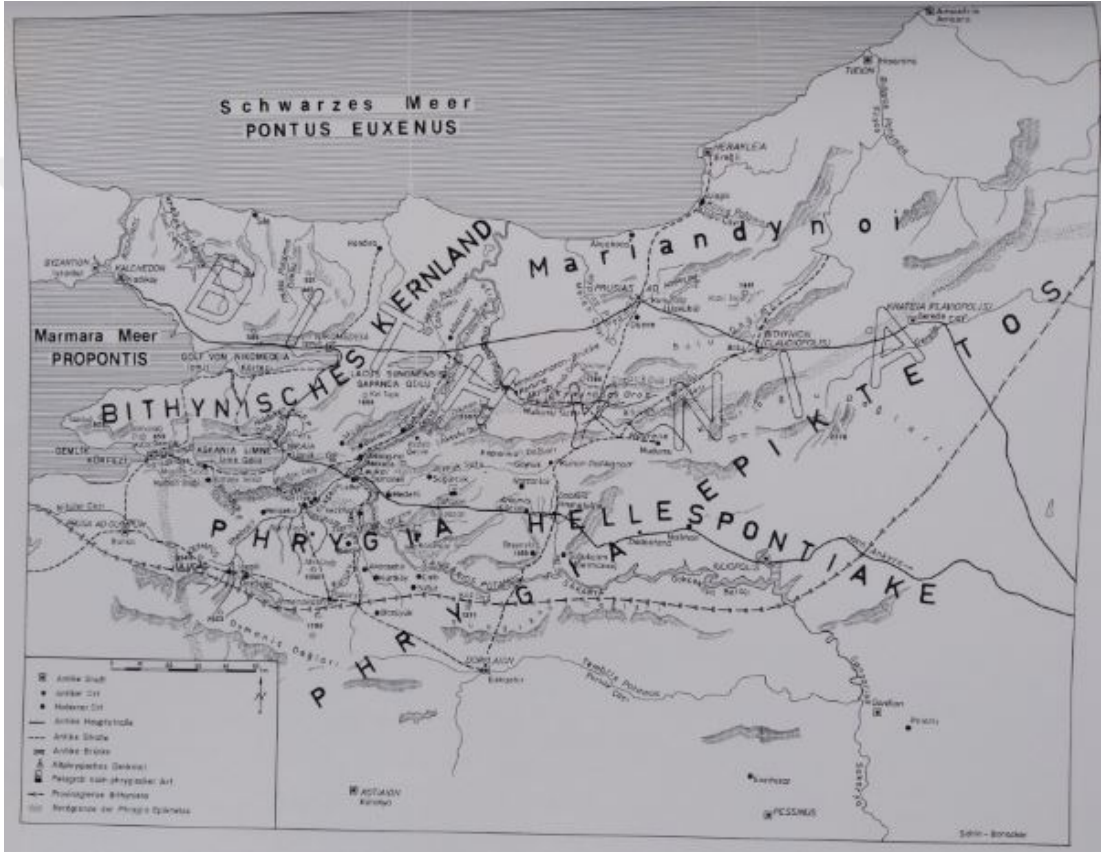
³⁵ Öztürk, "Herakleia Pontika", s.507; Karadeniz Ereğli Müzesi ile Turan Efe'nin, Yassıkaya Mağarası'nda yapılan kazı ve araştırmalarından bahsedilmektedir.

³⁶ Justinus: *Epitome of Pompeius Trogus*, Philippic Histories Books 16-18, Rev. J.S. Watson, 1853.

³⁷ Harry Thurston Peck, *Harpers Dictionary of Classical Antiquities*, New York Harper and Brothers.

özellikle Bithynia sahillerini anlatan yazarları alıntılıdığını düşünmenin iyi olacağını, bu nedenle tüm bu yazarların, Heraclea geleneklerinden ve Heraclea kentinin özelliklerinden haberdar olması gerektiğini, bu nedenle Strabon'un verdiği bilginin de tamamen es geçilmemesinin daha makul olacağını belirtir.³⁸

Şekil1:Bithynia Bölgesi.

Ref.: *Jonnes, Inscriptons Of Heraclea Pontica.*

Karadeniz, Hellenlerin yerleştiği önemli alanların sonuncusuydu. Kıyılarda kolonileşmelerin başlamasıyla bölge itibar kazandı. Ancak bölge keşfedilmesine rağmen, gerçek yerleşimlerin sekizinci yüzyılın başlarında gerçekleşmiş olabileceği düşünülmektedir. Aslında sözü edilen bu gecikme çok da şaşırtıcı değildir.

³⁸ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.15.

Karadeniz'in sert havası ve çok da dost canlısı olmayan yerlilerin yaşadığı limansız kıyıları, Hellenlerin, İran'daki "Axsina" adındaki "karanlık" adını, Axeinos'la "içilmez" olarak adlandırmasına neden oldu.³⁹ Bu nedenle Karadeniz (Euxine), yerleşim açısından Hellenlerin ilk tercihlerinden biri değildi. Heraclea Pontica, bu özellikleriyle bereketli toprakları ve kolay ulaşımı ile göze çarpan diğer sahil kentlerinden çok daha sonra kurulmuştur. Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Heraclea Pontica'nın kuruluşu, Ps. Scymnus'un aktardıklarından yola çıkılarak I. Kyros'un Media'yı almasıyla ilişkilendirilir. Media'nın kuruluşu ise son dönemlerdeki çalışmalarla İ.Ö. 554 olarak belirlenmiştir. Bu nedenle Heraclea'nın kuruluşunun İ.Ö. 560 yılları civarında gerçekleşmesi olasıdır.⁴⁰ Bununla birlikte Strabon, Boeotia ve Megaralılardan önce Miletlilerin bölgeyi keşfettiğini söyler. Diğer tarihçilerin yazdıkları arasında bunu destekleyecek kanıt bulunmasa da, Strabon, şehrin önce Miletliler daha sonra Megaralılar tarafından, yani aslında iki kez kurulduğunu aktarır. Ancak şu bir gerçektir ki, Heraclea'da herhangi bir İonia etkisine dair iz görülmemektedir.⁴¹

Heraclea Pontica kentinin kuruluşunda etkili olan sistem demokrasi olmuştur. Daha önce bahsedildiği gibi, kenti kuran Gnesiokhus, Heraclea halkına bazı ayrıcalıklar sunmuştu. Bunlar, meclise katılma ve jüri üyesi olarak oturma hakkını da içeriyordu ve bu son ayrıcalık Heraclea halkı için demokratik bir hakti. Ancak zaman içinde paylaşım konusunda ortaya çıkan adaletsizlik, huzursuzluğu tetiklemiş ve popülasyonun bazı büyük toprakların sahipleri ve yoksul halk olarak iki gruba ayrılmasına neden olmuştu.

Heraclea kararname ve kolonileri her zaman kararların *ha boula kai ho damos* adlı meclis tarafından verildiğini belirtse de bu meclisin karar verme yetkisinin ne olduğu ve işleyişin nasıl gerçekleştiğine dair ayrıntılı bilgiye ne yazık ki sahip değiliz.⁴²

³⁹ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.12.

⁴⁰ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.12.

⁴¹ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.15

⁴² Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.19.

Heraclea Pontica kentinde bildiğimiz ilk meclis'e ait deliller, İ.Ö. 364'te tiranlığını ilan eden I. Klearkhos döneminde ortaya çıkmaktadır.⁴³ Bununla birlikte, bu diğer antik kentlerde gördüğümüz tipte bir meclis değil, daha çok kentin yönetim organı olarak işlev gören bir uygulamaya sahipti. Meclis üyeleri sadece en zengin vatandaşlar arasından seçiliyor ve meclisten bağımsız hareket edebiliyordu.⁴⁴ Kentin demokratik hükümetinin devriliş, oligarşik devrimin gerçekleşmesiyle birlikte, tahminen İ.Ö. 370 yıllarında ortaya çıkan bu meclise, ilk tiran Klearkhos tarafından son verilmiştir.

Devletin başında, kral anlamına gelen *basileus* bulunsa da Heraclea'daki *basileus*'un görevlerinin genellikle dini olduğu düşünülmektedir. Roma döneminden günümüze ulaşan bir kalıntı, bu makamın erkekler kadar bir kadın tarafından da gerçekleştirilebileceğini ortaya çıkarmıştır.⁴⁵

Karadeniz'in kuzeyinde, eski TauriChersonesos'un (Sivastopol), *emporion*⁴⁶ olarak Heraclealılar tarafından kurulduğuna yönelik Heraclea ile Chersonesos arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. İ.Ö. 4. Yüzyıl'da başladığı düşünülen bu ilişkilerin ekonomik olduğu kadar sosyal ve dini açıdan da birbirini etkilediği görülmektedir. Sadece bir din görevlisinden oluşan bir organın muhtemelen Heraclea'da, hem Megara hem de Chersonesos'ta bulunan bir okulda var olması da buna örnek olarak gösterilebilir. Bu organın bilinen işlevleri arasında kamu kararlarının okunması ve dini ilişkilerle bağlantılı *stela* yönetim kararlarının hazırlanması yer alıyordu. Yine de bölgenin Heraclea Pontica'dan sosyo ekonomik olarak bağımsız olabileceği, kentin her şeyden önce bir Hellen kolonisi olduğu ayrıca belirtilmelidir.⁴⁷

⁴³ Jones, bu tarihin İ.Ö. 368 olduğunu belirtir. Bkz: A.H.M. Jones, *Cities Of Eastern Roman Provinces*, s.148.

⁴⁴ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.19.

⁴⁵ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.20.

⁴⁶ Emporion: Antik çağda ticari amaçla kurulan küçük kentler.

⁴⁷ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.11.

4. TİRANLIK DÖNEMİ

Heraclea Pontica'nın demokrasiyle yönetildiği ilk yıllarında kent meclisinin aristokratların eline geçmesi, halk içinde büyük bir gelir eşitsizliği yaratmış bu da huzursuzluğa yol açmıştı. Bu dönemde ortaya çıkan krizin en büyük nedeni ekonomikti. Yoksulların önemli bir kısmı borçluydu ve tehdit altındalardı çünkü Heraclea Pontica'nın en iyi tarım arazilerinin büyük bir kısmı, az sayıdaki aristokratın elinde toplanmış ve halkın elinde işletebileceği bir tarım arazisi az bulunur olmuştu. Yoksullar için tüm umutlar, tüm borçların iptali, zenginler tarafından işgal edilen toprakların parçalanarak yeniden dağıtılması yoluyla yeni ve daha adil bir ekonomik sistemin kurulmasına odaklanmıştı.⁴⁸ Bu sorunun çözülmesi için konsey, daha önce sürülmüş olan demokratik politikacı Klearkhos'u şehre geri dönmesi için davet etti. Klearkhos başlarda nötr görünse de, gerçekte adamlarını, konseyin ana muhaliflerini baskılamak için kullanıyordu. Oligarkların ise Klearkhos'un tiranlığına giden gelişmeleri görmekten aciz oldukları ve çok fazla seçenekleri de olmadığı için Klearkhos'a güvenmek zorunda kaldıkları söylenebilir. Çünkü dışarıdan bakıldığında Klearkhos, iyi eğitim görmüş, yıllarını eğitime adanmış, Isocrates'in öğrencilerinden biri olarak bilinen ve hatta Platon'un derslerine de katılmış bir entelektüeldi. Memnon'un anlattıklarına göre, öğrenimini felsefe üzerine yapmış, dört yıl boyunca Isocrates'in derslerini dinlemişti.⁴⁹ Aynı zamanda, yine Isocrates'in öğrencilerinden olan ve daha sonra oğluna da aynı adı verdiği Timotheus'la dostluğu biliniyordu.

Tüm bu özellikleriyle Klearkhos, Heraclea Pontica için aranan demokratik ve entelektüel lider profili çiziyordu. Bu nedenle konseyden destek alan Klearkhos, İ.Ö. 364 yılında, beraberinde paralı askerleri ile birlikte Heraclea'ya girdi.

⁴⁸ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.47

⁴⁹ Memnon, *Herakleia*.

4.1. I. Klearkhos (İ.Ö. 364-352)

Klearkhos, İ.Ö. 364 yılında kente girişinden hemen sonra, tüm konseyin istifasını kabul etmek için toplanacağını düşünmüştü ancak meclisten yalnızca altmış üye oturuma katıldı. Bu üyeler Klearkhos'a teslim oldu ve hemen hapsedildi. Üyelerin geri kalanı ise, ailelerini geride bırakmak zorunda kalarak, Klearkhos gerçeği fark edip kentin kapılarını kapatmadan önce Heraclea'dan kaçmayı başardı.⁵⁰ Geriye kalan 60 rehine, fidyeleri ödendiği takdirde serbest bırakılacakları vaat edildiği ve fidyeleri ödendiği halde idam edildi. Eski meclis üyelerinin arazilerine el konuldu, bazı köleleri serbest bırakıldı, karıları ve kızları Klearkhos'un istediği kişilerle, bazıları da eski köleleriyle evlenmeye zorlandı. Böylece Klearkhos'un, hem eski meclis üyelerinin aile itibarlarını zedelemeye hem de yeni vatandaşlarını kendisine sadık kılmaya çalıştığı düşünülebilir.

Tüm bu anlatılardan da tahmin edilebileceği gibi Klearkhos dönemi, Klearkhos'un İ.Ö. 352'de öldürülmesine kadar Heraclea'nın iç ve dış politikasında şiddet ve kısıtlamalarla geçti. Bu süre boyunca kentteki tartışmasız tek yönetici Klearkhos'tu. Heraclea'nın yerel tarihçilerinden Nymphis'in kaleme aldıklarından ve diğer kaynaklardan yola çıkarak Klearkhos'un acımasız ve kibirli bir tiran olmakla birlikte, dış politikada aktif ve iddialı bir politika yürüttüğünü söylemek mümkündür.

Memnon, Heraclea tiranı Klearkhos'un felsefe üzerine eğitim yapmış, Platon'un öğrencilerinden biri ve Isocrates'in derslerini dinleyen bir öğrencisi olarak eşine az rastlanır biçimde, zalim bir tiran olmasına rağmen Heraclea'da bir kütüphanenin kurulmasına önayak olduğunu belirtir.⁵¹

Anadolu'da baş gösteren satrapların ayaklanmalarına karşın, iktidarının erken dönemlerinde Klearkhos, II. Artakserkses'e gönderdiği elçilerle Persepolis'le yakın

⁵⁰Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.53.

⁵¹Murat Arslan, "Küçük Asya Yerel Historiograflarına bir Örnek: Herakleia Pontike'li Memnon ve Eseri", *Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları-XX*, Mersin, 2012, s.402.

ilişkilerin kurulması mümkün oldu. Batı kıyılarındaki Hellen şehirleri ve Güney Anadolu'daki bazı şehirler bu ayaklanmalardan etkilense de, İ.Ö 361 yılına kadar, kişisel hırs ve çıkarlarına yenik düşen satrapların birbirlerine ihaneti ile, gittikçe yayılan bu ayaklanmaların Klearkhos yönetimi ve Heraclea üzerindeki etkisi oldukça kısa olacaktı.⁵² Anadolu'da etkin olan iki satrap Ariobarzanes ve Datames ölmüş, Mithradates ise bölgeyi terk etmişti. Bu da Klearkhos için avantajlı bir durum meydana getirmişti. Genel olarak Heraclea'nın Persepolis ile yakın ilişkilerinin yanında, Klearkhos'un kötü şöhreti Atina'da çok takdir edilmese de, her iki şehir için avantajlı olan ticari dostluğun bu dönemde sürdürüldüğünü görüyoruz.

Klearkhos'un saltanatının ilk günleri, Heracleatoplumunda, bir devrim olarak da adlandırılabilir, nüfuz ve zenginliğin radikal bir şekilde yeniden dağıtılmasını beraberinde getirdi. Bu durum, antik kaynaklardan bize aktarılan zalim tiran imajını pekiştirse de, Klearkhos'un gerçekte hedeflemediği, yetersiz planlamadan dolayı gerçekleşmiş bir durum da olabilir.

Birkaç ay içinde Heraclea'nın üst sınıfının değişmesi, kentlin servetini ele geçiren Klearkhos'a büyük fırsatlar sunuyordu. Ancak bu durumunu, uzun süre kendisini sıkıntı içinde bırakacak başka bir sorunla da karşı karşıya getirdi. Tarım arazilerinin büyük bir kısmının gelecekteki mülkiyeti ve bu arazileri işleyen Mariandyler'in statüsünün belirlenmesi gerekiyordu. Bu sorunu çözüme kavuşturma şekli Heraclea'nın gelecekteki sosyal ve ekonomik hayatı için oldukça belirleyici olacaktı.

Klearkhos'un politikasının temelini borçların iptali ve genel olarak arazinin bir bütün olarak halkadağıtılması konusunda gelen yoğun talepler oluşturuyordu. Bu taleplere ek olarak, paralı askerlerine bazı bağışlar yapması ve Mariandylerin hizmetine son vermesi gerekiyordu. Böylece Heraclea'yı Bosphorus benzeri bir duruma, yani kentlin Hellen ve yerli halklarının uzlaşmasına dayanan askeri bir monarşi haline getirmesi bekleniyordu. Ancak alacaklıların büyük çoğunluğunun ölümü ya da şehirden sürgün edilmesi sonucu, bu ihtimallerden yalnızca arazilerin dağıtılması gerçekleştirildi. Mariandyler konusunda ise herhangi bir değişiklik olmadı. Bu durumda Klearkhos'un tiranlığının şehre en büyük etkisi, kentlin başındaki topluluğun değişmesi olmuştu. Daha önceki meclis üyeleri, her ne kadar

⁵² Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.54.

toplum tarafından çok fazla sevilmeseler de, kentte meşruluk kazanmış aristokratlardan oluşuyordu. Klearkhos, bu değişimin getirdiği politik avantajdan yararlanıyordu.

Klearkhos öncesi kurulmuş olan 300 Meclisinin feshedilmesinin ardından, vatandaşlar hala silah sahibi olabiliyor, magistratlar kendi ofislerinde ve görevlerini yapıyor, tiranlıkla birlikte oluşturulan yeni meclis halk işleri için bir araya geliyordu. Klearkhos'un bu noktada işgal ettiği görev, *demos*, yani halkın kendisiydi. Bu şekilde elde ettiği güç ve etki ise anayasaldı.⁵³

Belli bir süre sonra Klearkhos, Zeus'un oğlu olduğunu deklare ederek tanrılara adanmış festivallerde, kralları andıran kostümleri ile göze çarpmaya başladı. Klearkhos'un saltanatı, entelektüel birikiminin etkisi ve kurduğu kütüphane ile kültürel bir özellik de taşımaktaydı. Demokrasinin yerine getirilen sistem ve bu görkemli, yeni imajı, oldukça yüklü bir bütçenin harcanmasına neden oluyordu. Şehrin ana kaynakları olan tarım ve liman gelirlerinde ise bir değişiklik söz konusu değildi.

I.Klearkhos döneminde yapılan önemli değişikliklerden biri de, şehrin nümismatik tarihinde yeni bir başlangıç yapmış olmasıdır. Onun dönemine kadar, Pers standardında, hemiobolden drahmi'ye kadar yalnızca gümüş sikkeler basılırken, Klearkhos ile beraber yeni bir sikke serisi ortaya çıktı. Yine Pers standardında obol ve dioboller basılmaya devam edilirken, Rodos standardında, ön tarafta hafifçe sakallı Herakles başı ve arka tarafta taçlı Hera başı tiplerinde hemidrahmi, drahmi ve ilk kez olmak üzere tridrahmi basılmaya başlanıyordu.⁵⁴ Bu değişiklik büyük olasılıkla, şehrin giderlerinin artmasıyla birlikte ihtiyaç gösteren nakit elde etme arzusuyla gerçekleştiriliyordu. Böylece liman vergileri ve hükümetin gelirleri arttırılmak isteniyordu. Bu şekilde, İ.Ö. 4. yy'ın ilk yarısında, Rodos standardındaki bu sikkeler Batı Anadolu ve Kuzeybatı Anadolu'da oldukça geniş yer bulmuş ve Pers standardının yerini almaya başlamıştı.

Klearkhos'un kurduğu tiranlıkta muhtemelen kendisini korumak için gündün güne artan kısıtlamalar nedeniyle, Klearkhos'un takipçileri arasında da

⁵³Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.63.

⁵⁴Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.63.

hoşnutsuzluklar baş göstermiş, sonunda gerçekleştirilen komplonun organizasyonu da tiranın en yakınında bulunanlardan Khion tarafından yapılmıştı.

Memnon'un anlattıklarına göre, Klearkhos kamu yararına kurban keserken; Khion'un yandaşları, suikasti gerçekleştirmek için zamanın uygun olduğunu düşünmüşler ve Khion'un eliyle kılıcı ortak düşmanın göğsüne saplamışlardır. Memnon bu bölümü şu şekilde aktarır:

“Klearkhos böylece, elli sekiz yıl yaşadıktan ve on iki yıl tiranlık yaptıktan sonra, duyduğu büyük ve keskin acılar onu kıvrandırırken ve hayaletlerin gölgeleri onu öylesine korkuturken (bunlar kendisinin canice öldürmüş olduğu kişilerin hayali görüntüleri idi), yaralanmasının ikinci gününde yaşamını yitirdi.”⁵⁵

Aslında, bu durum çok da sürpriz sayılmazdı. Huzursuz çiftçilerin borçlarının silinmesi ve toprakların yeniden dağılması, Klearkhos'un en önemli vaadiydi ve halk tarafından desteklenmesinin en büyük sebebini oluşturuyordu. Buna karşılık yönetiminde kısıtlamaların günden güne artması ve vaatlerini yerine getirmediğinin fark edilmesiyle birlikte Klearkhos, mevcut yönetimden kurtulmak isteyen ve kentin soylularından Khion ve Leon'un başını çektiği bir grup tarafından suikast sonucu öldürüldü. Bununla beraber, suikastçilerin çoğu, Klearkhos'un muhafızları tarafından işkenceyle katledildi.⁵⁶

Klearkhos'un şehri ele geçirmesini takip eden çeyrek asır boyunca, Heraclea Pontica, Kuzey Anadolu'daki Hellen şehirleri arasında rakipsiz bir yere sahipti. Şehir, İ.Ö. 364-284 arasında Klearkhos ve onun ailesi tarafından yönetildi. Tiranlığı kuran ve şehrin özerkliğini sağlayan Klearkhos sonrasında da şehrin yükselişi devam etti.

Bulunduğu konumun avantajını iyi kullanarak sahip olduğu limanı ve askeri gücüyle, İ.Ö. V.-IV. yy.'da bölgenin önemli ve zengin yerleşim noktalarından biri haline gelen Heraclea Pontica, oluşturduğu deniz gücü sayesinde Karadeniz'de

⁵⁵Memnon, *Herakleia*, s.5.

⁵⁶ Memnon, *Herakleia*, s.13; Justinus: *Epitome of Pompeius Trogus*, Phillipic Histories Books 16-20- Translated By Rev.: J.S. Watson, 1853, XVI 5; Öztürk, “Herakleia Pontika”, s.507.

faaliyetlerini arttırmış ve bu sayede kuzey kıyılarında bulunan Chersonesos (Sivastopol) ve Kallatis (Mangalia) kolonilerini kurmuş, ticarete önemli bir üs konumuna ulaşmıştır.⁵⁷

Eski Tauri Chersonesos'un Heraclea Pontica tarafından kurulup kurulmadığı konusu ise, aslında farklı kaynaklarda ayrı değerlendirmelere yol açmaktadır. Chersonesos'un bulunduğu alanın Heraclea'lılar tarafından kurulduğuna yönelik beklenti yüksek olmakla birlikte, bölgenin Heraclea Pontica'dan sosyo ekonomik olarak bağımsız olabileceği, kentin her şeyden önce bir Hellen kolonisi olduğu unutulmadan belirtilmelidir.⁵⁸

Chersonesos'un bir Heraclea Pontica kolonisi olduğunu destekleyen önemli bulgulardan biri, İ.Ö. 375 yıllarından İ.Ö. 4. Yy sonlarına kadar göç aldığı anlaşılan Chersonesos'ta yapılan kazılarda, içinde Heraclea Ponticave Sinope'ye ait amphoraların bulunması oldu. Bu amphoralar, İ.Ö. 325-300 yıllarına tarihlenen, üzerinde dizleriüzerinde Parthenos ve kızıl akbaba betimleri yer alan bir sikketipiyle aynı betimlere sahiptir.⁵⁹

Aslında Tauri Chersonesos ile yalnızca HeracleaPontica arasında değil, Karadeniz'deki diğer Hellen şehirleri ile faaliyetlerden bahsetmek mümkündür. İ.Ö. 4. yy'da şehrin özellikle kuruluş döneminde yapılan ticaretin, Tauri ve Kuzey Anadolu'da bulunan Heraclea Ponticagibi şehirlerle kurulan bu yakın ilişkilerin, kentin gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Elbette bu gelişmenin sebeplerinden birinin de,Tauri'den Kuzey Anadolu'ya giden deniz hattında,bölgedeki en kısa deniz yolu olmasının etkisini es geçmemek gerekir.⁶⁰Heraclea Pontica ile Khersenosus arasındaki bu faaliyetler, her iki şehrinekonomik olarak avantajlı çıkmasını sağlamıştır.Heraclea Pontica'da İ.Ö. 4-3. Yüzyıllara tarihlenen bir defineden çıkarılan Chersonesos sikkeleri ile yalnız Heraclea'dan Chersonesos'a değil, aynı

⁵⁷ Öztürk, "Herakleia Pontika",s.507.

⁵⁸ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.11.

⁵⁹ J.G.F., Hind, "Greek and Barbarian Peoples on the Shores of the Black Sea", *Archaeological Reports*, No. 30 (1983-1984), Published by: The Society for the Promotion of Hellenic Studies, pp. 71-97, s. 97.

⁶⁰ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, 1997.

zamanda Chersonesos'tan da Heraclea'ya da para transferinin olduğunu, ekonomik anlamdaki büyümenin karşılıklı olduğunu anlayabiliyoruz.⁶¹

4.2. Satyros (İ.Ö. 352-346)

Klearkhos'un Khion tarafından uğradığı suikastin ardından, Klearkhos'un oğlu Timotheus henüz çok küçük olduğu için kardeşi Satyros onun adına şehrin yönetimini üstlendi.

Heraclea Pontica ile ilgili en önemli bilgileri aldığımız tarihçi Memnon, onu ve dönemini, yalnızca Klearkhos'u değil, tüm tiranları aşan ve "eşine rastlanmayan kötülük" dönemi olarak tanımlar. Memnon, Satyros'un, yalnızca ağabeyinin komplocularını değil, onların masum çocuklarını da hedeflediğini aktarır. Memnon'a göre, Klearkhos'tan sonra kentin yönetimini ele geçiren kardeşi Satyros, tiranlığı boyunca insancıl ya da uygarca bir şey öğrenmek ya da faydalı bir şey yapmak istememiştir. Aslında Memnon, onun felsefe ve sanattan uzak oluşunu, canı bir katile dönüşmesindeki başlıca neden olarak görmektedir.⁶²Bununla beraber aktarılanlardan anladığımız kadarıyla, Satyros, komplocuların ailelerini ve onlara sempati duyanları hedeflemiş ve bu periyot kısa sürmüştür.⁶³

Satyros döneminin ana hatlarına bakacak olursak, genel olarak kardeşi Klearkhos'un politikalarının devam ettirildiğini söylemek mümkündür. Karadeniz'in güney sahillerine onun döneminde yapılan ataklar başarılı olamasa da, oğlu I. Leukon'un Theodosia'yı almasıyla, Kırım'a doğru genişlemenin kapıları açılmaya başlamış olacaktı.⁶⁴ Theodosia aslında, Karadeniz'de özgür bir şehir olarak kurulmuştu. Kent ile Heracleaarasındaki ilişkiler, Heraclea'nın Karadeniz'deki faaliyetlerini anlamak açısından da önemlidir. Çünkü, Theodosia'nın, Bosphorus

⁶¹Treister, Michail J., and Yuri G. Vinogradov. "Archaeology on the Northern Coast of the Black Sea." *American Journal of Archaeology*, vol. 97, no. 3, 1993, pp. 521–563. Çevrimiçi: Kasım, 2019, JSTOR, link: www.jstor.org/stable/506367.

⁶² Memnon, *Herakleia*, (II, 2); Arslan, Küçük Asya Historiografları, s.402.

⁶³ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.66.

⁶⁴ Stanley M. Burstein, "The War Between Heraclea Pontica and Leucon I of Bosphorus" *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Vol. 23, No. 4 (4th Qtr., 1974), pp. 401-416, s. 401.

tehditlerine karşı zaman zaman Chersonesos ve Heraclea tarafından yardım aldığı bilinmektedir.⁶⁵

Satyros, bir süre sonra geçirdiği bir hastalık ile oldukça uzun ve zorlu bir mücadelenin sonunda ölmüştür. Kaynaklar, kasığı ile hayalarının arasında kanserli bir tümör oluştuğunu ve acı verici bir şekilde vücudundan dışarı doğru yayılmış olduğunu aktarır.

Memnon Satyros'un hastalığı ve ölümünü oldukça detaylı aktarmıştır:

“Bu şişlik bedeninden bir baş verip deriyi parçaladıktan sonra, iğrenç ve dayanılması zor bir koku yayan cerahat dışarı akmıştır. Öyle ki, artık bir daha ne bakıcılarının ne de doktorların müdahalesi çürümüşlüğüne kötü ve dayanılmaz kokusunu gizlemeye yetmiştir. Vücudunun her yanı bitmek tükenmek bilmeyen şiddetli ve can yakıcı acılar içinde kıvrılırken yaşamdan ayrılmıştır. Bu bakımdan aynı Klearkhos gibi, Satyros da can çekişirken kendisini görenlere, mazumlara karşı işlediği zalimce ve kanunsuzca davranışlarının cezasının aheste aheste çıktığı düşüncesinin yerleşmesine neden olmuştur. Çünkü hasta yatağında sık sık ölümün gelmesi için yakarmasına rağmen bu dileği gerçekleşmemiş; ancak birçok gün boyunca şiddetli ve ağır hastalıkla bedenini tüketerek, bu şekilde günahlarının kefareti ödemiştir.⁶⁶

Satyros, İ.Ö. 346 yılında uzun ve oldukça sancılı hastalığı sonrası öldüğünde, oğlu Timotheus, hala küçük olmakla beraber, şehrin yönetimini devraldı.

4.3. Timotheus (İ.Ö. 346-337)

Heraclea Pontica için uzun ve zorlu geçen Klearkhos ve Satyros dönemlerinin ardından, Timotheus ile beraber Heraclea'nın politik ve ekonomik politikalarında yeni ve nispeten rahat bir dönem başlayacaktır.

Timotheus, yönetime geçmesinin ardından taze bir başlangıcın temellerini attığı bu dönemde, tüm mahkumlara genel bir af ilan etti. Klearkhos ve Satyros dönemlerinde sorun olan borçlar konusu ise, Timotheus için de temel problemlerden

⁶⁵Hind, Greek and Barbarian, s. 85.

⁶⁶ Arslan, Küçük Asya Yerel Historiografaları, s.400.

biri olarak kaldı. Kendi inisiyatifi kullanarak bazı istisnalar yaptıysada, genel borçların affı konusunda bir değişim söz konusu değildi. Yine de halkla ilişkilerini geliştirmek için çeşitli adımlar attı ve bu nedenle daha önceki tiranlar tarafından çizilen portrenin çok ötesinde, halkının zarif lideri olarak tanımlanmaya başlandı. Bunda özellikle adalet konusunda gösterdiği iyiliksever ve vicdanlı yaklaşımın büyük etkisi vardı.⁶⁷ Ayrıca ekonomik alanda, ticari girişimler için fon talep eden kişilere veya ödenmemiş borçların ödenmesini de içerebilecek diğer ihtiyaçlar için faizsiz krediler vererek ekonomiyi sağlamlaştırmaya çalıştı. Kısa süre içinde halkıyla olan uyumuyla iyi bir şöhret edinmeyi başardı.

Dış politika tarafında ise, Timotheus'un iktidarı, Pontus'ta baş gösteren politik dengesizliklerle karşı karşıya kaldı. Fenike ve Mısır'da uzun süredir devam eden ayaklanmalar sonunda, Doğu Akdeniz'de kraliyet otoritesi İ.Ö. 346'dan sonra güçlense de Kuzey Anadolu'daki anlaşmalar bozulmaya başlamıştı. Kapadokya satraplarının etkileri Kuzey'deki özerk şehirlere zarar vermeye başlamıştı. Bölgenin önemli güçlerinden biri haline gelen II. Philip, İ.Ö. 343-339 arasında tüm Trakya, Danube ve Batı Karadeniz'deki Hellen şehirlerini kontrolü altına alarak Makedonya'yı önemli bir güç haline getirmişti.

Timotheus buna karşılık Heraclea'yı yeniden silahlandırarak ve Perslerle olan yakın ilişkilerini koruyarak aktif bir dış politika izlemeye başlamıştı. Burstein, Aristoteles'in *Politika* adlı eserinde yer alan Heraclea filolarının gücü hakkındaki hayranlık dolu yorumlarının, o dönem Heraclea'sı hakkında fikir verici olduğundan bahseder.⁶⁸

Dördüncü yüzyılın ortalarından kısa bir süre sonra, Tauri Chersonesos, Kromna, Kerkinitis ve Amisos'un Heraclea Pontica ile neredeyse aynı figürleri taşıyan paralar çıkarması, Heraclea sikkelerinin Karadeniz'de yayılımının görülmesi ve bu dönemde gerçekleşen Heraclea etkinliğinin anlaşılması açısından önemlidir.⁶⁹ Heraclea Pontica sikkeleriyle Karadeniz'in kuzeyi arasında karşılaşılan bu benzerlik, özellikle Tauri Chersonesos'un Heraclea kolonisi olduğu şeklindeki iddiaları güçlendiren en büyük delillerden biridir.

⁶⁷ Burstein, *Outpost of Hellenism*, s.68.

⁶⁸ Burstein, *Outpost of Hellenism*, s.70.

⁶⁹ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.70.

Bununla birlikte Chersonesos, sikkeleri Heraclea'nın basım tarzında basılan tek Kuzey Karadeniz şehri değildir. Theodosia ve Phanagoriakentlerinde de Heraclea Pontica'nın İ.Ö. 4. yy sikkelerinde adeta sembolü haline gelen "Boğa" betimlemelerinin görüldüğü sikke tipleri görülmektedir.⁷⁰

Memnon, Timotheos'un Heraclea'da tiranlık yaptığı dönemi anlatırken tiranın dinebağlılığı, adaleti, irade gücü, cesareti, akılcılığı, medeniliği gibi erdemleri üzerine yoğunlaşır. Bu noktada eserini adeta Timotheus'a hayranlık sunan bir methiyeye dönüştürür.⁷¹ Karakterinden ve yönetiminden söz ederken "ideal" bir yöneticinin özelliklerini ortaya koyarken, tiranın kenti ılımlı şekilde idare ettiğini söyler.

Memnon'un anlattıklarından, Timotheus dönemi iç politikasına dair birçok detayı da öğrenebiliyoruz. Memnon, Timotheus'un, Heraclea halkının bankerlere olan borçlarını ödediğini, ticari ya da diğer yaşam harcamaları için ihtiyacı olanlara faizsiz ödünç para temin ettiğini aktarır. Ona göre Timotheus bir tirandan çok neredeyse bir kurtarıcı olarak adlandırılmaktadır.⁷²

Timotheus, tiranlığı döneminde, henüz küçük yaşta olmasına rağmen kardeşi Dionysios'u resmi olarak iktidarına ortak etmiştir. Bu ortaklığın hatırlanması için de, dikkat çekici bir sikke serisi bastırdı. Daha önce Klearkhos döneminde basılan Rodos standardındaki sikkelerden farklı olarak bu sikkeler Pers standardı taşıyordu ve ön yüzde Herakles ya da Hera değil, Dionysos bulunuyordu. Arka tarafta Herakles'in bir trophe kaldırdığı betimlenen bu sikkelerde, şehrin geleneksel sikkelerinde yer alan Heraclea yazısı yerine, Timotheus ve Dionysios'un isimleri yer alıyordu.⁷³ Daha önce hiçbir tiranın gerçekleştirme cüretini göstermediği bu uygulama Timotheus'un kendisini ve ailesini, kalıtsal olarak Heraclea'nın meşru hükümdarları olarak gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Aslında Timotheus'un halkla kurduğu kişisel ilişkiler ve ılımlı tarzının dışarıdan tiranlık yokmuş gibi bir yanılgıya yol açsa da, tiranın gerçekte rejimi daha da güçlendirdiği ve herkes tarafından kabul edilebilir duruma getirdiğini söylemek gerekir.

⁷⁰ Burstein, *The War Between Heraclea*, s.402.

⁷¹ Arslan, *Küçük Asya Yerel Historiografaları*, s.402.

⁷² Arslan, *Küçük Asya Yerel Historiografaları*, s. 402.

⁷³ Bkz: Katalog, sikke no: 119.

Timotheus İ.Ö. 337 yılında 9 yıllık iktidar sonrasında öldü, yerine kardeşi Dionysios geçti.Kardeşi Dionysios, Timotheos'un naaşını görkemli bir şekilde yaktırdı ve onu, onuruna önce at yarışları,daha sonra çeşitli festivaller düzenleyerek andı.⁷⁴

4.4. Dionysios (İ.Ö. 337-305)

Timotheus'un ölümünden sonra yönetimi devralan Dionysios, antik kaynaklara göre Heraclea'yı yönetmeye başladığında, kent her zamankinden refah ve zengin, Karadeniz'de ise politik gücü iyice artmış durumdaydı.

Dionysios'un başa geçtiği dönemler aynı zamanda Makedonya-Pers mücadelesinin başladığı döneme yani erken Hellenistik Döneme denk gelir. III. Aleksandros'un Anadolu'yu işgal ettiği İ.Ö. 334 yılında, Dionysios Pers krallığıyla geleneksel bağlılığını sürdürüyor, hatta Atina'da anti-Makedon gruplarla iletişim kuruyordu. Bunda III. Aleksandros'un genel olarak güneye doğru ilerlemesinden kaynaklı, Heraclea'nın hedefler arasında yer almadığı düşüncesinin verdiği rahatlık ağır basmaktaydı. İ.Ö. 331 yılında Anadolu'da kazandığı mutlak zaferi sonrasında III. Aleksandros, Heraclea'dan sürgün edilen ailelerin şehre geri dönüşü ve Heraclea'da demokrasinin yeniden kurulması ile ilgili talimat vermişti.

Memnon, III. Aleksandros'un Küçük Asya'yı işgal ettiğinin net bir şekilde anlaşılmasının ardından Heraclea'dan sürülenlerin ona bir elçi heyeti gönderdiklerini, kendilerinin Heraclea'ya, kentin ise, geleneksel demokrasi rejimine dönmesini talep ettiklerini anlatır. Bu durumun ise Dionysios'u oldukça zor durumda bıraktığını aktarır.⁷⁵

Küçük Asya'yı almasının ardından daha sonra Hindistana'a doğru ilerleyecek olan III. Aleksandros'un verdiği bu talimatların gerçekleşmesi, satrapların bu emirleri uygulayıp uygulamamalarına bağlıydı ve Heraclea'da sürgün ailelerin geri dönmesi emri uygulanmamıştı.⁷⁶ Pers güçlerinin Anadolu'da etkinliğinin sona ermesi ve III. Aleksandros'un doğuya doğru ilerlemesiyle Dionysios topraklarını genişletmek konusunda çabalar gösterse de, İ.Ö. 324'te III. Aleksandros'un geri dönmesiyle Dionysios'un pozisyonu daha güç hale geldi. III. Aleksandros'un İ.Ö.323'teki

⁷⁴Arslan, *Memnon: Heraclea Pontica Tarihi*, s.11.

⁷⁵Memnon, *Herakleia*, XI-XII, 4, s.11.

⁷⁶Burstein, *Outpost of Hellenism*, s.74.

ölümüyle Dionysios için büyük bir tehdit ortadan kalkmış oluyordu, bunun üzerine Dionysios, Memnon'un notlarına göre Heraclea'da tanrıça Euthymia için bir kült yaptırdı.

Memnon, Aleksandros'un ölümünün Dionysios tarafından sevinçle karşılandığı bu olayı aşağıdaki ifadelerle anlatır:

"III. Aleksandros, Babylon'dayken hastalık nedeniyle hayatını kaybedip, Dionysios bu haberi duyunca, Neşe Tanrıçası'nın (Euthymia) heykelini diktirdi. Haber kendisine ilk ulaştığında tebligatı öğrendikten sonra, duyduğu büyük hazzın etkisiyle, sanki çok sancılı bir ağrıya tutulmuş gibi yaptı; öyle ki, kıvranarak düşercesine yere çöktü ve [bu haliyle] aklını oynatmış gibi göründü."⁷⁷

III. Aleksandros'un ölümü, Dionysios'u rahatlatan bir gelişme olmuştu. Ondan sonra gelen Ariarathes'de, Aleksandros'un generallerinden Perdikkas tarafından öldürüldü. Perdikkas döneminde de Dionysios, daha önce uyguladığı erteleme politikasını yine hayata geçirecek ve yine başarılı olacaktı. Memnon, Dionysios'un, bir usturanın kenarında politika yürütmeye ve erteleme taktiği ile zor durumlardan kurtulmaya çalıştığını anlatır.⁷⁸ Bu politika, Makedon yöneticiler dönemi boyunca Dionysios'un sağlamayı başardığı özgürlükle sonuçlarını gösterdi. Dionysios, Perdikkas ile yaptığı iş birliği ile potansiyel düşmanlarıyla müttefik haline gelmiş oluyordu. Ancak Perdikkas'ın da ölümüyle, Heracleas'ünlerin umut ışığı da sönmüş oluyordu.

İ.Ö. 320 yani Perdikkas'ın ölümünden sonra Dionysios'un iktidarı daha agresif bir hale büründü. Anadolu'da topraklarını genişletme politikasını uygulamaya başlayan Dionysios, Billaeus (Filyos) nehrini aşarak Paphlagonia'ya girdi. Tium, Kromna, Sesamus ve Kytoros'u topraklarına kattı. Bu dönemde Dionysios, Antigonus ile de ittifak yaparak Tyre'nin kuşatmasına yardımcı olmak üzere bir Heraclea ordusu gönderdi.

Dionysios'un, Antigonus ile ittifakını asıl güçlendiren şey ise, Antigonus'un yeğeni Polemaeus ile, Dionysios'un kızı arasında yapılan evlilik oldu. Bu evlilik

⁷⁷Memnon, *Herakleia*, s.13.

⁷⁸Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.76.

Dionysios için hem diplomatik hem de askeri açıdan önemli bir avantaj getiriyordu. Bununla birlikte, Antigonus'un Hellen şehirlerini her an harekete geçirebilme olasılığı nedeniyle, bu ittifaklar esasen hiçbir zaman Dionysios açısından tam olarak güvenli bir özellik taşımıyorlardı.⁷⁹ Ve zaten tahmin edildiği üzere, Antigonus'un yeğeni Polemaeus'un öldürülmesinin ardından, Dionysios ve Antigonus arasındaki ilişkiler kötüleşmeye ve onları eski düşmanları arasında ittifak aramaya itmiştir. Bu dönemde Lysimakhos ile Dionysios arasındaki iyileşen ilişkiler bir süre sonra beraberinde uzlaşmayı getirdi.

Dionysios dönemindeki iç politika, genel olarak kendisinden önce gelen ağabeyinin oluşturduğu politikaları devam ettirmek şeklinde gelişmiştir. Sahip olduğu otokrasiyi görünür kılmak için fazla çaba harcamamış, halkına ulaşılabilir bir tiran olmuş bu nedenle *chrestos* yani "iyi" ünvanını alarak, uyguladığı bu yumuşak politikalar sayesinde, III. Aleksandros'un Anadolu'yu işgali sırasında başlayan zor dönemi, halkın desteğini alarak atlatabilmiştir.

Dionysios, Timotheus döneminde atılan pek çok adımı oldukça iyi değerlendirmiş, adeta onun etkilerini biçerek Heraclea'nın büyümesine büyük katkıda bulunmuş ve kentin refahını arttırmıştır.

Dionysios'un gerçekleştirdiği tüm bu politikalara ek olarak III. Aleksandros'un savaştığı Pers İmparatoru Darius'un erkek kardeşi olan Oksathres'in kızı olan Kraliçe Amastris ile evlenmesi, attığı en önemli adımlardan birini olarak politikasının önemli bir kısmını oluşturacaktır. Amastris ise, yalnızca Dionysios ile evliliğiyle değil, iç siyasette attığı önemli adımlarla da kendinden söz ettirecekti. Yaptığı önemli şeylerden biri, dört yerleşim yerini birleştirerek bir yarımada üzerinde ve berzahın iki tarafında limanları olan, kendi adını verdiği Amastris kentini meydana getirmesidir.⁸⁰

Dionysios ise, Amastris ile olan evliliği sayesinde, Heracleasürgünlerinin yeniden dönme olasılığını bertaraf etmiş oluyordu. Politik açıdan elde edilen avantajların yanı sıra bu evliliğin Dionysios açısından getirilerinden biri de, daha elegan ve zengin bir yaşam tarzına geçişin söz konusu olmasıdır.⁸¹

⁷⁹Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.77.

⁸⁰Murat Arslan, *Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı*, İstanbul, 2007, s.52.

⁸¹Burstein, *Outpost Of Hellenism*,1976.

Bu dönem aynı zamanda Heraclea Pontica'nın zaferleri ve yeniden organize edilmesi açısından da oldukça önemli bir dönemdir. Heraclea, Bithynia'daki Rhebas nehrinden Paphlogonia'da Kytoros'a kadar, bulunduğu alanı genişletmişti. Ancak Paphlogonia'da bulunan Tium, Sesamus, Kromna ve Kytoros gibi şehirlerinden gelen Miletos kolonileri ve Thynias (Maryandinoi halkının devamı) arasında, halk açısından farklar vardı ve bu nedenle iki bölgenin farklı şekillerde yönetilmesi gerekiyordu.

Görünüşe göre şehirler Heraclea'ya yalnızca anlaşma aracılığıyla bağlıydı. İç işlerinde özerkliği ellerinde bulunduruyorlardı. Memnon, Amastris'in, Dionysios'un da isteğiyle *ton holon despoinan*(tüm bölgenin kraliçesi) olduğunu, Dionysios'un ise yalnızca Heraclea'nın değil, topraklarına kattığı tüm bölgelerin kralı ilan edildiğini aktarır.⁸² Bu, aynı zamanda Klearkhos döneminde büyümeye aday olan küçük bir kentin alınmasıyla başlayan tiranlığın, yine Klearkhos'un soyundan gelen Dionysios tarafından yeni topraklarla sınırlarının genişlediğini gösteriyordu. Bu değişiklikler ise tiranlığın sonunu işaret eden yeni bir başlangıcın habercisi gibiydi.

Dionysios, İ.Ö. 305 yılında, 32 yıllık iktidarının ardından, obezite nedeniyle öldü. Öldüğünde Oksathres, Klearkhos ve Amastris isminde 3 çocuğu vardı. Anneleri Amastris, oğulları Oksathres ve Klearkhos henüz küçük yaşta oldukları için onlar büyüyene kadar Heraclea'yı geçici olarak yönetmeye başladı.

5. HELLENİSTİK DÖNEM

Heraclea Pontica'da Hellenistik dönem, aslında Tiranlık Dönemi kapsamında ele aldığımız Dionysios'un iktidarı esnasında başlar. Ancak Tiranlık döneminin 4 önemli tiranından biri olan Dionysios dönemini anlatırken bütünlüğün bozulmaması için tezde Dionysios dönem olayları Tiranlık Dönemi başlığında irdelenmiştir. Bu nedenle Heraclea Pontica'da Hellenistik dönemin başlangıcındaki siyasi olayları incelemek için Dionysios başlığına göz atılabilir.

⁸²Burstein, *Outpost Of Hellenism*,1976.

5.1. AMASTRIS (İ.Ö. 305-284)

Heraclea Pontica kentinde Dionysios'un saltanatının ilk yıllarıyla birlikte etkisini hissettiğimiz erken Hellenistik Dönem, Dionysios'un ölümünün ardından gelen iktidar değişiklikleri ve tiranlar döneminde kurulan otokrasinin devam ettirilmeye çalışılması politikasıyla devam etmiştir. Dionysios'un ölümünden istifade etmek isteyen Antigonos, hızlıca Heraclea üzerinde etkisini göstermek istedi ve şiddet uygulamadan, çevresinin etkisiyle Amastris'i koruyuculuğu altına almayı başardı. Antigonos'un planı III. Aleksandros'un imparatorluğunu yeniden hayata geçirmektir. Onun bu arzusu düşmanları Ptolemaios, Kassander, Lysimakhos ve Seleukos'u yeni bir ittifakta birleştirdi.

Lysimakhos kısa sürede Kuzey Batı Anadolu'yu ele geçirdi ve Amastris ile Heraclea üzerinden yaptığı iş birliği, kısa süre içinde evliliğe dönüştü.⁸³ Bu evlilikle Amastris, Heraclea'yı, içinde bulunduğu Antigonos tehlikesinden uzaklaştırmış, Lysimakhos ise Kuzey Anadolu'daki en önemli kent olan Heraclea aracılığıyla önemli bir noktayı kontrol altına almış oluyordu.

İ.Ö. 301 'de yapılan savaş sırasında Antigonos'un ölmesi ve Demetrius'un kaçması ile, Toros dağlarının kuzeyinde kalan bölgenin bir kısmı Lysimakhos'un kontrolüne geçmiş oluyordu. Daha önce Antigonos'a karşı birleşmiş olan birlik ise, Antigonos'un ölümüyle bozuldu ve Lysimakhos ile Ptolemaios, Seleukos'a karşı birleşti. Bu birleşme, Ptolemaios'un kızı Arsinoe ile Lysimakhos'un evliliğiyle daha da güçlenmişti. Lysimakhos'un Amastris'i gerçekten sevdiği tarihçiler tarafından belirtilmiş olsa da, karşılıklı politik çıkarlar evliliklerinin temelini oluşturuyordu.⁸⁴

Bu nedenle yeni politik durumda Lysimakhos ile Amastris, Arsinoe nedeniyle ayrılırsa da, Memnon'un aktardıklarına göre, bu durum ikili arasında büyük sorunlara yol açmadı. Lysimakhos'u terk ettikten sonra Amastris, Heraclea'ya kraliçe olarak geri döndü.⁸⁵ Ancak onun bu dönüşüyle Heraclea'da karışıklıklar da yaşanmaya başladı. Çünkü oğlu Klearkhos artık iktidar yaşına gelmiş ve şehri, başında olduğu konsey aracılığıyla yönetmeye başlamıştı.

⁸³Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.81.

⁸⁴Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.84.

⁸⁵Memnon, *Herakleia*, s.2.

Amastris, İ.Ö. 300 yılından sonra, oğulları Klearkhos ve Oksathres'in Heracleave Kieros'u yönetmesine izin verdi ve yönetimi kimin devralacağı sorununu, yönetimi bu şekilde parçalara bölerek çözdü. Kendisi de Sesamus'a yerleşmek üzere şehirden ayrıldı.

Amastris, yukarıda da bahsedildiği gibi Dionysios tarafından fethedilen, Tium (Tios=Filyos), Sesamos (Amasra), Kromna (Kurucaşile) ve Kytoros (Cide) yerleşimlerini birleştirip, kendi adını taşıyan Amastris kentini kurdu.⁸⁶

5.2. II. KLEARKHOS VE OKSATHRES(İ.Ö. 300-283)

Oksathres iktidar yaşına geldikten sonra bile, Klearkhos Heraclea'nın yönetiminde ilerliyor, ancak hırslı ve agresif bir yönetici olarak, yapmak istediği şeyler, Amastris'in hükümdarlığı altında sekteye uğruyordu.

Bu arada II. Klearkhos, Lysimakhos ve Amastris'in evliliğinden dolayı, Lysimakhos ile müttefik olmuş, İ.Ö. 292 yılında yapılan Danube Savaşı sırasında Lysimakhos'u desteklemiş ancak kendisi ve ordusu hüsrana uğramıştı. Bu savaş Klearkhos'un ve Lysimakhos'un esir düşmesiyle sona ermiş, daha sonra Lysimakhos'un yaptığı anlaşmayla Lysimakhos, kısa bir süre sonra da Klearkhos serbest bırakılmıştı. Bu savaş sonrasında da bu ikilinin ilişkileri yakın kaldı.

Lysimakhos ve Amastris ile olan iyi ilişkiler, Klearkhos için Bithynia'daki Zipoetes tehdidine karşı katlanılması gereken bir zorunluluktur.⁸⁷ Ve İ.Ö. 280'lerin ortalarında karşı karşıya geldiklerinde, Lysimakhos, savaşı ve Nikaea'yı kaybedecekti.

Klearkhos ve Oksathres'in başta olduğu 17 yıl boyunca Heracleaekonomik olarak büyümeye devam etse de, özellikle dış ilişkiler açısından bir çok kentin kaybedildiği, rakibi Bithynia'nın sürekli topraklarını genişlettiği bir dönem yaşanmıştı. İç politikada ise, sert ve keyfi uygulamaları vatandaşların onlardan uzaklaşmasına sebep olmuştu. Amastris'in İ.Ö. 284'teki deniz yolculuğu sırasında şüpheli ölümü ise, zaten uzun yıllardır Amastris ve oğulları arasında var olduğu bilinen tansiyon

⁸⁶ Öztürk, "Herakleia Pontika", s, 508.

⁸⁷ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, 84.

nedeniyle oğullarından şüphelenilmesine ve bu düşünceler onların Lysimakhos tarafından öldürülmesine neden oldu.

5.3. LYSIMAKHOS (İ.Ö.302-281)

Lysimakhos, Heraclea'yı hakimiyeti altına aldıktan sonra, Amastris'i de ele geçirdi. Kent, konumu ve yönetim biçimi ile şehrin yeni kralını kendisine hayran bırakmıştı. Heraclea'ya özel onur payesi vermesine rağmen, Tium ve Amastris'e olan övgüleri de ön plandaydı. Bunda kenti, kraliçenin kendi ismine atıfta bulunarak bir araya getirerek kurmasının etkisi de olabilir. Tüm bu övgüler ise, eşi Arsinoe'nin bu şehirleri yönetmek istemesine neden oldu.⁸⁸ Klearkhos, önceleri Heraclea'nın kendi adına demokratik bir yapı inşa etmesine izin verse de, bir süre sonra Arsinoe'nin ısrarları sonucu, Heraclea'yı Arsinoe'ye verdi. Lysimakhos, eşi Arsinoe'ye Heraclea'nın yanı sıra, Amastris ve Tium kentlerini de hediye etti. Arsinoe, kentin yönetimini de Kyme'li Heraklides'e bıraktı.

Lysimakhos'un İ.Ö. 281'de Seleukoslar'la yaptığı Kyroupedion Savaşı'nda ölmesiyle, Herakleides, şehrin Seleukosyönetimine geçmesini önleyerek ve Lysimakhos'un ölümünden faydalanarak şehri ele geçirmek istedi ancak şehrin yönetimini ona vermek istemeyen bir grup Heraclealı tarafından tutuklandı.⁸⁹

Tüm bu olayların getirdiği iç karışıklıktan faydalanan Heraclea Pontica, Lysimakhos'un ölümünün ardından tekrar bağımsızlığına kavuştu. Klearkhos'un şehri ele geçirmesiyle başlayan tiranlığın üstünden 83 yıl geçtikten sonra, Lysimakhos'un ölümüyle Heracleayeniden özgür bir hükümet kurabileceği döneme kavuşmuştu.

I.Klearkhos ile başlayan tiranlığın bu şekilde sonuna gelinmiş oluyordu. Ölümünden sonra Lysimakhos, Amastris'in kurduğu düzeni bozmadan Amastris'ten kalan birçok kentte, kurumları değiştirmeden ve iç politikalarında sınırlı da olsa serbestlik tanıyarak aynı sistemin devam etmesini

⁸⁸ Memnon, *Herakleia*, s.19.

⁸⁹ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.87

sağlamıştı.⁹⁰Lysimakhos'un ölümünden sonra da, Lysimakhos Krallığı Seleukos'ların eline geçmiş, Arsinoe sürgüne gönderilmiş, genç prensler ise annelerinin kucağından alınarak öldürülmüştür.⁹¹

5.4. ROMA'NİN MÜDAHALESİ

Heraclea Pontica, Lysimakhos'un ölümünden sonra gerçekleştirmeye çalıştığı anlaşmalarla şehirde yeniden inşa edilmeye çalışılan demokrasinin -bir tiran ya da hükümdar olmaksızın- özgür bir şekilde varlığını devam ettirme çabasıydı. Önce Zipoetes, sonrasında Seleukos tehlikesi baş gösterdiğinde, Heraclea'lılar kendi aralarında seçtikleri bir elçi heyeti göndererek Seleukos ile dostluk inşa etmek istemişler ancak bu konuda istediklerini elde edememişlerdi.

Heyetin Heraclea'ya geri dönmesiyle birlikte Heraclea uzun süren bir aradan sonra demokratik yönetime yeniden adım atıyordu. Demokrasiden uzak geçen tüm bu otokrasi döneminde, kent her şeye rağmen ekonomik ve askeri anlamda güçlenmişti. Aslında Heraclea'nın yükselişi yalnız Karadeniz'de değil, tüm Anadolu, hatta Hellas için de önemli bir gelişmeydi. Zira tüm bu süre içinde Atina ile ticaret devam etmişti. Anadolu'da ise, Heraclea Pontica'nın yükselişi politik stratejilerin bu realiteye uygun olarak şekillenmesini sağlamıştır. Burstein'e göre, Heraclea Pontica'nın bu dönemdeki politik etkisi, Seleukos'ların Anadolu yarımadasında etkilerini arttıramamalarına neden olabilecek kadar büyüktür.⁹² Gerçekten de, döneme genel bir bakış attığımızda, Anadolu'da yavaş yavaş güçlenmeye başlayan Seleukosların amacının, Anadolu'nun kuzeyini ele geçirmek ve bölgede tek söz sahibi olmak olduğunu görebiliyoruz. Bu hedef elbette bölgede en büyük gücü elinde bulunduran Heraclea Pontica ile arasındaki çatışmayı kaçınılmaz kılacaktır. Seleukoslar'ın Karadeniz'de egemenliği ele geçirme isteğini fark eden Heraclea Pontica ise, onların egemenliğine girmemek için Byzantion, Khalkedon, Kieros ve Tium kentlerini ittifaka davet etti ve İ.Ö. 280 civarlarında, Seleukoslar'a

⁹⁰ Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.85.

⁹¹ Arslan, *Memnon'un Herakleia'sı*, s.97.

⁹² Burstein, *Outpost Of Hellenism*, s.90.

karşı “Kuzey İttifakı” oluşturuldu. Bu kentler büyük bir ihtimalle Pontos Kralı I. Mithradates’le müttefiklik anlaşması imzalamışlardır.⁹³

Bu esnada, Heraclea Pontica yönetimi, Bithynia Krallığı’nın tahtı için kardeşine karşı savaştan I. Nikomedes’e (İ.Ö. 279-250) de yardım etmiştir. Başarıyla sona erdirilen bir zaferin ardından Heraclea Pontica, Tium ile Kieros’u yeniden elde etti.⁹⁴ Heraclea’lılar para ile Kieros, Tium ve Thynia topraklarını aldılar ve ardından Amastris’i almak istediler ancak Lysimakhos tarafından bölgeye atanan Eumenes, Amastris’i Ariobarzanes’e bıraktı. Heraclea Pontica için baş gösteren Galatialılar tehlikesinin savuşturulmasında iki kent birlikte hareket etti ve Heraclea Pontica, Önce I. Nikomedes döneminde I. Antiokhos’a karşı, sonra II. Antiokhos’a karşı Byzantium’a yardım amacıyla göndermiş olduğu donanma ile, hem müttefiklerinin yardımına koşmuş hem de Seloukos’ların zayıflamasında rol oynamıştır.⁹⁵ Heraclea Pontica’nın bu dönemde kurduğu iyi ilişkilerin kente bazı kazanımları olmuştur. Seleukos’ların baş düşmanı II. Ptolemaios ile samimi ilişkilerine karşılık gönderilen büyük miktarda tahıl ve kentin koruyucu tanrısı Herakles adına mermerden bir tapınak yaptırılmıştır. Yine aynı dönemlerde Pontos kralı II. Mithradates’e hediye olarak gönderilen tahıl, büyük olasılıkla yine bu dönemde kentin bölgede kendini güvence altına almaya çalışmasıyla ilgili olmalıdır.⁹⁶

İ.Ö. 255’te I. Nikomedes’in ölümüyle, kurulan bu politik denge bozuldu. Onun ölümünün ardından Heraclea, Zielas’a karşı, küçük çocuğunu destekledi ve bu nedenle Galatialılar tarafından toprakları tahrip edildi.⁹⁷

Kuzey İttifakı’nın (Paktı’nın) çöküşü, bölgeye yerleşmiş olan Galatialılar’ın saldırıları ve Bithynia Krallığı’nın güçlenmesi gibi sebeplerle Heraclea İ.Ö. II. yy.’ın başlarında, topraklarını ve gücünü kaybetmeye başladı. Gücünü geri kazanabilmek için Anadolu’da söz sahibi olmaya başlayan Roma ile diplomatik ilişkilerini yakınlaştırmak istedi ve çıkarları doğrultusunda Roma’nın müttefiki haline gelmeyi

⁹³ Memnon, *Herakleia*, IXX, 2; Arslan, *Mithradates*, s.57; Öztürk, *Heraclea Pontica*; Oliver D., Hoover, *Handbook of Coins of Northern and Central Anatolia: Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and the Kimmerian Bosphoros): Fifth to First Centuries BC*, 2012, s.157.

⁹⁴ Memnon, *Herakleia*, XVI, 6; David Magie, *Roman Rule In Asia Minor*, s.307.

⁹⁵ Magie, *Roman Rule*, s.209.

⁹⁶ Magie, *Roman Rule*, s. 310.

⁹⁷ Hoover, *Handbook Of Coins*, s.158.

başardı. Romalıların Küçük Asya'da ilerlemeleriyle birlikte, Heraclealılar Roma'ya bir elçi göndermişler, karşılığında Roma'nın dostluğunu kazandıklarına dair mektup almışlardır. Publius Aemilius, Heraclea'ya gönderdiği mektupta, Roma Senatus'un dostluğunu ifade etmiş ve herhangi bir ihtiyaçlarında kendileriyle ilgilenileceğine dair vaatlerde bulunmuştur. ⁹⁸David Magie, Roma ile Heraclea arasındaki dostluk anlaşmasının hem Roma'daki Capitolium'da hem de Heraclea'daki Zeus tapınağında yazıtlara kazındığını ifade eder. ⁹⁹

HeracleaPontica ile Roma arasındaki bu dost görünüme karşın, HeracleaPontica özellikle topraklar konusunda Roma'dan istediği yanıtı bir türlü alamadı. Roma, Bithynia Krallığı ile Heracleaarasında dengeli bir dış politika izleyerek Heraclea'nın toprak taleplerine cevap vermemeyi tercih etmiştir. ¹⁰⁰

Anadolu'nun Pers egemenliğinde olduğu yıllara bakıldığında, Hellen şehirlerinin bu dönemde Persleri özgürlük düşmanı olarak gördüğünü biliyoruz. HeracleaPontica bu konuda Perslerin zaferini tanıyarak, kendilerinin Büyük Kral tarafından zarar görme ihtimalini de en aza indirmiştir. Bu dönemden başlayarak Heraclea'nın genel olarak iç ve dış politikasında önemli bir denge politikası yürüttüğünü söylemek gerekir. Seleukos döneminde reddedilmeleri ise, kentin liderlerini, politik açıdan kendilerini güvende hissedebilecekleri yeni yollar aramaya itmişti. Seleukos Kralı III. Antiokhos ve Roma arasındaki çatışmalar boyunca, Heraclea'lılar Roma ittifakı olarak kalmayı tercih ettilerse de, iki taraf arasında uzlaşma sağlamak için çaba gösterdiler. Aslında önceden Anadolu'daki Pers egemenliğinden bu yana uygulamaya alıştıkları denge politikasını, bir bakıma devam ettirmeye çalışıyorlardı.

Bithynia Kralı I. Prusias, İ.Ö. 184-183 yıllarında, Heraclea'ya bağlı bazı kentleri krallığına katarak, kenti kuşatma altına aldı. Ancak krala şehir duvarlarından atılan bir taşın çarpması ile bu kuşatma da bertaraf edilmiş oluyordu. ¹⁰¹

⁹⁸ Memnon, *Herakleia*, s.132.

⁹⁹ Magie, *Roman Rule*, s.310.

¹⁰⁰ Sapyrkin, a.g.e., s.229; Öztürk, "Herakleia Pontika", s.508.

¹⁰¹ Hoover, *Handbook Of Coins*, s.158.

Heraclealılar, İ.Ö. 89-85 yılları arasında yapılan I. Mithradates Savaşı sırasında, Mithradates VI Eupator'un Kios esirlerini Pontos'a taşıyan gemilerine yaptıkları atak ile ayrı bir ün kazandı.

Roma'nın Anadolu'da güçlenmesinin ardından, Roma generallerinden Sulla, Kiosluları, Dardanos Antlaşması maddelerine göre, Mithradates'in komutanı Zenobios tarafından sürüldükleri Kolkhis'ten getirtti ve tekrar özgürlüklerine kavuşmalarını sağladı. Kiosluların serbest kalmalarının ardından, Sulla tarafından özerklik de garanti altına alındı.

Memnon'a göre, Kioslular Pontos'a sürgüne gönderilirken, Heraclea Pontica halkı Kioslulara karşı beslediği dostluk hisleriyle hareket etmişti. Tutsakları taşıyan Pontos gemileri Heracleasahillerinden geçerken gemileriyle önlerini kesip kentlerine getirmişlerdir. Bu gemilerin hiçbir direnişle karşılaşmama sebeplerinden biri, bu gemilerin yeterli donanıma sahip olmamalarıdır. Bununla da kalmayıp, Kioslulara ihtiyaç duydukları hemen her şeyi sağlayarak, onlara yardımda bulunmuşlar, görkemli armağanlar sunarak vatanlarına geri göndermişlerdir.¹⁰²

Yaşanılan bu ilginç durumun ardından Heraclea, hem Mithradates hem de Roma tarafından fark edilerek, olası bir savaşa karşı kendi cephelerine çekilmeye çalışıldı. Heraclea ise daha önce olduğu gibi dengeli bir politika yürüterek tarafsız kalmak istiyordu. İ.Ö. 73-63'teki III. Mithradates Savaşının baş göstermesiyle birlikte, Heraclea, Pontos filosuna destek vererek savaşa dahil olmak durumunda kaldı.

Sinope'den Bithynia'ya doğru ilerleyen Pontus donanması Heraclea Pontica'ya geldiğinde, Heraclea'lılar Romalılarla olan müttefiklik anlaşmasına sadık kalmak istedikleri için kentin limanına kabul edilmediler. Ancak, Pontos'luların alışveriş yapabilmeleri için çarşıya girmelerine izin verdiler. Mithradates'in donanma komutanı Aristonikos, kentin içine girdikten sonra fırsattan yararlanarak, kent zenginlerinden Silenos ve Satyros adlı iki kişiyi yakalattı ve onları Romalılara karşı kullanmak üzere fidye istedi. Aristonikos'un bu kurnazlığının Romalılar tarafından kısa zamanda öğrenilmesiyle, Heraclea Pontica halkı Romalıların düşmanlığını kazandı.¹⁰³

Heraclealılar için bu can sıkıcı olayın gerçekleştiği sıralarda, Romalılar kentin Mithradates'e karşı ekonomik desteğini almak için finansal katkıda bulunmalarını

¹⁰² Arslan, *Mithradates*, s.251.

¹⁰³ Arslan, *Mithradates*, s.312.

talep etmişlerdi. Vergileri toplamak amacıyla gönderdikleri görevliler olan *publicani*'leri, kente yollamışlardı. Roma adına, kentten vergi toplamak için gelen bu görevliler ise, Heraclealılar tarafından gizlice öldürüldü.¹⁰⁴

Bu gelişmeler ile, Pontus Kralı VI. Mithradates Eupator ile Roma'nın yıllar süren mücadelesinde Heraclea'nın güçlü donanmasından yararlanmak isteyen Roma ve Pontos'a karşı dengede bir politika yürütmek isteyen Heracleaise, başlarda tarafsız gibi görünse de, sonraları Mithradates'in tarafında yer almak durumunda kalmıştır.

Murat Arslan, Memnon'un iddiasına göre Mithradates ile İ.Ö. 85 yılında yapılan Dardanos Anlaşması'nın son maddesi'nde yer alan, "Romalıların hiçbir kenti Pontos tarafında yer aldıkları için cezalandırmaması" üzerinde fikir birliği sağlandığını, buna karşın anlaşmanın bu sonuncu maddesinin uygulanmadığı ve bunun gerekçesi olarak Romalıların sonradan bu kentlerin çoğunu köleleştirdiklerini belirtmiştir.¹⁰⁵

Bu sıralarda, Bithynia'nın son kralı IV. Nikomedes, ülkesini vasiyet yoluyla Roma'ya bırakmış ve Roma tarafından oluşturulan Bithynia Eyaleti'ne dâhil edilmişti. Pontus Kralı VI. Mithradates'in Bithynia kıyılarının bir kısmını ele geçirmesi sonrasında¹⁰⁶ Roma yönetimi M.Ö. 72'te bölgeye Lucullus Marcus Aurelius Cotta'yı göndermiş, ordu ve donanma ile yapılan uzun bir kuşatmanın sonunda Heraclea Pontica düşmüştür. Savaş esnasında Heraclea komutanı Konnakoriks, Tium ve Amastris'i ele geçirse de, Cotta adına Triarius, kenti denizden kuşatarak, Tium ve Amastris'i yakıp yıkarak ele geçirmiştir. Heraclea Pontica kentinde, Roma yönetimi bu gelişmelerle başlamış oluyordu.¹⁰⁷

Heraclea Pontica'yı ele geçiren Romalı general Marcus Aurelius Cotta, antik kaynaklar tarafından, karakteri bakımından "baskıcı ve güvenilmez" olarak tasvir ediliyordu. Memnon bu görüşünü desteklemek için ise, Cotta'nın Heraclea'yı ele geçişi şu şekilde ifade ediyordu:

¹⁰⁴ Hoover, *Handbook Of Coins*, s.158.

¹⁰⁵ Arslan, "Küçük Asya Historiografaları", s.396.

¹⁰⁶ Strabon, *Geographika*, XII 3, s.1; Öztürk, "Herakleia Pontika", s. 508;

¹⁰⁷ Memnon, *Herakleia*, XVI 35; Öztürk, "Herakleia Pontika", s.509;

“Cotta, kendi adamlarına karşı dahi oldukça sert tavır alır. İ.Ö. 71 yılında Heraclea Pontica ablukasının ilk aşamasında hiçbir başarı elde edemeyince, kuşatma makinelerini yaktırır ve bu aleti inşa edenlerin başlarını kestirir. Kentin kontrolünü eline geçirdiğinde ise kendisine teslim olmuş insanlara, Heraclea’lı savaş esirlerine büyük bir acımasızlıkla davranır. Kentteki hazineleri ararken tapınaklardaki adakları dahi esirgemez; çok sayıda görkemli tanrı heykeline ve resimlere el koyarak gemilerine doldurtur. Ayrıca askerlerine Heraclea’yı ateşe vermelerini emrederek, kentin büyük bir bölümünü yakıp kül ettirir. Ancak Heraclea’lılara ve kente yaptığı kötülüklerin kefareti, Roma’ya dönerken Heraclea’dan yağma edilmiş malları taşıyan gemilerden bazılarının aşırı derecede yüklenmiş oldukları için kıyıda az açıkta batması; bazılarının ise, ters esen rüzgarlar tarafından sürüklenerek kargolarının büyük bir bölümünü yitirmesiyle öder.”¹⁰⁸

Yine Memnon’un anlatımıyla, Cotta kentteki hazineleri yağmalarken tapınaklardaki adakları dahi es geçmemişti.¹⁰⁹

“Heraclea’da yer alan görkemli tanrı heykellerini ve resimlerini yerlerinden kaldırarak gemilerine yükledi. Ayrıca *agora*’dan Herakles heykeli ile onun aşırı derecede güzelliği ve yüksekliği, aynı zamanda orantısı, zarafeti ve stili bakımından ünlü sanat eserlerinden aşağı kalmayan, piramit şeklindeki elbisesini de aldı. Bu heykelin çekiçle dövülmüş sopası saf altından yapılmıştı; büyük bir aslan postu, gene altından yapılmış oklarla dolu sadağı ve oku üzerinden sarkıyordu.”¹¹⁰

Roma’nın Bithynia Eyaleti’ni teslim alma görevi Asia Eyaleti valisine verilmişse de eyaletin ilk valisi İ.Ö. 74 yılı konsüllerinden olan M. Aurelius Cotta olmuş ve daha önce kendisine verilen yetkiler yenilenecek *imperium*’u uzatılmıştı.¹¹¹Uzun süren kuşatmanın sonunda bölgenin en önemli kentlerinden Heraclea’nın da alınması sonucunda ise Cotta, Roma’daki popülaritesini arttırdı ve Roma’ya girişinde *Ponticus imperator* olarak selamlandı.Ancak, Heraclea Pontica gibi görkemli bir kenti büyük

¹⁰⁸ Arslan, “Küçük Asya Yerel Historiografaları”, s. 401.

¹⁰⁹ Memnon, *Herakleia*, II, 1-2.

¹¹⁰ Arslan, *Mithradates*, s.381.

¹¹¹ M.A. Kaya, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 38, 2005, ss. 11-30, s.24.

ölçüde tahrip ettiği ve yağmaladığı suçlamasının Roma'ya ulaşması uzun sürmedi. Bu durum, halkın üzerinde Cotta'ya karşı büyük bir nefret uyandırdı. Cotta, bu tepkileri dindirmek istercesine ele geçirdiği hazinelerin bir kısmını Roma hazinesine bağışlasa da, Heraclealı Thrasymedes'in Senatus'ta suçlaması ve Cotta'nın kentte yaptıklarını anlatmasının ardından İ.Ö. 67 yılında halk *tribunus*'u Gaius Papirius Carbo, Heraclea Pontica'nın alınması sırasında görevini kötüye kullandığı için onu dava etti ve Cotta'nın *senator*'lük payesi elinden alındı. Heraclealı esirlerin ise derhal salınması, toprakları, denizi ve limanlarının geri verilmesi kararlaştırıldı.¹¹² Bu kararın ardından, şehrin alınması sırasında köleleştirilmiş olan Heraclea halkı özgür bırakıldı ve daha önce sürgün edilmiş olan kent halkı şehri yeniden inşa etmek üzere geri dönme hakkına sahip oldu.

Heraclea Pontica'nın Roma yönetimi altına girmesiyle birlikte, bölgede Roma'nın idari yapısı da oluşturulmaya başlandı. Bilindiği üzere Roma, merkezden uzak eyaletlerini daha rahat yönetmek için valiler gönderiyor ve bölgede kendi yönetim sistemini oluşturuyordu. Küçük Asya eyaletlerinde de Asia eyaletinin alınmasıyla birlikte başlayan bu süreç, İ.Ö. 74 yılında IV. Nikomedes'in Bithynia'yı Roma'ya vasiyet olarak bırakmasıyla devam etmiştir. Ex-consul olarak Küçük Asya'da bulunan Lucullus'a Asia eyaletinin yanı sıra Cilicia ve Pontus-Bithynia eyaletine verilmişse de eyaletin ilk valisi, bölgeye gönderilen konsüllerden biri olan Aurelius Cotta olmuştu.¹¹³ Heraclea Pontica'nın alınmasıyla birlikte, kent, Roma'nın Küçük Asya'daki 2. Eyaleti olan Bithynia'ya bağlandı. İ.Ö. 64 yılındaise Heraclea Pontica, Mithradates tehlikesini bertaraf eden ünlü Roma Generali Pompeius tarafından oluşturulan *lex provinciae*¹¹⁴ ile, Pontos'un batısını da içine alan *Pontus et Bithynia* eyaleti sınırları içinde yer aldı. Pompeius'un yaptığı bu ilk düzenleme ile, Heraclea bir *senato* eyaleti olarak düzenlenen *Pontus et Bithynia* eyaletine bağlanmış oluyordu. Heraclea'nın yeni kurulan bu Roma eyaleti içine dahil edilmesinin ardından kentte kolonileşme faaliyetlerinin hız kazandığını görüyoruz. Magie, Roma tarafından Küçük Asya'da kurulan yeni Roma kolonilerine¹¹⁵ olduğu kadar,

¹¹² Aslan, *Küçük Asya Historiografaları*, s.382.

¹¹³ Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri", s.24.

¹¹⁴ Kevser Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017, s.97. Taşdöner, eyaletin resmi olmayan adının Bithynia-Pontos olarak adlandırılarak Nero dönemine kadar devam ettiğini belirtir.

¹¹⁵ Colonia Julia Concordia Apamea ve Colonia Julia Pariana.

Heraclea'ya da kentin bir bölümünü işgal edecek kadar fazla sayıda yerleşimcinin gönderildiğinden bahseder.¹¹⁶Bilindiği üzere Roma'nın Küçük Asya'daki önemli politikalarından biri, bölgeye "tamamen Roma vatandaşı haklarına sahip" İtalya'dan gelen yerleşimciler göndermiş olmasıydı. Roma bu politikayla, İtalya'daki Roma vatandaşlarına, Anadolu topraklarında gelecek vadeden bir fırsat sunduğu kadar, Anadolu'yu Romalılaştırmayı da hedeflemiş olmalıdır. İtalya'dan gelen yerleşimcilerin Roma vatandaşı haklarına sahip, ancak vergi ödemekten muaf tutulması¹¹⁷ onların bölgeye gelmeleri için teşvik edildiğinin ve bunun bilinçli bir politika olduğunun göstergesidir. Strabon'un anlatımlarından yola çıkarak Heraclea Pontica'nın, Roma'nın kolonistlerini gönderdiği "düzenli" şehirler içinde olduğuna dair net bir kanıt olmasa da, yerleşimcilerin bölgede önemli bir alan işgal ettiğini anlayabiliyoruz. Magie'nin belirttiği gibi, Strabon'un bu iddiasını güçlendiren kanıtlardan biri de Lampsakos ve Heraclea'ya atanmış belirli koloni sikkelerinin varlığıdır.¹¹⁸Caesar döneminde çok büyük olasılıkla bu iki kente çok sayıda İtalyan yerleşimci gönderilmiş, resmikonumu "koloni" olarak adlandırılmasa da, Augustus döneminde de benzer politika yinelenmiştir¹¹⁹. Bu veriler ışığında, özellikle Caesar döneminde kente gönderilen kolonistler ile Heraclea'nın bu dönemde bir koloni kenti olduğunu söylemek mümkündür.¹²⁰

Heraclea'nın Roma yönetimi altına girmesi ve bunu takip eden kolonileşme süreci, kentin ticari anlamda gelişmesini ve uygarlık düzeyinin artmasını da beraberinde getirmiştir.¹²¹Kente gelen Romalı kolonistler aracılığıyla kentte popülasyon artmış, imar faaliyetleri başlatılmış ve kente yeni yapılar kazandırılmıştır. Heraclea Pontica'da, kentin bu dönemine ilişkin çok sayıda mimari parça, seramik ve mezar taşları bulunmuştur. Bu döneme ait bulunan kalıntıların büyük bir kısmını bugün Karadeniz Ereğli Müzesi'nde görmek mümkündür.¹²²

¹¹⁶ Magie, *Roman Rule*, s.415.

¹¹⁷ Magie, *Roman Rule*, s.415.

¹¹⁸ Magie bu iddiayı Grant'a dayandırır. Magie, *Roman Rule*, s.1268.

¹¹⁹ Magie, *Roman Rule*, s.1268.

¹²⁰ Olcay Turan, *Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu'daki Roma Kolonileri*, Doktora Tezi, Ankara, 2014, s. 255.

¹²¹ Tayfun Akkaya, *Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi)'nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri*, İstanbul, 1994, s. 18.

¹²² Öztürk, "Herakleia Pontika", s.509.

Caesar döneminde Heraclea Pontica ve diğer Küçük Asya kentlerinde görülen kolonileşme, diğer Hellen polislerinde görülen yapıdan farklı olarak, Roma'nın batıdaki şehirlerinin adeta bir kopyası gibiydi. Organizasyon devletin batı ya da doğu, her kanadında hemen hemen aynı şekilde işliyordu. Kentlere yerleştirilen İtalyan kolonistler, Küçük Asya'nın farklı bölgelerinde halihazırda yerleşmiş olan Roma topluluklarından bazı konularda ayrılıyordu. Yeni yerleşimciler, İtalya'daki Roma vatandaşlığı haklarını tamamen koruyor, bunun yanında işgal ettikleri bölgelere dair haklara da sahip oluyorlardı. Üstelik diğer vatandaşların devlete ödedikleri birçok vergiden muaf olmaları söz konusuydu.¹²³ David Magie, bu toplulukların idare edilmesinde, tıpkı Roma'da olduğu gibi, *duoviri* adı verilen iki magistrat ve bir konsülün varlığından bahseder. Bununla birlikte genel olarak diğer kolonilerde uygulanan bu politikanın ne kadarının Heraclea Pontica'da uygulandığına dair elimizde net bilgiler bulunmamaktadır. Yine de, merkezi bir idare sistemiyle ortak hareket eden Roma'nın, diğer kolonilerde uyguladığı politikayı burada da uygulamış olması güçlü bir olasılıktır.

Heraclea'nın kolonileşmenin beraberinde getirdiği güç ile birlikte zenginleşmeye başlamasının ardından, kentin bu yükselişi çok uzun sürmedi. İ.Ö. 40 yılında Octavianus, Antonius ve Lepidus'un oluşturduğu II. Triumvirlik anlaşmasına göre Heraclea Pontica kenti Antonius'un eline geçmiş oluyordu. Antonius tarafından kente gönderildiği düşünülen Galatia tetrarkhosu Domnekleios'un oğlu Adiatoriks, Antonius'un da iznini aldığını öne sürerek Heraclealılara ait olan bölgeyi aldı ve Roma tarafından gönderilmiş olan İtalyan yerleşimcilere saldırdı.¹²⁴ Çok sayıda İtalyan yerleşimcinin kılıçtan geçirildiği bu katliam sonrasında kent eski canlılığını kaybetmiş ancak bir Roma eyalet şehri olarak, özellikle Roma imparatorluk döneminde gelişimini sürdürmeye devam etmiştir.¹²⁵

Heraclea Pontica'nın Roma'yadahil edilmesi, kentin gelişimini birçok alanda olumlu etkilediği gibi, Pontus Heraclea'sına bağlı küçük yerleşim birimlerindeki canlanmayı beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte ticaret alanında bazı değişimlere

¹²³ Magie, *Roman Rule*, s. 415.

¹²⁴ Marek, *Pontus et Bithynia*, s. 41.

¹²⁵ James Smith Reid, *The Municipalites of the Roman Empire*, University of Cambridge Press, 1913, s. 370.

de yol açmıştır. Karadeniz'in batısında önemli liman kentlerinden biri olarak Heraclea Pontica, kurulduğu dönemden itibaren Asya'dan gelip Akdeniz'e gemilerle gönderilen ürünler için önemli geçiş noktalarından birini oluştuyordu. Marek, bu ürünler arasında en popüler olanlardan birinin köleler olduğundan bahseder.¹²⁶ Amisos, Sinope, Amastris, Tium ve Heraclea Pontica ise bu ticaret gemilerinin uğrak yerleri arasında bulunuyordu. Roma'nın bölgede faaliyet göstermeye başlaması ve Roma Cumhuriyet Dönemi'nde *Bithynia* eyaletinin kurulması ile ticaret faaliyetleri için doğuda Sinope ve batıda Nikomedia kullanılan iki önemli liman kenti olmakla birlikte, bu ticaret yolu için ana istasyon Khalkedon olmuştu.¹²⁷

6. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ

Roma, Küçük Asya kentlerinin büyük kısmını etkisi altına aldıktan sonra, idari açıdan da bu kentlerde birtakım değişiklikler yapmaya başladı. Roma'nın, merkezden uzak eyaletlerinde de etkili politika izlemesini sağlayacak bu formüller, dönemin koşullarına göre değişiklik göstermiş, Roma'da yaşanan iktidar mücadeleleri ve buna bağlı olarak değişen stratejiler, merkezden uzak olan eyaletleri ve onların yönetim şekillerini de önemli ölçüde etkilemiştir.

İ.Ö. 31 Actium savaşı sonrası Roma'da yaşanan güç değişimi ile iktidara gelen Octavianus'un (Augustus), İ.Ö. 27 yılında yaptığı düzenlemelerin ardından *Pontus et Bithynia*, Cumhuriyet döneminde olduğu gibi senato eyaleti olarak kaldı. Ancak önceden senatonun *proconsul* eyaleti iken, Augustus döneminde *Pontus et Bithynia* valileri, *praetor* olarak tayin ediliyorlardı.¹²⁸ Bu durumda *Pontus et Bithynia* Eyaleti, senatonun *praetor* eyaleti oluyordu.¹²⁹ *Pontus et Bithynia* bir senato eyaleti

¹²⁶ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.166.

¹²⁷ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.166.

¹²⁸ Taşdöner, *Roma Eyaletleri*, s.112.

¹²⁹ Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri", s. 24.

olsa da, Augustus'un Bithynia ziyareti esnasında, eyalete bağlı kentlerin özgürlükleri ve kentte yer alan tapınakların tadilatı gibi işlerle ilgilendiği antik kaynaklar tarafından aktarılmıştır.¹³⁰ Augustus döneminde *Pontus et Bithynia* eyaletini de kapsayan, valilere maaş bağlanması ve *repetundae*¹³¹ uygulamalarının Roma'nın bölgedeki yönetimini güçlendirme ve valilerin kötü niyetli uygulamalarını önlemede etkili olduğu söylenebilir.¹³² Augustus döneminde Heraclea Pontica özelinde uygulanan politikalardan biri de daha önce Caesar döneminde olduğu gibi, Küçük Asya'da koloniler kurulmasıydı. Augustus bu bağlamda Sinope ve Apameia Myrleia'da iki koloni kurdu ve bu koloniler *Colonia Felix (Sinope)* ve *Colonia Concordia (Apameia)* adlarını aldı.¹³³ Ancak Heraclea Pontica ve Lampsakos'a da bir grup Romalı göçmen gönderilmesine rağmen bu iki kent *colonia* ünvanı almadı.¹³⁴

Heraclea Pontica'nın da içinde bulunduğu Karadeniz sahil şeridi, daha ilk çağlardan itibaren önemli bir ulaşım yolu olarak kullanılıyordu. Yamaçların oldukça dik olması ise ulaşım için deniz ticaretinin tercih edilmesine neden olmuştu. 1. Yy'da, Roma imparatoru Claudius döneminde, bu bölgede yeni bir sahil yolu aracılığıyla küçük kasaba içlerine kadar ulaşımın yapılabilmesini sağlayan bağlantı yolları kuruldu.¹³⁵ Bunun, daha önce Heraclea Pontica'dan Trapezus'a kadar kesintisiz ulaşımın yalnızca deniz aracılığıyla gerçekleştirildiği bu dönem için etkili bir alternatif olduğunu söylemek mümkündür. İmparator Neron döneminde Pontos Krallığının ortadan kaldırılması, bu bölgenin batı ile bağlantısını oldukça kritik bir hale getirmiştir. Bölgedeki liman kentlerinden elde edilen gelirlerin Roma için önemi ve bölgede yaşanabilecek olası bir tehdit düşünüldüğünde, Neron döneminde *Pontus et*

¹³⁰ Taşdöner, *Roma Eyaletleri*, s.114. Taşdöner bu iddiayı Dio Cassius'a dayandırır. Yazarın referansı Dio Cassius LIV.7.4.

¹³¹ Repetundae: Romalıların para ya da malların haksız şekilde edinimini engellemek amacıyla kurdukları mahkeme. Bkz: Çevrimiçi, 14.11.2019; Oxford Classical Dictionary: <https://oxfordre.com/classics/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-5557#acrefore-9780199381135-e-5557>

¹³² Taşdöner, *Roma Eyaletleri*, s.15.

¹³³ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.69., Taşdöner, kolonilerin isimlerini *Colonia Iulia Felix Sinopensis* ve *Colonia Iulia Concordia* olarak belirtir.

¹³⁴ Taşdöner, *Roma Eyaletleri*, 174.

¹³⁵ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.56.

Bithynia eyaletinde yolların olduğu kadar, bu yollardan geçecek askeri bir birliğin yiyecek ve barınma ihtiyacının karşılanması gibi konuların da çözümlenmesi gerekmiştir.¹³⁶ Ve muhtemelen, bir senato eyaleti olmasına rağmen *Pontus et Bithynia* eyaletinde asker bulundurulmasının adımları bu dönemde atılmıştır.

İ.S.110 yılında ise eyalet, İmparator Traianus tarafından senatodan alınıp imparator eyaleti yapılarak imparatorun legatusları tarafından yönetildi. Bu legatuslar esasen praetorler arasından seçiliyorlar ve proconsul olarak atanıyorlardı. İ.S. 110 yılında Traianus tarafından başlatılan bu uygulama İmparator Antoninus Pius dönemine kadar devam etmiştir.¹³⁷ İmparator Traianus döneminde, *Pontus et Bithynia* eyaletinin ekonomik olarak yeniden kalkındırılması konusunun gündeme gelmesiyle beraber bu kararın alındığı belirtilir. Büyük olasılıkla bu durum, *Pontus et Bithynia* eyaletine bağlı diğer kentleri olduğu gibi Heraclea Pontica kentini de etkilemiş olmalıdır. Roma'nın imparatorluk dönemi sonrası *Pontus et Bithynia* kentlerinde imar faaliyetlerindeki gelişmeler, güçlendirilen yol ağı ve yaşanan askeri hareketlilik Roma'nın bölgeye verdiği stratejik önemi de göstermektedir.¹³⁸ Bu dönemde inşa edilen kamu binaları, su yolları ve amfiteyatrolar gibi yapılardan Heraclea Pontica'da barışçıl bir politika yürütüldüğünü çıkarmak mümkündür. 1. Yüzyıl'a tarihlenen imparator Tiberius Claudius'a¹³⁹, 1. Yüzyıl sonlarına doğru tarihlenen imparator Traianus'a¹⁴⁰, 2. Yüzyıl'a tarihlenen Antoninus Pius'a adanmış fragmanlardan, Roma İmparatorluğu döneminde, kentte izlenen barışçıl politikaların yansımalarını imparatorları onurlandırmak için adanan yapılardan da görebilmekteyiz.

2. Yüzyılda *Pontus et Bithynia* eyaletinin imparator eyaletlerine "ekonomik gerekçeler gösterilerek" katıldığını yukarıda belirtmiştik. Eyalette gerçekleşen bu yeni politika ile, eyalete bağlı kentlerin ekonomik olarak kalkındırılması amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar, Heraclea Pontica'yı da yakından etkilemiştir. Akkaya'nın aktardığına göre Hoepfner, 2. Yüzyıl başlarında önemli ölçüde bir

¹³⁶M. Rostovtsef, "Pontus, Bithynia and The Bosphorus", *The Annual of the British School at Athens* Vol. 22 (1916/1917 - 1917/1918), pp. 1-22, s.13.

¹³⁷Kaya, Roma Eyaletleri, s.24.

¹³⁸Kamil Doğanç, "Roma İmparatorluğu'nun Bithynia Pontus Eyaletinde Uyguladığı Askeri Politikalar", *The Journal of Academic Social Science*, yıl:5, Sayı:56, Ekim-2017, s. 68-85.

¹³⁹Jonnes, Lloyd and Ameling, Walter, *The Inscriptions Of Heraclea Pontica with a Prosopographia Heracleotica*, Dr. Rudolph Habert GMBH, Bonn, 1994, s.27.

¹⁴⁰Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.30.

paranın, kentteki imar faaliyetlerini desteklemek için Heraclea Pontica'ya gönderildiğinden bahseder. Bu olayda, imparator Traianus için yapılan kamu binaları ya da imparatorun adını taşıyacak atletik oyunlar için çeşitli alanların yapılması ise muhtemelen tercihe bırakılmıştı.¹⁴¹ Ancak kentlerde gerçekleştirilen agonların yüksek bütçeler gerektirdiği göz önüne alınırsa, bu dönemde aktarılan bu önemli miktardaki paranın İ.Ö. 110 yılında imparator Traianus döneminde Heraclea Pontica'da düzenlenen *Herakleia* Epinikia agonlarıyla bir bağlantısı bulunma olasılığı oldukça yüksektir.

1 ve 2. Yy.'a tarihlenen, Heraclea Pontica ile ilgili önemli gelişmelerden biri de, Küçük Asya'da 1. Yy.'dan itibaren etkisini göstermeye başlayan Hristiyanlık faaliyetlerinin bu dönemde Heraclea'yı da etkileyerek bölgede giderek güçlenmeye başlamasıdır. Hristiyanlığın giderek bölgeyi etkisi altına alması, Roma'nın bu yeni dini ciddi bir tehdit olarak algılamasına yol açmış vesert önlemler almasına neden olmuştur. 12 havariden biri sayılan Aziz Andreas'ın çabaları, hristiyanlığın bölgede tutunmasını sağlamış ve böylece Bithynia ve Heraclea Pontica kentinde hristiyanlık yayılmaya başlamıştır. Roma'nın Bithynia valisi Plinius'un tüm çabalarına rağmen Roma, bu yeni dinin bölgede yükselişini durduramamıştır. Roma'nın bu dönemde hristiyanlığın gelişimi engellemek için hristiyanlara yoğun baskı yaptığı ve birçok insanı işkenceyle öldürdüğü bilinmektedir.¹⁴² 2. ve 3. Yüzyıllarda ise bir Roma eyaleti olarak *Pontus et Bithynia* eyaleti ve ona bağlı kentleri için dini açıdan, hristiyanlık faaliyetlerinin hızlandığı ve toplum tarafından daha fazla kabul gördüğü bir dönemi temsil eder.¹⁴³

2. yy.'da, Hadrianus dönemi ise muhtemelen Heraclea Pontica'nın en parlak dönemlerinden birini işaret etmektedir. Bu dönemde genel olarak *Pontus et Bithynia* eyaletinde daha önceki imparatorlar döneminde temelleri atılan yapılaşma çalışmaları devam etmiştir. Küçük Asya'nın birçok kentinde imparator adına düzenlenen agonlar ise, bu dönemde Heraclea Pontica için de geçerli olmuştur. Tium ve Heraclea Pontica'da, imparatora atfedilen kutsal binalar ve 4/5 yılda bir düzenlenen agonlardan bahsedilir.¹⁴⁴ Küçük Asya kentleri arasında oldukça yaygın

¹⁴¹ Akkaya, *Herakleia Pontike Tarihi Gelişimi*, s.19.

¹⁴² Akkaya, *Herakleia Pontike Tarihi Gelişimi*, s.19; Marek, *Pontus et Bithynia*, s.118.

¹⁴³ Marek, *Pontus et Bithynia*, s. 112.

¹⁴⁴ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.94.

olan ve imparator Hadrianus onuruna düzenlenen “Hadrianeia” agonları, *Pontus et Bithynia* eyaletinde Heraclea Pontica dışında Bithyneion-Klaudiopolis kentlerindeki arşımıza çıkar. Heraclea agonlarından, günümüze kadar ulaşan kalıntılar, kitabeler ve sikkeler aracılığıyla haberdar oluyoruz. Aslında bahsettiğimiz bu kitabelere Heraclea Pontica dışında da ulaşmak mümkündür. Örneğin, Aphrodisias’taki bir kitabe Heraclea Pontica’da gerçekleştirilen ve imparator Hadrianus’un adını taşıyan agonlardan bahsedilmektedir.¹⁴⁵ İmparatorluk dönemine ait sikkelerde ise bir amfiteatro ya da stadion’un tasvir edilmesi ile kentte agonlar düzenlendiğini görüyoruz.¹⁴⁶

Aslında Küçük Asya’da yer alan birçok kentte, imparator Hadrianus’un ziyareti sonrası, imparator adına düzenlenen agonlar olduğu bilinmektedir. Ancak Heraclea Pontica’da düzenlenen agonun Hadrianus’un ziyareti ile ilgili olup olmadığı netlik kazanmamıştır.¹⁴⁷ Kente ait sikkelerde yer alan, *stadion*’da bulunan bir atletin Herakles kült heykelinin başına çelenk koyması betiminden ise, Hadrianeia Herakleia agonunun, imparator Hadrianus’un yanı sıra Herakles’in de onuruna düzenlendiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁸ Kentin *ktistes*i sayılan Herakles adına, Roma öncesi dönemlerde düzenlenen agonların imparatorluk sonrası dönemde imparator Hadrianus’un adıyla birlikte anılması oldukça olasıdır, yine de bu bağlantıyı kurabilmek için daha fazla kanıt ihtiyacımız vardır.

Jonnes Heraclea Pontica’da, kazananların yaş grupları ve yapılan yarışmaların içeriği belirsiz olsa da, Roma imparatorluk döneminde kentte düzenlenen agonlarda çeşitli yarışmalar yapıldığını, bu yarışmalarda kazanan kişilerin kataloğunun fragmanlar halinde bulunduğunu ve bu yarışmaların büyük olasılıkla önceden verilen uzaklığı koşmayı da içeren atletizm yarışları olduğunu belirtir.¹⁴⁹ Jonnes’un bahsettiği, Heraclea Pontica’da 1-3. Yüzyıllar arasında düzenlenen *Hadrianeia*, MS. 110 yılına tarihlenen *Herakleia Epinikia* ya da M.S. 2-3. Yüzyıllarda düzenlenen

¹⁴⁵ Akkaya, *Herakleia Pontike Tarihi Gelişimi*, s.19.

¹⁴⁶ Katalog, sikke no: 389.

¹⁴⁷ Mary T. Boatwright, *Hadrian and The Cities of the Roman Empire*, Princeton University Press, 2018, s.101.

¹⁴⁸ Aliye Erol-Özdizbay, *Roma Dönemi Agonlar ve Agonistik Sikkeler*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s.244-245.

¹⁴⁹ Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.36.

Gymnasion agonlarından biri olmalıdır.¹⁵⁰Heraclea Pontica kentinde düzenlenen agonlara ait sikkelerin detayları, tezin Nümismatik Değerlendirme kısmında, sikkelere ait fotoğraflar ise Katalog'da yer almaktadır.

Karadeniz'in her iki tarafında yapılan kazılardan elde edilen 2. Yüzyıla ait buluntular, bize Roma döneminde *Pontus et Bithynia* eyaletinin Kırım yarımadasının bulunduğu Karadeniz'in kuzey bölümü ile oldukça yakın ilişkiler içinde olduğunu gösterir.¹⁵¹ Bu ilişkilerin özellikle 1. Yy sonları ile 2. Yy başlarında oldukça yoğun olduğunu belirtmek gerekir. Ekonomik ve ticari faaliyetlerin oldukça yoğun olduğu bu dönemin yansıması kuşkusuz sikke yoğunluğunu da etkilemiştir. Tezin Nümismatik Değerlendirme kısmında bu döneme daha ayrıntılı değinilecektir.

2. yüzyıl ortalarında,*Pontus et Bithynia* eyaletinde bazı idari değişiklikler yapıldığını görüyoruz. Antoninus Pius'un gerçekleştirdiği yeni düzenlemeyle imparator Traianus öncesinde olduğu gibi eyalet yeniden senatoya bağlanıyordu. Bu şekildevaliler yeniden praetorler arasından seçilmeye başlanarak eskiden olduğu gibi proconsul olarak görevlendiriliyorlardı. Antoninus Pius döneminde gerçekleştirilen bu idari değişikliklerin Heraclea Pontica üzerinde ne şekilde bir etkisi olduğunubilmiyoruz. Ancak yapılan bu düzenleme, imparator Marcus Aurelius Probus döneminde son şeklini alana kadar Roma tarafından uygulanmaya devam etmiştir. Marcus Aurelius Probus döneminde ise eyalet yeniden imparatorun seçtiği *legatuslar* aracılığıyla yönetilecekti. Bu tarihten sonra *Pontus et Bithynia* eyaleti uzun süre imparatorun praetor eyaleti olarak kaldı.¹⁵² Aurelius'un Pontus et Bithynia eyaletini imparatorluk kontrolüne almasının en önemli nedenlerinden biri askeri zorunluluklar olsa gerektir. Çünkü bilindiği gibi Roma imparatorluk döneminde senato eyaletlerinde Roma garnizonu bulunmuyordu. Ancak hem Genç Plinius'un mektupları, hem de yapılan epigrafik çalışmalarla daha önce var olan bu düşünce kırılmış ve Roma'nın bölgede askeri güç bulundurduğuna dair net kanıtlar ortaya çıkarılmıştır.¹⁵³Daha önce bahsedildiği gibi, Karadeniz'in güneyinde yer alan

¹⁵⁰ Erol-Özdizbay, A., *Agonlar ve Agonistik Sikkeler*, s.332. Heraclea Pontica'da düzenlenen agonların adları, kaynakta geçtiği şekilde, Grekçe verilmiştir. Ayrıca söz konusu agon tipleriyle daha ayrıntılı bilgi için kaynak incelenmelidir.

¹⁵¹ Rostovtsef, *Pontus*, s.9.

¹⁵² Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri", s. 24.

¹⁵³ Taşdöner, *Roma Eyaletleri*, s.143-144.

Heraclea Pontica, Amisos, Sinope gibi limanlar, Roma imparatorluk döneminde de önemli gelir ve zenginlik kaynağı olmaya devam etti. Bu da, bölgede bu limanları korumak için bir filo ve askeri güç bulundurma zorunluluğunu beraberinde getirmiş olsa gerektir.¹⁵⁴ *Pontus et Bithynia* eyaletine bağlı diğer kentlerin yine bir çok yol bağlantısı üzerinde bulunduğu düşünülürse bu uygulamanın nedenleri daha iyi anlaşılmaktadır. Yine de imparatorluğun bir senato eyaletinin, imparatorluk eyaletine oranla daha az sayıda askere ihtiyacı olduğunu düşünmek gerekir.

Roma Cumhuriyet ve İmparatorluk Dönemi Pontus et Bithynia Eyaleti İdari Yapısı

Pontus Bithynia İmparator/Generaller	et	Senato Eyaleti	İmparatorluk Eyaleti
İ.Ö. 1. Yy General Pompeius		X	
İ.Ö. 1. Yy. Octavianus Augustus		X	
2. yy. Traianus			X
2. yy. Antoninus Pius		X	
3. yy. Marcus Aurelius			X

Heraclea Pontica 2. Ve 3. Yüzyıllar boyunca bölgedeki gelişmelerden etkilenmiştir. Buna bağlı olarak kent, M.S. 268'de Goth'ların rakibi olan Heruliler tarafından ele geçirilmiştir. Heraclea Pontica tüm bunlara rağmen, muhtemelen konumunun da etkisiyle bu gelişmelerden çok olumsuz etkilenmemiş ve Geç Roma dönemi ve sonrasında, yani Doğu Roma döneminde gerçekleştirilen idari yapılanmalar ile varlığını sürdürmüştür. Öyle ki Heraclea Pontica, M.Ö. 395 yılına kadar metropolislik ünvanını korumuştur. İmparator Diocletianus döneminde, Küçük Asya, 3 ayrı bölgeye (*diocesis*) ayrıldığında, Heraclea kenti, *Pontica diocesis*'i içinde kaldı. Heraclea Pontica, I. Theodosius tarafından alt eyalet olarak oluşturulan Honorias'ın önemli piskoposluk merkezlerinden biri konumuna ulaştı ve I. Iustinianus'un 535 yılında

¹⁵⁴ M. Rostovtsef, *Pontus*, s.13.

yaptığı değişiklikle bir süre Paphlagonia ile birleştirildiyse de, 548 yılında diocesis sistemine geri dönüldü. 12. yüzyıl sonlarında ise, *Paphlagonia* topraklarına yeniden dâhil edildi. Bölge, Anadolu Selçuklularının eline geçtiğinde, Heraclea, Tium, Amastris ve Kytoros kentlerini kapsayan kıyı kesiminin 1280'lere kadar hala Bizans toprağı olduğu ifade edilir.¹⁵⁵

Karadeniz kıyısında yer alan Heraclea Pontica, Pontus et Bithynia eyaletine bağlı olsa da bağlı bulunduğu *koinon* Bithynia kentleri arasında sayılmaz. Kent, yazıtlardan anlaşıldığına göre Heraclea Pontica'nın da dahil olduğu toplam 10 kenti içeren bir Pontos *koinon*unda yer alır.¹⁵⁶ Marek'e göre Heraclea Pontica, Tium, Amastris, Abonoteikhos-Ionopolis, Amisos ve Sinope gibi sahil kentlerini de kapsayan şehirlerin bu *koinonda* yer aldığı kesindir.¹⁵⁷ Sorensen, sikkelerden ve Heraclea'daki yazıtlardan yola çıkarak *Pontus et Bithynia* eyaletinin Pontus bölümünde yer alan *koinon*'un ana merkezinin Heraclea olduğunu belirtir.¹⁵⁸ Sorensen'in de sözünü ettiği şekilde, kentin "metropolis" olarak adlandırılması buna güçlü bir delil olarak nitelendirilebilir. Kente ait metropolis ünvanı sikkelerde de kendini gösterir.¹⁵⁹ Ancak bilindiği üzere Pontos *koinon*unun merkezi olduğunu iddia eden Neokaisareia ve Amaseia kentleri de vardır. Ve görünen odur ki içlerinden Neokaisareia, KOIN ΠON NEO-KAI ΜΗΤΡΟ, "Neokaisareia, Pontus *koinon*unun metropolis'i" ifadesini içeren sikkeler bastırmıştır.¹⁶⁰

Heraclea Pontica'daki kalıntılara göz attığımızda İ.S. 2. Yy'ın ortalarında Tyke¹⁶¹, Apollon ve Bacchus¹⁶² adına dikili taşlar yapıldığını görüyoruz. 2-3. yüzyıllara ait Krispos'un, İskenderiye, Nil'de ölümüne istinaden bir mezar taşı ve ona özel yazılar da yine bu döneme tarihlendirilebilecek buluntular arasındadır.¹⁶³ Ayrıca

¹⁵⁵ Öztürk, "Herakleia Pontika", s.515.

¹⁵⁶ Sorensen, Soren Lund, *Between Kingdom And Koinon: Neapolis/Neolaudio polis And The Pontic Cities*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2016, s.83.

¹⁵⁷ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.63.

¹⁵⁸ Sorensen, S.L., *Koinon*, s.84.

¹⁵⁹ Katalog, sikke no: 238.

¹⁶⁰ Barbara Burrell, *Neokoroj: Greek Cities and Roman Emperors*, Cincinnati Classical Studies, Book 9, Brill, 2004, s. 206.

¹⁶¹ Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.16.

¹⁶² Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.17.

¹⁶³ Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.10; Marek, *Pontus et Bithynia*, s.65.

Vespasianusve 383-392 tarihlerinde imparatorluk yapmış olan Valentinianus, Theodosius, Arcadius'a adanmış yazıtlar¹⁶⁴ ve fragmanlar¹⁶⁵ bulunmuştur.

Heraclea Pontica'da antik limanın bulunduğu alan ve antik kentin büyük bir kısmı modern yerleşim alanlarının ve fabrikaların altında kalarak büyük ölçüde tahrip olmuştur. Geriye kalan kısımların çoğunluğu ise, doğa koşullarının etkisiyle korunamamış ve bugüne, az miktarda kalıntı bırakmıştır.

Antik kente ait bazı yapıların kalıntıları ve arkeolojik eserler, bugün T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Zonguldak Valiliği, Kdz. Ereğli Belediyesi ve Kdz. Ereğli Müzesi'nin gayretleriyle korunmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.8.

¹⁶⁵ Jonnes and Ameling, *Inscriptions of Heraclea*, s.34.

¹⁶⁶ Öztürk, "Herakleia Pontika", s. 515.

İKİNCİ BÖLÜM

NÜMİSMATİK DEĞERLENDİRME

Küçük Asya'nın kuzeyinde yer alan Pamphylia ve Pontos bölgelerinde, sikke darbının daha çok İ.Ö. 4. Yüzyıl ortalarında yoğunlaştığını görüyoruz. Bölgede ilk sikke basımını gerçekleştiren kent olan Sinope¹, İ.Ö. 5. Yüzyılda ilk darbu gerçekleştirmiş, bölgeye yerleşimi daha sonra gerçekleştiren Heraclea Ponticaise, görünüşe göre kendisinden önce yerleşen kentleri takip etmiştir. Yine de Heraclea Pontica'da şehir sikkelerinin başlangıcı, Küçük Asya'nın orta ve doğu bölgelerine göre çok daha erken bir tarih olarak belirtilmelidir. İ.Ö. geç 5. Yüzyıl'da ilk sikkelerini darbeden Heraclea Pontica'nın bu ilk sikkeleri Pers standardına göre basılmakta, Pers para birimi olan siglos yani şekel ya da bildiğimiz adıyla drahmi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Heraclea Pontica kentinin erken dönem sikkeleri, kendi aralarında karakteristik bir özelliğe sahiptir. Sikkelerin ön yüzünde, Herakles'in Nemea aslanıyla boğuşma sahnesi, Herakles başının, aslan başı postuile gösterildiği ve arka yüzde inkus formlarının bulunduğu tipleri içerir. Erken 4. Y.y. ile birlikte, inkusun yer aldığı arka yüzü, boğa ya da Herakles'in sopası betimlemelerini içeren tipler doldurmaya başlıyordu.

İ.Ö. 364 yılında Heraclea Pontica'da tiranlık ile birlikte, ağırlık standartlarında da bazı değişiklikler gerçekleşti. I. Klearkhos döneminde yapılan önemli değişikliklerden biri de, daha önce Pers standardında, hemiobol'den drahmi'ye kadar gümüş sikkeler basılmaktayken, I. Klearkhos döneminde ortaya çıkan değişikliklerle birlikte, Rodos standardında basılan yeni bir sikke serisinin ortaya çıkışı oldu. Bu seriye göre ön tarafta hafif favorili sakalıyla Herakles başı, sikkelerin arka kısmında ise başı taç ile süslenmiş Hera başı olmak üzere, hemidrahmi, drahmi ve Heraclea Pontica'da ilk

¹Tekin, Oğuz, *Eski Anadolu ve Trakya: Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayırılmasına Kadar (M.Ö. 12-M.S.4. Yüzyıllar Arası)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.96

kez kullanılmaya başlanan tridrahmi şeklinde basıldı.² İ.Ö. 4. yy'ın ilk yarısında, Rodos standardında basılan bu sikkeler, Batı Anadolu ve Kuzeybatı Anadolu'da yavaş yavaş Pers standardının yerini almaya başlamıştı.

Bu sikkelerde, Herakles ve sopası, yay ve sadak gibi Herakles atribüslerine yer verilirken daha önceki sikkelerde olduğu gibi boğa, standart bir şekilde yer almaya devam etti. Bununla birlikte bu dönemde Klearkhos döneminden itibaren Hera-Tykhe tipleri ve takip eden dönemde trophe betimlerini sikkelerin ön ve arka yüzlerinde görmeye başlıyoruz. Tiran Satyros döneminde bu sikkelerin devam ettiğini, bu sikkelere ilaveten gümüş miktarı azaltılmış Aegina standardındaki didrahmilerle takviye edildiğini anlıyoruz.³ Hem Klearkhos hem Satyros dönemindeki sikkelerde, Ön yüzde Herakles'in aslan başı postu ile yer aldığı ve arka yüzlerde yay, sadak ve Herakles'in sopası atribülerinin yer aldığı bu gümüş sikkelerin bazılarında K ve Σ harflerini görürüz. Stancomb bu harflerin, Tiran Klearkhos ve Satyros'u simgelediğini ifade etmiştir.⁴

Hoover, Heraclea Pontica'nın bronz sikkelerinin başlangıcını, I. Klearkhos dönemine dayandırır. Bu sikkeler, geleneksel olduğu üzere ön yüzde Herakles başı ve arka yüzde Herakles'in sopası, yay ve sadak şeklindeki Herakles atribüslerinden oluşuyordu. Tez için hazırlanan katalogda, büyük olasılıkla I. Klearkhos dönemine tarihlenen Heraclea Pontica'nın ilk bronz sikkelerinden bir örneğe yer verilmiştir. Ön yüzde Herakles'in aslan başı postu ile birlikte yer aldığı bu tiplerde, arka yüzde yay, Herakles'in sopası ve sadak bulunur.⁵

Tiran Dionysios döneminde bu tiplerin yanı sıra, ön yüzde Dionysos başı ve arka yüzde Herakles'in 3 sopası, T harfi ya da yıldız biçimlerini oluşturacak şekilde tasvir edildiği sikkeler darp edilmiştir.⁶ Hoover, bu şekilde bir kullanımın, İ.Ö. 4. Yy.'da

² Hoover, *Handbook Of Coins*, s. 159.

³ Hoover, *Handbook Of Coins*, s. 159.

⁴ Stancomb, William, "The Autonomous Bronze Coinage of Heraclea Pontica", *The Numismatic Chronicle* (1966-) Vol. 169, Published by: Royal Numismatic Society, 2009, p. 15-28, s.15.

⁵ Katalog, sikke no: 49.

⁶ Ön yüzde Dionysos başı, arka yüzde Herakles'in bir yıldız şeklinde düzenlenmiş 3 sopasını içeren bu betimlerin 2 örneği katalogda incelenebilir. Oliver Hoover'ın 4. Yüzyıla gönderme olabileceğini düşündüğü bu sikkeleri Waddington İ.Ö. 3 ve 2. Yüzyıla tarihlenmiştir. Bkz: Katalog, sikke no: 181 ve 182.

Hellas ana bölgesinde basılan gümüş tritetartemorion'u⁷anımsattığını belirtmektedir. Hoover bahsettiği bu sikkelerde, Herakles başı, tiranın adı vegorytos içinde yay ile basıldığını ifade etmiştir.

Heraclea Pontica ile ilgili sikkelerin yer aldığı katalogları incelediğimizde, tiranlardan Timotheus ve Dionysios döneminde, yeniden eski Pers standardına geri döndüğünü görüyoruz. Daha önce şehrin sikkelerinde yer alan lejandlarda yalnızca ΗΡΑΚΛΕΙΑ lejandı görülürken, sikkelerin arka yüzlerinde Timotheus ve Dionysios lejandını ilk kez bu dönemde görüyoruz. Aslında sadece kenti değil, kentin başındaki tiranları da temsil eden ΤΙΜΟΘΕΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ lejandlarını sikkelerde ilk kez bu dönemde gördüğümüzü söylemek daha doğru bir ifade olacaktır. Katalogu incelediğimizde, bu lejandları içeren sikkelerin, ön yüzde Dionysos başı ve arka yüzde Herakles'in trophe kaldırdığı tipleri içermesi dikkat çekicidir. Stancomb, sikkelerde Dionysos betimlerinin ilk kez İ.Ö. 346 yılında başlayan Timotheus ve Dionysios'un iktidarıyla görüldüğünü doğrular.⁸ Tiran Timotheus ile İ.Ö. 345 yıllarında sikke lejandlarında görülmeye başlanan bu değişim, Hellenistik dönemde İ.Ö. 281 yılında Lysimakhos'un ölümüne kadar kentin adının sikke lejandlarında yer aldığı sikkelerle birlikte devam edecektir. Bu durumda, kentin lejandlarında Timotheus, Dionysios, III. Aleksandros ve Lysimakhos dönemlerine tarihlenen sikkelerde, başta bulunan tiran ya da kralın adını sikkelerden okuduğumuzu söyleyebiliyoruz. Bazı hükümdarlar ise sikkelerde kendilerini temsil etmek için, sikkelerin üzerine adlarının baş harflerini eklemeyi uygun görmüşlerdir. Kentin tiranlarından Klearkhos döneminde K, Satyros döneminde Σ ve Amastris dönemlerinde A harflerinin bazı sikkelerde kentin yöneticilerini temsilen yer aldığı düşünülmektedir.

Dionysos'un iktidarıyla aynı dönemlere denk gelen Hellenistik dönem ile birlikte aslında sikke tiplerinde çok büyük değişiklikler görülmemiştir. Kentin kuruluşundan itibaren sikkelerde sıkça görülmekte olan Herakles betimleri, Nemea Aslanı ile mücadele, Boğa betimleri ve yine Herakles'e ait olan atribüsleri yay, sadak, ok, Herakles'in sopası sikkelerde betimlenmeye devam etti. Diğer taraftan III. Aleksandros'un Herakles şeklinde betimlendiği sikkeler ve bunlardan esinlenerek

⁷ Tritetartemorion: 3 tetartemoria ve ¾ obol değerinde gümüş sikke birimi.

⁸ Stancomb, William, M., "A Group of Staters of Timotheus And/or Dionysius, Tyrants of Heraclea Pontica." *The Numismatic Chronicle (1966-)* 160 (2000): 263-68, s. 266.

tedavüle girdiğini gördüğümüz Lysimakhos etkisinde basılan *basileus* lejandlı sikkeler, Hellenistik dönemin sikkelere en güzel şekilde yansımalarından biridir.

Hellenistik dönemin başlarında sikkeler gümüş ve bronz olarak basılırken, Roma döneminde Heraclea Pontica adına basılan sikkelerin tamamı bronzdur. Heraclea Pontica'da basılan sikkeler, diğer Roma eyaletlerinde olduğu gibi ön yüzde adına sikke bastırılan imparator ya da imparator ailesinden kişinin büstü, imparatorun adı, imparatorluk ibaresi lejandları, arka yüzde ise Hellenistik dönem sikkelerine benzer şekilde hem Herakles'e atfedilen efsanelere hem de genel olarak Hellen ve Roma mitolojilerinden esinlenen betimlere yer verilmiştir.

7. HELLENİSTİK DÖNEM SİKKELERİ

Hellenistik dönemin başlangıcı kabul edilen III. Aleksandros'un etkili bir güç olarak ortaya çıkışı ve Küçük Asya'da ilerlemesi Heraclea Pontica kentinin sikkelerinde de belli başlı değişikliklere yol açmıştır. III. Aleksandros döneminde Doğu Akdeniz'in büyük bölümünde basılan ve yayılan sikke tipi ise, daha sonra Heraclea Pontica'da iki ayrı dönemde daha tedavüle girecek olan, ön yüzde III. Aleksandros tipinde Herakles başı ve arka yüzde tahtta Athena Nikephorosolarak betimlenen sikke tipidir. Heraclea Pontica kentinde, III. Aleksandros'un Küçük Asya'da etkili olmaya başlamasıyla birlikte bu sikke tipi kullanılmış olsa da, Heraclea Pontica'nın, -ve aslında genel olarak Bithynia eyaleti kentlerinin- bu dönemde Aleksandros tarafından ele geçirilememesi, dolayısıyla Heraclea'nın bu dönemde Küçük Asya'nın önemli bir kısmını ele geçirmekte olan III. Aleksandros'tan bağımsız bir kent olması nedeniyle Hellenistik dönem başlarında kenttir tiranı olan Dionysios'un adının sikkelejandlarında yer alma süreci devam etmiştir. Sık görülen sikke tipleri, daha önce Tiranlar döneminde bahsedildiği şekliyle, Herakles ve Herakles'e ait olan atribüsler, Boğa ve Aslan ile Herakles'in tropheye yürüme sahnesi ve Hera-Tykhe tipleri idi.

Dionysios'un ölümünden sonra Amastris döneminde daha önce Timotheus ve Dionysios dönemlerinde sıkça görülen tip olan, ön yüzde Dionysos başı, arka yüzde Herakles'in trophe kaldırdığı standart tipler devam ettiysede, trophe sahnesinin yerini Herakles'in Nike tarafından taçlandırılması sahnesi aldı. Bu sikke tipi Hoover'a

göre, Amastris döneminden başlayarak Hellenistik dönem boyunca Roma generali Aurelius Cotta tarafından İ.Ö. 70 yıllarında kaldırılana kadar tedavülde kaldı.⁹ Tezin katalog kısmında, ön yüzde hem Herakles'in hem de Dionysos'un¹⁰ yer aldığı, arka yüzde Nike'nin elinde çelenk tuttuğu tipler görülür. Stancomb ise arka yüzde Nike'nin çelenk tuttuğu, ön yüzde ise Herakles başı olan bu sikke tipini İ.Ö. 250 yılına tarihlemiştir.¹¹ Bu sikke tipinin muhtemel öncülleri, İ.Ö. 5. ve 4. Yüzyıla tarihlenen ön yüzde Herakles başı, arka yüzde Herakles'in yüksek bir kaide üstündeki kanatlı Nike tarafından taçlandırıldığı 9 gr. lık gümüş staterler olmalıdır.¹²

İ.Ö. erken 3. Y.y. dönemine gelindiğinde, çift siglos (didrahmi) standartlarında basılan sikkeler, Küçük Asya'yı etkisi altına alan III. Aleksandros'un Attika standardında gümüş sikkelerini de içermeye başlamıştı. Yine aynı Herakles-III. Aleksandros tiplerinde tetradrahmiler de basıldı. Bu sikkelerde Herakles başı, III. Aleksandros şeklinde tasvir ediliyor, arka yüzlerde ise genellikle Zeus yer alıyordu. Bahsettiğimiz her iki serinin Lysimakhos'un etkisi altındaki dönemde basıldığı düşünülmektedir. III. Aleksandros tiplerini içeren İ.Ö. erken 2. Yy.'daki sikke serisi, ortalama 16 gr. ağırlığındaki, III. Aleksandros ve Athena tiplerindeki tetradrahmilerden oluşuyordu. Bu dönem sonrasında gümüş sikkelerin üretiminde fark edilir bir azalma söz konusu olmuştur.

Amastris ve Lysimakhos döneminde, Heraclea Pontica'da geleneksel hale gelen sikke tipleri görülmeye devam etti. İ.Ö. 3. Yy.'ın sonlarında, sikkelerdeki betimlemeler artmış, Herakles'in sopası bu sikkelerde yerini almaya devam etmiş olsa da, genel olarak Herakles'in daha önce karşımıza çıkan atribüslerinin yerine, aslan figürü ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunun, Herakles'in Nemea aslanını öldürmesiyle ilgili efsaneye dayandığı düşünülebilir. Bununla birlikte Hoover, bu simgenin daha önce Lysimakhos tarafından sık kullanılan bir sembol olduğuna dikkat çekmiştir.¹³ Bu bilgiyi göz önüne aldığımızda Heraclea Pontica'nın Lysimakhos etkisi altındaki döneminde aslan figürünü bu kadar ön plana çıkarmasının nedeninin Herakles'in efsanesine atıfta bulunduğu kadar aslan betiminin Lysimakhos iktidarını

⁹ Hoover, *Handbook Of Coins*, s. 159

¹⁰ Katalog, sikke no: 159, daha geç dönem için, 215.

¹¹ Stancomb, "Bronze Coinage", s. 20.

¹² Katalog, sikke no: 79.

¹³ Hoover, *Handbook Of Coins*, s. 160.

sembolize etmesi olduğu dadüşünülebilir.Lysimakhos'un, bu dönemde bastırđı sikkelerde kullandığı ünvan olan *basileus*'u sikkelerin lejandlarına taşıyarak krallığını sikkelerde de resmi olarak ilan etmesi de bu savı güçlendirmektedir.

Heraclea Pontica sikkelerinde ön yüzde Herakles'in sakallı ya da sakalsız başı, arka yüzde Dionysos'un tahtta oturduğu ve elinde thrysos tuttuğu betimler, Hellenistik dönemde İ.Ö. 4.ve 3. Yüzyıllarda basılan sikkelerde karşımıza çıkmıştır. İlk kez tiran Dionysios döneminde 9 gr.lık staterlerden oluşın bu sikke tipi, Arsinoe dönemi de dahil olmak üzere, İ.Ö. 281 yılında Lysimakhos'un ölümüne kadar basılmaya devam etmiştir.¹⁴ Stancomb'a göre bu sikke serisi aynı zamanda Heraclea Pontica'ya ait kentin lejandlarını taşıyan son gümüş paralarıdır. Bundan sonraki gümüş sikkeler ise III. Aleksandros ve Lysimakhos lejandı taşımaktadır.¹⁵

İ.Ö. 250-200 yılları arasında, ön yüzde Herakles'in aslan başı postu ve arka yüzde zıplayan/koşın aslan betimi ile aslanın ön ayakları arasında bukraniontuttuğu betimler yer alır. Stancomb bu seriyi, monogramlarına göre 3 farklı tipe ayırmıştır.¹⁶ Ancak zıplayan/koşınaslan betimleri yalnızca İ.Ö. 3. Yüzyılda değil, takip eden 2 ve 1. Yüzyıllarda da en sık görülen sikke tiplerinden birini oluşturduğundan katalogda da sayıca oldukça fazla yer verilmiştir.Stancomb bu sikke serisinin sayıca bu kadar yoğun olmasının sebebini 1970 yılında bulunan defineye bağlamaktadır.¹⁷

İ.Ö. 2. ve erken 1. Y.y.'da, Defne yapraklı çelenk ile Herakles başı ve arka yüzde, aslan postu ile örtülü taht ve yay, altında, Herakles'in sopası'nın yer aldığı tipler basılmaya başlamıştır.

Hem Hellenistik dönem hem Klasik dönem Heraclea Pontica kenti sikkelerini incelediğimizde İ.Ö. geç 5. yy.'dan İ.Ö. geç 4. Y.y.'a kadar sikkeler sürekli bir biçimde, basım makamı olarak şehrin adı olan HPAKLEIA lejandını taşıdığını görürüz. Yukarıda da bahsedildiği üzere, İ.Ö. 4. Y.y. ortalarına tarihlenen bazı sikkelerde, şehrin tiranları Klearkhos ve Satyros, adlarının baş harfleri olan K, Σ harfleriyle temsil edilmiştir. İ.Ö. geç 4. Yy.'a kadar ise HPAKLEIA lejandı ile birlikte Dionysios tanımlamalarını (bazen Timotheos adı ile birlikte) taşıdı. İ.Ö. Geç 4.

¹⁴ Katalog, sikke no: 132.

¹⁵ Stancomb, "Bronze Coinage", s. 19.

¹⁶ Bu tipleri incelemek için: Stancomb, "Bronze Coinage", s. 21-22.

¹⁷ Stancomb, "Bronze Coinage", s. 23.

Yy.'dan İ.Ö. 1. Yy.'a kadar, basım makamı, "Heraclea Halkını" sembolize edecek şekilde revize edildi.

Hellenistik dönemde III. Aleksandros ve Lysimakhos adlarıyla bastırılan sikkeler, kralların ölümü sonrasında, bir monogram aracılığıyla şehrin adını ve şehir amblemi olarak da aslan ve Herakles'in sopasını içeriyordu.

Dionysos'un miğferli başı ve arka yüzde iki ton balığının yer aldığı betimlemelerin ise, şehrin yeniden restore edildiği İ.Ö. 67 ile, bir Roma kolonisi olarak tahrip edildiği İ.Ö. 31 yılları arasında bastırılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Bununla beraber Heraclea Pontica sikkeleri arasında nadir rastlanan bir sikke örneği olan ön yüzde iki ton balığı ve arka yüzde sakallı herm'in yer aldığı sikke tipi, Stancomb tarafından Roma dönemine tarihlendirilmiştir. Stancomb, Heraclea Pontica'nın otonom sikkelerinde 300 yıl boyunca aynı sikke tiplerinin defalarca görüldüğünü ve bu tipin oldukça sıra dışı olduğunu belirterek böyle bir çıkarımda bulunduğunu belirtir.¹⁸

Tezin bu bölümünde her ne kadar Hellenistik dönem sikkeleri anlatılmak istense de, Hellenistik dönemde Klasik dönem'e ait sikke tipleri basılmaya devam ettiğinden Hellenistik dönem öncesinde basılan sikkelerle bu döneme ait sikkeleri, 4tiran döneminde basılan sikkeler haricinde, birbirinden ayırmak oldukça zordur. Bu nedenle Katalog bölümünde Klasik dönem ve Hellenistik dönem sikkeleri bir arada verilmiştir. Klasik döneme ait olan sikkelerin genel karakterini öğrenmek Hellenistik dönem sikkelerini daha iyi yorumlayabilmek ve kentin öz dinamiklerini anlayabilmek adına önem taşımaktadır.

Tezin Hellenistik dönem sikkelerinin anlatıldığı bu kısımda, ilk etapta kentin sikkelerinde yer alan Tanrı-Tanrıçalar ve onlara ait atribüsler ile, sikke tipleri ve lejandlarını inceleyeceğiz. Daha sonraki kısımda ise sikke standartları ve birimleri göz önüne alınarak bir sıralama yaparak Hellenistik dönemin başlarında sıkça görülen gümüş sikkeler ve Roma hakimiyetine girişe kadar olan dönemdeki sikkeleri genel olarak ele alacağız.

¹⁸Stancomb, "Bronze Coinage", s. 27.

7.1. Hellenistik Dönemde Sikke Tipleri

7.1.1. Tanrı-Tanrıçalar

7.1.1.1. Athena

Yunan mitolojisinde savaş, barış, bilgelik ve akıllı sembolize eden Athena, Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde Lysimakhos döneminde, Nike ile birlikte betimlenmiştir. İ.Ö. 2. Yüzyıla ait Lysimakhos stilindeki bu emisyonlar, arka yüzde oturan Athena Nikephoros tiplerinde basılmış olmakla birlikte, Heraclea Pontica'nın gümüş sikkelerden oluşan son serisini de oluşturmaktadır.

7.1.1.2. Dionysos

Heraclea Pontica sikkelerinde 4. Yy. sonlarından itibaren karşımıza çıkan Dionysos, kentin sikkelerinde vazgeçilmez ikonlarından biri olarak kendine yer bulmuştur. İlk olarak Timotheos/Dionysios dönemlerinde arka yüzünde Herakles'in trophe kaldırdığı betimin ön yüzünde yer alan bu tip, Dionysios ve Amastris dönemlerinde de kullanılmaya devam edilmiştir. Amastris döneminde, arka yüzündeki trophe sahnesine, Herakles'in, Nike tarafından taçlandırma sahnesi de eklendi. Hellenistik dönem boyunca sikkelerde kantharos ve thyrsos atribüsleri ile betimlenmiş, Roma döneminde şehir İ.Ö. 70 yılında M. Aurelius Cotta tarafından ele geçirilene kadar bu betimler kentin sikkelerinde görülmeye devam etmiştir.

Yaygın atribüsler: Thyrsos, asma yaprakları, taç, kantharos, sarmaşık, asma yaprakları.

Tablo 1: Hellenistik Dönem Sikkelerinde Dionysos Betimleri

Tipler	İ.Ö. 5. yy.	İ.Ö. 4. yy.	İ.Ö. 3. yy.	İ.Ö. 2. yy.	İ.Ö. 1. yy.
Dionysos başı		x	x	x	x
Tahtta Oturan Dionysos		x	x		

Kantharos		x	x	x	x
Thyrsos		x	x	x	
Sarmaşık		x	x	x	

7.1.1.3. Hera

Yunan mitolojisinde aile, bolluk verimlilik tanrıçası olarak bilinen Hera,¹⁹Heraclea Pontica kentisikkelerinde I. Klearkhos döneminden itibaren yer almaya başlamıştır. Tykhe tipiyle aynı dönemlerde görüldüğünden bu sikkelerde yer alan tanrıça figürü sıkça karıştırıldığı için Hera- Tykhe tipi olarak tanımlanmaktadır. I. Klearkhos döneminde ön yüzde bulunan bu tip, Satyros döneminde sürülen yeni bir emisyonla, 11.7 gr'lık didrahimler şeklinde basılmıştır.²⁰

7.1.1.4. Herakles

Herakles, kentin kurucu tanrısı olması nedeniyle, kuruluşundan Roma dönemi sonuna kadar tüm yüzyıllarda sikkelerde yer almıştır. Hellenistik Döneme denk gelen tiran Dionysios, III. Aleksandros, Amastris, Lysimakhos ve sonrasında Roma'nın kenti ele geçirdiği İ.Ö. 70'e kadar olan demokratik dönemde sikke basılmaya devam edilmiştir. Katalogda, Hellenistik dönemde yer alan neredeyse tüm sikkelerde Herakles'e ya da ona ait atribülerine rastlanmaktadır.

Tablo 2: Hellenistik Dönem Sikkelerinde Herakles Betimleri

Tipler	İ.Ö. 5. yy.	İ.Ö. 4. yy.	İ.Ö. 3. yy.	İ.Ö. 2. yy.	İ.Ö. 1. yy.
Herakles başı	x	x	x	x	x

¹⁹ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1984

²⁰ Hoover, *Handbook of Coins*, s.159.

Aslan başı postu içinde Herakles başı	x	x	x	x	x
Sakallı Herakles başı		x	x		
İnkus	x	x			
Arslan		x	x	x	
Trophe		x			
Herakles'in sopası	x	x	x	x	x
Nemea Aslanı ile mücadele	x	x	x	x	
Girit Boğası	x	x	x	x	
Yay		x	x	x	
Sadak		x	x	x	
Ters Yöne Giden İki Balık		x			x

Hellenistik dönem sikkelerinde, Herakles betimleri, daimi olarak yer almıştır. Bununla birlikte erken Hellenistik dönemde sikkelerde görülen Herakles betimlemeleri, sonraki dönemler kadar çeşitli değildir. Yukarıda da görüldüğü gibi Herakles'in aslan başı postu içinde ya da aslan postu tutarken betimleri, boğa, Herakles'i temsil eden atribüsleri Herakles'in sopası alıyordu. Tiranlık dönemiyle birlikte yay, ok, sadak da sikkelerde yer almaya başladı. Tiranlık döneminde popüler olan tip ise, Herakles'in trophe kaldırdığı sahnedir. Timotheus ve Dionysios döneminde Heraclea sikkelerinde sıkça yer alan bu betim, arka yüzde TIMOΘEOY ΔIONYΣIOY, Timotheus'n ölümünden sonra ise yalnızca ΔIONYΣIOY lejandlarını içerir.

7.1.1.5. Nike

Yunan mitoslarına göre zafer tanrıçası olarak kabul edilen Nike, Heraclea Pontica Hellenistik Dönem sikkelerinde genellikle Athena ile birlikte yer almaktadır. Özellikle Lysimakhos dönemi sikkelerinde, arka yüzde Athena'nın eliyle Nike'yi kaldırarak zaferi temsil ettiği betimler görülsede, Amastris döneminde basılan, Herakles'in Nike tarafından taçlandırılma sahnesinin de bulunduğu tipler mevcuttur.

7.1.1.6. Tykhe

Yunan mitolojisinde şans tanrıçası olarak bilinen ve Heraclea Pontica kentinde Hellenistik dönem sikkelerinde de betimlenen Tykhe, özellikle I. Klearkhos döneminden itibaren, Roma döneminin sonuna kadar kentin sikkelerinde kullanılmaya devam etmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Hera tipiyle sıkça karıştırılan Tykhe, genel olarak Hera tipinden farklı olarak kuleli taç ya da baş kısmının kabarık olduğu tanrıça betimleriyle yer almıştır.

Tablo 3: Hellenistik Dönem Hera-Tykhe Betimleri

Tipler	İ.Ö. 5. yy.	İ.Ö. 4. yy.	İ.Ö. 3. yy.	İ.Ö. 2. yy.	İ.Ö. 1. yy.
Hera-Tykhe Büstü		x	x		
Kuleli Taç			x		
Çiçek			x		

7.1.2. Yaygın Atribüsler

Hellenistik dönem sikkelerinde, Herakles ve Herakles betimleri, kentin her döneminde yer almıştır. Bununla birlikte erken Hellenistik dönemde sikkelerde görülen Herakles betimlemeleri, sonraki dönemler kadar çeşitli değildir. Yukarıda da görüldüğü gibi Herakles'in aslan başı postu içinde ya da aslan postu tutarken betimleri, boğa, Herakles'i temsil eden atribüsleri olan Herakles'in sopası, yay, ok, sadak ve tiranlık döneminde popüler olan tip, Herakles'in trophe kaldırdığı sahnenin yer aldığı sikkelerdir.

Tablo 4: Hellenistik Dönem Sikkelerinde Yaygın Atribüsler

Herakles	Dionysos	Hera-Tykhe	Zeus
Herakles'in Sopası	Thyrsos	Kuleli Taç	Asa
Trophe	Kantharos	Dökümlü Elbise	Kartal
Aslan başı postu	Sarmaşık	Stephanos	
Aslan postu	Üzüm	Çiçek	
Aslan			
Boğa			
Yay			
Ok			
Sadak			

7.1.3. Hayvanlar

7.3.1. Aslan

Heraclea Pontica sikkelerinde Herakles ve onunla ilgili efsanelere sıkça yer verildiğinden Aslan figürü Hellenistik ve Roma dönemi boyunca kent sikkelerinde en sık rastlanan tipler arasındadır. Herakles'in Nemea aslanıyla mücadelesini konu alan ünlü mitostan yola çıkılarak oluşturulan bu figürler, Hellenistik dönem sikkelerinde daha sade betimler içermektedir.

7.3.2. Balık

Hellenistik dönem sikkelerinde, Karadeniz’de kıyısı olan pek çok şehir gibi, Heraclea Pontica sikkelerinde de balık figürüne rastlanmaktadır. Ön yüz’de ters yönlere gitmekte olan iki balığın betimlendiği sikkeler görülmekte ve bu sikkelerin İ.Ö. 1. Yüzyıla tarihlendiği düşünülmektedir.

7.3.3. Boğa

Heraclea Pontica sikkelerinde İ.Ö. 5. Yüzyıl’dan başlayarak, kentin her döneminde görülen sikke tiplerinde boğa betimleri bulunmaktadır. Erken dönem boğa betimleriön yüzde Herakles başı ve arka yüzde boğa figürünün olduğu sikkelerden oluşur. Arka yüzde yer alan bu boğa betimlerinin üst ve altında HPAKΛEIA lejandı yer almaktaydı. Tıpkı aslan betimlerinde olduğu gibi boğa betimleri de, Hellenistik döneme özgü, oldukça sade bir formda yer almışlardır.

7.3.4. Kartal

III. Aleksandros dönemi sikkelerinde, ön yüzde Herakles-III. Aleksandros, arka yüzde Zeus’un tahtta oturur betimlendiği sikke tiplerinde, Zeus, arka yüzdeki bu sahnede sağ elinde simgesi olan Kartal tutmaktadır. Kartal betimi, Hellenistik döneme ait Heraclea Pontica sikkelerinde yalnızca III. Aleksandros sikkelerinde görülmüştür.

7.1.4. Simge ve Semboller

7.1.4.1. Asa

Sikkelerde genellikle Zeus ile birlikte betimlenen asa, Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde, III. Aleksandros’un erken 3. Yüzyıl’da basılan emisyonundaarka yüzde yer alan Zeus betimiyle birlikte yer almıştır.

7.1.4.2. Aslan Postu/ Aslan Başı Postu

Herakles’in yer aldığı Hellenistik dönem sikkelerinde sıkça yer alan aslan başı postu, ön yüzlerde Herakles başı ile beraber, arka yüzlerde ise bazen Herakles elinde

aslan başı postu ya da aslan postu tutarken bazen de Herakles'in sopasının aslan postu ile örtülü olduğu sahneler betimlenmiştir.

7.1.4.3. Çiçek

Çiçek sembolü, Hellenistik dönem Tiranlarından Satyros döneminde basılan didrahmilerde arka yüzdeki Hera-Tykhe büstlerinin yanında yer almıştır.

7.1.4.4. Herakles'in Sopası

Herakles'i temsil eden her türlü sembolün sıkça kullanıldığı Hellenistik Dönem sikkelerinde en yaygın kullanım kuşkusuz Herakles'e ait olan sopasıdır. Ön yüzlerde genellikle Herakles başının altında sembolize edilen Herakles'in sopası, arka yüzlerde yine Herakles'e ait atribüslerden ok, yay ve sadak ile de sıkça betimlenmiştir. Hellenistik döneme ait bazı sikkelerde arka yüzde tek başına betimlendiği örnekler de görülmektedir.

7.1.4.5. Kantharos

Dionysos'a ait sembollerden biri olan kantharos, Hellenistik Dönem'de, İ.Ö. 4. Yüzyıl'da tahtta oturan Dioysos ile birlikte tasvir edilmiştir. İ.Ö. 3. Yüzyıl'da basılan ve ön yüzde Herakles tipli III. Aleksandros başının bulunduğu III. Aleksandros sikkelerinde, arka yüzde tahtta oturan Dionysos tasvriyle birlikte yer almıştır.

7.1.4.6. Kuleli Taç

İ.Ö. 4. Yüzyıl'da, I. Klearkhos döneminde görülmeye başlanan ve takip eden dönemde sıkça görülen Hera-Tykhe büstü, kuleli taç ile betimlenir. Bu sikke tiplerinde Hera-Tykhe büstü, kuleli taç ile birlikte verilirken, arka yüzde trophe, Herakles'in sopası ve gorytos'un yer aldığı tipler mevcuttur.

7.1.4.7. Ok

Herakles'e ait atribüslerinden biri olan ok, özellikle İ.Ö. 5. Y.ye İ.Ö. 4. Y.y. sikkelerinde yanında yay ve sadak ile betimlenmiştir.

7.1.4.8. Stephanos

Hellen kültürünün vazgeçilmez elementlerinden biri olan Stephanos yani çelenkli taç, Hellenistik döneme ait Heraclea Pontica gümüş sikkelerinde Hera-Tykhe tipleriyle birlikte karşımıza çıkar. I. Klearkhos dönemi gümüş sikkelerinde gördüğümüz stephanos, sikkelerin ön yüzlerinde yer alan tanrıçanın başına yerleştirilmiş şekilde betimlenmiştir.

7.1.4.9. Sadak

Herakles'e ait sembollerden biri olan sadak, arka yüzlerde yay ve Herakles'in sopası ile birlikte tasvir edilmiştir. Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde hem gümüş hem bronz sikkelerde sıkça yer alan atribüslerden biri olmuştur.

7.1.4.10. Thyrsos

Dionysos'un önemli sembollerinden biri olan ve ucunda çam kozalağı takılı olan thyrsos, İ.Ö. 4. ve İ.Ö. 3. Yüzyıllara ait gümüş sikkelerde, Dionysos ve sarmaşık atribüsü ile birlikte betimlenmiştir.

7.1.4.11. Trophe

Yunan mitolojisinin en güçlü kahramanı Herakles ve onun kazandığı zaferlerin bir sembolü olan trophe, Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde özellikle belli bir dönem oldukça popüler bir şekilde kendine yer bulmuştur. Ön yüzde Herakles başının bulunduğu gümüş sikkelerde, arka yüzde Herakles'in trophe'ye doğru yürüdüğü ya da bir ok koyduğu sahneler betimlenmiştir.

7.1.4.12. Üzüm

Şarap ve festival tanrısı Dionysos'un sembollerinden biri olan üzüm salkımı, Hellenistik dönemde drahmi, hemidrahmi ve obollerde görülmüştür. Ön yüzde Hera-Tykhe tipinin görüldüğü sikkelerde arka yüzde görülen üzüm, bazen yine arka yüzde tahtta oturan Dionysos ile birlikte betimlenmiş, Arsinoe döneminde basıldığı düşünülen bazı sikkelerde ise üstünde A harfi ile birlikte sikkelerin üzerinde yer

almıştır. Arka yüzde bulunan Herakles'in sopasının altındayer alan bazı örnekleri de mevcuttur.

7.1.4.13. Yay

Herakles'e ait atribüslerden biri olan yay, İ.Ö. 4. Yüzyıldan başlayarak, İ.Ö. 1. Yüzyıla kadar olan dönemde sikkelerde sıkça betimlenmiştir. Hemidrahmi ve obollerde gorytos içinde betimlenen yay'a Herakles'in sopası eşlik etmiştir. Heraclea Pontica'nın Hellenistik dönem bronz sikkelerinde de sadak ile birlikte betimlenen yay, İ.Ö. 2 ve 1. Yüzyıllarda görülen bronz sikkelerde genelde aslan postu ve taht ile birlikte tasvir edilmiştir.

7.2. Lejandlar

Heraclea Pontica kentinde Hellenistik dönemde, aşağıdaki tablodan da takip edebileceğimiz gibi kentin kuruluşundan erken Hellenistik döneme kadar olan sikkelerdeHPAKΛEIA lejandı kullanılıyordu. Bu lejanda 4. Y.y. ortalarından itibaren HPAK ve HPA lejandları eşlik etmeye başladı. İ.Ö. 305-289 yıllarında, ön yüzde Dionysos başı, sarmaşık ve thrysos, arka yüzde *Heraclea Halkına ait* anlamına gelen "HPAKΛEQTAN" lejandı ve Herakles'in Nike tarafından taçlandırıldığı sikke tipi yer almaya başladı.

Tablo 5: Hellenistik Dönem Boyunca Heraclea Pontica Sikke Lejandları

Lejandlar	İ.Ö. 5. yy.	İ.Ö. 4. yy.	İ.Ö. 3. yy.	İ.Ö. 2. yy	İ.Ö. 1. yy.
HPAKΛEIA	X	x			
HPAK		x			
HPA		x			
HPAKΛEQTAN		x	x	x	x
TIMOΘEOY ΔIONYΣIOY		x			
ΔIONYΣIOY		x			
ΑΛEΞANΔPOY		x	x		
BAΣIΛEΩΣ ΛYΣIMAXOY			x	(x?)	

7.2. Krali Sikkeler

Hellenistik dönemde Heraclea Pontica kentinde görülen ΒΑΣΙΛΕΩΣ ünvanlı sikkeler, III. Aleksandros ve Lysimakhos olmak üzere 2 farklı lejandla karşımıza çıkar.

7.2.1. III. Aleksandros Sikkeleri

7.2.1.1. İ.Ö. 3. Yüzyıl

Erken 3. Yy.'da iki farklı III. Aleksandros tipi basılmıştır. İlki Aleksandros'un Attika standardındaki gümüş sikkelerinin imitasyonu olarak karşımıza çıkan, ön yüzde Aleksandros tipindeki Herakles başı ve arka yüzde tahtta kantharosla betimlenen Dionysos tipidir. Bundan sonraki emisyonda basılan 2. Tip, ön yüzde yine Herakles, arka yüzde, Zeus'un tahtta oturduğu sahneyi betimler. Hoover, basılan bu her iki tipin ilk kez Lysimakhos etkisindeki dönemde basılmış olabileceğini ifade eder.²¹

Lejand: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Tipler: Ö.y.: Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile. A.y.: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Zeus Aetophoros sola doğru asa ile oturuyor.

Sikke no: 162. AR Tetradrahmi 30 mm., 16.3 gr.; Coinarchives.com Pecunem-Numismatik Naumann (formerly Gitbud & Naumann)- (Gitbud & Naumann Auction 9, Lot 114; kontrmark: A ve Herakles'in sopası.

7.2.1.2. İ.Ö. 2. Yüzyıl

Heraclea Pontica kentinde İ.Ö. 2. Yüzyıl'da, sikkelerde III. Aleksandros tipleri yeniden ortaya çıkar. Gümüş tetradrahmiler olarak basıldığını gördüğümüz bu sikke serisi, daha önce olduğu gibi Herakles/Dionysos ve Herakles/Zeus tiplerini içermektedir.

²¹ Hoover, *Handbook of Coins*, s.159.

Daha önce İ.Ö. 3. y.y. ve İ.Ö. erken 2.y.y.'da ortaya çıkan (Herakles/Dionysos ve Herakles/Zeus) tiplerin 3. kez yer aldığı son emisyon, İ.Ö. 2. Yüzyıl sonlarında, değeri azaltılmış Attika standardındaki 16.85 gr. ağırlığındaki gümüş tetradrahmilerden ve Lysimakhos stilindeki, arka yüzde Athena Nikephoros tipinden oluşmaktadır. İ.Ö. 2. Yy.'dakibu emisyon aynı zamanda Heraclea Pontica'nın gümüş sikkelerden oluşan son serisidir.²²

7.2.3.Lysimakhos Sikkeleri

7.2.3.1. İ.Ö. 175-150 Emisyonu

Heraclea Pontica'da, İ.Ö. 175-150 yılları arasında ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΣΙΜΑΧΟΥ lejandını taşıyan sikkeler basılmıştır. Daha önce görülen ön yüzde, diademli III. Aleksandros başının Ammon boynuzu ile tasvir edildiği bu sikkelerde, arka yüzde tahtta Athena Nikephoros'un sol elinde Nike ile betimlendiği sikke tipi yer alır.

7.2.3.2. İ.Ö. Geç 2. Yüzyıl

İ.Ö. Geç 2. Yüzyıl'da basılan son emisyonunda daha önceki tipler yeniden yer almıştır. III. Aleksandros sikkelerinin basıldığı emisyonla birlikte basılan bu sikkeler, yukarıda bahsedildiği gibi Attika standardında ve gümüş tetradrahmilerden oluşuyordu.

Şekil 2: İ.Ö. 175-150 arasında basılan Lysimakhos sikkeleri

²² Hoover, *Handbook of Coins*, s.159.

Ö.y.: III. Aleksandros başı, Diademli; Ammon boynuzu ile.

A.y.: ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΣΙΜΑΧΟΥ. Athena, tahtta; eli, zeminde duran kalkan üzerinde; sağ eliyle Nike'yi tutuyor;sola doğru, Herakles'in sopası., ex. monogr. Sikke no.: 218. *AR Tetradrahmi 16,85 gr.; Struck c. 175-150 BC. SNG Stancomb, 842; Oliver Hoover, 483.

Tablo 6: Hellenistik Dönem Krali Sikke Tipleri

Lejand	Ön Yüz	Arka Yüz
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ	Aslan başı postu ile, III. Aleksandros tipinde Herakles başı	1. Zeus Aetophoros, tahtta, sola doğru asa ile oturuyor. 2. Dionysos, tahtta, elinde kantharos ile oturuyor.
ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ	Diademli III. Aleksandros başı, Ammon boynuzu ile.	Athena, sağ elinde Nike; Herakles'in sopası.

Üstünde Grekçe alfabenin yer aldığı Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinin, yukarıda bahsedildiği gibi Pers, Aigina, Rodos standartlarında gümüş ve bronz metallerle basılmış tipleri mevcuttur. Heraclea Pontica'ya ait kent sikkelerinin bir kısmında, tarih ifade eden Grekçe harfler görmek mümkündür. Ancak Hellenistik dönemin sonlarına doğru bu geleneğin terkedildiğini görüyoruz.

7.3Klasik-Hellenistik Dönemde Standartlarına Göre Sikkeler

7.3.1. Pers Standardında Basılan Sikkeler

Gümüş - AR

İ.Ö. 305-289 yıllarına tarihlenen, stater olarak karşımıza çıkan gümüşsikkelerde, ön yüzde Dionysos başı, sarmaşık ve thrysos ile betimlenmiştir. Arka yüzde Heraclea Halkına ait anlamına gelen "ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ" lejandı ve Herakles'in Nike tarafından taçlandırıldığı tip yer alır. Herakles bu sahnede, elinde sopasını tutmaktadır.

Aynı dönemde basılan Pers standardındaki gümüş sikkelerde görülen tiplerden biri de, Ön yüzde, aslan postu içinde Herakles başının, arka yüzde ise Dionysos'un tahtta oturduğu, kantharos ve thyrsos tuttuğu tiplerdir. Bu dönemde, lejand yine "HPAKΛEΩTAN" olarak kendini gösterir.

İ.Ö. 425-395 yıllarına tarihlenen, 4.9 gr'lık Pers standardındaki drahmiler ise, Ön yüz'de, Herakles'in Nemea aslanıyla gürleştiği ve arka yüzde, HPAKΛEIA lejandı ve inkus formlarını içermektedir.

İ.Ö. 394-352 yıllarında Ön yüz'de sakallı Herakles başının aslan postu içinde verildiği ve arka yüzde boğa atribüsünün olduğu tipler, yine HPAKΛEIA lejandını taşımaktadır.

Diobol – 1.8 gr.

İ.Ö. 425-395 yılları arasında basılan, 1.8 gr.'lık diobollerde ise,

Ön yüzde, aslan yeleli aksesuar ile Herakles başı ve arka yüzde inkus kare'nin yer aldığı tipler görülür. HPAKΛEIA lejandının görüldüğü bu tipte bazen, inkus içinde, sikkenin basıldığı tarihi belirten rakamlar yer almaktadır. Örn: ΔΑΣ (=234)²³.

Trihemiobol – 1.2 gr.

İ.Ö. 394-352 yılları arasında basılan 1.2 gr'lık Trihemiobollerde, ön yüzde yine Herakles başı, arka yüzde boğa atribüsü ya da Herakles'in sopası yer alır. Lejand ise giderek kısalmış ve Heraclea kentini simgeleyen, "HPAK" olmuştur.

Obol – 0.9 gr.

İ.Ö. 425-395 yılları arasında basılan Pers standartlarındaki gümüş obollerde tipler yine aynıdır.

7.1.2. Kios Standardında Basılan Gümüş Sikkeler

Gümüş – AR Kios Standardı

Drahmi – 3.9 gr.

Ö. 364-352 arasında basılan bu tiplerde, ön yüzde, Heraclea Pontica kentinin simgesi Herakles, aslan başı postu ile, sakallı bir şekilde yer alır. Arka yüzde boğa

²³Katalogda bulunan örneklerden, sikke no: 3 ve sikke no: 10 incelenebilir.

atribüsü, İ.Ö. 345 yıllarına doğru ise, Hera-Tykhe büstü ve ΗΡΑΚΛΕΙΑ lejandı yer alır. Bu dönemde arka yüzlerde, astragalos, hilal, üzüm, yıldız gibi sembollere rastlamak mümkündür.

Tetrobol – 2.4 gr.

İ.Ö. 364-352 arasında I. Klearkhos döneminde basılan tetrobollerde ön yüzde sakallı Herakles başı, aslan postu içinde verilirken, arka yüzde, ok ve Herakles'in sopası ile birlikte sadak atribüsü verilir.

Hemidrahmi ya da Triobol – 1.85 gr.

İ.Ö. 364-352 I. Klearkhos dönemine ait Hemidrahmilerde, ön yüzde ilk kez Hera-Tykhe büstü, kuleli taç ile görülmeye başlanır. Arka yüzde gorytos içinde yay ve Herakles'in sopası atribüslerinin yanı sıra, ön yüzde yine Herakles'in arka yüzde ise, Hera-Tykhe tiplerinin görüldüğü betimlemeler de yer alır.

İ.Ö. 364-345 arası Klearkhos-Satyros dönemlerinde ise, ön yü'de Hera-Tykhe büstü, kuleli taç ile verilirken, arka yüzde trophe, Herakles'in sopası ve gorytos'un yer aldığı tipler mevcuttur.

Diobol – 1.2 gr.

İ.Ö. 364-345 – Klearkhos döneminde basılan diobollerde, standart olarak yer alan aslan başı postu içinde Herakles başı ve arka yüzde Boğa atribüsleri, Hera-Tykhe büstünün olduğu tipler yer alır.

Obol – 0.72 gr

İ.Ö. 364-352 Klearkhos döneminde, Hera-Tykhe büstü ve gorytos içinde yay ve Herakles'in sopasının yer aldığı tipler, İ.Ö. 345 yıllarına doğru ise, arka yüzde trophe ve yay atribüsleri yer alır.

Didrahmi ya da Stater – 11.7 gr.

Satyros döneminde basılan Aigina Standardında gümüş didrahmi ya da staterlerde ise, ön yüzde aslan başı postu içinde Herakles başı/bazen sopası ile ve arka yüzde Hera-Tykhe büstü, kuleli taç ve bazen çiçek ile yer alır.

Tetradrahmi – 17.2 gr.

İ.Ö. 290-281 yılları arasında basılan Attika Standardındaki Tetradrahmiler, 17.2 gr ağırlığındadır. Ön yüzde Herakles ve arka yüzde, tahtta oturan Dionysos, kanthoros ve Herakles'in sopasını tutarken betimlenir. Lejand: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ.

İ.Ö. 235-220 arasında basılan gümüş tetradrahmilerde standart ön yüz Aslan başı postu içinde Herakles başı, III. Aleksandros tipi ile verilirken, arka yüzde, tahtta oturan Zeus, kartal ve asa tutarken betimlenir. Lejand: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Bu tiplerin arka yüzünde, bazen Herakles'in sopası, bazen monogram ve bazen semboller yer alır.

Drahmi – 4.11 gr.

İ.Ö. 305-285 yılları arasında basılan gümüş Drahmi'ler, 4.11 gr. ağırlığında, ön yüzde Dionysos başının sarmaşıklı taç ile süslendiği tipler ile yer alır. Arka yüzde, yine Dionysos, tahtta, kantharos ve thyrsos ile oturmaktadır.

7.3.2. Attika Standardında Basılan Sikkeler

Gümüş

Tetradrahmi – 16.85 gr.

İ.Ö. 175-150 yılları arasında basılan sikkelerde Attika standardında gümüş tetradrahmileri görüyoruz. III. Aleksandros başının diademli bir şekilde Ammon boynuzu ile yer aldığı bu sikkelerde, arka yüzde Aleksandros'un *Basileus* ünvanının Lysimakhos tarafından kullanıldığına tanık oluyoruz.

“ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ” lejandının basıldığı bu tiplerde, yine arka yüzde tahtta Athena, Ammon boynuzu ve Nike'yi tutarken betimlenmiştir. Bu tip bazen Herakles'in sopası ve sembol ya da monogramlar ile tamamlanmıştır.

7.1.4 Bronz Sikkeler

İ.Ö. 364-352 yılları arasında basılan 16-20 mm., 2.61-5.08 gr. arasındaki tiplerde Ön yüzde Aslan başı postu içinde Herakles başı ve arka yüzde, Sadak, Herakles'in sopası ve yay atribüsleri yer alır.

10-14 mm., 1.13-1.76 gr. ağırlığında ve İ.Ö. 345-337 basılan bronz sikkelerde ön yüzde, sarmaşıkla süslenmiş Dionysios başı, omuzda thyrsos ile betimlenir. Arka yüzde, T şeklinde düzenlenmiş, 3 Herakles'in sopası ve HPA lejandı görülür.

İ.Ö. 335-337 yılları arasında, Timotheos ve Dionysios döneminde basılan sikkelerde kullanılan efsaneler birbiriyle benzerlik taşır.

Ön yüzde, Dionysios başı, genellikle sarmaşık ve thyrsos ile verilirken,

A.y. ΤΙΜΟΘΕΟΥ/ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Herakles, ayakta, trophe kaldırıyor. /Bazen: altta, koç başı ile birlikte yer alır.

Arka yüz tipi, Dionysios'n tiranlığı döneminde yalnızca Dionysios'un adının yer aldığı lejandlarla revize edilmiştir.

Timotheus ve Dionysios döneminde sikkeler, Pers standardında ve gümüş olarak basılmış olup didrahmi ya da stater: 9.7 gr. ağırlığında, hemidrahimler ise 2.3 gr. ağırlığındadır. Dionysios döneminde, aynı efsanenin tekrarlandığı Pers standardında gümüş sikkeler Pers standardında, Stater (9.7 gr.) ve Drahmi (4.75 gr.) olarak basılmıştır. Bronz sikkeler ise, 16-18 mm. ebatlarında, 2.76 gr. ile 3.11 gr. arasında değişen ağırlıklarda basılmıştır.

Heraclea'nın bronz sikkelerinde İ.Ö. 305-280 yılları arasında basılan tiplerde, ön yüzde Herakles başı ve arka yüzde Herakles'in sopası, gorytos içinde yay atribüslerinin ve ayrıca yine arka yüzde Aslan atribüsünün, Herakles'in sopası ile birlikte yer aldığı tipler, 20-23 mm., 5,17-9.62 gr. arasındadır. Lejand: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ.

İ.Ö. 300-280 yılları arasında basılan bronz sikkelerde ise, yine ön yüzde aslan başı postu içinde Herakles başı, arka yüzde, gorytos içinde yay, altta Herakles'in sopası bulunur. Lejand: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ.

İ.Ö. 3-2. Yüzyıllarda basılan bronz sikkelerde aslan başı postu içinde Herakles başı, arka yüzde ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ lejandı, koşan aslan ve altında Herakles'in sopası

ile betimlenir. İ.Ö. 3.-2. Yüzyıl'da basılan bronz sikke tiplerinden biri de, ön yüzde Dionysios Herm'i ve ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ lejandının yer aldığı tiplerdir. Bu tiplerde arka yüzde genellikle, ters yöne yüzen iki ton balığı yer alır. Bu sikke tipi, İ.Ö. 67-31 arasında, Heraclea Pontica kentinin Roma'ya bağlanmasından sonra da görülür.²⁴ Ön ve arka yüzü yer değiştirmiş halde, yani ön yüzde ters yöne yüzen balık ve arka yüzde Herm'in bulunduğu olası öncül versiyonunu ise Dionysos dönemi sikkelerinde yani, İ.Ö. 4. Yy.'da görüyoruz.²⁵

13-15 mm., 2.18 -3.11 gr.ağırlığındaki bronz sikkelerde ön yüz, aslan postu içinde Herakles başı ve arka yüz, yay, sadak ve Herakles'in sopası atribüslerini içerir.

İ.Ö. 175-70 arasındaki bronz sikkelerde ön yüzde defne yapraklı çelenk ile Herakles başı görülmeye başlanır. Arka yüzde yine, Yay, aslan postu ile taht yer alır. Lejand: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ.

8. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ SİKKELERİ

Anadolu'daki Roma şehir devleti sikkeleri, İ.Ö. 1. yy-İ.S. 3. yy. arasındaki dönemde, Hellen kültürü altında kalan şehirler tarafından basılmıştır. Bu şehirler, Roma Devleti egemenliği altında bulduklarından, Roma İmparatorluk döneminde para basma hakkı, Roma imparatoru tarafından bu şehirlere verilmiştir.²⁶

Roma'nın Asia eyaletini kurduğu İ.Ö. 129 yılı ile birlikte, Anadolu'daki Roma egemenliği hissedilmeye başlandı. İ.Ö. 74'te kurulan Bithynia ve İ.Ö. 63'te kurulan Pontus-Bithynia eyaletleri ile birlikte Heraclea Pontica, *Pontus et Bithynia* eyaleti içinde yer aldı. Roma imparatorluk döneminde ise neredeyse tüm Pontos şehirleri sikke basabiliyordu.²⁷

Heraclea Pontica kentine ait Roma dönemi şehir sikkeleri, Roma'nın tıpkı diğer şehir devletlerinde basılan sikkeler gibi, bronz olarak basılmıştır. Bunun nedeni ise, Roma'nın himayesi altındaki kentlere altın ya da gümüş sikke basım iznini

²⁴ Hoover, *Handbook of Coins*, s.167.

²⁵ Ref.: Waddington, 1908, [Pl. LVI, 24], no: 56; AE 14 mm. Katalog, Sikke No: 157.

²⁶ OğuzTekin, *Grek ve Roma Sikkeleri*, Yapı Kredi Koleksiyonu, İstanbul, 1994, s.32.

²⁷ Christian Marek, *Pontus et Bithynia*, s. 13.

vermemesi idi. Bu nedenle Heraclea Pontica'da basılan sikkeler, kent Roma himayesine girmesinin bir ibaresi olarak, ön yüzde Roma etkileri taşır. Bununla beraber kent sikkelerinde Roma etkisi altına girmeden önceki karakteristik özelliklerini korumalarına da izin verilmiştir. Roma imparatorluk dönemiyle beraber imparatorların izniyle kentler, Grekçe lejandlı sikkelerini basıp kullanmışlardır. 3. Yüzyıl'da, Küçük Asya'nın bazı kentlerinde geleneksel olana geri dönüş, adeta bir akıma dönüştü ve kentlerin kurucularını sikkeler aracılığıyla onurlandırmak amacıyla sikkeler bastırdılar. Bu çerçevede Heraclea Pontica'nın da, kent kurucusu olan Herakles'in ön yüzde bulunduğu TON KTICTAN lejand taşıyan sikkeler bastırdığını görüyoruz. Diğer kentlerde basılan ve kurucuyu onurlandıran bu sikkelerin lejandları kentten kente ufak değişiklikler gösterebiliyordu. Örneğin İ.S. 3. Yüzyıla ait bir Nicaea sikkesinde lejand TON (KTIC)THN NIKAIEIC olarak belirtilerek, şehrin *ktistes*i Herakles onurlandırılmıştır.²⁸ Roma imparatorluğu döneminde basılan bu sikkelerin 3. Yüzyıla ait olduğu düşünülse de, hangi imparatorun adı altında bu sikkelerin basıldığına dair bir lejand bulunmamaktadır.

Heraclea Pontica şehir sikkelerinde, sikkelerin ön yüzünde, basıldığı döneme ait imparatorun adı, ünvanı ve büstü, bazen çıplak, bazen miğferli, sıklıkla da defne çelenkli taç ile süslenmiş imparator başı ile betimlenir.

Şehrin adını aldığı kahraman Herakles'in ve ona ait sembollerden olan aslan başı postu, Herakles'in sopası, yay ve sadak atribüslerinin yine sikkelerde görülmeye devam ettiği bu dönemde, Herakles'in görevlerinin de sıkça betimlendiğine tanık oluyoruz. Sikkelerin arka yüzünde, Herakles'in 12 görevi ile ilgili betimlemelerin görüldüğü tipler, bu dönemde zenginlik kazanmıştır. Augias'ın ahırlarının temizlenmesi²⁹, Girit boğası ile mücadele, Kerberos, Nemea aslanıyla savaş, Diomedes'in atını evcilleştirme³⁰ Kerynitic dişi geyiği ile mücadele³¹, Amazon

²⁸ J.Y.A. "Unpublished Coins Of Nicaea" In Bithynia, *The Numismatic Journal* 1 (1836): 1-10.

²⁹ Weigel sikke tiplerinde Herakles'in işlerinden Augias'ın ahırlarına yer verilmesinin oldukça nadir görüldüğünü, Heraclea Pontica'nın Aleksandria ve Hadrianopolis ile birlikte bu efsaneye yer veren üç kentten biri olduğunu ifade eder. Weigel, Richard D. "An Augean Stables Coin type From Nicaea." *Museum Notes (American Numismatic Society)* 31 (1986): 167-69, s. 167.

³⁰ Bkz: Katalog: sikke no: 292-293.

³¹ Bkz: Katalog: sikke no: 328.

kraliçesi Hippolyte ile savaş³² Roma dönemi Heraclea Pontica şehir sikkelerinde yer alan tasvirler arasındadır.

Yunan mitolojisinin ünlü kahramanı Herakles'ten esinlenerek adını alan Heraclea Pontica, gücü ve cesaretiyle sembolleşmiş yenilmez kahramanı olan Herakles'i ve onunla ilgili mitolojik öyküleri, sanat eserlerinde ve tapınaklarda kullanarak onu onurlandırmıştır. Buna bağlı olarak kentin sikkeleri üzerinde de Herakles, Herakles'e ait atribüsler ve yine onunla ilgili mitolojik betimlemeler çoğunluktadır. Antik Çağ'ın en ünlü mitolojik öykülerinden biri olan Herakles'in oniki işinin tamamı, Heraclea Pontica kentinin sikkeleri üzerinde yer almaktadır. Heraclea Pontica kenti, Anadolu'da bu görevlerin tamamının sikkeler üzerinde tasvir edildiği az sayıdaki kentlerden biridir.³³ Herakles'in oniki işi, kentin sikkeleri üzerinde en erken Titus (79-81), en geç ise Salonina (253-268) döneminde görülerek, Roma döneminin zengin tasvirlerine renk katmaktadır. Kentin sikkeleri üzerinde yer alan, Herakles'in Kerberos'u yakalaması ve Nemea Aslanı ile olan mücadelesi, en fazla betimlenen sahnelerden biri olurken; Herakles'in Geryoneus'un sığırlarını çalması ve Stymphalos kuşlarını kovması ise en az betimlenen sahnelerdir.³⁴

Heraclea Pontica sikkelerinde yer alan Herakles betimlemelerinde dikkat çeken bir diğer unsur ise, kabartmalar ve sikkeler üzerinde Herakles'in ilk işlerini yaparken daha genç olması ve sonraki işlerinde, yani sonlara doğru yaşlanmasıdır. Sırayla verilmiş ilk işlerinde Herakles sakalsız şekilde betimlenirken, sonlara doğru sakallı betimlendirilgi tipler sikkelerde yer almaya başlar. Kısacası, betimlemelerde kronolojik bir sıra hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Hem Heraclea Pontica kentinin kahramanı olması, hem mitolojideki güçlü konumu göz önüne alındığında, Herakles'in sikkeler üzerinde de güçlü ve kuvvetli olarak tasvir edilmesi çok şaşırtıcı değildir. Yunan mitolojisine göre Herakles, statü açısından üçüncü sırada olmasına rağmen, yarı tanrı ve tanrı özelliği taşımakta ve bazı kentlerin sikkelerinde *ktistes* (efsanevi kurucu) olmasından dolayı, statü açısından ilk sıralarda yer alan birçok tanrı ve tanrıçadan çok daha fazla tasvir

³² Bkz: Katalog: sikke no: 350-351.

³³ P. Pınarcık, N. Demirtaş "Heraclea Pontica Sikkeleri Üzerinde Herakles'in On İki İşinin Tasvirleri," *Tykhē Dergisi*, Düzce Üni. Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Yayını, c.1, s.1, Aralık 2016, s. 68.

³⁴ Pınarcık ve Demirtaş "Herakles'in On İki İşini", s. 68.

edilmiştir. Bu nedenle Herakles'in sikkelerin üzerinde tasvir edilmesi, Roma döneminde de devam etmiştir.

Heraclea Pontica kentinde, Roma dönemi sikkelerinde dikkat çeken bir diğer özellik lejandlardır:

Ön yüzde, basıldığı döneme ait İmparatorun (genellikle) defne yapraklı çelenkli başı, imparatorun adı ve ünvanı kullanılmıştır. İmparatorluk ifade eden "ΑΥΓ", "ΑΥΤ" ve "Π ΣΕΠΤΙ", "СЄВ, СЄ" ya da "KAIC"³⁵ ibarelerini bu sikkelerde sıkça görürüz³⁶ İmparatorluk Lejandları: ΑΥΓ, ΑΥΤ, Π ΣΕΠΤΙ, СЄВ, СЄ, KAIC.

Arka yüzde ise; Roma Dönemi'nde basılan Heraclea Pontica sikkelerinde, kentin hemen her döneminde olduğu gibi kentin adı yer almaktadır. Ancak bu dönemde, Heraclea Pontica kentinin adının latin alfabesiyle ifade edildiğini görmekteyiz. Bu nedenle, Hellenistik dönemde, ΗΡΑΚΛΕΙΑ olan lejandlar yerini, Roma döneminde "ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ" ya da "ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝΠΟΝΤΩ" ifadelerine bırakır. Lejandlar: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ, ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝΠΟΝΤΩ şeklindedir.

Kentin kuruluşundan bu yana sıkça kullanılan Herakles betimlemeleri yine bu dönemde sıkça kullanılmakla birlikte, Roma döneminde sikkelerin arka yüzlerinde tanrı ve tanrıçaların ve onlara atfedilen mitosların çoğaldığını, mitolojik öykülerin ise zengin betimlerle kullanıldığını görüyoruz.

Agathodaemon, Aphrodite, Asklepios, Athena, Demeter, Dionysos, Eros, Harpocrates, Hera, Herakles, Hermes, Hygieia, Kybele, Nemesis, Nike, Nympe, Omphale, Pomona, Poseidon, Tykhe ve Zeus bu dönem sikkelerinde kullanılan tanrı, tanrıça ve kahramanlardır.

Herakles'i temsil eden sopası, yay ve sadak atribüsleri, kentin erken dönem basılan sikkelerinde olduğu gibi, Roma Dönemi Heraclea Pontica şehir sikkelerinde betimlerde sıkça yer alır.

I. Philippus döneminde, Bithynia, Heraclea Pontica'da görülen 21-06 gr. ağırlığında bronz sikkelerde ilginç özellikler yer alır.

Ön yüzde I. Philippus büstünün, defne yapraklı taç ile verildiği bu tiplerde,

Lejand: Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΠΙΛΙΠΠΟΞ ΑΥΓ yer alır.

³⁵ Katalog, sikke no: 244.

³⁶ Katalog, sikke no: 348.

Arka yüzde ise: Tanrıça Roma, Hexastyle bir tapınakta oturur ve elinde Nike tutar. Bereket boynuzu üzerine kolunu uzatmaktadır.

Price'a göre bu sikke, yayınlanmamış olsa da, yine de Heraclea'nın Philippus döneminde *neokoros*³⁷ aldığı bilindiğini ifade eder. Price, bu tapınağın, özellikle akroterin içi ve güzelce dekore edilmiş cephesiyle mimari açıdan oldukça ilginç detaylar barındırdığını ifade eder.³⁸

Klasik- Hellenistik ve Roma döneminde Heraclea Pontica kentine ait sikke örneklerinin özellikleri, tezin III. Bölümünde yer alan Katalog kısmında verilmiştir. Bu sikkelerin resimleri ise Ekler kısmında yer alan Levhalar bölümünde incelenebilir. Levhalarda yer alan sikke numaraları, Katalog'da * işareti ile belirtilmiştir.

Augustus Dönemi ve Trakya Kralı Rheskuporis (İ.Ö. 1. Yüzyıl)

Tezde incelediğimiz sikkelerde en erken tarihli Roma sikkesi Octavianus Augustus dönemine, yani İ.Ö. 1. Yy'a tarihlenir. SNGStancomb kataloğunda yer alan bu sikkede ön yüzde Herakles'in Nemea aslanıyla savaşıma sahnesi ve sopası, arka yüzde ise ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ lejandı ile Athena, kalkan ile betimleniyordu. Roma öncesi dönemde Heraclea Pontica kentinde basılan diğer sikkelerle benzerlikler taşıyan bu tip, Trakya kralı Rheskuporis tarafından bastırılmış olabilir.³⁹ Roma tarafından bölgenin kontrolü için Trakya ve Pamphylia bölgelerinde gönderilen Trakya kralı Rheskuporis döneminde bastırılan diğer kent sikkelerinde Augustus ve ΒΑΣΙΛΕΩΣ ünvanları yer alırken, Heraclea Pontica kentinin Augustus dönemine ait sikkelerinde önceki tipler yer almıştır.

³⁷Neokoros: Roma'da, şehirlere verilen, imparatorluk propagandası yapma yetkisi.

³⁸M. Jessop Price, "Greek Imperial Coins: Some Recent Acquisitions by The British Museum", *The Numismatic Chronicle* (1966-), Royal Numismatic Society, Seventh Series, Vol. 11 (1971), pp. 121-134, s. 127.

³⁹ Sikke no: 230. Ayrıca bkz: SNGStancomb, sikke no: 1067.

Tiberius (14-37)

1.Yy'da Roma imparatorluk dönemine ait ilk sikke imparator Tiberius döneminde basıldı. Ön yüzde imparatorun kendisine ait büstünün betimlendiği bu sikkenin arka yüzünde ΚΛΑΥΔΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ve Poseidon personifikasyonu ile hemen üstünde Heraclea'yı simgeleyen ΗΡΑ lejandı yer almaktaydı.

Neron 54-68

Heraclea Pontica'da İmparator Neron döneminde sikkelerin ön yüzünde ΚΑΙΣΑΡ, ΣΕΒΑΣΤΟΣ ünvanları görülmeye başlandı. Sikkelerden birinin arka yüzünde yer alan ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ lejandının çiçekli çelenk içinde vurgulandığını görürüz.⁴⁰İmparator Neron döneminde Pontos Krallığı ile savaş öncesi *Pontus et Bithynia* eyaletine bağlı kentlerde bazı imar faaliyetleri, yollar yapıldığını, askeri lejyonların bölgede yer aldığını biliyoruz. Sikkelerde yer alan çelenk ifadesi, Roma için çok önemli olan bu savaş öncesi, bir zafer dileğini ya da savaş sonrası Pontos krallığına karşı kazanılan zaferi ifade ediyor olabilir.

Bu dönemde ön yüzde genellikle imparatorun defne çelenkli büstü yer alsa da kentin kurucu tanrısı Herakles de yer almıştır. Arka yüzde ise, Zeus, Dionysos, Hera ve atribüslerinin yer aldığı betimler yer almaktadır.

Lejandlar:

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ

ΝΕΡΩΝ ΚΑΙ. ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ.

ΝΕ ΚΛΑΥΔΙ . ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ...

ΕΠΙΑΤΤΙΟΥΛΑΚΩΝΟΣΑΝΘΩΠΙΑΤΟΥ.

ΝΕΡΩΝ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙ ΣΕΒ.

Vespasianus (69-79)

Vespasianus döneminde sikkelerde Ön yüzde yer alan imparator başına ek olarak arka yüzde Herakles aslan kürkü ve sopası ile tasvir edilmeye devam edilmiştir.

Lejandlar:

⁴⁰ Sikke no: 232.

ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΙ.

ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

Traianus (98-117)

İmparator Traianus döneminde Heraclea Pontica kentinde basılan sikke tiplerinde büyük bir artış görülmektedir. Ön yüzde yer alan imparatorun defne çelenkli başı standart olarak aynı şekilde yer almışsa da arka yüz tipleri çeşitlilik gösterir. Daha önce Tiberius döneminde görülen Poseidon ve atribüsleri yunus ve trident, Herakles'in Nemea aslanıyla mücadelesini gösteren tip, Athena Nikephoros ve Dionysos'un kantharosla betimlendiği sahneler tekrar edilmiştir. Traianus döneminde basılan sikke tiplerinde, kentin daha önce basılan sikkelerinde görülmeyen Roma mitolojisinin koruyucu tanrıçası Pomona ve sağlık ve şifa tanrısı Asklepios'un ilk kez yer alması sikke tiplerini zenginleştirmiştir. Bahçe ve meyve bahçelerini temsil eden ve Roma'nın koruyucu tanrıçası olan Pomona'nın Heraclea Pontica sikkelerinde yer almasını, Traianus döneminde, imparatorluğa bağlı kentler ile Roma arasındaki bağın güçlendirilmesi şeklinde yorumlamak mümkündür.

Marek, Roma imparatorluk döneminde Heraclea Pontica'da 1. Yy. sonları, 2. Yy başları ve 2. Yy sonlarından itibaren ise 3. Yy. ortalarına kadar yoğun şekilde sikke basıldığını belirtir.⁴¹ Gerçekten de 1. Yüzyılın sonlarına geldiğimizde özellikle Traianus döneminde başlayan bir sikke yoğunluğuyla karşılaşırız. Bunun tezde daha önce bahsettiğimiz şekilde Traianus döneminde, büyük olasılıkla Heraclea Epinica (Herakleia Epinikia) agonlarının düzenleniyor olmasıyla ilişkili olduğunu düşünebiliriz. Kentte düzenlenen agonlar, spor karşılaşmaları ve festivaller, kentteki popülasyonu, dolayısıyla ekonomik hareketliliği de artırıyor olmalıdır. Bu ticari hareketliliği karşılamak hatta avantaja çevirmek gibi bir politika uygulanmış olabilir. Tüm bu ticari amaçların yanında bu dönemlerde basılan sikkelerin anı amacıyla basılmış olabileceğini de söylemek mümkündür.⁴² İmparator Traianus döneminde basılan sikkelerde kente ait agonlara ilişkin bir lejandla karşılaşmasak da, Roma

⁴¹ Marek, *Pontus et Bithynia*, s.161.

⁴² Erol-Özdizbay, A., *Agonistik Sikkeler*.

İmparatorlukDönemi kentlerinden Anazarbos, Tarsos ve Thessaloniki sikkelerinde Epinikia agonunun adı geçmektedir.⁴³

Sikke lejandlarında Traianus'un ünvanlarının yanında kente ait ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ lejandını görüyoruz. Ayrıca kette daha önce kullanılan tiplere ek olarak, Çelenk betiminin ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ lejandıyla birlikte verilmesi, bu sikke tipinin kentte düzenlenen agonlarla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 7:Traianus Dönemi Sikke Lejandları

Ön Yüz Lejandları	Arka Yüz Lejandları
ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟ ΓΕΡ	ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ
ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣ ΣΕΒ ΔΑΚ	ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΑ
ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟ ΓΕΡ	ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ
ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣ ΣΕΒ ΓΕΡΜ ΔΑΚΙΚ ya da ΔΑΚ	ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ
ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟΣ Σ Γ Δ	ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟ
ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣ ΣΕΒ	ΗΡΑΚΛΕ ΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΑ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟ	
ΗΡΑΚΛΕ ΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕ	

Hadrianus (117-138)

İncelenen kataloglar içinde Heraclea Pontica kentine ait Hadrianus döneminde basılan bir sikkeye rastlanmamıştır. İnternet üzerinde, asiminorcoins.com adlı sitede yer alan bir sikkede ise, ön yüzde Hadrianus başı, arka yüzde ise ΗΡΑΚΛΕ ΩΤΑΝ lejandı bulunmaktadır.

⁴³Erol-Özdizbay, A., *Agonistik Sikkeler*, s.247.

Commodus (177-192)

Commodus dönemine tarihlenen iki sikkede Ön yüzde sağa dönük imparator Commodus büstü ve arka yüzde Herakles'in aslan postu ve sopasıyla birlikte tasvir edildiği sahneler yer almıştır. Dikkate değer bir başka ayrıntı, tezde incelenen Commodus dönemi sikkelerinde sikke büyüklüğünün önceki dönem sikkelerine göre artarak 30-32 mm arasında olmasıdır.

Lejandlar

AVT K M AVP KOMOΔOC ANTΩNINOC.

AYT . K. M . AYP. KOMOΔOC ANTΩNEI...

HPAKΛEΩTAN ΠONTΩ.

HPAKΛE... EN ΠONTΩ.

Septimius Severus (193-211)

Septimius Severus döneminde Heraclea Pontica kentine ait sikkelerde hem miktar hem çeşitlilik açısından artış göze çarpmaktadır. Kentin ktistesesi Herakles'e ait Nemea aslanıyla mücadele, sopası ve aslan postuyla tasvir edilmesi gibi daha önceki sikkelerde yer alan betimlemelerin yanında, daha önceki dönemlerde Heraclea sikkelerinde yer verilmemiş olan efsanelere bu dönemde yer verildiğini görüyoruz. Herakles'in 12 işi arasında yer alan, Kerynite geyiğini dövmesi, Hesperides'in elmalarını tutması, sırtında Erymantia yaban domuzunu taşıması, Hydra'ya vurması gibi sahneler Septimius Severus dönemi sikkelerinde görülmektedir. Ayrıca daha önce sopası ile görmeye alıştığımız Herakles, bu dönem sikkelerinde sıkça ok ve yay atribüsleriyle de betimlenmiştir. Herakles dışında bu dönemde yer alan sikke betimlerinde İ.Ö. 364 Klearkhos dönemiyle birlikte Heraclea sikkelerinde görülmeye başlanan ve en son Roma öncesi dönem sikkelerinde gördüğümüz tanrıça Tykhe, bu dönemden itibaren sikkelerde, *cornucopia* (bereket boynuzu) ileyenden ortaya çıkar. Septimius Severus dönemi Heraclea Pontica kenti sikkelerinde Zeus'un patera ile tahtta oturduğu bilindik betimler ile birlikte, yine ilk kez imparator döneminde ortaya çıkan Lydia kraliçesi Omphale, Nympe ve

imparatorun çelenkli büstüyle birlikte bir savaş gemisinin betimlendiği⁴⁴ sikkeler bulunur. Küçük Asya kentlerindeki sikke basma geleneği, Howgego tarafından hellen kültürünün bir parçası olarak görülmüş ve Roma'nın düşüş süreciyle ilişkili değil, daha çok bu dönemde artan refah seviyesini yansıttığı şeklinde yorumlanmıştır.⁴⁵ Gerçekten de Septimius Severus döneminde başlayan sikke yoğunluğu ve tiplerdeki çeşitliliğin artışı yalnız Heraclea Pontica kentinde değil, Küçük Asya'daki daha pekçok kentte gözlemlenebilir. Bu dönemde Roma'nın birçok bölgesinde sayısı artan agonlar ise bu iddiayı güçlendirmektedir. Heraclea Pontica kentinde Septimius Severus döneminde basılan agonistik bir sikkeye rastlanmamıştır.

Lejandlar:

ΑΥΤ . Κ . Λ . ΣΕΠ . ΣΕΟΥΗΡΟΣ.

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ.

ΑΥΤ Κ Λ ΣΕΠΤΙ ΣΕΥΗΡΟΣ Π ΑΥΓ.

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ Π.

ΑΥΤ Κ Λ ΣΕΠΤΙ ΣΕΥΗΡΟΣ Π.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ Π.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΕ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

Iulia Domna (193-217)

Heraclea Pontica'da Iulia Domna adına basılan sikke tiplerinde çeşitlilik söz konusudur. Daha önce ilk kez imparator Traianus döneminde görülen tanrıça Pomona, Iulia Domna sikkelerinde elma ve buğday atribüsü ve kalathos ile birlikte görülür. Athena Nikophoros ve Nike, Poseidon sikkelerin arka yüzlerinde sıkça yer

⁴⁴ Sikke no: 255.

⁴⁵ Christopher Howgego, *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*, Çev: Oğuz Tekin, Homer Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 2013, s.170.

alır. Bu dönemin sikkelerinde dkkat çeken özelliklerinden biri de, genellikle arka yüzde tanrıça betimlerine yer verilmiş olmasıdır. Aphrodite ve Eros betimleri, Heraclea Pontica sikkelerinde ilk kez Iulia Domna döneminde görülür.

Lejandlar:

ΙΟΥΛΙΑ ΑΛΓΟΥΣΤΑ.

ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΣΕ.

ΙΟΥΑ ΔΟΜΝ ΣΕΒΑΧΤ.

ΙΟΥΑ ΔΟΜΝΑ ΣΕΒΑ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤ.

Caracalla (198-217)

Ön yüzde genellikle imparatorun defne çelenkli büstünün yer aldığı sikkelerde arka yüzlerde tipler değişiklik gösterir. Daha önceki imparatorlar döneminde görülen Asklepios, Pomona, Dionysos, Herakles, Zeus tiplerine ek olarak, sikkelerin arka yüzlerinde yeni betimler yer almıştır. Caracalla dönemi sikkelerinde Zeus'un ayakta, libasyon sunduğu, Herakles'in Diomedede'nin atı ile belirtildiği tiplerin yanında, arka yüz sikkelerinde sunak üstünde sarmal yılan ve Herm görmekteyiz.

Lejandlar:

ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ.

ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ.

ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡΗ ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓ.

ΑΥΤ Μ ΑΥΡΗΑΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓ.

ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ.

ΑΥΤ Μ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ....

ΑΥ (Κ) Μ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟ.

ΑΥ Κ Μ ΑΥΡ.....

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ . ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛ ΙΩΝ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

Geta (Caesar) (198-209)

İmparator Septimius Severus döneminde Caesar yapılan Geta, 209 yılında Caracalla ile birlikte imparator olmuş, 211 yılında ise kardeşi Caracalla tarafından öldürülmüştür. Geta adına basılmış olan Heraclea Pontica sikkeleri Caesar ve imparatorluk olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Geta'nın Caesar olduğu bu dönemde ön yüzde, Geta'nın defne yapraklı başı, arka yüzlerde ise Herakles, Athena betimlerinin yanında Nemesis, Agathodaemon, Hygieia ile sikkelerde örtülü duvak ve Hermes'in ateşten asası caduceus'un yer aldığı tipler vardır.

Lejandlar

Λ ΣΕΠΤ ΓΕΤΑΣ Κ.

Π ΣΕΠ ΓΕΤΑΣ Κ.

Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑΣ Κ.

ΗΡΑΚΛΑΣ ΠΟΝΤΩ

ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ

Geta (Augustus) (209-212)

Geta'nın 209 yılında imparator olduğu yıldan başlayarak basılan bu sikkelerde ön yüzde, daha önce Caesar'lık döneminde olduğu gibi Geta başı, defne yapraklı çelenk ile yer alır. Arka yüzler bu dönemde de çeşitlidir. Dionysos, Herakles,

Asklepios, Hermes daha önceki dönemlerde de yer alırken, Harpocrates, buğday koçanı ile Agathodaemon, Kartal, Bucher (cenazede yakılan odun yığını), sunak üstünde ateşe içki dökme (libasyon), bir şövalye(ya da imparatorun) dörtnala ileri giden betimlerinin yer alması dikkat çekicidir.

Lejandlar:

ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑΣ ΑΥΓ.

ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑΣ ΑΥΓ.

ΑΥΤ Κ Π ΣΕΠΓΕΤΑΣ ΑΥ.

ΠΣΕΠ ΓΕΤΑΣ Κ.

ΓΕΤΑΣ ΑΥΓ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

ΗΡΑΚΛΑ Σ ΕΝΠΟΝΤΩ.

Macrinus (217-218)

Macrinus döneminde ön yüzde Macrinus büstü, arka yüzde ise Herakles betimleri yer almıştır. Aslan postu ve sopası ile birlikte verilen betimlerin yanında Herakles'in Girit boğasını evcilleştirmesi ve Amazon kraliçesi Hippolyte'ye karşı sopasını savurduğu betim dikkat çekicidir.

Lejandlar:

ΑΥΤ . Κ . Μ . ΟΠΣΛ ΣΕΥΗ ΜΑΚΡΕΙΝΟΣ ΑΥΓ.

ΚΜΟΠ[ΕΛ] ΣΕ [...]

ΗΡΑΚΛΗΑΣΕΝ ΠΟΝΤΩ

Diadumenianus [218]

Ön yüzde imparator büstünün yer aldığı Diadumenianus sikkelerinde, arka yüzde kantharos ile Dionysos, Asklepios ve genç bir kahraman betimleri yer alır.

Lejandlar:

Μ ΟΠΕΛ ΑΝΤΩΝ ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΙΑΟΣ ΚΑΙ.

Μ ΟΠΕΛ ΑΝΤΩΝ ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΙΑ....

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ

Iulia Maesa(218-224)

Iulia Maesa döneminde ön yüzde IOVΛΙΑ ΜΑΙCΑ ΑΥΓ CEB ve arka yüzde [ΗΡΑ]ΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ lejandı yer alır. Betimlerde arka yüzde Aphrodite ve Eros br arada verilmiştir.

Iulia Paula (220-221)

Iulia Paula döneminde ön yüzde büst yer almaya devam ederken, IOY ΚΟΡ ΠΑΥΛΑ CEB lejandı ve arka yüzde ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ lejandı ile Pomona ve Hygie betimleri yer almıştır.

Iulia Mamaea (222-235)

Ön yüzde büst ve IOVΛΙΑ ΜΑΜΑΙΑ ΑΥΓ lejandları ile arka yüzde Pomona elma ve kalathos ile betimlenmiştir. Arka yüz lejandı ΗΡΑΚΛΕ-Ω-ΤΑΝ ΠΟΝΤΩ.

Severus Alexander

İmparator Severus Alexander dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Athena Nikephoros, Herakles betimlerinin yanında bir Anadolu tanrıçası olan Kybele'nin ilk kez yer alması dikkat çekicidir.⁴⁶

Lejandlar:

ΑΥΤ Μ ΑΥΡ ΣΕΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΑΥ.

ΑΥΤ Μ ΑΥΡ ΣΕΥ . ΑΛΕΞΑΝ....

ΑΥΤ Μ ΑΥΡ ΣΕΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΑΥ.

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ.

Maximinus Thrax (235-238)

Ön yüzde Maximinus Thrax'ın genellikle zırlı ve defne yapraklı büstünün yer aldığı bu sikkelerde Arka yüzde Herakles, Dionysos, Hygiea ve Zeus betimlenmiştir. Zeus'un arka yüzde bulunduğu sikkede, Zeus'un tahtta oturur vaziyette patera tutarken ayaklarında üç figürün bulunması dikkat çekicidir.

Lejandlar:

Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΖΙΜΕΙΝΟC ΑΥΓ.

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ

⁴⁶ Sikke no: 357.

Maximus - Caesar (236-238)

Maximus döneminde ön yüz tiplerinde Maximus'un çıplak başlı betimi, arka yüzde ise Aphrodite bir elma ve Athena Nikephorosmızrağıyla tasvir edilmiştir. Ön yüz lejandlarında Γ IOY OYH MAΞIMOC K, arka yüzde ise ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ yer alır.

Balbinus 238

6 imparator yılı olarak bilinen 238 yılındaki imparatorlardan biri olan Balbinus adına basılan Heraclea Pontica sikkelerinde ön yüzde Balbinus başı ve ΑΥΤΟ . Κ . Δ. ΒΑΛΒΙΝΟC ΑΥ lejandı, arka yüzlerde ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Lejandı ile Hygie ve Dionysos'un yer aldığı tipler bulunur.

Pupianus (238)

Pupianus adına basılan Heraclea Pontica sikkelerinde ön yüzde ΑΥΤ Κ Μ Κ ΠΟΥΠΙΗΝΟC ΑΥΓ lejandı vedefne yapraklı büst, arka yüzde, ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ lejandı ve Tanrıça (Aphrodite?) sol elinde bir elma ile yer almaktadır.

III. Gordianus 238-244

Roma'da 238 yılında imparatorluk ile ilgili iç karışıklıklar Heraclea sikkelerinde açıkça görülür. Aynı yıl içinde en az 2 imparatora ait sikkenin bu yıl içerisinde bastırıldığı kesindir. Nihayet III. Gordianus ile birlikte, sikkelerin ön yüzlerinde uzun süren bir stabilite görülmeye başlanır ancak bu, arka yüzler için geçerli değildir çünkü Gordianus döneminde bastırılan birçok sikke bize, oldukça zengin betim kaynağı sunar.

Bu dönem sikkelerinde Ön yüzde standart olarak imparatorun defne çelenkli başı yer alır. Arka yüzler ise oldukça çeşitlidir. Poseidon, mızrağı ve baykuş ile Athena Nikephoros, Athena ve Eros, elma ile Pomona, kantharos ve thyrsos ile Dionysos betimlenmiştir. Sikkelerde en fazla betimlenen ise kentin ktistesisi olan Herakles'tir. III.

Gordianus dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Herakles'in görevleri ile ilgili efsanelere bu betimlerde sıkça yer verilmiştir. Herakles'in Amazon kraliçesi Hippolyte ile olan savaşı, Kerberos'u evcilleştirme, Girit boğası ile güreş sahnesi, Nemea aslanının postunu giymesi gibi mitolojik hikayeleri bu sikkelerde görmek mümkündür.

Ayrıca Geta dönemi sikkelerinde görülen buher bu kez tek odalı ve yanan alev ile tasvir edilmektedir. III. Gordianus dönemi Heraclea Pontica sikkeleri arasında, kentte düzenlenen agonlarla ilgili oldukça net bir betimleme de yer alır. Seyirci ile dolu bir tiyatronun kuşbakışı olarak yer aldığı bu sikkede, elinde kantharos ile Herakles ve hemen önünde, sağ elini başına götüren çıplak bir atlet görülür. ΜΑΡΟC ΑΠΟΙΚΩ Ν ΠΟΛΙΩΝ lejandını taşıyan bu sikke, kentte Gordianus döneminde tiyatroya da stadionda toplanılarak agonlar düzenlendiğini gösterir.

Tablo 8: III. Gordianus Dönemi Sikke Lejandları

Ön Yüz Lejandları	Arka Yüz Lejandları
Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ	ΗΡΑΚΛΕΩ[TAN ΠΟΝ]
Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ	
Μ ΑΝΑΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ	
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΡΟC ΑΠΟΙΚΩ Ν ΠΟΛΙΩΝ	

Tranquillina (241-244)

Tranquillina döneminde Heraclea Pontica'da basılan sikkelerde ön yüzde Tranquillina büstü ve ΤΡΑΝΚΥΛΛΕΙΝΑ ya da CΑΒΕΙΝΙΑ ΤΡΑΝΚΥΛΛΕΙΝΑ lejandı, arka yüzde ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ ifadesi yer alır. Arka yüzlerde Herakles, Poseidon'u bir pruva üzerinde gösteren tasvirler ile Heraclea Pontica sikkelerinde ilk kez buğday başaklarını tutan Demeter betimi yer alır.

Philippus (244-249)

Heraclea Pontica kenti sikkelerinde kente ilk kez *neokoros* verilmesi Marcus Iulius Philippus (Philippus Arabs) döneminde gerçekleşir. Bu dönem sikke lejandlarında

görülen ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ifadesi, imparator tarafından kente verilen tapınak koruyuculuğu ünvanını simgelemektedir. Bu şekilde Heraclea Pontica kenti, Philippus tarafından verilen ayrıcalıkla, onun adına tapınak yapma ve oyunlar düzenleme hakkına sahip oluyordu. Bununla birlikte sikkelerde (ve diğer kaynaklarda) bu dönemde düzenlenen agonlarla ilgili bir ipucuna rastlanmamıştır.

Philippus döneminde ön yüzde defne yapraklı taç ile Philippus büstü yer alırken, arka yüzler çeşitlidir. Herakles'in Augeus'un ahırlarını temizlemek üzere tırmık ya da dirgen ile betimlendiği bir sikke tipi, ilk kez bu dönemde görülmüştür. Philippus sikkelerinde görülen bir başka ayrıntı, 2 farklı sikkede 3 erkek figürün yan yana sıralandığı sikke tipleridir. Bu sikkelerden biri Zeus'un tahtta oturduğu ve 3 erkek figüre doğru patera uzattığı tiptir. Bu betimin daha çok dini tören ya da festivallerle ilgili bir olayı sembolize ettiğini düşünebiliriz. Waddington bu figürlerin şansölye ya da Heraclea kolonileri olabileceğini belirtmiştir. Bir başka sikkede ise, 3 erkek figürü uzun elbiselerle betimlenmiştir.

Lejandlar:

Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΙΣ.

Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ

Otacilia Severa (244-249)

Otacilia Severa döneminde Heraclea Pontica kentine *neokoros* verilmiştir. Ön yüzde Otacilia Severa büstü ve M OTAK... CEVHPA CEBA lejandları ile arka yüzde Herakles'in sopası ve aslan postu ile Hesperides'in elmalarını tuttuğu sahne ve ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ lejandı yer alır.

Valerianus (253-260)

İmparator Valerianus döneminde Heraclea Pontica'ya *neokoros* verilmiştir. Ön yüzde

ΠΟΥΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΣ ve ΠΛΟΥΑΛ ΕΡΙΑΝ ΟΣ. lejandı ile defne yapraklı büst, arka yüzde Tykhe, bir dümen ve bereket boynuzu ile yer alır. Bir başka sikkede bucher ya da deniz feneri yer almaktadır. Arka yüzde ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤ ve bazen ΗΡΑΚ...Α ΝΕΩΚΟΡΩΝ lejandları yer alır.

Macrianus (259-261)Heraclea Pontica'ya *neokoros* veren imparatorlardan biri olan Macrinus döneminde, imparatorun sağa dönük, çelenkli başı ile arka yüzde Dionysos ve Herakles atribüsleriyle birlikte yer almıştır.

Lejandlar:

Τ ΦΟΥΑΒ ΙΟΥΝ ΜΑΚΡΙΑΝΟΣ ΑΥΓ

[Τ . ΦΟΥΛ]Β ΙΟΥΝ . ΜΑΚΡΙΑΝΟΣ Α....

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ.

Gallienus (253-268)

Roma imparatorluğu döneminde Heraclea Pontica'ya *neokoros* veren. imparator Gallienus'tur. Bu dönemde bazı sikkelerde neokoros ünvanının yanısıra sikke lejandlarından kente Metropolis ünvanı verildiğini de görüyoruz.

Gallienus döneminde sikkelerin ön yüzlerinde imparatorun sağa dönük defne yapraklı büstü yer alıyordu. Arka yüzlerde Herakles, Athena Nikephoros, Tykhe betimlenmiştir. Bu dönem sikkelerinin bazılarında agonistik festivaller için betimlenen, masa ve masa üstünde vazo betimi yer alır. Arka yüzlerinde ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ ve ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ lejandları yer alan bu sikkeler, Heraclea Pontica'da karşılaştığımız ilk agonistik sikke örnekleridir.

Tablo 9: III. Gordianus Dönemi Sikke Lejandları

Ön Yüz Lejandları	Arka Yüz Lejandları
Π Λ ΓΑΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ	ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ
Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ	ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡ
ΑΥΤ ΚΑΙΣ ΠΟΥ ΓΑΛΛΗΝΟΣ ΑΥΓ	ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ

	ΠΟΝΤΟΥ
[ΗΡΑΚΛΗΑΣ] ΝΕΟΚΟΡΩ ΠΟΝ	ΗΡΑΚΛΩΤΑΝΜΑΤΡΟΠΟΛΕΙΤΑΝ ΠΡΑΤΑ ΠΟΝ...
ΑΥ Π ΛΙ ΓΑΛ....	ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ

Salonina (268)

Ön yüzde Salonina büstü, arka yüzde ise Athena Nikephoros, Poseidon, Aphrodite ve Tykhe, atribüsleriyle birlikte yer alır. Salonina döneminde Heraclea Pontica kentine *neokoros* verildiği lejandlardan ve sikke betimlerinden anlaşılmaktadır.

Lejandlar:

ΚΟΡΝ ΣΑΛΩΝΕΙΝΑ ΣΕΒ.

ΚΟΡΝΗ ΣΑΛΟΝΕΙΝ Α

ΗΡΑΚΛΗΑ ΣΝΕΟΚΩΝ;

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡΩΝ

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ.

8. 1. Roma İmparatorluk Döneminde Sikke Tipleri

8.1.1. Tanrı-Tanrıça ve Kahramanlar

8.1.1.1. Agathodaemon

Yunan mitolojisinde üzüm bağlarının ve tarlalarının koruyucu ruhu olduğuna ve iyi şans getirdiğine inanılan popüler karakterlerinden biri Agathodaemon ile, tez boyunca yapılan kaynak taramalarında yalnızca Geta dönemi sikkelerinde karşılaşılmıştır. Katalogda yer alan sikkelerde patera ve buğday koçanı ile birlikte betimlenmiştir.

8.1.1.2. Aphrodite/Venüs

Yunan mitolojisinin aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite, Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Iulia Domna, Iulia Maeca, Maximus, Pupianus, Gordianus, Salonina dönemlerinde betimlenmiştir.

Yaygın atribüsler: Elma, genellikle Eros ile birlikte betimlenmiştir.

8.1.1.3. Asklepios

Sağlık ve şifa tanrısı olarak bilinen ve Yunan mitoslarına göre hekim tanrı olarak anılan Asklepios'a, Heraclea Pontica Roma dönemi sikkelerinde imparator Traianus, Caracalla, Geta, Diadumeianus döneminde basılan sikkelerde karşılaşılmıştır.

Yaygın atribüs: Yılan sicimli asa.

8.1.1.4. Athena

Yunan mitolojisinin savaşçı tanrıçası Athena, Heraclea Pontica Roma dönemi sikkelerinde yaygın olarak miğfer ile betimlenmiştir. Roma döneminde imparator Traianus, Iulia Domna, Geta, Severus Aleksander, Maximus, Gordianus, Gallienus, Salonina dönemlerinde basılan sikkelerde karşılaşılmıştır.

Yaygın atribüsler: Miğfer, mızrak.

8.1.1.5. Demeter

Yunan mitolojisinde tarımın, bereketin, mevsimlerin tanrıçası Demeter, 3. Yüzyıl'da Tranquillina dönemindeki bir sikkede, buğday başakları ile birlikte betimlenmiştir. Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde daha önce tanrıça Pomona'nın buğday başağı ya da koçanı ile betimlendiğinden, bu figürün Pomona da olabileceği olasılığı hesaba katılmalıdır.

Yaygın atribüs: Buğday başağı.

8.1.1.6. Dionysos

Şarap ve festival tanrısı olarak bilinen Dionysos, Küçük Asya'nın birçok kentinde olduğu gibi Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde de sıkça yer almıştır. İmparator Neron, Caracalla, Geta, Diadumenianus, Maximinus Thrax, Balbinus, Gordianus, Macrianus dönemlerinde sikkelerde yer almıştır.

Yaygın atribüsler: Thyrsos, patera, sarmaşık, kantharos/şarap.

8.1.1.7. Eros

İncelenen kaynaklar içinde, tarihi kesin olarak bilinmeyen ancak 3. Yüzyıla tarihlendiği düşünülen bir sikkenin haricinde, Iulia Domna ve Gordianus dönemlerinde yer alan sikkelerde betimlenmiştir.

Genellikle Tanrıça Aphrodite/Venüs ile birlikte betimlenmiştir.

Yaygın atribüsler: Yay ve ok.

8.1.1.8. Harpocrates

Esasen bir Mısır tanrısı olan Horus'tan Yunan mitolojisine adapte edilen sessizlik ve sır tanrısı Harpocrates, Roma dönemi sikkeleri arasında, Geta döneminde basılan bir sikkede bereket boynuzu ile birlikte betimlenmiştir.

8.1.1.9. Hera

Yunan mitolojisinde aile, kadın, evliliği sembolize eden kraliçe tanrıça Hera, Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde yer almıştır. İmparator Neron ve tarihi kesin olarak bilinmese de muhtemelen 3. Yüzyıla ait olduğu düşünülen bir sikkede yer almıştır.⁴⁷

8.1.1.10. Herakles

Heraclea Pontica kentinin *ktistes*'i yani kurucu tanrısı olan Herakles, tıpkı Hellenistik dönemde olduğu gibi, Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde, Roma'nın hem cumhuriyet hem imparatorluk dönemlerinde, sikkelerde her zaman yerini almıştır. Tezde yararlanılan kataloglarda, Augustus, Neron, Vespasianus, Traianus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Macrinus, Severus Alexander, Maximinus Thrax, Pupianus, Gordianus, Tranquillina, Philippus, Otacilia Severa, Gallienus, Macrianus dönemlerinde sikke basıldığı görülmüştür.

Yaygın atribüsler: Aslan, aslan postu, sadak, yay, ok, sopa.

⁴⁷ Sikke no: 222.

8.1.1.11. Hermes

Haberci ve uzlaştırıcı tanrı Hermes, Caracalla ve Geta döneminde basılan bazı sikkelerde betimlenmiştir.

Yaygın atribusler: Caduceus, lir.

8.1.1.12. Hygieia

Sağlık ve temizlik tanrıçası olan Hygieia, Sağlık tanısı ve hekim tanrı olarak bilinen Asklepios'un kızıdır. Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Iula Paula, Maximinus, Balbinus dönemi sikkelerinde betimlenir.

Yaygın atribüs: Yılan.

8.1.1.13. Kybele

Anadolu'nun Ana Tanrıça'sı Kybele, Roma döneminde Magna Mater adıyla tapınım görmüştü. Severus Alexander döneminde yer alan bir sikkede patera ile, iki aslan arasında betimlenmiş olması, Roma ile Anadolu arasındaki ilişkilerin etkileşimini göstermesi açısından önemlidir.

8.1.1.14. Nemesis

Roma imparatorluk döneminde askeri eğitim alanının koruyucu ruhlarından biri olduğuna ve hayata denge getirdiğine inanılan Nemesis⁴⁸, Geta'nın Caesar olduğu döneme ait sikkelerde yer alır.

8.1.1.15. Nike

Yunan mitolojisinde zafer tanrıçası olarak bilinen Nike, antik çağda çoğunlukla Zeus ve Athena'nın elinde, minyatür halinde ve kanatlarıyla betimlenmiştir. Nike savaşlarda elde edilen, edilebilecek büyük başarıları temsil ettiği kadar, söz konusu başarı, atletik oyunlarda elde edilmiş de olabilirdi. Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Iulia Domna döneminde, tanrıça Athena ile birlikte betimlenmiştir.

⁴⁸ Çevrimiçi: 03.12.2019 <http://www.antiktarih.com/2018/05/29/tanrica-nemesis/>

8.2.1.16. Nymphe

Yunan mitolojisinde sıkça rastlanan karakterlerden biri olan *nypmheler*, araştırılan kaynaklar arasında Heraclea Pontica sikkelerinde yalnızca Septimius Severus dönemine tarihlenen bir sikkede, elinde Herakles'in sopası ile betimlenmiştir.

8.1.1.17. Omphale

Lydia kraliçesi Omphale, Roma imparatorlarından Septimius Severus dönemine tarihlenen bir sikkede, elinde Herakles'in sopası ile birlikte betimlenmiştir.

8.1.1.18. Pomona

Roma mitolojisinin koruyucu tanrıçası Pomona, Roma etkisindeki Heraclea Pontica kentinde, sikkelerde sıkça betimlenen tanrıçalar arasında yer almıştır. Bahçe ve meyve bahçelerini temsil eden Pomona, Heraclea Pontica sikkelerinde genellikle nar, elma, kalathos ve buğday koçanı ile tasvir edilmiştir. Traianus, Iulia Domna, Caracalla, Iulia Paula, Iulia Mamaea, Gordianus dönemi sikkelerinde betimlenmiştir.

Yaygın atribüsler: Nar, elma, buğday başağı, kalathos.

8.1.1.19. Poseidon

Tiberius, Tranquillina, Traianus, Iulia Domna, Gordianus, Tranquillina, Salonina dönemlerinde görülen Poseidon atribüsleriyle birlikte yer almıştır.

Yaygın atribüsler: Trident, khylamis, patera, yunus,

8.1.1.20. Tykhe

Yunan mitolojisinde şans tanrıçası olarak bilinen ve Heraclea Pontica kentinde Hellenistik dönem sikkelerinde de sıkça betimlenen Tykhe, Roma dönemi sikkelerinde de yer almış ve genellikle bereket boynuzu ile betimlenmiştir. Septimius Severus, Gallienus, Salonina dönemindeki sikkelerde görülmüştür.

Yaygın atribüsler: Kuleli taç, bereket boynuzu.

8.1.1.21. Zeus

Yunan mitolojisinde tanrı ve tanrıçaların kralı olarak bilinen gökyüzü ve şimşek tanrısı Zeus,⁴⁹ Roma döneminde sikkelerde imparator Neron, Septimius Severus, Caracalla, Maximinus Thrax, Philippus dönemlerinde yer almıştır.

Yaygın atribüsler: şimşek, patera, asa, kartal.

8.1.2. Hayvanlar

8.1.2.1. Aslan

Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Herakles'in efsanelerinden Nemea aslanıyla mücadelesi, Gallienus dönemi sikkelerinde kendisine yer bulmuştur. Tez için araştırılan kataloglar içinde sikkelerde aslan başı postu ve aslan postu sıkça kullanılsa da, Aslan'ın kendisinin kullanımı yalnızca bu imparator döneminde görülmüştür.

8.1.2.2. Boğa

Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde Boğa betimleri, Herakles'in Girit boğasıyla olan mücadelesini konu alan efsanesine dayanmaktadır. Bu nedenle sikkelerin arka yüzünde bu efsaneyi betimleyen sahnelere yer verilmiştir. Herakles'in Girit boğası ile güreşmesini konu alan bu betimler, Roma imparatorlarından Caracalla, Geta, Macrianus, Gordianus ve Gallienus dönemlerinde görülmektedir.

8.1.2.3. Kartal

Heraclea Pontica'nın Roma dönemi sikkelerinde Roma imparatorlarından Neron, Septimius Severus ve Geta dönemlerinde görülen kartal figürü, genellikle Zeus ile birlikte ya da onu temsilen betimlenmiştir.

⁴⁹ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 1984, İstanbul.

8.1.2.4. Yılan

Heraclea Pontica sikkelerinde betimler, Roma döneminde oldukça zenginleşmiştir. Hellenistik dönemde sikkelerde görülmeyen tanrı-tanrıçalar ve efsaneler, sikkelerde yer almıştır. Roma dönemiyle beraber sikkelerde görülmeye başlanan simgelerden biri de yılan betimleridir. Yılan betimleri çoğu zaman Asklepios ve onu temsil eden yılan sicimli asası ile betimlense de, zaman zaman Hygiea ile birlikte de yer almıştır. Katalogda 317 numarada yer alan Geta dönemine ait bir sikke ise Dionysos (Bacchus) kültü ile ilişkili festivalleri simgeleyen *cysta mystica*'yı andırmaktadır. Bu sikke bize Geta döneminde Heraclea Pontica kentinde Dionysos adına da şenlikler düzenleniyor olabileceğini gösterir. Sikkelerde yılan betimlerinin yer aldığı Roma imparatorları: Traianus, Caracalla, Geta, Diadumenianus, Iulia Paula, Maximinus, Balbinus'tur.

8.1.2.5. Yunus

Roma dönemi sikkelerinde kentte görülen yeni hayvan betimlerinden bir diğeri, Poseidon'la birlikte betimlenen yunus simgesidir. Yunus betimleri sikkelerde, Roma imparatorluk ailesinden Traianus, Iulia Domna, Gordianus, Tranquillina ve Salonina dönemlerinde görülür.

8.1.3. Simge ve Semboller

8.1.3.1. Asa

Roma dönemi sikkelerinde, Iulius Philippus döneminde basılan sikkelerde arka yüzde yer alan Zeus ya da Demos ile birlikte ve TON KTICTAN lejandlı sikkelerde Herakles ile birlikte betimlenmiştir.

8.1.3.2. Aslan Postu

Hellenistik dönem sikkelerinin vazgeçilmez sembollerinden biri olan Aslan postu, Roma döneminde de popülerliğini korumuştur. Genellikle Herakles ile birlikte yer

alan aslan postu sikkelerde, Roma İmparatorlarından Commodus, Septimius Severus, Geta, Macrianus, Maximinius Thrax, Gordianus, Otacilia Severa, Gallienus, Macrinus dönemlerinde kullanılmıştır. Ayrıca TON KTICTAN lejandlı sikkelerde de aslan postuna rastlanmıştır.

8.1.3.3. Bereket Boynuzu (Cornucopia)

Heraclea Pontica kentinin Roma döneminde basılan sikkelerinde genellikle Tykhe ile birlikte betimlenen bereket boynuzu, incelediğimiz sikkeler içinde Septimius Severus, Iulia Domna, Geta, Gallienus ve Valerianus dönemlerinde görülmüştür.

8.1.3.4. Buğday Başağı

Heraclea Pontica'nın Roma dönemi sikkelerinde buğday başağı, Roma'nın bereket tanrıçası Pomona, Yunan mitolojisinin bereket tanrıçası Demeter ve İyi şans tanrıçası ve koruyucu tanrıça Tykhe'ye eşlik etmesiyle bilinen efsanevi karakter Agathodaemon ile birlikte görülür. İmparator Traianus, Iulia Domna, Geta ve Tranquillina dönemlerinde sikkelerde görülmüştür.

8.1.3.5. Caduceus

Hermes'in ateşten asası Caduceus, Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde yalnızca imparator Geta dönemi basılan sikkelerde görülmüştür.

8.1.3.6. Elma

Roma dönemi sikkelerinde genellikle Pomona ve Aphrodite ile birlikte görülen elma betimi, Otacilia Severa, Septimius Severus, Salonina, Iulia Domna, Iulia Maeca, Iulia Paula, Iulia Mamea, Pupianus, Maximinus, Gordianus ve Tranquillina dönemlerinde görülmüştür. Ayrıca agonistik sikkelerde ödül taçlarının altında betimlenmiştir.

8.1.3.7. Herakles'in Sopası

Heraclea Pontica kentinin *ktistes*'i olması sebebiyle Herakles ve Herakles'i temsil eden atribüsleri, kentin kuruluş döneminden başlayarak Hellenistik dönem ve Roma dönemi boyunca Heraclea Pontica sikkelerinde görünür olmuşlardır. Roma döneminde Augustus, Vespasianus, Traianus, Hadrianus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Macrinus, Severus Alexander, Pupianus, III. Gordianus, Otacilia Severa, Gallienus, Macrianus dönemlerinde sikkelerde Herakles'in sopasına rastlanmıştır.

8.1.3.8. Kalathos

Heraclea Pontica kenti Roma dönemi sikkelerinde bereket tanrıçası Pomona ile birlikte görülen ve yine bereketi temsil eden *kalathos*, Pomona'nın sıkça betimlendiği Iulia Domna, Iulia Paula, Iulia Mamea dönemlerinde sikkelerde görülmüştür.

8.1.3.9. Kantharos

Hellenistik dönemde de sikkelerde sıkça karşılaştığımız kantharos, genellikle tanrı Dionysos ile birlikte betimlese de, Roma imparatorluk döneminde Herakles ile birlikte betimlenen tasvirlerle de rastlanır. İmparator Traianus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Diadumenianus, Maximinus Thrax, Balbinus, Gordianus ve Gallienus dönemlerinde sikkelerde karşılaştığımızdır.

8.1.3.10. Khlamys

Antik Hellen kültüründe sıkça betimlenen bir giysi olan *khlamys*, Roma dönemi sikkelerinde Poseidon ile birlikte, imparator Tiberius dönemindeki sikkelerde görülmüştür.

8.1.3.11. Kuleli Taç

Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde sıkça görülen betimlerden biri olan Tykhe ve onunla birlikte kullanılan kuleli taç, Roma dönemi sikkelerinde imparatorluk kültü simgesi olan *neokoros* ünvanı ile birlikte karşımıza çıkar. Kuleli taç, yine Tykhe ile birlikte, Salonina dönemine ait bir sikkede betimlenmiştir.

8.1.3.12. Mızrak

Savaş tanrıçası Athena'nın atribüslerinden biri olarak kabul edilen mızrak, sikkelerde genellikle Athena'ya ait diğer atribüslerle bir arada verilmektedir. Heraclea Pontica Roma dönemi sikkelerinde de Gallieus, Traianus dönemlerinde ve üzerinde TON KTICTAN lejandı olan muhtemelen İ.S. 3. Yüzyıla tarihlenen sikkelerde rastlanmaktadır.

8.1.3.13. Miğfer

Tıpkı mızrak gibi Athena'yı simgeleyen atribüslerden biri olan miğfer, Roma imparatorluk döneminde Traianus, Iulia Domna, Geta, Severus Aleksander,

Maximus, Gordianus, Gallienus, Salonina dönemlerinde ve TON KTICTAN lejandlı sikkelerde görülmüştür.

8.1.3.14. Nar

Roma'nın bereket tanrıçası Pomona'yı simgeleyen betimlerden biri olan nar, Roma imparatorluk dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde imparator Traianus döneminde, Pomona ile birlikte betimlenmiştir.

8.1.3.15. Ok

Heraclea Pontica kentinin ktitesi Herakles'e ait atribüslerden biri olan ok, tıpkı diğer atribüsler gibi hem Hellenistik hem Roma dönemi sikkelerinde görülen betimler arasındadır. Genellikle Herakles'in ve Herakles'e ait sopası, ya da sadak gibi atribüslerin eşlik ettiği bu betimlere, Roma imparatorlarından Vespasianus ve Septimius Severus dönemlerinde rastlanmıştır.

8.1.3.16. Patera

Hem Hellenistik dönem hem Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinde çeşitli tanrı ve tanrıça figürleriyle birlikte sıkça betimlenen patera, genellikle Zeus, Herakles, Athena, Poseidon ile birlikte sikkelerde yer almıştır. Roma imparatorlarından Tiberius, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Maximinus Thrax ile TON KTICTAN lejandlı sikkelerde görülmektedir.

8.1.3.17. Sadak

Herakles'in atribüslerinden biri olan Sadak, Hellenistik dönem sikkelerinde olduğu gibi Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde de betimlenmiştir. Genellikle Herakles ile birlikte betimlenen sadak, Augustus, Iulia Domna, Gordianus, Gallianus dönemlerinde ve TON KTICTAN lejandlı sikkelerde görülmüştür.

8.1.3.18. Thyrsos

Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde Dionysos ile birlikte betimlenen thyrsos, Roma imparatorluk döneminde de sikkelerde Dionysos ile birlikte yer almıştır. İmparator Traianus, Caracalla, Geta, Diadumenianus, Maximinus Thrax, Balbinus ve Macrianus dönemlerinde thyrsos atribüsüne rastlanmıştır.

8.1.3.19. Trident

Poseidon'u simgeleyen atribüslerinden biri olan trident, genellikle yunus ile birlikte betimlenmiştir. Roma döneminde Tiberius, Traianus, Iulia Domna, III. Gordianus, Tranquillina ve Salonina dönemlerinde basılan sikkelerde Poseidon ve bazen yunus ile birlikte yer almıştır.

8.1.3.20. Yay

Herakles'e ait atribüslerinden biri olan yay, Hellenistik dönem sikkelerinde olduğu gibi Roma döneminde de çoğunlukla sadak ile birlikte betimlenmiştir. TON KTICTAN lejandlı sikkelerin yanı sıra, Augustus, Comodus, Septimius Severus, Iulia Domna, Caracalla, III. Gordianus, Gallienus, Macrianus dönemlerinde Roma dönemi Heraclea Pontica sikkelerinde görülmüştür.

8.1.3.21. Yılan sicimli asa

Sağlık tanrısı Asklepios'u temsil eden yılan sicimli asa, Roma imparatorluk dönemi Traianus ve Caracalla dönemlerinde basılmış sikkelerde görülmektedir.

8.2. Heraclea Pontica Sikkelerinde İmparator Kültü

Kentin sikkelerinde Heraclea Pontica kentine,⁴ Roma imparatoru döneminde *neokoros* verildiği görülmektedir. İlk kez bu ünvanı veren Roma imparatoru, Philippus Arabsya da I. Philippus olarak da bildiğimiz Marcus Iulius Philippus'tur. Heraclea Pontica sikkelerini incelediğimizde, Roma imparatorlarından I. Philippus, Valerianus, Gallienus ve Macrinus dönemlerinde verilen *neokoros'un*, imparatorluk ailesinden gelen Otacilia Severa ve Salonina dönemlerinde de verildiğini görüyoruz.

Tanrıça Roma'nın tahtta oturan figürü ile altı sütunlu tapınak betiminin yer aldığı sikkelerde *neokoros* ünvanını görmek mümkündür.⁵⁰ Bununla birlikte bu sikkeler katalogda yer almamıştır.

Tablo 10: Roma İmparatorluk Sikkelerinde İmparatorluk Kültü

⁵⁰Marek, *Pontus et Bithynia*, s.95; Erol-Özdizbay, A., *Agonistik Sikkeler*, s.262-263.

Sikkelerde Neokoros Lejandları
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡΩΝ
ΗΡΑΚΛΗΑ ΣΝΕΟΚΩΝ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ

8.2.1.Philippus (244-249)

I. Philippus Dönemi'nde kente verilen *neokoros* ünvanı sikke lejandlarında aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Ö.y.: Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΙΣ.

Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ...

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ.

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ.

Ö.y.: Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ... Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ. Zeus ya da Demos, yarı çıplak, tahtta oturuyor, solda, bir patera tutuyor ve esasına yaslanıyor, önünde, 3 figür.

Sikke no: 396. *AE 33 mm.; [Pl. LXII ,11] Waddington, no: 231.

Ö.y.: Defne taçlı büst ile, Philippus,

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΜΑΤΡΟΣ ΠΟ.. 3 erkek figür, altında, ΑΠΟΙΚΙΑΙ ..ΝΙΙΥ?

Sikke no: 397. *AE 33 mm., 22.56 gr.; SNGAulock, 6964.

I. Philippus dönemine ait bir başka sikkede ise, Arka yüz'de tanrıça Roma yer almaktadır. Daha önce belirtildiği gibi hazırladığımız katalogda yer almayan bu sikkenin lejandları şöyledir:⁵¹

Ö.y.: Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΑΥΓ. İmparatorun defne taçlı büstü.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ Α Τ ΠΟΛΙΩΝ; ΘΕΑ ΡΩΜΑ; Tanrıça Roma altı sütunlu bir tapınakta oturuyor.

8.2.2. Otacilia Severa (244-249)

Ö.y.: Otacilia Severa büstü, sağa; Μ ΟΤΑΚ... CEVHPA CEBA.

A.y.: Herakles sağ elinde Herakles'in sopası ve aslan postu, sol elinde Hesperides'in 3 elmasını tutuyor.; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ.

Sikke no: 398. * AE 28 mm., 13 gr.; SNGStancomb, 1084. Ö.y.: Kontrmark.

8.2.3. Valerianus (253-260)

Tezde incelenen kataloglarda Valerianus dönemine tarihlenen yalnızca 1 sikkeye ulaşılmıştır. Ancak yayımlanan diğer kataloglardan Valerianus'un hem Caesar hem imparatorluk dönemine ait neokoros verildiğini gösteren sikkeler olduğunu biliyoruz.⁵²

Ö.y.: ΠΛΟΥΑΛ ΕΡΙΑΝ ΟΣ. Valerianus büstü, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚ...Α ΝΕΩΚΟΡΩΝ; Giriş kapısı ve alevi ile, bucher (ya da deniz feneri?)

Sikke no: 399. *AE √ 22,6 mm., 9,85 gr.; Bloesh, 2433.

⁵¹ Burrell, B. *Neokoroi*, s. 257.

⁵² Burrell, B., *Neokoroi*, s. 259.

8.2.4. Gallienus (253-268)

Gallienus döneminde Heraclea Pontica kentinde basılan *neokoros* ünvanı taşıyan sikkelerdeki lejandlar şunlardır:

Ön yüzde:

Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ
ΑΥΤ ΚΑΙΣ ΠΟΥ ΓΑΛΛΗΝΟΣ ΑΥΓ
ΑΥ Π ΛΙ ΓΑΛ....

Arka yüzde:

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΝΕΟΚΟΡΩΝ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡ
[ΗΡΑΚΛΗΑΣ] ΝΕΟΚΟΡΩ ΠΟΝ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ

Ö.y.: Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ.

A.y.: Genç Herakles ayakta, sağ elinde Herakles'in sopası ve aslan kürkü ve sol elinde yay tutuyor. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΝΕΟΚΟΡΩΝ.

Sikke no: 400. *AE 26 mm., 11 gr.; SNGStancomb, 1087.

Sikke no: 401. AE 26 mm., 7 gr.; SNGStancomb, 1086.

Ö.y.: Gallienus defne yapraklı taç ile, sağa. Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ.

A.y.: Herakles sağda, Girit boğası ile güreşiyor; yazıt içinde, Herakles'in sopası; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡ.

Sikke no: 402. *AE 28 mm., 9 gr.; SNGStancomb, 1088.

Ö.y.: Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΩΤΑΝ ΝΟΕΟΚΟΡΩ. Athena Nikephoros, ayakta, sağa, miğfersiz, khiton giyinmiş, sağ elinde bir mızrak ve solda kalkan tutuyor, arkasında, hilal.

Sikke no: 403. *AE 24 mm.; [Pl. LXII, 13] Waddington, no: 233.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ. Π...; Herakles dizleri üstünde, Nemea aslanıyla savaşıyor, sağa.

Sikke no: 404. *AE 27 mm.; [Pl. LXII, 14] Waddington, no: 235.

Ö.y.: Benzer deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ. Herakles, çıplak, aslan postu ile örtülü bir kaya üstünde oturuyor, sola, sağ elinde bir Kantharos tutuyor ve solda, sopasına yaslanıyor.

Sikke no: 405. *AE 21 mm.; [Pl. LXII, 15], Waddington, no: 236.

Ö.y.: ΑΥΤ ΚΑΙΣ ΠΟΥ ΓΑΛΛΗΝΟΣ ΑΥΓ. Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: [ΗΡΑΚΛΗΑΣ] ΝΕΟΚΟΡΩ ΠΟΝ; Herakles, çıplak, dinleniyor, sopasına ve aslan postuna doğru uzanıyor; Yay ve kılıf.

Sikke no: 406. *AE 22 mm.; [Pl. LXII, 17] Waddington, no: 239.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Herakles çıplak, omuzları aslan postu ile örtülü, sağa doğru ilerliyor, Augias'ın ahırlarını temizlemek için iki eliyle kancalı bir mızrağı tutuyor.

Sikke no: 407. *AE 21 mm.; [Pl. LXII, 18], Waddington, no: 241.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ. Vazo.

Sikke no: 409. *AE 24 mm.; [Pl. LXII, 21], Waddington, no: 246.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ. Masanın üstünde vazo.

Sikke no: 410. *AE 21 mm.; [Pl. LXII, 20], Waddington, no: 245.

8.2.5. Macrinus (260-261)

Macrinus döneminde basılan ve *neokoros* ünvanı taşıyan HeracleaPontica sikkelerinde ön yüzde:

T ΦΟΥΑΒ ΙΟΥΝ ΜΑΚΡΙΑΝΟC ΑΥΓ
T ΦΟΥΛ]Β ΙΟΥΝ . ΜΑΚΡΙΑΝΟC Α

Arka yüzde:

ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΟΚΟΡΩ
ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΟΚΟΡΩ.

Lejandları görülür.

Macrinus dönemine ait bu sikke örnekleri Tez Kataloğunda incelenebilir.⁵³

Ö.y.: T ΦΟΥΑΒ ΙΟΥΝ ΜΑΚΡΙΑΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, sakalsız, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΟΚΟΡΩ. Dionysos çıplak, tahtta oturuyor, sağ elini başının üstüne kaldırıyor, sol elini bacaklarındaki Thyrsos'a çeviriyor?

Sikke no: 411 *AE 25 mm.; Waddington, no: 257.

Ö.y.: [T . ΦΟΥΛ]Β ΙΟΥΝ . ΜΑΚΡΙΑΝΟC Α.... Defne yapraklı çelenkli büst ve zırh, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΩΚΟΡ. Herakles, çıplak, önde, ayakta, sağ elinde sopasını ve solda yay tutuyor, kolunda aslan postu.

Sikke no: 412. *AE 21 mm.; [Pl. LXII, 29], Waddington, no: 256.

⁵³ Katalog, sikke no: 411-412.

8.2.6. Salonina (268)

Salonina döneminde basılan ve *neokoros* ünvanı taşıyan Heraclea Pontica sikkelerinde ön yüzde:

KOPN CAΛΩNЄINA CЄB
KOPNH ΣAΛONEIN A
ΠOY ΛIK OYAΛEPIANOC

Ve arka yüzde:

HPAKΛHAC NEOKOPΩN
HPAKΛHA ΣNEOKΩN
HPAKΛHAC NEOKOPΩ ΠONT

Lejandlarını görürüz.

Neokoros ünvanı taşıyan bu sikke örnekleri Katalog'da Salonina bölümünde incelenebilir.

Ö.y.: KOPN CAΛΩNЄINA CЄB. Büst, sağa.

A.y.: HPAKΛHAC NEOKOPΩN; AthenaNikephoros sola ilerliyor, başı dönük, mızrağını aşağıya çeviriyor; Kolunda kalkan.

Sikke no: 413. *AE 20 mm.; [Pl. LXII, 22], Waddington, no: 248.

Ö.y.: KOPNH ΣAΛONEIN A; Salonina büstü.

Ay.: HPAKΛHA ΣNEOKΩN; AthenaNikephoros, sola.

Sikke no: 414. *AE 5.48 gr.; LindgrenCollection, 123.

A.y.: HPAKΛHAC NEOKOP. Aphrodite? bol dökümlü elbise ile, ayakta, sağa; sağ elinde bir elma tutuyor.

Sikke no: 417. *AE 17 mm.; [Pl. LXII, 25], Waddington, no: 252.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ...; Aphrodite çıplak, önde, ayakta, solda bol dökümlü bir kumaş ile örtülü bir stel.

Sikke no: 418. *AE 20 mm.; [Pl. LXII, 26], Waddington, no: 253.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ. Tykhe başı, kuleli taç ve duvak(?)ile, sağa.

Sikke no: 419. *AE 24 mm.; [Pl. LXII, 27], Waddington, no: 254.

Ö.y.: ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΣ. Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤ. Tykhe ayakta, sola, bir bereket boynuzu ve dümen tutuyor.

Sikke no: 420. *AE 24 mm.; [Pl. LXII, 28], Waddington, no: 255.

8.3. Agonistik Betimli Sikkeler

Heraclea Pontica kentinde yukarıda bahsettiğimiz ve örneklerini gördüğümüz gibi, bir kente *neokoros*, yani tapınak koruyuculuğu ünvanı verilmesi, çoğunlukla kente imparator adına tören ve festivaller düzenleme hakkı veriyordu. Birçok kentte imparatorluk kültürü ile kentte düzenlenen agonlar arasında paralellik bulunmaktadır. Bununla birlikte Heraclea Pontica kentinde imparatorluk ailesine mensup 6 kişi tarafından kente *neokoros* ünvanı verilmesine rağmen, yalnızca Gallienus ve Salonina dönemlerinde agonistik betimli sikkelerle karşılaşırız. Gallienus döneminde, iki palmye dalı ile birlikte betimlenen ödül tacı ve masa üzerinde iki palmye ile betimlenen ödül tacı tiplerini görürüz.⁵⁴İ.S. 260Salonina Dönemi'nde basılan sikkelerde ise diğer Bithynia eyaleti kentlerinden farklı olarak, masa üzerinde yer alan iki palmye dalı ve bir ödül tacı ile masanın altına yerleştirilmiş elma ya da para keseleri tipleri vardır.⁵⁵

⁵⁵ Erol-Özdizbay, A., *Agonistik Sikkeler.*, s.249.

Kataloglarda yapılan incelemede tarihi tam olarak bilinmese de büyük olasılıkla 3. Y.y.'a ait bir sikkede Heraclea stadyumu içinde yer alan, Dionysos heykeli, elinde palmiye dalı tutan bir atletin önünde betimlenmesi yine bu dönemde sıkça gerçekleştirilen agonistik festivallerden biri için basılmış olmalıdır. (Sikke no: 224)

Yine tarihi belirsiz bir başka sikkede ön yüzde TON KTICTAN, arka yüzde HPA KΛΕΩ ΤΑΝ Π ΤΩ, lejandı çelenk içinde verilmiştir. Bu sikkenin de kentte gerçekleştirilen agonlar ile ilişkili olma olasılığı yüksektir.

Heraclea Pontica sikkelerinde Gallienus ve Saloninus dönemlerinde görülen agonistik ikonografilerin varlığına rağmen, sikkelerde yer alan lejandlarında agon ile ilgili bir ifadeye rastlayamıyoruz. Bu sikkelerde kentin aldığı *neokoros* ünvanının görülmesi ise İmparator kültü ile ilişkili agon'lar düzenlenmiş olabileceğine dair ipucu içerir.⁵⁶ Sikke no: 409, 410.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ. Vazo.

***AE** 24 mm.; [Pl. LXII, 21], Waddington, no: 246.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΩΚΟΡΩ. Masa, üstünde vazo.

***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 20], Waddington, no: 245.

8.4. Sikke Lejandları ve Betimleri

8.4.1. İmparatorluk Dönemine Ait Tarihi Belirsiz Sikkeler

Bu bölümde yer verdiğimiz sikkeler tam olarak tarihi kesin olmamakla beraber, muhtemelen İ.S. 3. Yüzyıla ait olduğu düşünülen sikkelerdir. Sikke lejandlarında yer alan TON KTICTAN ve MATROC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ ifadeleri bu konuda önemli ipucu içerir.

Ö.y.: TON KTICTAN.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕ ΩΤΑΝ.

⁵⁶ Erol-Özdizbay, A., *Agonistik Sikkeler.*, s.249.

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ.
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛ ΙΩΝ.
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡΩ.
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ.
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ.

8.4.2. Metropolis Lejandlı Sikkeler

Heraclea Pontica, *Pontus et Bithynia* eyaleti kentleri arasında *metropolis* ünvanı almış kentler arasında yer alır. İncelenilen kataloglara göre, sikkelerde metropolis ünvanının kullanıldığı ilk dönem Traianus dönemi olmuştur.

Tablo 11: Roma İmparatorluk Dönemi Sikkelerde Metropolis Lejandları

Metropolis Lejandları
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΑ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛ ΙΩΝ

8.4.2.1. ΤΟΝ ΚΤΙCΤΑΝ Lejandlı Sikkeler

Heraclea Pontica'da özellikle İ.S. 2. Ve 3. Y.y.'da yoğunlaştığını gördüğümüz Metropolis lejandlı sikkelerin bazıları, ön yüzde kentin kurucusu Herakles'e atıfta bulunarak sakallı Herakles büstüne yer vermiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparatorun değil, önyüzde Herakles büstünün ve Herakles'i temsil eden atribüslerine yer verilen bu sikkelerde ön yüzde ΤΟΝ ΚΤΙCΤΑΝ lejandı yer alır. Ortalama 33 mm. büyüklüğünde basılan bu sikkelerin arka yüzünde, ΗΡΑΚΛΗΑΣ

ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ ya da ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ
lejandları yer alır.

Aşağıda örneklerini gördüğümüz sikkelerden 224 numaralı sikke'de arka yüzde
Heraclea stadium'unda Dionysos heykeli, bir atlet, palmiye ve tapınak betimlenir.
Kentte Herakles adına bir festival ya da yarışmaların düzenlendiğini gördüğümüz bu
sikkede ayrıca Metropolis lejandı yer alması oldukça dikkat çekicidir.

Ö.y.: ΤΟΝ ΚΤΙCΤΑΝ. Sakallı Herakles büstü, sağa, baş diademi, aslan postu kürk
içinde, sağ elinde omzuna yaslanmış sopasını tutuyor.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Zeus (ya da Demos), yarı
çıplak, tahtta, sola, asasına yaslanmış şekilde oturuyor, patera tutuyor, önünde,
ayaklarında üç küçük figür (Şansölye ya da Heraclea kolonileri)

Sikke no: 221. *AE 32 mm.; Pl. LVII, 12] Waddington, no: 72.

Ö.y.: ΤΟΝ ΚΤΙCΤΑΝ.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; ex. ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Giriş kapısından sağdaki
merkeze doğru, Heraclea stadiumu, kuş bakışı, oturan Dionysos heykeli, ayakta,
çıplak, elinde palmiye yaprağı tutan bir atletin önünde duruyor; solda dörtte üçünden
görülen tapınak.

Sikke no: 224. *AE 33 mm.; [Pl. LVII, 16] Waddington, no: 76.

Ö.y.: ΤΟΝ ΚΤΙCΤΑΝ. Herakles büstü, sakallı, sola, baş diademi, omuzlar üstünde
aslan kürkü, sağ eliyle omzundaki asasını tutuyor.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Şehrin Tykhe'si, dökümlü bir
elbise ile, solda oturuyor, sağ elinde patera, sol elinde Herakles'in sopası;
ayaklarının solunda Euxin köprüsü sağa doğru uzanıyor, sol eli bir çapa üzerinde
duruyor; sağda, bir nehir tanrısı (Lycus?) sola uzanıyor, sağ elinde bir dal tutuyor,
sol kolunu suyun taşıdığı bir kap üstünde tutuyor. Sikke no: 225.

AE 35 mm.; P [Pl. LVII, 17] Waddington, no: 77.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΝΙΩΝ. Herakles çıplak, sakallı diadem, sola, üstünde aslan derisi bulunan bir kaya üzerinde; ellerini sağa, Herakles'in sopasını kaldıran Eros'a doğru yavaşça uzatıyor; Bir ağaç, üstünde başka bir Eros yay ve ok tutuyor. Sikke no: 226.

*AE 35 mm.; [Pl. LVII, 18] Waddington, no: 78.

8.4.2.2.Traianus (98-117)

İmparator Traianus döneminde

Lejandlar:

Ö.y.:

ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟ ΓΕΡ

ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΣΕΒ ΔΑΚ.

ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣ ΣΕΒ ΓΕΡ ΔΑΚ.

ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟ ΓΕΡ (ya da ΣΕΒ ya da ΣΕ Γ).

ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣ ΣΕΒ ΓΕΒ ΔΑΚ

ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟΣ Σ Γ Δ

ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣ ΣΕΒ ΓΕΡΜ ΔΑΚ

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΑ

[ΗΡΑΚΛΕ]ΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕ[-]

[ΗΡ]ΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟ

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ

Ön yüzde Traianus büstü ya da imparatorun defne çelenkli büstünün yer aldığı bu tiplerde arka yüzde Poseidon'un yunus ve trident, Asklepios'un yılan sicimli asa, Dionysos'un khiton içinde, kantharos ve thrysos ile, Athena'nın miğfer ile, Pomona elinde nar ile betimlenmiş sikkeler yer almaktadır. Sikkelerden bazılarının arka yüzünde ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ lejandı çelenk içinde verilmiştir ki, bu aynı zamanda kentte Traianus döneminde düzenlenmiş olan agonlara işaret ediyor olmalıdır.

Ö.y. Defne çelenkli büst; AVT K NEP ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙCΤΟ ΓΕΡ.

A.y. Poseidon ayakta, yunus ve trident tutuyor. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ.

Sikke no: 238. *AE √ 24 mm., 14.17 gr.; SNGCopBithynia, 427.

Ö.y.: Traianus büstü, sağa. AVT NEP ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙCΣΣΕΒ ΔΑΚ.

A.y.: Asklepios ayakta, başı sola, sağ eliyle yılan sicimli asa tutuyor; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΑ.

Sikke no: 239. * AE 25 mm., 8.63 gr.; SNGStancomb, 1069.

Ö.y.: Traianus büstü, sağa; AVT NEP ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CEB ΓΕΡ ΔΑΚ.

A.y.: Çelenk içinde beş buğday tanesi; [ΗΡΑΚΛΕ]ΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕ[-]

Sikke no: 240. *AE 24 mm.; SNGStancomb, 1070.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΑΡΙCΤΟ ΓΕΡ (ya da CEB ya da CΕ Γ). Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ. Athena Nikephoros büstü, sağa.

Sikke no: 241. *AE 21 mm.; [Pl. LVIII, 8] Waddington, no: 90.

Ö.y.: ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CEB ΓΕΒ ΔΑΚ. Aynı baş, sağa.

A.y.: [ΗΡ]ΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟ. Yüksek saç stiliyle tanrıça, stolabenzeri dökümlü bir elbise ile, sağa doğru ilerliyor, sağ elinde bir mızrak taşıyor, sol elinde kalkanını ve başka bir mızrağı tutuyor.

Sikke no: 244. *AE 20 mm.; [Pl. LVIII, 11] Waddington, no: 95.

Ö.y.: ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΑΡΙCΤΟC C Γ Δ. Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ. Pomona, sola, ayakta, dökümlü bir elbise ile, sağ elinde bir nar tutuyor.

Sikke no: 245. *AE 24 mm.; [Pl. LVIII, 12] Waddington, no: 96.

Ö.y.: ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CΕΒ ΓΕΡΜ ΔΑΚ. Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ. Dionysos ayakta, sola, kısa bir tunik içinde, sağ elinde Kantharos tutuyor ve Thyrsos'a doğru uzanıyor.

Sikke no: 246. *AE 24 mm.; [Pl. LVIII, 14] Waddington, no: 99.

Ö.y. ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CΕΒ....; Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ; Çelenk.

Sikke no: 249. *AE 20 mm; 5,77 gr.; SNGAulock, 375; Waddington, 101.; Sng Österreich, 106.

8.4.2.3. Caracalla Dönemi (198-217)

Waddington Heraclea Pontica kentinde ön yüzde Caracalla büstünün yer aldığı bir sikke

Ö.y.: Ο[ΑΥΓ. Dökümlü büst, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC . ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛ ΙΩΝ. Zeus ya da Demos oturuyor, sola. Göğsü çıplak, bacakları dökümlü, sağ elini kaldırmış, soldan tahtın arkasına bastırıyor; tanrıdan önce, 3 figürden oluşan grup.

Sikke no: 289. *AE 34 mm.; [Pl. LIX, 16] Waddington, no: 129.

8.4.2.4. III. Gordianus Dönemi (238-244)

Lejandlar:

Ö.y.: Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ

ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΜΑΤΡΟΣ [Α]ΠΟΙΚΩΝ Υ

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ

Ö.y.: Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.

A.y.: Εχ. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Herakles Amazon kraliçesi Hippolyte ile savaşıyor.

Sikke no: 383. *ΑΕ 25 mm.; Pl. LXI, 21] Waddington, no: 215.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΜΑΤΡΟΣ [Α]ΠΟΙΚΩΝ Υ. Herakles, çıplak, ayakta, sağa, omuzlarında aslan derisi, sopasını düştüğü atının yanında diz çöken ve saçından yakaladığı, Amazon kraliçesine vurmak için sallıyor.

Sikke no: 384. *ΑΕ 35 mm.; [Pl. LXI, 22] Waddington, no: 216.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΣ ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Herakles, çıplak, ayakta, sola; Lerne Hydra'sı ile savaşıyor, arkasında yay ve kılıf.

Sikke no: 385. *ΑΕ 35 mm.; [Pl. LXI, 23] Waddington, no: 217.

1. Philippus Dönemine Ait Sikkeler (247-249)

Lejandlar:

Ö.y.: Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ... Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ. Zeus ya da Demos, yarı çıplak, tahtta oturuyor, solda, bir patera tutuyor ve esasına yaslanıyor, önünde, 3 figür.

2. Gallienus Dönemine Ait Sikkeler (253-268)

Lejandlar:

Ö.y.: ΑΥ Π ΛΙ ΓΑΛ.... Defne yapraklı çelenkli büst, sağa. (Kaynakta görsel bulunmuyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕΙΤΑΝ ΠΡΑΤΑ ΠΟΝ.... Tykhe ayakta, sola, bir bereket boynuzu ve dümen tutuyor, ch. Sağda, H.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

İ.Ö. 5. YÜZYIL – İ.Ö. 4. YÜZYIL

Ö.y.: Herakles başı, sola.

A.y.: Kare inkus, ortada dört parçalı kare motif; çevresinde, HPAKΛEIA.

1. * **AR** Diobol 14 mm.; SNG BM I, 1993, 1567.
2. AR ↓ Diobol 1.85 gr.; SNGLeipzig, 1993,1069.
3. AR Diobol 13 mm., 1,83 gr.; SNG BM I, 1569. Ö.y.: Baş, sağa. A.y.: Çeyrek parçaların içinde, ΔΑΣ.
4. AR Pers Diobol, 13 mm, 1,8 gr.; Waddington, 1.
5. AR Diobol 13 mm., 1,67 gr.; SNG BM I, 1568.
6. AR Obol 11 mm., Obol 0,83 gr.;SNG BM I, 1570. Ö.y.: baş, sağa.
7. AR Hemiobol 8 mm., 0,36 gr.; SNG BM I, 1571. Ö.y.: Baş, sola; A.y.: etrafında, HPAK.
8. AR Hemiobol 8 mm., 0,34 gr.; SNG BM I, 1572. Ö.y.: Baş, sağa. A.y.: HPAK.

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sağa

A.y.: 4 parçalı kare içinde, ΔΑΣ; etrafında, HPAKΛEIA; hepsi inkus içinde.

9. * ↓**AR** Diobol 1,91 gr.; SNGLewis, 1972, 811.

Ö.y.: Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: İnkus karenin çevresinde, H-P-A-K; bunların tümü inkus kare içinde.

10. * **AR** Hemiobol 8 mm, 0.41 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 313, Lot 52; SNG BM I, 1572.

Ö.y.: Herakles, aslanla güreşiyor.

A.y.: 4 parçalı kare inkus; parçaların içinde ΔΑΣ; etrafında, ΗΡΑΚΛΕΙΑ.

11. * **AR** Drahmi 16 mm., 4,89 gr.; SNG BM I, 1566.

Ö.y.: Herakles, sağa. Noktalı sınır.

A.y.: Dörde bölünmüş inkus kare; etrafında, ΗΡΑΚΛΕΙΑ; hepsi kare inkus içinde.

12. * **AR** Obol 0,95 gr.; SNG BM I, 1570; SNGPushkin, 2014, 462.

Öy. Sakallı Herakles başı, aslan başı postu ile, sağa doğru.

Ay. ΗΡΑΚΛΕΙΑ, dört eşit parçaya bölünen inkus kare; bölmelerin üçünde harfler, ΔΑΜ.

13. * **AR** Pers Diobolü, 12 mm, 1,80 gr.; Waddington, 2.

Ö.y.: Herakles başı, sağa; aslan başı postu ile.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΙΑ. dört eşit parçaya bölünen inkus kare.

14. * **AR** Pers Obolü, 9 mm, 0,92 gr.; [Pl. LV,3] Waddington, 3. Ö.y.: Boncuklu kısım.

15. * **AR** Pers Hemiobol, 8 mm, 0,38 gr.; [Pl. LV,4] Waddington, 4. A.y.: ΗΡΑΚ.

Ö.y.: Herakles, aslan postu ile, sola.

A.y.: Βοῦα; etrafında, ΗΡΑΚΛΕΙΑ.

16. * **AR**←Drahmi 19 mm., 4.07 gr.; SNGCopBithynia, 1944, 405.

17. **AR** Obol 10 mm., 1.08 gr.; SNGCopBithynia, 1944, 407. Arka yüz: Herakles'in sopası.

18. **AR** ↓ Obol 10 mm., 1.02 gr.; SNGCopBithynia, 1944,406.

Ö.y.: Herakles, aslan başı postu içinde, sola.

A.y.: Yay ve kılıfı, Herakles'in sopası, aslan postu ile örtülü; ΗΡΑΚΛΕΙΑ.

19. * **AR**→Hemidrahmi 12 mm., 2.36 gr.; SNGCopBithynia, ,1944, 408.

20. AR ↑ Hemidrahmi 10 mm., 1.21 gr.; SNGCopBithynia, ,1944, 411. Arka yüz: asa.
21. AR → Hemidrahmi 10 mm., 1.15 gr.; SNGCopBithynia, ,1944, 410. Arka yüz: sağa doğru, iri nokta.
22. AR ↑ Hemidrahmi 10 mm., 1.13 gr.; SNGCopBithynia, ,1944, 409.

Ö.y. Herakles başı, sola, aslan başı postu ile.

Ay. HPAK ΛEIA; Herakles'in sopası.

23. **AR** ✓Trihemiobol 13 mm., 1.24 gr.; Bloesch, 2424. Ö.y.: Yuvarlak darbe.
24. AR ✓Trihemiobol 11,4 mm., 1.22 gr.; Bloesch, 2425.
25. *AR Obol 11 mm., 1.12 gr.; SNGAshmolean, 381; SNGStancomb, 812. A.y. HPAK / ΛEIA.
26. AR Obol 10 mm., 0.94 gr.; SNGAshmolean, 382.

Ö.y.: Herakles başı, sola, aslan başı postu ile.

A.Y.: Boğa, sola.

27. * **AR** Drahmi 17 mm., 3.90 gr.; Coinarchives.com El. Auction 297, Lot 56. A.y.: monogr., ters yazılmış K, üstte sarmaşık yaprağı.
28. AR Siglos 17 mm.,4,79 gr.; SNG BM I, 1574. Ö.y.: altta, Herakles'in sopası.
29. AR Siglos 16 mm., 4,93 gr.; SNG BM I, 1573. Ö.y.: altta, Herakles'in sopası.
30. AR Obol 12 mm.,1,23 gr.; SNG BM I, 1576. A.y.: Herakles'in sopası; HPAK ΛEIA.
31. AR Obol 12 mm., 0,99 gr.; SNG BM I, 1578. A.y.: Herakles'in sopası; HPAK ΛEIA.
32. AR Obol 11 mm., 1.20 gr.; SNGAshmolean, 379; SNG BM I, 1575. A.y.: Üstte, HPAK.
33. AR Obol 11 mm., 1,06 gr.; SNG BM I, 1577. A.y.: Herakles'in sopası; HPAK ΛEIA.

Ö.y.: Herakles, sola; altta, Herakles'in sopası.

A.y.: Boğa, sola; HPAK ΛEIA.

34. **AR** Drahmi 17 mm.; 4,62 gr.; SNG BM I, 1581. A.y.: yukarıda, sola doğru, monogr., M.
35. **AR** Drahmi 17 mm.; 3,91 gr.; SNG BM I, 1579. A.y.: sağa doğru, üzüm.
36. **AR** Drahmi 17 mm.; 3,90 gr.; SNG BM I, 1583.
37. **AR** Drahmi 15 mm., 3,85 gr.; SNG BM I, 1580. A.y.: sağa doğru, üzüm.
38. * **AR** Drahmi 18 mm., 3,75 gr.; SNG BM I, 1582. A.y.: üstte monogr.

Ö.y.: Herakles, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: Sadak ve Herakles'in sopası; HPAK ΛEIA.

39. **AR** Triobol 15 mm., 2,48 gr.; Bloesch, H., 2423. A.y.: Sadak ve Herakles'in sopası, dikey.
40. **AR** Hemidrahmi 14 mm.; 2,47 gr.; SNG BM I, ,1993, 1584.
41. * **AR** Hemidrahmi 16 mm.; 2,46 gr.; SNG BM I, 1585.
42. **AR** Obol 12 mm., 1,14 gr.; SNG BM I, 1587. A.y.: Herakles'in sopası; altta, asa; HPAK ΛEIA.

Ö.y.: Hera, çelenkli baş, sola doğru; sağa doğru, HPAK.

A.y.: Sadak ve Herakles'in sopası; sağa doğru, K.(I. Klearkhos?)

43. **AR** Diobol 14 mm., 1,66 gr.; SNG BM I, 1588.
44. **AR** Diobol 14 mm., 1,52 gr.; SNG BM I, 1589.
45. **AR** Diobol 1,49 gr.; SNG BM I, 1590.
46. * **AR** Obol 13 mm., 1,13 gr.; SNG BM I, 1591. A.y.: Harf yok.
47. **AR** Obol 11 mm., 0,76 gr.; SNG BM I, 1592.

Ö.y.: Herakles, sola; altta, HPAK.

A.y.: Trophe; sola doğru, K, sağa doğru, Sadak.(I. Klearkhos?)

48. ***AR** Obol 12 mm., 0,70 gr.; SNG BM I, 1593.

Ö.y.: Herakles, aslan başı postu ile, sağa.

A.y.: Yay, Herakles'in sopası ve Sadak; altta, HPA. (İ.Ö. 364 Sonrası))

49. ***AE** 17 mm., 3,65 gr.; SNG BM I, 1594.

Ö.y.: Herakles başı, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: Hera başı, sola, Çelenkli Stephanos taç ile; üstte, HPAKΛEIA.(İ.Ö. 364 sonrası)

50. ARTetradrahmi 23 mm., 11,77 gr.; Kesilmiş. SNG BM I, 1595.

51. ***AR** Tetradrahmi 23 mm., 11.43 gr.; SNG BM I, 1596. Ö.y.: altta, Herakles'in sopası. A.y.: sağa doğru, HPAKΛEIA.

52. AR ↑ Tetrobol 3,82 gr.; SNGHart, 955; SNGAulock, 338

Ö.y.: Herakles başı, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: Hera başı; dikey, HPAKΛEIA.(İ.Ö. 364 sonrası)

53. * **AR** Drahmi 16 mm., 3,83 gr.; SNG BM I, 1597. Ö.y.: altta, Herakles'in sopası.

54. AR Drahmi 16 mm., 3,82 gr.; SNG BM I, 1598. Ö.y.: altta, Herakles'in sopası.

55. AR Drahmi 15 mm., 3,69 gr.; SNG BM I, 1599. A.y.: sola doğru, monogr., Θ.

56. AR Drahmi 15 mm., 3,47 gr.; SNG BM I, 1600. A.y.: üstte, HPAK.

57. AR Hemidrahmi 12 mm., 1,85 gr.; SNG BM I, 1601. A.y.: üstte, HPAK.

58. AR Hemidrahmi 12 mm., 1,78 gr.; SNG BM I, 1602. A.y.: altta, sola, üzüm; üstte, HPAK.

Ö.y.: Hera, sola; sağa doğru, HPAK.

A.y.: Trophe, sola doğru, Σ; solda Herakles'in sopası, sağda, Sadak.(İ.Ö. 364 sonrası)

59. *AR Hemidrahmi 13 mm., 1,49 gr.; SNG BM I, 1603.

Ö.y.: Dionysos, sağa; omzunda, Thyrsos.

A.y.: 3 Herakles'in sopası, merkeze kadar uzanıyor; sola doğru ve noktaların üstünde; HPA. (İ.Ö. 364 sonrası)

60. *AE 11 mm., 1,22 gr.; SNG BM I, 1604. (İ.Ö. 364 sonrası)

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sola.

A.y.: Boğa; solda, sağa doğru, üzüm; tüm bunların etrafında, HPAK ΛEIA.

61. *AR √Drahmi/Tetrobol 16 mm., 4.0 gr.; SNGLewis, 1972, 812.

Ö.y.: Herakles başı sola, aslan başı postu ile; altta Herakles'in sopası.

A.y.: Hera başı, sola, süslenmiş Stephanos taç ile, sola; Astragalos.(İ.Ö. 364 sonrası)

62. *AR Drahmi 19 mm., 3.84 gr.; SNGAshmolean, 383; SNGStancomb, 815.A.y.: [H]PAKAEIA; çenenin altında, astragalos.

63. *AR Drahmi 15 mm, 3.56 g Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 320, Lot 105; SNG Stancomb 815.

64. AR Obol, 7 mm., 0.63 gr.; SNGAshmolean, 384; SNG BM 1 1601. A.y.: HPAK.

Ö.y.: Sakallı, Herakles başı, aslan başı postu ile; aşağıda, Herakles'in sopası.

A.y.: HPAK ΛEIA, Boğa, sola; boğanın üstünde ve altında harfler.

65. *AR Drahmi 17 mm; 3.88 gr.; Waddington, 5. A.y.: Boğa, sağında, üzüm salkımı.

66. AR Obol 10 mm, 1.12 gr.; Waddington, 6. A.y.: Boğa'nın sağında, hilal.

67. AR Obol 10 mm, 1,12 gr.; [Pl. LV, 9] Waddington, 7; Boğanın üstünde, sarmaşık yaprağı.

Ö.y.: Herakles başı, sola, aslan başı postu ile.

A.y.: Oklarla dolu ve aslan derisiyle kaplı ok kılıfı ve Herakles'in sopası.

68. *AR Hemidrahmi, 10 mm, 2,53 gr.; P [Pl. LV, 11].; Waddington, 9.

Ö.y.: Herakles başı, sakallı, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: HPAK ΛEIA. Herakles'in sopası.

69. AR✓Obol1,25 gr.; SNGDelepierre, 2497.

70. AR ↑ Obol, 1,15 gr.; SNGDelepierre, 2498.

71. *ARObol, 14 mm, 1,05 gr.; [Pl. LV, 14]; Waddington, no: 13. A.y.: Üzüm salkımı.

72. AR Obol, 10 mm, 1,28 gr.; [Pl. LV, 13] Waddington, 12.

73. AR Obol, 10 mm, 0,85 gr.; [Pl. LV, 15] Waddington, 14.

Ö.y.: Herakles başı, sakalsız ya da hafif favorilerle, aslan başı postundan yapılmış saç aksesuarı ile, sola.

A.y.: HPAKΛEIA; Tanrıça (Şehrin Tykhe'si) başı, sola; Tanrıça'nın boyun kısmı bol dökümlü.

74. *AR Stater 22 mm, 11,73 gr.; [Pl. LV, 27] Waddington, no: 17.

75. *AR Stater (Aegina)18 mm, 11,05 gr.; P [Pl. LV, 26].; Waddington, no: 16.

A.y.: iki Θ arasında bir palmye yaprağı ile süslenmiş, sola; çene altında, çiçek.

76. *ARDrahmi(Aegina)13 mm, 3,90 gr.; Waddington, no: 18.

Ö.y.: Herakles başı, sola; aşağıda, Herakles'in sopası.

A.y.: Tanrıça başı, sola; HPAKΛEIA.

77. *AR Stater (Aegina)22 mm., 11,47 gr.; [Pl. LV, 30]; Waddington, no: 20.

Ö.y.: Herakles başı, sola.

A.y.: Tanrıça başı, sola; Tanrıçanın başının üstünde, HPAK.

78. *AR Diobol (Aegina)10 mm, 1,83 gr.; [Pl. LV,29]; Waddington, no: 19.

Ö.y.: Genç Herakles başı, sola.

A.y.: Herakles, çıplak, sağa; soldaki sopasına yaslanıyor, sağda, yüksek kaide üstünde duran kanatlı Nike tarafından taçlandırılıyor. Sol boşlukta, dikey, ΗΡΑΚΛΕΙΑ.

79. *AR Stater, 9.35 gr.; SNGAulock, 365.

Ö.y.: Herakles başı, sola; Herakles'in sopası ile.

A.y.: Tanrıça başı, sola; altta, çene altında ve tanrıçanın üstünde, semboller ya da çeşitli harfler.

80. ARDrahmi (Aegina)15 mm.; [Pl. LV, 31] Waddington, Ö.y.: Çene altında, hilal.

81. *AR Drahmi (Aegina)15 mm, 3,87 gr.; [Pl. LV, 32] Waddington.

82. 15 mm, 3,68 [Pl. LV, 33] Waddington.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, aslan başı postu ile, önden görünüm.

A.y.: Tanrıça başı (Hera?), Stephanos taç ile, sola.

83. *AR 10 mm, 0,72 gr.; [Pl. LV, 34] Waddington, no: 22.

Ö.y.: ΗΡΑΚ. Tanrıça başı (Şehrin Tykhe'si), sola, bir Stephane taç, iki küpe ve kolye takıyor. Dökümlü boyun. Üst üste ve iki Θ arasında bir palmye yaprağı ile.

A.y.: Trophe; sola, K ve Herakles'in sopası; sağda yay ve kılıfı. Etrafında daire.(I. Klearkhos)

84. *AR Diobol, 12 mm, 1,68 gr.; [Pl. LV,17] Waddington, no: 23.

85. AR Diobol 10 mm, 1,56 gr.; [Pl. LV,18] Waddington, no: 24. A.y.: Trophe'nin solunda, Σ. (Satyros?)

Ö.y.: Tanrıça başı, sola.

A.y.: Yay ve kılıf, Herakles'in sopası ve K. Etrafında daire. (I. Klearkhos?)

86. *AR Diobol 14 mm, 1,62 gr.; [Pl. LV, 19]; Waddington, no: 25.

87. *AR Obol 9 mm, 0,80 gr.; [Pl. LV, 20]; Waddington, no: 26.

Ö.y.: Herakles başı, önden görünüm.

A.y.: Nike sola, ΗΡΑΚΛΕΙΑ.

88. *ARDrahmi 6.66 gr.; SNGAulock, 356.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: Trophe; sola, bir sarmaşık yaprağı ve K; sağa, yay ve kılıfı.

89. *ARObol 11 mm, 0,86 gr.; [Pl. LV, 23] Waddington, no: 30. Ö.y.: Başın altında, HPAK. A.y.: Trophe'nin sağında, sadak ve yay.

90. *AR 10 mm, 0,75 gr.; [Pl. LV, 22] Waddington, no:29.

Ö.y.: Herakles başı, aslan postu ile, sola.

A.y.: Mızrak ve kalkan.

91. *ARHemiobol 6 mm, 1 gr.; [Pl. LV,24] Waddington, no: 31.

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: HPA. Yay, Herakles'in sopası ve Sadak.

92. *AR 16 mm, L [Pl. LV, 25] Waddington, 32.

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sola.

A.y.: Boğa, sola; sola doğru, Ters K, >I; üstünde sarmaşık yaprağı; HPAK/ΛEIA.(I. Klearkos?)

93. *AR Drahmi 16 mm., 3,75 gr.; SNGStancomb, 809; SNGPushkin, 2014., 463.

Ö.y.: Hera, sola, Stephanos taç ile; sağa doğru, HPA.

A.y.: Sadak ve Herakles'in sopası; sağa doğru, K. (I. Klearkos?)

94. *AR Diobol xii 1,22; SNG BM I, 1588; SNGPushkin, 2014., 464.

Ö.y.: Herakles başı, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: Hera, sola, Stephanos taç ve küpe ile; sağa doğru, HPAKΛEIA. (İ.Ö. 364 sonrası)

95. *AR Drahmi 3,65 gr.; SNGPushkin, 465. Ay. Sola doğru, A; üstte, I;

Ö.y.: Herakles başı, sola.

A.y.: Hera başı, sola.(İ.Ö. 364 sonrası)

96. AR ↑ Drahmi 14 mm.,3.82 gr.; SNGCopBithynia, 412.

97. AR ↑ Drahmi 15 mm., 3.72 gr.; SNGCopBithynia, 413. Ö.y.: altta, Herakles'in sopası. A.y.: Belirsiz monogram.

98. *AR ↑ Drahmi 15 mm., 3.59 gr.; SNGCopBithynia, 414. Ö.y.: Altta, Herakles'in sopası. A.y.: solda, asa.

99. AR ↑ Diobol 11 mm., 1.85 gr.; SNGCopBithynia, 415. Arka yüz: yukarıda; HPAK.

Ö.y.: Hera, Stephanos taç ile.; HPAK.

A.y.: Yay, Sadak, Herakles'in sopası ve K.(İ.Ö. 364 sonrası)

100. *AR ↑ Diobol 11 m., 1.47 gr.; SNGCopBithynia, 416.

101. AR ↓ Obol 9 mm., 0.81 gr.; SNGCopBithynia, 417.

102. AR Obol 8 mm, 0.71 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 344, Lot 94; Franke, Tyrannis 2B; HGC 7, 476. Ö.y.: Hera başı, sola; HPA[K] sağa doğru. A.y.: K, sağa.

Ö.y.: Herakles, aslan başı postu ile; HPAK.

A.y.: Trophe; solda, K.; sağda, bir kılıf içinde, yay.(İ.Ö. 364 sonrası)

103. AR↑ Obol 10 mm., 0.82 gr.; SNGCopBithynia, 418.

104. *AR Obol 10 mm 0.69 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 313, Lot 53; SNG BM Black Sea, 1593.

İ.Ö. 345-337 Timotheus ve Dionysius

Ö.y.: Genç Dionysos, sarmaşıklı taç ile, omzunda thyrsos.

A.y.: Herakles, aslan postu ile, Trophe kaldırıyor; Trophe yanında, Herakles'in sopası; TIMOΘEOY ΔIONYΣIOY.

105. *AR ↑ Stater 20 mm., 9.95 gr.; SNGCopBithynia, 419.

106. AR ↗ Stater 22 mm., 9.89 gr.; Bloesh, 2426. A.y.: TIMOΘEOY [ΔIO]NYΣIOY;
Trophe'nin yanında, koç başı.

107. *AR ↑Stater 9.62 gr.; SNGDelepierre, 2500.

108. AR ↑Stater 9,23 gr.; SNGDelepierre, 2499.

109. *AR↑Çeyrek Stater 12 mm., 2.25 gr.; SNGCopBithynia, 420.

Ö.y.: Dionysos, sola; omzunda, Thyrsos.

A.y.: Herakles sola, aslan postu ile, Trophe kaldırıyor, Herakles'in sopasına karşı eğiliyor; TIMOΘEOY ΔIONYΣIOY.

110. AR 22 mm, Didrahmi 8,01 gr.; SNG BM I, 1605.

111. AR Didrahmi 19 mm., 9.61 gr.; SNGAshmolean, 385; SNG Stancomb, 817.

112. AR Didrahmi 20 mm.,9,60 gr.; SNG BM I, 1606.

113. *ARDidrahmi 21 mm., 9,59 gr.; SNG BM I, 1608.

114. AR Stater 22.5 mm, 9.58 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group –
Electronic Auction 386, Lot 185.

115. *AR Stater 20 mm, 9.54 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group –
Electronic Auction 386, Lot 184.

116. AR Didrahmi21 mm., 7.41 gr.; SNGAshmolean, 386. Ay.
TIMOΘEO[Y]ΔIONYΣIOY.

117. AR 14 mm.,Hemidrahmi 2,28 gr.; SNG BM I, 1609.

Ö.y.: Sakalsız Dionysos başı, sarmaşık ile kaplı, sola, omzunda Thyrsos ile.

A.y.: TIMOΘEOY ΔIONYΣIOY, Herakles, çıplak, aslan derisi omuzlarda, Trophe
dikmek üzere sola doğru ilerliyor. Yay ve kılıfını taşıyor, Trophe'nin karşısında
Herakles'in sopası.

118. AR Stater 22 mm., 9,81 gr.; [Pl. LVI, 8] Waddington, 35. A.y.: Herakles'in
ayakları arasında bir koç başı ile.

119. * AR Stater 21 mm., 9,65 gr.; [Pl. LVI, 1] Waddington 33.

120. AR Stater 21 mm, 7,35 gr.; [Pl. LVI, 4] Waddington, no: 37. Ö.y.: Dionysos
başı, sağa. A.y.: Önceki gibi; ΔIONYΣIOY TIMOΘEOY.

121. AR Çeyrek Stater13 mm., 2,39 gr.; [Pl. LVI,2] Waddington 34.

Dionysios (İ.Ö. 337-İ.Ö. 305)

Ö.y.: Dionysos başı, sola, omzunda Thyrsos ile.

A.y.: ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ; Herakles, aslan postu ile, sola, trophe dikmek üzere ilerliyor.

122. AR Didrahmi/Stater 21 mm., 9,85 gr., Tekin, O., Sadberk Hanım Müzesi, 16.

122. *AR Didrahmi/Stater 20 mm., 9,69 gr.; [Pl. LVI,7] Waddington, 40. Herakles'in bacakları arasında koç başı.

123. AR ↑Didrahmi/Stater 20 mm., 9.68 gr.; SNGCopBithynia, 422.

124. AR Didrahmi/Stater 23 mm., 9,60 gr.; [Pl. LVI, 5]; Waddington, 38.

125. *AR Didrahmi/Stater 21 mm, 9.53 gr.; Coinarchives.com Electronic Auction 281, Lot 98 (29 Haziran 2012).

126. *AR ↑Didrahmi/Stater 22 mm., 9.37 gr.; SNGCopBithynia, 421.

127. AR Drahmi 17 mm., gr.; 4,78 gr.; [Pl. LVI, 6] (içbükey); Waddington, 39.

128. *AR ↑Drahmi 4,77 gr.; SNGDelepierre, 2501.

129. *AR Drahmi 17 mm., 4.70 gr.; SNGAshmolean, 387.

130. *AR Drahmi 17 mm, 4.47 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 313, Lot 54; SNG BM Black Sea, 1612. Ay.: Herakles, sola doğru ayakta; trophe'ye mızrak koyuyor; Altta, koç başı.

Ö.y.: Herakles başı, aslan başı postu ile, sola

A.y.: ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ; Yay ile sadak.

131. *AE → 18 mm., 2.76 SNGCopBithynia, 423.

Ö.y.: Herakles başı, aslan başı postu ile, sağa.

A.y.: Dionysos tahtta oturuyor, Kantharos ve Thyrsos tutuyor; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑ.

132. *AR Didrahmi 23 mm., 9.74 gr.; SNGAshmolean, 389; Ref. SNG BM 1, 1616.

A.y.: Ay. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; Tahtın altında, monogr.

133. AR Didrahmi 23 mm., 9.74gr.; SNGAshmolean, 390. A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ;
monogr. Tahtın altında, l.

134. AR Didrahmi 23 mm., 9.74 gr.; SNGAshmolean, 391. A.y. ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ.

135. AR Didrahmi 24 mm, 9.60 gr.; SNGAshmolean, 388. A.y.: Ay. ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ;
monogr. Tahtın altında, monogr.

136. AR ↑ Stater 9,20 gr.; SNGDelepievre, 2502. A.y.: Tahtın altında monogr.

137. AR Didrahmi 9 gr.; CollectionJameson, 2158. A.y.: Tahtın altında, monogr.

138. AR ↗ Drahmi 17 mm., 4,11 gr.; Bloech, 2427. A.y.: Solda, üzüm ve A; tahtın
altında, monogr.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, aslan başı postu ile, sola.

A.y.: ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Sadak ve kılıfında yay.

139. ***AE** 16 mm.; [Pl. LVI, 8]; Waddington, no: 41.

140. AE 3.11 gr.; BMC I, 1613.

141. AE 3.02 gr.; BMC, 1614.

Ö.y.: Sarmaşıkla süslenmiş Dionysos başı, sakalsız, sola, omzunda Thyrsos ile.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ. Herakles, önde ayakta, kaya üstünde, aslan derisinden elbise
giyiyor, sağ koltuk altıyla sopasına bastırıyor, Nike sola, taca doğru uçuyor.

142. ***AR** Stater 23 mm., 9,62 gr.; [Pl. LVI, 9] Waddington, no: 42.

143. AR Stater 23 mm, 9,49 gr.; [Pl. LVI,10]; Waddington, no: 43.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, aslan başı postu ile, sağa.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ. Herakles, üst kısmı çıplak, bacaklarının üstünde dökümlü bir
kumaş ile arkası olmayan bir tahtta, sola; ileri doğru uzattığı sağ elinde Kantharos,
solda Thyrsos. Altta monogram.

144. ***AR** Tetrarahmi (Attika) 30 mm., 17,82 gr.; [Pl. LVI, 13] Waddington, no: 45.

145. AR Stater 24 mm.; [Pl. LVI,11] Waddington, no: 44. Tahtın altında, E ve E.
monogr.

146. ***AR** Drahmi 17 mm., 4 gr.; [Pl. LVI, 14]; Waddington, no: 46. A.y.: Solda,
üzüm salkımı ve A (Amastris?). Ö.y.: Herakles başı, uzun saç ve sarmaşıklı taç ile.
monogr.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, aslan postu ile, sağa.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ, alanın ortasında, yukarıda oklarla dolu ve kayışla sarılmış bir kılıf; aşağıda Herakles'in sopası. Kılıfın üstünde monogram ya da çeşitli harfler.

147. *AE 19 mm.; [Pl. LVI, 15], Waddington, no: 47. Madeni paranın altında, ME.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, sağa, boynun altında iliklenmiş aslan başı postu.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩ ΤΑΝ. Bir yay ve aslan derisi ile, masa. Solda, ΔΙ. Masanın ayaklarına doğru, Herakles'in sopası.

148. *AE 16 mm.; [Pl. LVI, 16], Waddington, no: 48.

Ö.y.: Herakles başı, aslan başı postu ile, sağa.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ. Koşan aslan, sağa; altında Herakles'in sopası, monogram.

149. *AE 27 mm.; (Pl. LVI, 18); Waddington, no: 50. Ö.y.: Baş, sakallı.

150. AE 16,3 mm., 3,26 gr.; Bloesh, 2428.

151. *AE 16 mm.; [Pl. LVI, 17] Waddington, no: 49. Ö.y.: Baş, sakalsız. A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩ ΤΑΝ ve monogr.

152. AE 13 mm.; [Pl. LVI, 19] Waddington, no: 51.

153. AE 12 mm.; [Pl. LVI, 23] Waddington, no: 52. Ö.y.: baş, sakallı.

Ö.y.: Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩ ΤΑΝ. Koşan aslan, sağa; iki pençesi arasında bir bukranion tutuyor, altta Herakles'in sopası.

154. *AE 21 mm.; [Pl. LVI, 20]; Waddington, 53. Ö.y.: Sakallı. A.y.: üstte P.

155. AE 13 mm.; [Pl. LVI, 21]; Waddington, 54. Ö.y. Herakles, sakalsız. A.y. monogr. ME.

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sağa, aslan postu ile.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕ ΩΤΑΝ. Aslan oturuyor, Herakles'in sopasının üstünde, sağa.

156. *AE 13 mm.; [Pl. LVI, 22] Waddington, no: 55.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, defne yapraklı taç ile.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ ΔΙ. Yay, kılıf ve Herakles'in sopası.

157. *AE 14 mm.; [Pl. LVI, 24] Waddington, no: 56.

Ö.y.: Farklı yönlerde giden iki balık.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕΩ ΤΑΝ. Taş sütun (Dionysos Herm'i?)

158. *AE 13 mm.; [Pl. LVI, 25] Waddington, no: 58.

Ö.y.: Sakalsız Dionysos başı (?), asma yapraklı taç ile, sağa.

A.y.: ΗΠΑΚΛΕ ΩΤΑΝ, dikey. Nike sol tarafta, ayakta, sağ elinde çelenk tutuyor, solda, aşağı indirdiği elinde bir palmye yaprağı.

159. AE 20 mm.; Waddington, no: 60. A.y.: Nike önünde, kontrmark: OP.

160. *AE 18 mm.; W [Pl. LVI, 26]; Waddington, no: 59.

161. *AE 18 mm.; [Pl. LVII,1].; Waddington, no: 61. Ö.y.: kontrmark: Δ. Baş, sola.

İ.Ö. 336-323 III. Aleksandros

Ö.y.: Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Zeus Aetophoros sola doğru asa ile oturuyor.

162. ARTetradrahmi 30 mm., 16.3 gr.; Coinarchives.com Pecunem- Numismatik Naumann (formerly Gitbud & Naumann)- (Gitbud & Naumann Auction 9, Lot 114; kontrmark: A ve Herakles'in sopası.

163. *AR Tetradrahmi 30 mm., 16 gr.; Coinarchives.com Pecunem Numismatik Naumann (formerly Gitbud & Naumann) – Gitbud & Naumann Auction 12, Lot 118; monogram, A ve Herakles'in sopası. A.y.: Kartal ve Herakles'in sopası.

III. İ.Ö. 305-281

Ö.y.: Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: Dionysos sola doğru oturuyor, dışa uzanmış elinde Kantharos tutuyor, solda Thyrsos; ΗΠΑΚΛΕΩΤΑΝ, sağa doğru.

164. *AR↑Stater 22.5 mm, 9.59 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group Electronic Auction 386, Lot 186.

165. *AR Didrahmi 23 mm, 9.31 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 320, Lot 105; SNG Stancomb, 825. A.y.: solda, monogram.

166. AR Didrahmi 23 mm, 9.05 gr.; Coinarchives.com Triton XVI Sessions 1& 2, Lot 415.

Arsinoe (İ.Ö. 289-281)

Ö.y.: Herakles başı, Aslan başı postu ile.

A.y.: HPAKΛEQTAN; Kantharos ve Thyrsos ile taç giymiş Dionysos.

167. AR Didrahmi 9,70 gr.; SNG BMC I, 1615. A.y.: monogr.

168. *AR 9,26 gr.; SNGTübingen, 1985, 2102.

Ö.y.: Genç Herakles başı, sağa; başında aslan postu ile.

A.y.: HPAKΛEQ[TAN]; Koşan aslan, sağa; Altta, lobut. Yukarıda monogr.

169. *AE 18 mm., 3.29 gr., ky. 11. Env. No. 19330; YKK, Grek ve Roma Sikkeleri, Tekin, O., 89.

Ö.y.: Genç Herakles başı, sağa; başında aslan başı postu ile.

A.y.: HPAKΛEQTAN; Koşan aslan, sağa; Altta lobut. Yukarıda monogr.

170. *AE 17 mm., 3.1 gr.; ky. 11. Env. No. 19329. YKK., Grek ve Roma Sikkeleri, Tekin, O., 90.

Ö.y.: Genç Herakles başı, sağa; başında aslan başı postu ile.

A.y.: [H]PAKΛEQTAN; İçinde oklar bulunan sadak ve lobut. Kesimde, OP.

171. *AE 18 mm., 4.45 gr., ky. 12. Env. No. 19328; YKK Grek ve Roma Sikkeleri, Tekin, O., 91.

İ.Ö. 230-200

Ö.y.: Makedon III. Aleksandros tiplerinde Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

Ay.: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, Zeus Aetophoros sola doğru oturuyor;

172. *AR Tetradrahmi 31 mm., 16.7 gr.; Coinarchives.com Gitbud & Naumann Auction 10, Lot 100. A.y.: Herakles'in sopası ile.

173. *AR Tetradrahmi 29 mm, 16.71 g, 12 h.; Coinarchives.com, Electronic Auction 293, Lot 88. A.y.: sol tarafta, iki monogram; tahtın altında, monogram.

174. *AR Tetradrahmi 29 mm, 16,42 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Triton XVII Sessions 1 & 2, Lot 249; A.y.: iç tarafta, TM üstünde A; tahtın altında, Σ, paranın alt tarafında Herakles'in sopası.

Ö.y.: III. Aleksandros adı ve tipiyle, Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: Zeus Aetophoros oturuyor, sola; alt kısmında Herakles'in sopası.

175. *AR Tetradrahmi 27 mm, 16.79 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 363, Lot 134.

176. *AR Tetradrahmi 30 mm, 16.33 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group Electronic Auction 375, Lot 357.

177. *AR Tetradrahmi 30 mm, 16.30 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group Electronic Auction 334, Lot 39. A.y.: sol bölümde monogram, üstünde, A.

178. *AR Tetradrahmi 30 mm, 16.28 gr.; Coinarchives.com Classical Numismatic Group Auction 96, Lot 376.

İ.Ö. 3-2. Yy.

Ö.y.: Herakles başı, sağa.

A.y.: Aslan saldırısı, sağa, altta, Herakles'in sopası. ΗΡΑΚΛΕ/ΩΤΑΝ

179. *AE 3,95 gr.; SNG BM I, 1620; SNGPushkin, 2014., 466.

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sağa; Boynun altında A.

A.y.: HPA KΛE. Herakles'in sopası. Hepsi defne yapraklı taç içinde.

180. *AE 11 mm; [Pl. LVII, 3] Waddington, no: 62.

Ö.y.: Sakalsız Dionysos başı ve sarmaşık çelenk (taç?), sağa.

A.y.: HPA. Bir yıldız şeklinde düzenlenmiş, 3 Herakles'in sopası.

181. *AE 11 mm; [Pl. LVII, 4] Waddington, no: 63.

Ö.y.: Bir tanrıça başı (ya da Dionysos?) sağa, başın üst kısmı kabarık.

A.y.: HPA. Bir yıldız şeklinde düzenlenmiş, efsaneyi ayıran 3 Herakles'in sopası.

182. *AE 10 mm.; [Pl. LVII, 5] Waddington, no: 64.

Ö.y.: Hera-Tykhe başı, sola.

A.y.: HPAK ΛEIA. Herakles'in sopası.

183. *AE 11 mm.; [Pl. LVII, 6].; Waddington, no: 65.

Ö.y.: Sakalsız Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: Yay, Kılıf ve kolye içinde Herakles'in sopası, alanın içinde monogram.

184. *AE 12 mm; [Pl. LVII, 7] Waddington, no: 66.

Ö.y.: Herakles, aslan başı postu içinde.

A.y.: Koşan aslan; altta, Herakles'in sopası.

185. *AE 16 mm., 4.04 gr.; SNGAshmolean, 404; HPAKΛE / QTAN. monogr.

186. *AE 16 mm., 3.93 gr.; SNGAshmolean, 401; SNGStancomb,828. A.y.: HPAKΛE / QTAN. monogr.

187. *AE 16 mm., 3.77 gr.; SNGAshmolean, 399; Ref. SNGStancomb, 830. SNG BM I, 1623. A.y.: HPAKΛE / QTAN. monogr.

188. *AE↑ 17 mm., 3.68 gr.; SNGCopBithynia, 425. A.y.: HPAKΛEQTAN.

189. AE 16 mm., 3.64 gr.; SNGAshmolean, 397. A.y.: HPAKΛE / QTAN. monogr.

190. AE 16 mm., 3.62 gr.; SNGAshmolean, 392; SNG BM I, 1620. Ö.y.: Double struck (çift baskı). A.y.: HPAKΛE / QTAN.

191. *AE 17 mm., 3.57 gr.; SNGAshmolean, 400; SNGStancomb, 830. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. monogr.
192. AE ↑ 15 mm., 3.55 gr.; SNGCopBithynia, 424. A.y.: HPAKΛEΩTAN.
193. *AE 16 mm., 3.53 gr.; SNGAshmolean, 396. Ay. HPAKΛE / ΩTAN. monogr.
194. AE 16 mm., 3.53 gr.; SNGAshmolean, 403; SNGStancomb, 830. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. monogr.
195. AE 17 mm., 3.48 gr.; SNGAshmolean, 407; SNG Stancomb, 832. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. monogr.
196. AE 16 mm., 3.42 gr.; SNGAshmolean, 393; SNGStancomb, 829. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Üstte A.
197. AE 18 mm, 3.35 g Coinarchives.com Classical Numismatic Group – Electronic Auction 319, Lot 56.
- Ö.y.: Herakles başı, sağa.
- A.y.: Aslan, sağa doğru; Ön ayaklarının arasında bukranion.
198. AE 17 mm., 3.35 gr.; SNGAshmolean, 406. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
199. AE 16 mm., 3.35 gr.; SNGAshmolean, 395; Ref. SNG Stancomb, 835. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
200. AE 17 mm., 3.23 gr.; SNGAshmolean, 398; SNGAulock, 368. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
201. AE 16 mm., 3.23 gr.; SNGAshmolean, 402. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
202. *AE 15 mm., 3.22 gr.; SNGAshmolean, 408; SNGStancomb, 832. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
203. *AE 16 mm., 3.10 gr.; SNGAshmolean, 394; SNGStancomb, 829. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Üstte A.
204. AE 15 mm., 2.96 gr.; SNGAshmolean, 410. A.y.: [HP]AK[ΛE / ΩTAN]. Monogr.
205. AE 14 mm., 2.90 gr.; SNGAshmolean, 412. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
206. *AE 16 mm., 2.38 gr.; SNGAshmolean, 411. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
207. *AE 16 mm., 2.22 gr.; SNGAshmolean, 405. A.y.: HPAKΛE / ΩTAN. Monogr.
208. AE 17 mm., 2.09 gr.; SNGAshmolean, 409. A.y.: [HP]AK[ΛE / ΩTAN]. Monogr.
209. *AE 12 mm., 1.30 gr.; SNGAshmolean, 413.

Ö.y.: Herakles başı, sağa, aslan başı postu ile.

A.y.: Aslan, önde, sağa.

210. ***AE** 12 mm., 1.86 gr.; SNGAshmolean, 417. A.y.: ΗΡΑΚΛΕ / ΩΤΑΝ; monogr.
211. AE 12 mm., 1.76 gr.; SNGAshmolean, 418. A.y.: ΗΡΑΚΛΕ / ΩΤΑΝ; monogr.
212. AE 12 mm., 1.67 gr.; SNGAshmolean. A.y.: ΗΡΑΚΛΕ / ΩΤΑΝ; monogr.
213. AE 1.57 gr.; SNGAshmolean, 416. A.y.: ΗΡΑΚΛΕ / ΩΤΑΝ; monogr.
214. AE 11 mm., 1.55 gr.; SNGAshmolean, 414. A.y.: ΗΡΑΚΛΕ / ΩΤΑΝ; sola, A.

Ö.y.: Dionysos başı, sağa, asma yaprakları, taç ile.

A.y.: Nike ayakta, sola, kaldırdığı sağ eliyle çelenk tutuyor, solda, palmiye yaprağı?

215. ***AE** 18 mm., 3.05 gr.; SNGAshmolean, 419. A.y.: ΗΡΑΚΛΕ / ΩΤΑΝ. monogr.

Lysimakhos- İ.Ö. 175-150 arası

Ö.y.: III. Aleksandros başı, Diademli; Ammon boynuzu ile.

A.y.: ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΑΣΙΜΑΧΟΥ. Athena, tahtta; eli, zeminde duran kalkan üzerinde; sağ eliyle Nike'yi tutuyor; sola doğru, Herakles'in sopası., ex. monogr.

216. ***AR** Tetradrahmi 16,85 gr.; Struck c. 175-150 BC. SNG Stancomb, 842; Oliver Hoover, 483.

RomaDönemi:

Ö.y.: Genç Dionysos, önde ayakta, kısa Khiton giyinmiş, omuzlarında khlamys; sağ eliyle bir sunağın üzerinde vazo tutuyor; Bir Thyrsos üzerinde, soldan eğiliyor. Sağda, monogram. Monogramın üstünde küçük Silene, ayakta ve çıplak, çifte flüt çalıyor.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕ ΩΤΑΝ. Tanrıça, önde, ayakta, Khiton giymiş, yüksek bir sütunda ve duvak takıyor, sunağın üstünde bir elma (?) tutuyor ve asaya doğru (ya da asanın üzerinden?) uzanıyor.

217. ***AE** 18 mm.; [Pl. LVII, 8].; Waddington, no: 67.

Ö.y.: Herakles diz çöküyor, sağda, Nemea aslanıyla boğuşuyor; boşlukta, sağda, aslan kürkü ile sarılı Herakles'in sopası; sola doğru, yay ve oklarla dolu kılıf. Paranın altında (ex.), monogr.

A.y.: Athena Nikephoros, yüksek bir sütunda; Tanrıça elinde mızrak, yuvarlak bir kalkan ve parete tutuyor; ayaklarının altında sunak.

218. *AE 17 mm.; [Pl. LVII, 9] Waddington, no: 68.

Ö.y.: TON KTICTAN. Herakles'in sakallı diademli başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles ayakta, başı dönük, sol omzunda aslan derisi ve sağ elinde sopası.

219. *AE 18 mm.; [Pl. LVII, 10] Waddington 69.

Ö.y.: TON KTICTAN. Sakallı Herakles büstü, sağa, baş diademi, aslan postu kürk içinde, sağ elinde omzuna yaslanmış sopasını tutuyor.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ, paranın alt tarafına doğru (ex.), ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, sağa doğru yürüyor başı dönük ve sağ elinde Kerberos zinciri, sol elinde sopası, aslan derisi tutuyor, önünde, statü üstünde Hera, yüksek bir cippus üstünde ayakta, elinde elma, sola doğru, bir ağaç.

220. *AE 33 mm.; [Pl. LVII, 11] Waddington, no: 70.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛ ΙΩΝ. Zeus (ya da Demos), yarı çıplak, tahtta, sola, asasına yaslanmış şekilde oturuyor, patera tutuyor, önünde, ayaklarında üç küçük figür (Şansölye ya da Heraclea kolonileri)

221. *AE32 mm.; Pl. LVII, 12] Waddington, no: 72.

Ö.y.: TON KTICTAN. Sakallı Herakles büstü, sola.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΟΚΟΡΩ. Athena, ayakta duruyor, sağda mızrak ve sol kolunda kalkanı ile.

222. *AE 23 mm, LÖBB [Pl. LVII, 14].; Waddington no: 74.

Ö.y.: TON KTICTAN.

A.y.: ΗΡΑ ΚΛΕΩ ΤΑΝ Π ΤΩ, taç içinde.

223. *AE 12 mm.; [Pl. LVII, 15] Waddington, no: 75.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; ex. ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩ Ν ΠΟΛΙΩΝ. Giriş kapısından sağdaki merkeze doğru, Heraklea stadiumu, kuş bakışı, oturan Dionysos heykeli, ayakta, çıplak, elinde palmiye yaprağı tutan bir atletin önünde duruyor; solda dörtte üçünden görülen tapınak.

224. *AE 33 mm.; [Pl. LVII, 16] Waddington, no: 76.

Ö.y.: ΤΟΝ ΚΤΙCΤΑΝ. Herakles büstü, sakallı, sola, baş diamedi, omuzlar üstünde aslan kürkü, sağ eliyle omzundaki asasını tutuyor.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Şehrin Tykhe'si, dökümlü bir elbise ile, solda oturuyor, sağ elinde patera, sol elinde Herakles'in sopası; ayaklarının solunda Euxin köprüsü sağa doğru uzanıyor, sol eli bir çapa üzerinde duruyor; sağda, bir nehir tanrısı (Lycus?) sola uzanıyor, sağ elinde bir dal tutuyor, sol kolunu suyun taşıdığı bir kap üstünde tutuyor.

225. *AE 35 mm.; P [Pl. LVII, 17] Waddington, no: 77.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Herakles çıplak, sakallı diadem, sola, üstünde aslan derisi bulunan bir kaya üzerinde; ellerini sağa, Herakles'in sopasını kaldıran Eros'a doğru yavaşça uzatıyor; Bir ağaç, üstünde başka bir Eros yay ve ok tutuyor.

226. *AE 35 mm.; [Pl. LVII, 18] Waddington, no: 78.

Ö.y.: Herakles, Nemea aslanını boğuyor; solda, kılıf içinde yay, Herakles'in sopası; altta, monogr.

A.y.: Tabanda Athena heykeli; sağ elinde patera, solda yuvarlak şekilli kalkan ve mızrak; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ.

227. *AE↑ 15 mm., 3.11 gr.; SNGCopBithynia, 426.

Augustus Dönemi ve Trakya Kralı Rheskuporis

Ö.y.: Herakles diz çöküyor ve Nemea aslanıyla savaşıyor; sola. Yay ve kılıf, sağa. Herakles'in sopası; altta, monogr.

A.y.: Athena, kalkan ile; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ

228. ***AE** 17 mm., 2.97 gr.; SNGStancomb, 1067.

Tiberius (14-37)

Ö.y.: ...[TIB]EPIOY...? İmparator başı, sağa.

A.y. ΚΛΑΥΔΙ ΚΑΙCΑΡΙ. Poseidon ayakta, çıplak, sola, omuzlarında khlamys?, sağ elinde patera ve trident, heykelin üstünde, HPA. Bir kontrmark.

229. ***AE** 29 mm.; [Pl. LVIII,1] Waddington, no: 81.

Neron 54-68

Ö.y.: ΝΕΡΩΝ ΚΛ. ΚΑΙCΑΡ ΣΕΒΑCΤΟC. Defne taçlı baş, sola.

A.y.: ΗΡΑ ΚΛΕΩ ΤΑΝ, çiçekli çelenk içinde.

230. ***AE** 21 mm.; [Pl. LVIII,2] Waddington 83.

Ö.y.: ΝΕ ΚΛΑΥΔΙ . ΚΑΙCΑΡΙ ΣΕΒΑCΤΩ..... Defne çelenkli baş, sola.

A.y.: ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟ... ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ. Tanrıça (Hera?) önde, ayakta, bir statü üstünde, kabarık saç stili ile, duvağını iki eliyle kaldırıyor.

231. ***AE** 24 mm.; W [Pl. LVIII, 3] Waddington, no: 84.

Ö.y.: Sakallı Herakles başı, sağa; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ.

A.y.: Zeus tahtta oturuyor, sağ elinde kartal, sol elinde asa tutuyor; ΕΠΙΑΤΤΙΟΥΛΑΚΩΝΟCΑΝΘΩΠΑΤΟΥ.

232. * **AE** 19 mm, 3.87 gr.; SNGStancomb, 1068.

233. **AE** 18 mm.; [Pl. LVIII, 4] Waddington, no: 85.

Ö.y.: ΝΕΡΩΝ ΚΛΑΥΔΙΟC ΚΑΙ ΣΕΒ. Defne taçlı baş.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ. Dionysos, kısa Khiton içinde, önde, sağ eliyle Thysos'a doğru uzanıyor, diğer elinde Kantharos.

234. ***AE** 28 mm.; [Pl. LVIII, 5] Waddington, no: 86.

Vespasianus (69-79)

Ö.y.: ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΙ. Vespasianus başı, sağa.

A.y.: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. Sakallı Herakles başı, defne yapraklı taç ile, sağa.

235. *ΑΕ 26,5 mm.; [Pl.LVIII,6] Waddington, no: 87.

Ö.y.: ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΗΡΑΚΛΕΩ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ. Herakles'in sopası, aslan kürkü ile.

236. ΑΕ 24 mm.; [Pl. LVIII, 7] Waddington, no: 88.

237. *ΑΕ22 mm; 8,13 gr.; Waddington, 88; SNG Österreich, 1.; A.y.: Herakles'in sopası, aslan başı postu yok.

Traianus (98-117)

Ö.y. Defne çelenkli büst; ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟ ΓΕΡ.

A.y. Poseidon ayakta, yunus ve trident tutuyor. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ.

238. *ΑΕ ✓ 24 mm., 14.17 gr.; SNGCopBithynia, 427.

Ö.y.: Traianus büstü, sağa. ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΣΕΒ ΔΑΚ.

A.y.: Asklepios ayakta, başı sola, sağ eliyle yılan sicimli asa tutuyor; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΑ.

239. * **AE** 25 mm., 8.63 gr.; SNGStancomb, 1069.

Ö.y.: Traianus büstü, sağa; AVT NEP TPAINOC KAIC CEB ΓEP ΔAK.

A.y.: Çelenk içinde beş buğday tanesi; [HPAKΛE]QTAN MATPOΠOΛE[-]

240. * **AE** 24 mm.; SNGStancomb, 1070.

Ö.y.: AYT K NEP TPAINOC APICTO ΓEP (ya da CEB ya da CE Γ). Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: HPACΛEQTAN MATPOΠOΛ. Athena Nikephoros, sağa.

241. * **AE** 21 mm.; [PI. LVIII, 8] Waddington, no: 90.

Ö.y.: AYT NEP TPAINOC KAIC CEB ΓEPM ΔAKIK ya da ΔAK. Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: Herakles, Nemea aslanıyla mücadele ediyor.

242. * **AE** 30 mm.; [PI. LVIII, 9] Waddington, no: 92.

Ö.y.: AYT NEP TPAINOC KAIC CEB ΓEPM ΔAK. Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: HPACΛEQTAN MATPOΠOΛ. Asklepios ayakta, dökümlü elbise ile, etrafında yaralı bir yılan bulunan esasına yaslanıyor.

243. * **AE** 24 mm.; [PI. LVIII, 10] Waddington, no: 94.

Ö.y.: AYT NEP TPAINOC KAIC CEB ΓEB ΔAK. Aynı baş, sağa.

A.y.: [HP]AKΛEQTAN MATPO. Yüksek saç stiliyle tanrıça, stolabenzeri dökümlü bir elbise ile, sağa doğru ilerliyor, sağ elinde bir mızrak taşıyor, sol elinde kalkanını ve başka bir mızrağı tutuyor.

244. * **AE** 20 mm.; [PI. LVIII, 11] Waddington, no: 95.

Ö.y.: ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΑΡΙCΤΟC C Γ Δ. Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ. Pomona(?) sola, ayakta, dökümlü bir elbise ile, sağ elinde bir nar tutuyor.

245. *AE 24 mm.; [Pl. LVIII, 12] Waddington, no: 96.

Ö.y.: ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CΕΒ ΓΕΡΜ ΔΑΚ. Defne yapraklı çelenkli imparator başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ. Dionysos ayakta, sola, kısa bir tunik içinde, sağ elinde Kantharos tutuyor ve Thyrsos'a doğru uzanıyor.

246. *AE 24 mm.; [Pl. LVIII, 14] Waddington, no: 99.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΑΡΙCΤΟC C Γ Δ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ. Herakles'in sopası.

247. *AE 17 mm., 2,12 gr.; [Pl. LVIII, 15] Waddington, no: 102; SNG Österreich, 105.

Ö.y.: ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CΕ ΓΕΡ ΔΑ; Defne yapraklı çelenkli baş, sağa

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ; Athena büstü, sağa.

248. *AE 19 mm; 5,02 gr.; Sng Österreich, 104.

Ö.y. ΑΥΤ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟC ΚΑΙC CΕΒ....; Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

Ay. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ; Çelenk.

249. *AE 20 mm; 5,77 gr.; SNGAulock, 375; Waddington, 101.; Sng Österreich, 106.

Hadrianus 117-138

Ö.y.: Çelenkli imparator büstü, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΩΝ; Herakles'in sopası.

250. *AE 4.16 gr. asiainorcoins.com; Coin ID #10047

Peus Auc. 403 (4/2011), lot 598; Dr. Busso Peus Nachfolger

www.peus-

muenzen.de. Çevrimiçi: 3.12.2019. [https://www.asiainorcoins.com/gallery/displayim](https://www.asiainorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=10047)

[age.php?pid=10047](https://www.asiainorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=10047)

Commodus (177-192)

Ö.y.: Commodus büstü, sağa. AVT K M AVP KOMOΔOC ANTΩNINOC.

A.y.: Herakles, ağaç tarafında ayakta, sola, sağ elinde Herakles'in sopası ve aslan postu, sol elinde yay tutuyor; ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ.

251. *AE 32 mm., 15.92 gr.; SNGStancomb, 1071.

Ö.y.: AYT . K. M . AYP. KOMOΔOC ANTΩNINOC...; Commodus büstü, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕ... EN ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, ayakta, sağ elinde sopasını ve solda aslan postu ile yay tutuyor; Bir ağaç.

252. *AE 32 mm., 15.95. gr.; SNGAulock, 6940.

253. AE 31 mm.; [Pl. LVIII, 16] Waddington 103.

Septimius Severus (193-211)

Ö.y.: ΑΥΤ . Κ . Λ . ΣΕΠ . ΣΕΟΥΗΡΟΣ. Defne yapraklı çelenkli büst ve savaş gemisi, sola. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Şehrin Tykhe'si solda, sunak üstünde, ayakta, solda bereket boynuzu ile.

254. *AE 30 mm.; [Pl. LVIII, 17] Waddington, no: 104.

Ö.y.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, ayakta sağa, Nemea aslanıyla mücadele ediyor.

255. *AE 28 mm.; W [Pl. LVIII, 18] Waddington, no: 105.

Ö.y.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor)

A.y.: Herakles, çıplak, ayakta, sağ el arkasında kalacak şekilde, sol eliyle sopasına, yay ve aslan derisine yaslanıyor.

256. *AE 31 mm.; [Pl. LVIII, 19] Waddington, no: 106.

Ö.y.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor)

A.y.: ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, önde, ayakta, çıplak, sağ eliyle sopasını tutuyor, aslan postunu sol koluna alıyor ve elinde Herperides'in bahçesindeki elmaları tutuyor.

257. *AE 29 mm.; [Pl. LVIII, 21] Waddington, no: 108.

Ö.y.: Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΑΣ ΠΟΝΤ... Herakles, solda, sopasıyla bedeni ve kuyruğu kahramanın etrafında kıvrılmış olan Hydra'ya vuruyor.

258. *AE 29 mm.,0,72 gr.; [Pl. LVIII, 22] Waddington, no: 109.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Λ ΣΕΠΤΙ ΣΕΥΗΡΟΣ Π ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.
(Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΕ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Genç Herakles, çıplak, omuzlarında aslan postu, sağa doğru ilerliyor, boynuzlarından tuttuğu geyiğe doğru sopasıyla vuruyor.

259. *AE 34 mm.; [Pl. LIX, 1] Waddington, no: 111.

Ö.y.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ Π. Defne yapraklı çelenkli büst ve savaş gemisi, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Herakles, üstü aslan postu ile örtülü kaya üstünde oturuyor, sola, sağ elinde Kantharos ve sol elinde sopasını tutuyor.

260. *AE 31 mm.; [Pl. LIX, 2] Waddington, no: 112.

Ö.y.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Nymphe (?) önde, ayakta, baş sağa, sağ elinde, bukranion üstüne doğru Herakles'in sopası ve sağda bir yay.

261. *AE 27 mm.; [Pl. LIX, 3] Waddington, no: 113.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Herakles ayakta, çıplak baş, sağa, bir bukranion üstünde duran sopasının üstünde sol koltukaltıyla uzanıyor, sol elinde bir ok ve yay tutuyor, sağ eli belinin üstünde duruyor.

262. *AE 28 mm.; [Pl. LIX, 4] Waddington, no: 114.

Ö.y.: ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Zeus tahtta oturuyor, sola, çıplak büst, sol elinde uzun bir asa ve ileriye uzattığı sağ elinde patera tutuyor, ayaklarının arasında kartal.

263. ***AE** 29 mm.; [Pl. LIX, 5] Waddington, no: 115.

Ö.y.: Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Zeus tahtta oturuyor, sola, çıplak büst, sol elinde uzun bir asa ve ileriye uzattığı sağ elinde patera tutuyor.

264. * **AE** 26 mm., 14.95 gr.; SNGCopBithynia, 428.

Ö.y.: Defne yapraklı büst; ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ.

A.y.: Herakles omzunda Erymantia yaban domuzunu taşıyor, aslan postu sırtından sarkıyor; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

265. * **AE**↑ 26 mm., 16.83 gr.; SNGCopBithynia, 429.

Ö.y.: Defne yapraklı büst; ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ.

A.y.: Herakles ayakta, sol elinin üstünde aslan postu ile, sağ elinde sopası, sol elinde Hesperides'in elmalarını tutuyor, etrafında ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

266. ***AE**↓ 28 mm., 15.17 gr.; SNGCopBithynia, 430.

Ö.y.: Defne yapraklı çelenkli büst; ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ.

A.y.: Herakles ayakta, bukranon üzerine yerleştirilmiş sopası üstünde dinleniyor, sol elinde ok ve yay tutuyor; Etrafında ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

267. *↑**AE** 27 mm., 15,62 gr.; SNGCopBithynia, 431.

Ö.y.: Defne yapraklı çelenkli büst; ΑΥ Κ Λ (ΣΕΠ) ΣΕΥΗΡΟΣ ΠΕΡ.

A.y.: Omphale ayakta, alçaltılmış sağ elinde bukranon üstüne yerleştirilmiş Herakles'in sopası, sol elinde yay; etrafında ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

268. ***AE** ↓ 27 mm., 12,85 gr.; SNGCopBithynia, 432.

Ö.y.: Septimius Severus büstü, defne yapraklı taç ile, sağa; AVT Κ Λ ΣΕΠΤΙ
ΣΕΥΗΡΟΣ Π.

A.y.: Herakles, sağa, Kerynite geyiğini dövüyor; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ Π.

269. *AE 30 mm, 19.30 gr.; SNGStancomb, 1072.

Iulia Domna (193-217)

Ö.y.: Iulia Domna büstü, sağa. ΙΟΥΛΙΑ ΑΛΓΟΥΣΤΑ.

A.y. Pomona(?) ayakta, elma tutuyor; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

270. *AE 21 mm.; SNGStancomb, 1073.

Ö.y.: ΙΟΥΛΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ. Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Athena Nikephoros, ayakta, sağ eliyle mızrağına yaslanıyor ve sol eliyle küçük Nike heykeline dönüyor.

271. *AE 29 mm.; [Pl. LIX, 7] Waddington, no: 117.

Ö.y.: ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΣΕ. Büst. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Aphrodite, sağa, ayakta, ilerdeki sol eliyle bir elma tutuyor ve sağ elini başına doğru götürüyor.

272. *AE 26 mm.; [Pl. LIX, 8] Waddington 118.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon. (Kaynakta görsel yer almıyor)

A.y.: Aphrodite'in solunda, bir yay ve kılıfın asılı olduğu küçük bir sütun, sola doğru, Eros.

273. *AE 29 mm.; [Pl. LIX, 9] Waddington, no: 121.

Ö.y.: ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΣΕ. Büst, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ. Poseidon, çıplak, sağa koşuyor ve sağ eliyle trident tutuyor.

274. *AE 26 mm.; [Pl. LIX, 12] Waddington, no: 124.

Ö.y.: IOYA ΔOMN CEBACHT. Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤ. Tanrıça, önde, ayakta, sağ elinde bir çiçek tutuyor ve sol tarafta elbisesinin altından elini serbest bırakıyor.

275. *AE 18 mm.; [Pl. LIX, 13].; Waddington, no: 125.

Ö.y.: IOYA ΔOMNA CEBΑ. Büst, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: Tanrıça dökümlü elbise ile, ayakta, önde, bereket boynuzu ve sağ eli ile sunak üstündeki ateşe şarap döküyor.

276. *AE 31 mm.; [Pl. LIX, 14] Waddington, no: 126.

Ö.y.: IOVLIA – AVΓOVCTA; Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑ-C – ΕΝ ΠΟΝΤΩ; Pomona, kalathos ile, sola; ayakta elma ile.

277. *AE 21 mm.; 6,70 g; SNGAulock, 6941; Waddington, 102; SNGÖsterreich, 107.

Ö.y.: IOYΛIA AYΓOYCTA. Büst, sağa.

A.y.: Poseidon ayakta, çıplak, kollarında hafif dökümlü bir kumaş, sağ eliyle bir yunus ve solda trident.

278. *AE 27 mm.,13,92 gr.; [Pl. LIX, 11] Waddington, no: 123; SNGAulock, 383; SNG Östterrich, 108.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, IOYΛIA ΔOMNA CΕ.

A.y.: Aphrodite ayakta, sağ elinde giysisini, ileriye doğru uzattığı sol elinde elma tutuyor; çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ.

279. ***AE** ↓ 26 m., 14,05 gr.; SNGCopBithynia, 434.Ö.y.:ΙΟΥΛΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ. A.y.: Çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

280. **AE** ↓ 23 mm., 11,71 gr SNGCopBithynia, 433.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, ΙΟΥΛΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ.

A.y.: Aphrodite ayakta, elinde giysisini tutuyor, sağ eliyle ayaklarında duran Eros'a elma teklif ediyor; çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

281. ***AE** ↓ 27 mm., 11,91 gr.; SNGCopBithynia, 435.

Ö.y.: Büst, sağa; Çevresinde, ΙΟΥΛΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ.

A.y.: Pomona(?) ayakta, ellerinde elbisesini, elma ve buğday koçanı tutuyor; çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

282. ***AE** ↓ 24 mm., 4,82 gr.; SNGCopBithynia, 436.

Ö.y.: Büst, sağa; Çevresinde, ΙΟΥΛΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ.

A.y.: Poseidon ayakta, yunus ve trident tutuyor; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

283. ***AE** ↓ 26 mm., 13,39 gr.; SNGCopBithynia, 437.

Caracalla (198-217)

Ö.y.: Caracalla büstü, defne yapraklı taç ile, sağa. ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ.

A.y.: Asklepios ayakta, sola. Sağ elinde asa tutuyor, etrafında yılan sicimleri. ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

284. ***AE** 24 mm., 7.35 gr.; SNGStancob, 1074.

Ö.y.: ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ. Caracalla büstü, defne yapraklı taç ile; sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ; Pomona, ayakta, sağa.

285. ***AE** 7.42 gr.; LindgrenCollection, no: 120.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡΗ ΑΝΤΩΝΙΝΟC ΑΥΓ. Baş hafif sakallı ve defne yapraklı taç ile, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΠΟΝΤΩ. Zeus, üstü çıplak, dökümlü elbise ile, ayakta, sola, sol elinde asa, sağda patera, çelenkli bir sunak üstünde libasyon sunuyor.

286. ***AE** 29 mm.; [Pl. LIX, 15]Waddington, no: 128.

Ö.y.: Ο[ΑΥΓ. Dökümlü büst, sağa. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC . ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛ ΙΩΝ. Zeus ya da Demos oturuyor, sola. Göğsü çıplak, bacakları dökümlü, sağ elini kaldırmış, soldan tahtın arkasına bastırıyor; tanrıdan önce, 3 figürden oluşan grup.

287. ***AE** 34 mm.; [Pl. LIX, 16] Waddington, no: 129.

Ö.y.: ΑΝΤΩΝΙΝΟC ΑΥΓΟΥCΤΟC. Sakallı baş ve defne yapraklı taç ile, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Dionysos kısa Khiton içinde, sol elini Thyrsos üstünde dinlendiriyor ve sağ taraftan Kantharos içindekileri bir patera'nın içine döküyor.

288. ***AE** 23 mm.; [Pl. LIX, 17]Waddington, no: 131.

289. **Æ** 23 mm., 8.25; SNGAulock, 6943.

Ö.y.: ΑΥΤ Μ ΑΥΡΗΑΙΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC ΑΥΓ. Sakallı büst, defne yapraklı taç ve savaş gemisi, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, ayakta, sağa. Kızgın bir boğanın boynuzlarından tutuyor, kesimde, yay ve Herakles'in sopası.

290. ***AE** 30 mm, 13,90 gr.; [Pl. LIX, 18] Waddington, no: 133. SNG Östereich, 7.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ex. ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, sağa, omuzlarında aslan derisi, şahlanan Diomedede'nin atını zaptediyor, sağ eliyle sopa darbesi(?).

291. Æ 30 mm., 17.10 gr.; SNGAulock 6942.

292. *AE 29 mm.; [Pl. LIX, 19] Waddington, no: 135.

Ö.y.: ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC (ya da ΑΝΤΩΝΙΝΟC) ΑΥΓΟΥCΤΟC. Sakallı, defne çelenkli büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Asklepios ayakta, dökümlü, sola bakıyor ve etrafı, yaralı bir yılanla sarılı esasına doğru yaslanıyor.

293. Æ 23 mm., 7.35 gr.; SNGAulock, 6944.

294. *AE 22 mm.; [Pl. LIX, 20] Waddington, no: 136.

Ö.y.: ΑΝΤΩΝΙΝΟC ΑΥΓΟΥCΤΟC. Defne yapraklı ve sakallı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Önde, herm.

295. *AE 16.; [Pl. LIX, 21] Waddington, no: 139.

296. AE 16 mm., 3,32 gr.; SNGAulock, 6945.

Ö.y.: Defne yapraklı büst, sağa; çevresinde, ΑΥΤ Μ ΑΥΓΟΥCΤΟC....

A.y.: Herakles ayakta, Herakles'in sopası (bukranion üzerine yerleştirilmiş?), ok ve yay tutuyor; çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

297. *AE↓ 26 mm., 13,35 gr.; SNGCopBithynia, 438.

Ö.y.: Defne yapraklı çelenkli büst, sağa; çevresinde, ΑΥ (Κ) Μ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟ.

A.y.: Tanrıça, ayakta, çelenk ve küçük bir asa tutuyor (?); ΗΡΑΚΛΗΑC ΠΟΝΤΩ.

298. *AE↑ 16 mm., 4,22 gr.; SNGCopBithynia, 439.

Ö.y.: Büst, sağa, çevresinde, ΑΥ Κ Μ ΑΥΡ.....

A.y.: Sunak üstünde sarmal yılan; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

299. *AE ↗ 15 mm., 3,81 gr.; SNGCopBithynia, 440.

Geta (Caesar) (198-209)

Ö.y.: Geta büstü, defne yapraklı taç ile, sağa. Λ ΣΕΠΤ ΓΕΤΑΣ Κ.

A.y.: Herakles ayakta, sağ elinde patera sol elinde Herakles'in sopası tutuyor.; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

300. *AE 19 mm., 4 gr.; SNGAulock 394; SNGStancomb, 1075. Ö.y.: Λ ΣΕΠΤ ΓΕΤΑΣ Κ;

301. AE 16 mm., 2,99 gr.; SNGAulock, 6948.

302. AE ↙ 2,56 gr SNGTübingen, 2103. Ö.y.: Λ ΣΕΠΤ ΓΕΤΑΣ Κ; A.y.: sol kolunun üstünde aslan postu, sağ elinde Herakles'in sopası.

303. AE 17 mm.; [Pl. LIX, 24]; Waddington, no: 146. A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΠΟΝΤΩ; sağ kolda aslan postu.

Ö.y.: Geta büstü, defne yapraklı taç ile, sağa; Π ΣΕΠ ΓΕΤΑΣ Κ.

A.y.: Nemesis ayakta, kaldırmış olduğu sağ elinde çelenk, sol elinde asa tutuyor. ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

304. *AE 17 mm., 4 gr.; SNGStancomb, 1077.

305. AE 18 mm., 3 gr.; SNGStancomb, 1076.

306. AE 17 mm.; [Pl. LX, 5] Waddington, no: 156.

Ö.y.: Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑΣ Κ. Büst, çıplak baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Athena Nikephoros, sağa.

307. *AE 19 mm.; [Pl. LIX, 22]Waddington, no: 140.

308. AE 18 mm., 12.5 gr.; SNGAulock, 6946. A.y.: Athena büstü, Korint kaskı ve Aegis (siper) ile.

Ö.y.:..... СЕΠ ΓΕΤΑC.... Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Genç Herakles, sağda yarı diz çökmüş, yılanları boğuyor.

309. *AE 18 mm.; [Pl. LX, 1] Waddington, no: 147.

Ö.y.: Çıplak başlı büst, sağa.

A.y.: Herakles ayakta, sola, omuzlarında aslan postu, Lerne Hydrası'nı sopası ile dövüyor.

310. *AE 28 mm.; [Pl. LX, 2] Waddington 148.

Ö.y.: Π СЕΠ..... Çıplak başlı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗ[ΑC ΕΝ ΠΟ]ΝΤΩ. Çıplak Herakles sağa doğru yürüyor, omuzlarında aslan postu ve sol eliyle Kerynite geyiğinin boynuzlarından yakalıyor.

311. *AE 26 mm.; [Pl. LX, 3]; Waddington, no: 149.

Ö.y.: Π СЕΠΤΙ (ya da СЕΠ) ΓΕΤΑC K. Büst, sağa.

A.y.: Aynı efsane. Çıplak karakter (Agathodaemon) ayakta, sola, sağ elinde patere ve solda buğday koçanı tutuyor.

312. *AE 19 mm., 3,55 gr.; [Pl. LX, 4] Waddington, 153; SNG Österreich, 111.

Ö.y.: Π СЕΠΤ ΓΕΤΑC K. Çıplak baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΠΟΝΤΩ. Yuvarlak bir sunakta yaralı bir yılan, baş sağa.

313. *AE 18 mm; 2,95 gr.; [Pl. LX, 6] Waddington. 159.; SNG Österreich, 112.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, Π ΣΕΠ ΓΕΤΑC K.

A.y.: Hygieia ayakta, pateradan yılan besliyor; ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

314. * **AE** 28 mm., 8.67 gr.; SNGCopBithynia, 446.

315. AE 18 mm; 4,05 g; SNGAulock, 6947; SNGCopBithynia, 447; Waddington, 152.; SNG Österreich, 110.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, Π ΣΕΠ ΓΕΤΑC K.

A.y.: Dionysos ayakta, Kantharos ve Thyrsos tutuyor; yanında, panter; ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

316. * **AE** ↓ 22 mm., 9,19 gr.; SNGCopBithynia, 442.

Ö.y.: Π ΣΕΠ – ΓΕΤΑC K; Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕ...; yılan (Cista Mystica?)

317. * **AE** ↓ 16 mm., 3,29 gr.; SNGCopBithynia, 441.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, Π ΣΕΠ ΓΕΤΑC K.

A.y.: Dionysos ayakta, belirli olmayan objeler tutuyor; ayağında panter; ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

318. * **AE** ↓ 18 mm., 3,35 gr.; SNGCopBithynia, 443.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑC ΚΑΙΣΑC.

A.y.: Asklepios ayakta, yılan-asası tutuyor; çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑC ΠΟΝΤΩ.

319. * **AE** ↓ 23 mm., 10.42 gr.; SNGCopBithynia, 445. Aynı tipler. Ö.y.: Π ΣΕΠ ΓΕΤΑC ΚΑΙ. A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

320. AE ↓ 20 mm., 6.96 gr.; SNGCopBithynia, 444.

321. AE ↓ 18 mm., 4,22 gr.; SNGCopBithynia, 447. Aynı tipler. Ö.y.: Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑΣ Κ.

Ö.y.: ΠΣ[ΕΠ]ΤΙΓΕΤΑΚΙΣΑΡ. Geta büstü, zırh ile, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΑΣ ΠΟΝΤΩ. Asklepios, sola.

322. *AE ✓ 22,3 mm., 5,93 gr.; Bloesh, 2430.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, Π ΣΕΠ ΓΕΤΑΣ Κ.

A.y.: Çıplak erkek figürü (Agathodaemon) ayakta, sağ elinde patera tutuyor, sol elinde 2 buğday koçanı var; çevresinde, ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

323. *AE ↓ 18 mm., 4,16 gr.; SNGCopBithynia, 448.

Ö.y.: Büst, sağa; çevresinde, Π ΣΕΠ ΓΕΤΑΣ Κ.

A.y.: Kadın figür ayakta, çelenk ve küçük asa tutuyor; ΗΡΑΚΛΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

324. *AE ↓ 18 mm., 4,18 gr.; SNGCopBithynia, 449.

325. AE ↓ 17 mm., 3,59 gr.; SNGCopBithynia, 450.

Ö.y.: Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑΣ Κ.

A.y.: Örtülü duvak; sol altta, caduceus (Hermes'in ateşten asası); ΗΡΑΚΛΑΣ ΠΟΝΤΩ.

326. *AE ✓ 11 m., 3,30 gr.; SNGCopBithynia, 451.

Geta (Augustus) (209 – 212)

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑΣ ΑΥΓ; Defne yapraklı tacıyla Geta başı, sağa.

A.y.: Herakles, aslan postu giyiyor, Herakles'in sopası ile, Kerynite dişi geyiği boynuzlarından tutuyor.

327. ***AE** 15,59 gr.; SNGTübingen, 2104.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑΚ ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, hafif favorilerle.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΚ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Dionysos, ayakta, sola, kısa bir Khiton içinde, sol elini Thyrsos üstüne yaslıyor ve sağ taraftan Patera'ya içki dolduruyor.

328. ***AE** 25 m.; [Pl. LX, 7].; Waddington 160.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΚ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, sağa hareket ediyor, arkasında aslan postu, iki eliyle üç borcunu tutuyor? (Augias'ın ahırlarını temizlemek için)

329. ***AE** 30 mm.; [Pl. LX, 8] Waddington, no: 161.

A.y.: Herakles, sola, Girit boğasını öldürüyor, önde, katmanlı Herakles'in sopası.

330. ***AE** 32 mm.; [Pl. LX, 9].; Waddington 162.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑΚ ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΚ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Çıplak Harpocrates solda, ayakta, sol eliyle bereket boynuzu tutuyor.

331. ***AE** 19 mm.; [Pl. LX, 10] Waddington 164.

Ö.y.: Büst, hafif favorili sakal modeli ile. (Kaynakta görsel yer almıyor.)

A.y.: Örtülü figür, sola, sol elinde bir bereket boynuzu ve sağ eliyle bir sunak üstündeki ateşe içki döküyor.

332. ***AE** 30 mm.; Pl. LX, 11] Waddington 166.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Π ΣΕΠ (ya da ΣΕ) ΓΕΤΑC ΑΥ (ya da ΑΥΓ). Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: Şövalye (imparator?), khlamys ile, sağa doğru dörtnala gidiyor.

333. *AE 18 mm.; [Pl. LX, 12] Waddington, no: 167.

Ö.y.: ΑΥΤ. Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑC ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, hafif favorilerle.

A.y.: Genç kahraman, çıplak (Genç Asklepios?), ayakta, önde, baş sağa, etrafına yılan sarılı bir asaya yaslanıyor, sağ elini kalçasına götürüyor.

334. *AE 24 mm.; [Pl. LX, 13] Waddington, no: 168.

Ö.y.: ΠΣΕΠ ΓΕΤΑC Κ Geta büstü, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΑ C ΕΝΠΟΝΤΩ. Tanrıça, sola.

335. *AE ✓ 18,1 mm., 2,87 gr.; Bloesh, 2431.

Ö.y.: ΓΕΤΑC ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Hermes ifadelı yüz, yelken?; ayaklarının dibinde asa (Caduceus).

336. *AE 18 mm.; [Pl. LX, 14] Waddington, no: 169.

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑC ΑΥΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: Kartal yüzü, sağa.

337. *AE 18 mm.; [Pl. LX, 15] Waddington, no: 170.

Ö.y.: Defne yapraklı büst, sağa; çevresinde, ΑΥΤ Κ Π ΣΕ ΓΕΤΑC ΑΥΓ.

A.y.: Cenaze yakılan odun yığını (Bucher), çevresinde, ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

338. *AE 18 mm., 4.35 gr.; SNGAulock, 6951.

339. AE ↑ 17 mm., 3,25 gr.; SNGCopBithynia, 456.

340. AE 20 mm., P [Pl. LX, 16].; Waddington, no: 171.

Ö.y.: Defne yapraklı büst, sağa; ΑΥΤ Κ Π ΓΕΤΑϸ ΑΥΓ.

A.y.: Asklepios ayakta, yuvarlak küçük asaya dolanmış yılan besliyor; ΗΡΑΚΛΗΑϸ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

341. *ΑΕ ↓ 22 mm., 9,23 gr.; SNGCopBithynia, 452.

342. ΑΕ ↓ 22 mm., 8,65 gr.; SNGCopBithynia, 453.

Ö.y.: Defne çelenkli büst, sağa; çevresinde, ΑΥΤ Κ Π ΓΕΤΑϸ ΑΥΓ.

A.y.: Çıplak erkek figürü (Agathodaemon) ayakta, sağ elinde patera, sol elinde 2 koçanlı buğday tutuyor; ΗΡΑΚΛΗΑϸ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

343. *ΑΕ ↓ 19 mm., 4,01 gr.; SNGCopBithynia, 454.

Ö.y.: Defne yapraklı büst, sağa; ΑΥΤ Κ Π ΓΕΤΑϸ ΑΥΓ.

A.y.: Dörtlü atlı; atın altında, yerde sürünen adam (secde eden?); ΗΡΑΚΛΗΑϸ ΕΝ ΠΟΝΤΩ.

344. *ΑΕ ↓ 17 mm., 4,92 gr.; SNGCopBithynia, 455.

Macrinus (217-218)

Ö.y.: ΑΥΤ . Κ . Μ . ΟΠϸΛ ϸΕΥΗ ΜΑΚΡΕΙΝΟϸ ΑΥΓ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑϸ, ex. ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, ayakta, sağa; sol kolun üstünde aslan postu, boynuzlarından birini yakaladığı Girit boğasını evcilleştiriyor

345. *ΑΕ 30 mm., 14.45 gr.; [Pl. LX, 17] Waddington 172.

Ö.y.: Defne yapraklı çelenkli büst, ϸΕΥ (ya da ϸΕΥΗ) ile.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑϸ ΕΝ ΠΟΝ ex. ΤΩ. Herakles çıplak, sola yürüyor, başı dönük, sol kolunun etrafında aslan postu, sağ eliyle sopasını sallıyor.

346. ***AE** 29 mm.; [Pl. LX, 18].; Waddington, no: 173.

Ö.y.: ΚΜΟΠ[ΕΛ] ΣΕ [...] Macrinus büstü, sağa

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ, ex. ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Çıplak Herakles, sağda, ayakta, aslan postu arkasında, sopasını savaştığı Amazon kraliçesi Hippolyte'ye karşı savuruyor.

347. **AE** 30, 3 mm., 12,20 gr.; Bloesh, 2432. A.y.: ΗΡΑΚΛ[Η] ΑΣ Ν ΠΟΝΤΩ.

348. ***AE** 30 mm.; [Pl. LX, 19] Waddington, no: 174.

Diadumenianus [218]

Ö.y.: Μ ΟΠΕΛ ΑΝΤΩΝ ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΙΑΟΣ ΚΑΙ. İmparator büstü.

A.y.: Dionysos kısa Khiton içinde, önde, ayakta, sol elini Thyrsos üstüne yaslanmış ve sağ elinde bir Kantharos tutuyor.

349. ***AE** 26 mm.; [Pl. LX, 21] Waddington 177.

350. **AE** 23 mm., 9.24 gr.; SNGAulock, 6955.

Ö.y.: Μ ΟΠΕΛ ΑΝΤΩΝ ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΙΑ.... Çıplak başlı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Genç kahraman, çıplak, önde, ayakta, baş sağa, etrafında yılan sarılı bir çubuğa yaslanıyor, sağ eli arkasında.

351. ***AE** 23 mm; 7,50 gr.; Waddington. 181.; Österreich, 113.

Ö.y.: Diadumenianus büstü, sağa.

A.y.: Asklepios, sola; koç.

352. ***AE** 23 mm., 6.88 gr.; SNGAulock, 6954.

Iulia Maeca (218-224)

Ö.y.: ΙΟΥΛΙΑ ΜΑΙΣΑ ΑΥΓ. Büst, sağa. (aşınmış parça, CEB ilkel efsaneden okunuyor.)

A.y.: [ΗΡΑ]ΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Aphrodite, ayakta, bacakları dökümlü, sağ elinde bir elma tutuyor, ayaklarının yanında, Eros.

353. ***AE** 26 mm; 8,65 g; 6.; SNGAulock 401; Waddington, 183.; SNG Österreich, 115.

Iulia Paula (220-221)

Ö.y.: ΙΟΥ ΚΟΡ ΠΑΥΛΑ ΣΕΒ. Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ. Hygiea (?) ayakta, sola, yılan besliyor.

354. ***AE** 21 mm.; [PI. LX, 24]Waddington 184.

Ö.y.: ΙΟΥ ΚΟΡ – ΠΑΥΛΑ ΣΕ; Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΕΝ ΠΟΝΤΩ; Pomona kalathos? ile, ayakta, sola, sağda elma.

355. ***AE** 21 mm; 5,55 gr.; SNG Österreich, 114.

Iulia Mamaea (222-235)

Ö.y.: ΙΟΥΛΙΑ ΜΑΜΑΙΑ ΑΥΓ; Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕ-Ω-ΤΑΝ ΠΟΝΤΩ; Pomona, kalathos ile, sola, ayakta, sağda elma.

356. ***AE** 21 mm; 4,90 gr.; SNGAulock, 405; Waddington, 191; SNG Österreich, 116.

Severus Alexander

Ö.y.: ΑΥΤ Μ ΑΥΡ CΕΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΑΥ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Kybele oturuyor, sola, taht üstünde, iki aslan arasında, sağ elinde bir patera ve Tympanum üstüne eğiliyor.

357. *AE 30 mm.; [Pl. LX, 25] Waddington, no: 185.

Ö.y.: ΑΥΤ Μ ΑΥΡ CΕΥ . ΑΛΕΞΑΝ.... Aynı büst.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Athena Nikephorosbüstü, sağa.

358. *AE 19 mm.; [Pl. LX, 26] Waddington, no: 186.

Ö.y.: ΑΥΤ Μ ΑΥΡ CΕΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ ΑΥ. Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Çıplak Herakles, ayakta, sola, Nemea aslanını boğuyor, arkasında, Herakles'in sopası.

359. *AE 30 mm.; [Pl. LXI, 1].; Waddington, 188.

Maximinus Thrax (235-238)

Ö.y.: Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΖΙΜΕΙΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa. Kontrmark içinde, H.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Zeus ya da Deimos, oturuyor, sola, bir patera tutuyor; ayaklarında, üç figür.

360. *AE 28 mm.; Waddington, no: 192.

Ö.y.: Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΖΙΜΕΙΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.
ΗΡΑΚΛΕΩ[ΤΑΝ] ΠΟΝΤΩ.

A.y.: Herakles, sakalsız, ayakta, sağa. Aslan postu giymiş, omuzlarında Erymanthe'nin yaban domuzunu taşıyor.

361. *AE 29 mm.; [Pl. LXI, 4] Waddington, no: 193.

Ö.y.: Aynı deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, sakalsız, çıplak, ayakta, sağa; Kerynite geyiğini vurmak için sopasını savuruyor.

362. *AE 29 mm.; [Pl. LXI, 5] Waddington, no: 194.

Ö.y.: Benzer deskripsiyon. (Kaynakta görsel bulunmuyor.)

A.y.: Dionysos, çıplak, ayakta, sola, kollarında hafif bir chlamyde, sağ elinde Kantharos tutuyor ve solda Thyrsos'a doğru yaslanıyor.

363. *AE 23 mm.; [Pl. LXI, 6] Waddington 195.

Ö.y.: Kaynakta görsel bulunmuyor.

A.y.: Dökümlü tunik ile tanrıça, ayakta, sola, bir patera ve bereket boynuzu tutuyor.

364. *AE 29 mm.; [Pl. LXI, 7] Waddington, 196.

Ö.y.: Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΖΙΜΕΙΝΟC ΑΥΓ. Maximinus, defne çelenkli başı, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ; Hygieia, ayakta, sağa. Elinde tuttuğu pateradan yılan besliyor.

365. *AE 23 mm., 4.82 gr.; ky. 7; YKK, Grek ve Roma Sikkeleri, Tekin, O., 92.

Maximus - Caesar (236-238)

Ö.y.: Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΟC Κ. Büst, sağa, çıplak baş.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Athena Nikephoros, ayakta, sola, mızrağına yaslanıyor.

366. *AE 27 mm.; [Pl. LXI, 8] Waddington, 197.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Aphrodite, ayakta, tunik ile, sağ elinde bir saç tutamı ve solda bir elma tutuyor.

367. *AE 27 mm.; [Pl. LXI, 9] Waddington 198.

Balbinus (238)

Ö.y.: ΑΥΤΟ . Κ . Δ. ΒΑΛΒΙΝΟC ΑΥ . Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Hygieia ayakta, sağa, bir yılanı yiyecek veriyor.

368. *AE 23 mm.; [Pl. LXI, 11]Waddington 200.

Ö.y.: Defne taçlı Balbinus büstü, sağa.

A.y.: Dionysos, çıplak, ayakta, sola, Kantharos ve Thyrsos ile.

369. AE 5.58 gr.; Lindgren Collection, no: 122. Ö.y.: ΑΥΤΟ Κ Δ ΒΑΛΒΙΝΟC ΑΥΓ.

370. *AE 21 mm.; [Pl. LXI, 12] Waddington, no: 201.

Pupianus (238)

Ö.y.: ΑΥΤ Κ Μ Κ ΠΟΥΠΙΗΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Tanrıça (Aphrodite?) ayakta, sağa, stola benzeri dökümlü bir elbise ile, Herakles'in sopasına elini koyarak, sol elinde bir elma tutuyor.

371. *AE 20 mm.; [Pl. LXI, 13] Waddington, no: 202.

III. Gordianus 238-244

Ö.y.: Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AYΓ; Gordianus III başı, defne çelengi ile, sağa.

A.y.: Posedion, yunus ve trident ile ayakta, sola; çevresinde, ΗΡΑΚΛΕΩΤ- AN ΠΟΝΤΩ.

372. *AE\8,87 gr.; SNGTübingen, 2105.

373. *AE vii 7,23 gr.; SNGPushkin, 467. Ö.y.: noktalı köşe; Ay.: Poseidon, pruvada; ΗΡΑΚΛΕ-Ω-TAN ΠΟΝΤΩ;

Ö.y.: Gordianus büstü, defne yapraklı taç ile.; Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AYΓ.

A.y.: Herakles sağ elinde Herakles'in sopası ile ilerliyor; sağa doğru, Girit boğası; ΗΡΑΚΛΕΩΤAN ΠΟΝΤΩ.

374. *AE 29 mm., 13 gr.; SNGStancomb, 1080.

Ö.y. Gordianus büstü, defne çelenkli taç ile.; Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AYΓ.

A.y.: Herakles Girit boğasıyla güreşiyor, sağda. Ex. Herakles'in sopası; ΗΡΑΚΛΕΩΤAN ΠΟΝΤΩ.

375. *AE 29 mm., 11 gr.; SNGStancomb, 1079.

Ö.y.: Gordianus büstü, defne yapraklı taç ile; Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC AYΓ.

A.y.: Kadın figürü, sağa; ΗΡΑΚΛΕΩΤAN ΠΟΝΤΩ.

376. AE 30 mm., 13 gr.; SNGStancomb, 1081.

377. *AE 24 mm., 6 gr.; SNGStancomb, 1082.

Ö.y.: Μ ANAT (sic) ΓΟΡΔΙΑΝΟC AYΓ. Defne yapraklı çelenkli baş, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤANΠΟΝΤΩ. Athena Nikephoros, ayakta, sağa, sol elinde baykuş ve sağda mızrağına yaslanıyor, ayaklarında, kalkan.

378. *AE 25 mm.; [Pl. LXI, 18] Waddington, 209.

Ö.y.: Benzer deskripsiyon.

A.y.: Aphrodite ayakta, sola, dökümlü elbise ile, sağ elinde bir elma ? tutuyor; önünde, ayak dibinde, küçük bir Eros.

379. *AE 27 mm.; [Pl. LXI, 19] Waddington, no: 212.

Ö.y.: Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝΠΟΝΤΩ. Dionysos ayakta, sola, kısa Khiton içinde, sağ elinde bir Kantharos tutuyor ve solda Thyros'a yaslanıyor.

380. *AE 21 mm.; [Pl. LXI, 20] Waddington, no: 213.

Ö.y.: Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.

A.y.: Εx. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ; ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Herakles Amazon kraliçesi Hippolyte ile savaşıyor.

381. *AE 25 mm.; Pl. LXI, 21] Waddington, no: 215.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΜΑΤΡΟC [Α]ΠΟΙΚΩΝ U. Herakles, çıplak, ayakta, sağa, omuzlarında aslan derisi, sopasını atının yanında diz çöken ve saçından yakaladığı, Amazon kraliçesine vurmak için sallıyor.

382. *AE 35 mm.; [Pl. LXI, 22] Waddington, no: 216.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟC ΑΠΟΙΚΩΝ ΠΟΛΙΩΝ. Herakles, çıplak, ayakta, sola; Lerne Hydra'sı ile savaşıyor, arkasında yay ve kılıf.

383. *AE 35 mm.; [Pl. LXI, 23] Waddington, no: 217.

Ö.y.: Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝΠΟΝΤΩ. Herakles çıplak, sağa yürüyor, başı dönük, sol elinde sopasını ve aslan postunu tutuyor, sağ elinde Kerberos zincirleri, Kerberos'un

arkasında, bir ağaç; Herakles'in önünde Aphrodite heykeli, bir cippus üstünde, elma tutuyor.

384. *AE 35 mm.; [Pl. LXII, 1] Waddington, no: 218.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, sağa yürüyor, zincirli halde duran Kerberos'u evcilleştiriyor, sağ eliyle sopasını ve aslan postunu taşıyor.

385. *AE 29 mm.; [Pl. LXII, 2] Waddington, no: 219.

Ö.y.: Benzer deskripsiyon; Kontrmark içinde, HK.

A.y.: Herakles sağa doğru yürüyor, omuzlarında Nemea aslanının yelesini giyiyor.

386. *AE 29 mm.; [Pl. LXII, 3] Waddington, no: 220.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles çıplak, ayakta, sağa, boynuzlarından tuttuğu Girit boğasını evcilleştiriyor.

387. *AE 30 mm.; [Pl. LXII, 4] Waddington 222.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Herakles, çıplak, ayakta, önde, başı dönük, sağ eliyle sopasına yaslanıyor ve kolunda aslan postu tutuyor.

388. *AE 28 mm.; [Pl. LXII, 5] Waddington, no: 223.

Ö.y.: Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ. Defne yapraklı büst ve zırh, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ex. ΜΑΡΟC ΑΠΟΙΚΩ Ν ΠΟΛΙΩΝ. Seyirci ile dolu bir tiyatro, kuşbakışı; üç bölümden görülebilen bir tapınak; sağda, Herakles oturuyor, sağ eliyle bir Kantharos tutuyor ve sola, sopasına doğru yaslanıyor; Herakles'in önünde, çıplak bir atlet, kendisini taçlandırmak için sağ elini başına doğru götürüyor.

389. *AE 35 mm.; [Pl. LXII, 6] Waddington, no: 225.

Ö.y.: Μ ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC K. Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩ[TAN ΠΟΝ]. 4 odalı bucher, alt kat kemerli bir kapı ile deliniyor; aşağıda, bir alev.

390. *AE 18 mm.; IMH [Pl. LXII, 7] Waddington 226.

Ö.y. Benzer deskripsiyon.

A.y.: Pomona(?), ayakta, duvaklı taç ve elma ile.

391. *AE 26 mm., 12.41 gr.; SNGAulock, 6963.

Tranquillina (241-244)

Ö.y.: Tranquillina büstü, sağa; TPANKVΛΛEINA.

A.y.: Tanrıça, elma tutuyor, sağa; etrafında, ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ.

392. *AE 26 mm., 9 gr.; SNGStancomb, 1083.

Ö.y.: CABEINIA TPANKYΛΛEINA. Büst, sağa, dairesel kontrmark.

A.y.: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ. Poseidon çıplak, ayakta, sağa, sol ayağı pruva üzerinde, sol elinde bir Yunus tutuyor ve Trident üzerine sağdan eğiliyor.

393. *AE 25 mm.; [Pl. LXII, 8] Waddington, no: 228.

Ö.y.: Büst, sağa.

A.y.: Herakles, sola, Nemea aslanıyla boğuşuyor.

394. *AE 29 mm.; [Pl. LXII, 9] Waddington, no: 229.

Ö.y.: Benzer deskripsiyon. Dairesel kontrmark.

A.y.: Demeter, duvaklı ve bol dökümlü bir elbise ile, ayakta, başı dönük, aşağıdaki sol eliyle buğday başaklarını tutuyor.

395. ***AE** 25 mm.; [Pl. LXII, 10] Waddington 230.

Philippus (247-249)

Ö.y.: Μ ΙΟΥΛΙΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ... İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ. Zeus ya da Demos, yarı çıplak, tahtta oturuyor, solda, bir patera tutuyor ve esasına yaslanıyor, önünde, 3 figür.

396. ***AE** 33 mm.; [Pl. LXII ,11] Waddington, no: 231.

Ö.y.: İmparatorun defne çelenkli büstü.

A.y.: Uzun bir elbise içinde, 3 yan yana erkek figür.

397. ***AE** 33 mm., 22.56 gr.; SNGAulock, 6964.

Otacilia Severa (244-249)

Ö.y.: Otacilia Severa büstü, sağa; Μ ΟΤΑΚ... CEVHPA CEBA.

A.y.: Herakles sağ elinde Herakles'in sopası ve aslan postu, sol elinde Hesperides'in 3 elmasını tutuyor.; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ.

398. * **AE** 28 mm., 13 gr.; SNGStancomb, 1084. Ö.y.: Kontrmark.

Valerianus (253-260)

Ö.y.: ΠΛΟΝΑΛ ΕΡΙΑΝ ΟΣ. Valerianus büstü, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚ...Α ΝΕΩΚΟΡΩΝ; Giriş kapısı ve alevi ile, bucher (ya da deniz feneri?)

399. ***AE** 22,6 mm., 9,85 gr.; Bloesh, 2433.

Gallienus (253-268)

Ö.y.: Π Λ ΓΑΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ.

A.y.: Genç Herakles ayakta, sağ elinde Herakles'in sopası ve aslan kürkü ve sol elinde yay tutuyor. ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ.

400. ***AE** 26 mm., 11 gr.; SNGStancomb, 1087.

401. **AE** 26 mm., 7 gr.; SNGStancomb, 1086.

Ö.y.: İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa. Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ.

A.y.: Herakles sağda, Girit boğası ile güreşiyor; yazıt içinde, Herakles'in sopası; ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡ.

402. ***AE** 28 mm., 9 gr.; SNGStancomb, 1088.

Ö.y.: Π Λ ΓΑΛΛΙΗΝΟΣ ΣΕΒ. İmparatorun defne çelenkli büstü, zırh ile, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΩΤΑΝ ΝΕΟΚΟΡΩΝ. Athena Nikephoros, ayakta, sağa, miğfersiz, khiton giyinmiş halde, sağ elinde bir mızrak ve solda kalkan tutuyor, arkasında, hilal.

403. ***AE** 24 mm.; [Pl. LXII, 13] Waddington, no: 233.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ. Π...; Herakles dizleri üstünde, Nemea aslanıyla savaşıyor, sağa.

404. ***AE** 27 mm.; [Pl. LXII, 14] Waddington, no: 235.

Ö.y.: Benzer deskripsiyon.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ. Herakles, çıplak, aslan postu ile örtülü bir kaya üstünde oturuyor, sola; sağ elinde bir Kantharos tutuyor ve solda, sopasına yaslanıyor.

405. ***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 15], Waddington, no: 236.

Ö.y.: ΑΥΤ ΚΑΙΣ ΠΟΥ ΓΑΛΛΗΝΟΣ ΑΥΓ. İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa.

A.y.: [ΗΡΑΚΛΗΑΣ] ΝΕΟΚΟΡΩ ΠΟΝ; Herakles, çıplak, dinleniyor, sopasına ve aslan postuna doğru uzanıyor; Yay ve kılıf.

406. ***AE** 22 mm.; [Pl. LXII, 17]Waddington, no: 239.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Herakles çıplak, omuzları aslan postu ile örtülü, sağa doğru ilerliyor, Augias'ın ahırlarını temizlemek için iki eliyle kancalı bir mızrağı tutuyor.

407. ***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 18], Waddington, no: 241.

Ö.y.: ΑΥ Π ΛΙ ΓΑΛ.... İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa. (Kaynakta görsel bulunmuyor.)

A.y.: ΗΡΑΚΛΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕΙΤΑΝ ΠΡΑΤΑ ΠΟΝ.... Tykhe, ayakta, sola, bir bereket boynuzu ve dümen tutuyor, ch. Sağda, H.

408. ***AE** 25 mm.; [Pl. LXII, 19], Waddington, no: 243.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ. Vazo.

409. ***AE** 24 mm.; [Pl. LXII, 21], Waddington, no: 246.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ. Masa, üstünde vazo.

410. ***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 20], Waddington, no: 245.

Macrianus (260-261)

Ö.y.: Τ ΦΟΥΑΒ ΙΟΥΝ ΜΑΚΡΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. İmparatorun defne çelenkli büstü, sakalsız, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡΩ. Dionysos çıplak, tahtta oturuyor, sağ elini başının üstüne doğru kaldırıyor, sol elini bacaklarındaki Thyrsos'a çeviriyor?

411. ***AE** 25 mm.; Waddington, no: 257.

Ö.y.: [Τ . ΦΟΥΛ]Β ΙΟΥΝ . ΜΑΚΡΙΑΝΟC Α... İmparatorun defne çelenkli büstü, zırh ile.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΩΚΟΡ. Herakles, çıplak, önde, ayakta, sağ elinde sopasını ve solda yay tutuyor, kolunda aslan postu.

412. ***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 29], Waddington, no: 256

Salonina (268)

Ö.y.: ΚΟΡΝ CΑΛΩΝΕΙΝΑ CΕΒ. Büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΟΚΟΡΩΝ; Athena Nikephorossola ilerliyor, başı dönük, mızrağını aşağıya çeviriyor; kolunda kalkan.

413. ***AE** 20 mm.; [Pl. LXII, 22], Waddington, no: 248.

Ö.y.: ΚΟΡΝΗ ΣΑΛΟΝΕΙΝ Α; Salonina büstü.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑ ΣΝΕΟΚΩΝ; Athena Nikephoros, sola.

414. ***AE** 5.48 gr.; LindgrenCollection, 123.

A.y.: Poseidon çıplak, sağa, sağ ayağı pruva üstünde, sol elinde yunus ve sağda trident tutuyor.

415. ***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 23], Waddington, no: 249.

A.y.: Aphrodite dökümlü elbise ile, ayakta, sağa; sağ eliyle bir asaya yaslanıyor ve sol elinde bir elma tutuyor.

416. ***AE** 21 mm.; [Pl. LXII, 24], Waddington, no: 251.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑC ΝΕΩΚΟΡ. Aphrodite? bol dökümlü elbise ile, ayakta, sağa; sağ elinde bir elma tutuyor.

417. ***AE** 17 mm.; [Pl. LXII, 25], Waddington, no: 252.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡ...; Aphrodite çıplak, önde, solda bol dökümlü bir kumaş ile örtülü bir stel.

418. ***AE** 20 mm.; [Pl. LXII, 26], Waddington, no: 253.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ. Tykhe başı, kuleli taç ve duvak(?)ile, sağa.

419. ***AE** 24 mm.; [Pl. LXII, 27], Waddington, no: 254.

Ö.y.: ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΣ. Defne yapraklı büst, sağa.

A.y.: ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤ. Tykhe ayakta, sola, bir bereket boynuzu ve dümen tutuyor.

420. ***AE** 24 mm.; [Pl. LXII, 28], Waddington, no: 255.

SONUÇ

Heraclea Pontica kentinin tarihi ve sikkelerini ele aldığımız bu çalışmada, ilk aşamada kentin antik kaynaklarına odaklanılmıştır. Kentin yerel tarihçileri ve kent hakkında bilgi veren diğer antik kaynaklarla ilgili bilgiler verilmiştir. Heraclea Pontica'nın en erken dönem tarihçisi olan Herodorus'un İ.Ö. 5. Y.y.'a tarihlenen eserinden başlanarak, diğer Heraclea Pontica yerel tarihçileri olan Promathidas, Amphitheus, Nymphis, Domitius Callistratus, Memnon'un eserleri ile ilgili kısaca bilgi verilerek kent tarihi hakkında katkılarına değinilmiştir. Heraclea Pontica ile verdikleri bilgilerle bugün kente dair bildiklerimizi derinleştiren yine İ.Ö. V-IV yy. tarihçilerinden Ephoros ve Theopompus, ünlü tarihçi Isocrates, Pseudo-Khion gibi isimler ve elbette Ksenophon ve Strabon'un dolaylı da olsa kent tarihi ile ilgili verdikleri bilgilere değinilmiş böylece Heraclea Pontica kentinin antik dönemdeki genel görünüşü ve politik durumu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Tezin bu bölümünde, Antik tarihçilerin eserlerinin özellikle tiranlığa yoğunlaşması ve bir kısmının kente dair bilgiler vermekten çok öznel görüşlere yer vermesi, bu kaynaklara karşı eleştirel yaklaşımın oldukça önemli olduğunu ortaya koymuştur. İ.Ö. V-IV. Yy. tarihçilerinden Theopompus'un tiranlara karşı oldukça sert eleştiriler içeren eserinin Memnon'a kaynak oluşturması ve onun bu dönemi birçok detayıyla birlikte sunması, Memnon'u Heraclea Pontica ile ilgili bilgiler kaleme alan diğer antik kaynaklara göre ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle tezde özellikle Hellenistik dönemi anlatırken eserine en çok yer verilen yazar, Memnon olmuştur. Bununla birlikte yukarıda değinilen nedenlerden dolayı yazarın yorumları ile diğer kaynaklarda yer alan bilgilerin örtüşmesine önem verilmiştir.

Birçok Heraclealı tarihçi gibi özellikle Herodorus ve Nymphis'in yorumları, tarihçi Apollonius Rhodius'un Argonautların Mariandy ülkesine gelişini anlattığı "Argonautica" isimli eserinde yer almaktadır.

Strabon'un diğer tarihçilerden ayrılan, Heraclea Pontica'yı kuran halkın Miletos'lu olduğu bilgisinin diğer hiçbir antik yazarın aktardıklarıyla örtüşmemesi ve bölgede yapılan kazılardan elde edilen verilerde Megara ve Boeotia kökeninin ön plana çıkması, Strabon'un verdiği bu bilgiye mesafeli yaklaşmayı gerektirir. Bu

nedenle Strabon'un bu düşüncesini destekleyecek yeni veriler ortaya çıkana kadar, Heraclea Pontica'yı kuran halkın Mariandy'ler olduğu kabul edilmiştir.

Yapılan çalışmada, Heraclea Pontica kentinin Gnesioukhus tarafından kurulduğunda demokratik özellikler taşıdığı ve *ha boula kai ho damos* adlı bir meclise sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁷ Tezdeki bulgulardan biri, Tiran I. Klearkhos tarafından dağıtılan bu meclisin sürgün edilen üyelerinin, kentin politik geleceğini belirlemesi adına önemli olduğudur. Zira Heraclea Pontica, İ.Ö. 364'ten İ.Ö. 280 yılına kadar 84 yıl boyunca demokrasiden uzak bir çizgide ilerlese de, I. Klearkhos tarafından dağıtılan meclisin üyeleri, sürgün oldukları bölgelerde kurdukları ilişkilerle konuyu sürekli olarak gündemde tutmuşlar ve Heraclea Pontica'da 84 yıl süren oligarşiye rağmen demokrasi ve özgürlük düşüncesinin solmasına izin vermemişlerdir. Bu nedenle meclis üyelerinin Heraclea'ya geri dönmesi konusu, kalıcı bir sorun olarak tiranların karşısına çıkmıştır. Bunda elbette sürgün edilen bu meclisin üyelerinin ve onların varislerinin aristokrat ailelerden gelen nüfuzlu kişiler olmasının önemi büyüktür. Nitekim III. Aleksandros döneminde, tiran Dionysios'a Heraclea sürgünlerinin kente geri dönmeleri şartı getirildiği⁵⁸ ancak III. Aleksandros'un ölümüyle bu konunun ivedilikle rafa kaldırıldığını söylemek mümkündür. Aslında bu konunun Heraclea tiranları tarafından sürekli olarak gözardı edilmesi, sürgün edilen eski meclis üyelerinin kentte bir özgürlük düşüncesi filizlendirme olasılığına karşı alınan bir önlem gibi görünmektedir. Kentte yeniden oluşabilecek demokrasi fikrini kendi iktidarlarına yönelik bir tehdit olarak görmüş olmalıdırlar. Aslında oligarşik sürecin en sonunda gelinen noktada bu korkularında haksız olmadıklarını söylemek mümkündür. Heraclea Pontica, İ.Ö. 281 yılında Lysimakhos'un ölümünden sonra bir süre yaşanan politik karışıklıkların ardından özgürlüğüne kavuşmuştur. Kentin bu özgürlüğü İ.Ö. 70 yılında Roma generali Aurelius Cotta'nın kenti ele geçirmesine kadar sürmüştür.

Kuruluşunun ardından kısa süre içinde büyüyen Heraclea Pontica'nın bu gelişmesinin ardında ne ya da neler vardır? Bunlardan ilki, kentin limanı ve kent çevresinde yetişen ürünler olmalıdır. Yine de kentin lokasyonunun getirdiği büyük avantaj bu büyümede en önemli etkenlerden biri olmalıdır. Kent batıda yer aldığı için, Trakya ve Ege'deki önemli ticaret merkezi konumundaki olan kentlere ve Hellas

⁵⁷ Burstein, *Outpost of Hellenism*, s.19.

ana bölgesine yakındı. Ayrıca Karadeniz'in kuzeyinden ya da doğusundan gelen ticaret gemilerinin doğal istasyonu konumunda önemli bir lojistik pozisyondaydı. Özellikle tiranlar döneminde güçlenmeye başlayan kent, Hellenistik dönem boyunca Karadeniz'in güneyindeki en önemli deniz gücü haline gelmiştir. Deniz ticaretinin yanısıra kendi topraklarında ürettiği tahıl ürünleri, yaptığı şaraplar ve dağlarından çıkardığı kereste ve elbette ticari gemilerin uğrak noktası olan limanı sayesinde kısa süre içinde Karadeniz'in güney kıyılarındaki en önemli kent haline gelmiştir. Hellenistik dönem öncesinde Karadeniz'in kuzeyine açılarak denizaşırı koloniler kurmuş, Hellenistik dönemde ise, karada topraklarını genişletmiştir.

Tüm bu nedenlere ek olarak Heraclea'nın yükselişinin nedenleri arasında politik ilişkilerinin de etkisi olsa gerektir. Önce İ.Ö. 364 yılında iktidara gelen tiran I. Klearkhos döneminde II. Artakserkses'e gönderilen elçiler, olumlu bir anlaşmayla geri dönmüşler ve bu anlaşma, Pers imparatorluğunun sonuna kadar devam edecek olan iyi ilişkilerin bir başlangıcı olmuştur. Hellenistik dönemde III. Aleksandros'un Bithynia'ya düzenlediği atakların sonuç vermemesi ile bu dönemdeki etkiden olabildiğince uzak kalan kent, III. Aleksandros ve valileriyle yine denge politikası yürütmüştür. İ.Ö. 320 yılından sonra yani III. Aleksandros'un ölümü ve Perdikkas tehlikesinin ortadan kalkmasıyla tiran Dionysios, karada da sınırlarını genişleterek Billaeus (Filyos) nehrini aşır Tium, Kromna, Sesamus ve Kytoros'u topraklarına kattı. Bu dönemde tiran Dionysios, III. Aleksandros tehdidinden kurtulmuş, onun valileriyle yaptığı anlaşmalarla da, kente karşı düzenlenebilecek olası saldırılara karşı önlem almıştır. Kent, tiranlık sonrasında, Küçük Asya'da Mithradates'in güçlendiği ve Roma ile mücadelesinin tüm Anadolu'yu etkilediği dönemlerde yine her iki tarafla iyi ilişkiler kurarak özgür kalmayı başarmıştır. Kentin bu politikası, Roma tarafından ele geçirilene kadar devam etmiştir.

Tezde ele alınan konulardan biri de, Heraclea Pontica'nın önemli bir deniz gücü haline gelmesinin ardından Karadeniz'in kuzeyinde kolonileri olup olmadığı, var ise hangi kolonilere sahip olduğu konusudur. Bu noktada Kırım bölgesi yani Tauri Chersonesos'unda yapılan çalışmalar bize yol göstermektedir. Özellikle sikkeler incelendiğinde 4. Y.y.'da, Kuzeybatı Chersonesos, Kromna, Kerkitis ve Amisos'un Heraclea Pontica ile neredeyse aynı figürleri taşıyan paralar çıkarması, Heraclea sikkelerinin bu bölgede etkili olmaya başladığını gösterir. Ayrıca İ.Ö. 375 yıllarından İ.Ö. 4. Yy sonlarına kadar göç aldığı anlaşılan Chersonesos'ta yapılan kazılarda, içinde Heraclea Pontica ve Sinope'ye ait olduğu düşünülen amphoraların

bulunması da bu konudaki iddiaları güçlendirir. Bu amphoralar, İ.Ö. 325-300 yıllarına tarihlenen, üzerinde dizleri üzerinde Parthenos ve kızıl akbaba betimleri yer alan bir sikke tipiyle aynı betimlere sahiptir.⁵⁹

Tauri Chersonesos'un *emporion*⁶⁰ olarak Heraclealılar tarafından kurulduğu düşüncesine yönelik bir başka kanıt, kent ile Chersonesos arasında benzer işlevleri olan bazı din görevlilerinin varlığını öğrenmemiz olmuştur. Bir din görevlisinden oluşan bir organın muhtemelen Heraclea'da, hem Megara hem de Chersonesos'ta bulunan bir okulda var olması ve bu organın işlevleri arasında kamu kararlarının okunması ve dini ilişkilerle bağlantılı stela yönetim kararlarının hazırlanması gibi benzer görevleri olması önemli bir bulgu olmuştur.⁶¹ İ.Ö. 4-3. Yüzyıllara tarihlenen bir definden çıkarılan Chersonesos sikkeleri ile Heraclea ile Chersonesos arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğunu ve her iki şehrin büyümesinde önemli ekonomik katkıları olduğunu görüyoruz.⁶²

Görüldüğü üzere Heraclea Pontica, İ.Ö. 4. Yüzyıl itibarıyla oluşturduğu deniz gücü sayesinde Karadeniz'in kuzeyinde Chersonesos ve bugünkü Romanya'da Kallatis (Mangalia) kolonilerini kurarak, Karadeniz'de ticari açıdan önemli üslere sahip olmuştur.⁶³ Bununla birlikte Heraclea'nın sıkça ticari ilişkiler içinde olduğu bilinen Theodosia'nın Bosphorus tehditlerine karşı zaman zaman Chersonesos ve Heraclea tarafından yardım alması⁶⁴ ve Theodosia ve Phanagoria'nın sikkelerinde, Heraclea Pontica'nın İ.Ö. 4. yy sikkelerinde adeta sembolü haline gelen "Boğa" betimlemelerinin görüldüğü sikke tiplerinin görülmesi, Theodosia'nın da Heraclea Pontica kolonisi olabileceği sorusunu akla getirmektedir.⁶⁵ Heraclea Pontica sikkelerine baktığımızda, özellikle Roma imparatorluk dönemi 3. Y.y. sikkelerinde bazı sikkelerde üç figürün yer aldığını görüyoruz. Tahtta oturan Zeus ya da

⁵⁹ J.G.F., Hind, "Greek and Barbarian Peoples on the Shores of the Black Sea", *Archaeological Reports*, No. 30 (1983-1984), Published by: The Society for the Promotion of Hellenic Studies, pp. 71-97, s. 97.

⁶⁰ Emporion: Antik çağda ticari amaçla kurulan küçük kentler.

⁶¹ Saprkyn, *Heraclea Pontica*, s.11.

⁶² Treister, Michail J., and Yuri G. Vinogradov. "Archaeology on the Northern Coast of the Black Sea." *American Journal of Archaeology*, vol. 97, no. 3, 1993, pp. 521–563. Çevrimiçi: Kasım, 2019, JSTOR, link: www.jstor.org/stable/506367.

⁶³ Öztürk, "Herakleia Pontika", s.507.

⁶⁴ Hind, "Greek and Barbarian", s. 85.

⁶⁵ Burstein, "The War Between Heraclea", s.402.

Demos'un betimlendiği bu sikkede, Zeus'un ayak dibinde 3 küçük figür bulunmaktadır. Waddington bu 3 figürü Şansölye ya da Heraclea kolonileri şeklinde yorumlamıştır.⁶⁶ Yine 3. Yy.'a ait Maximinus Thrax dönemine ait bir sikkede, benzer şekilde üç figür tarif edilmiştir.⁶⁷ Eğer Waddington'un bu üç figürün Heraclea'nın kolonileri olduğu değerlendirmesi doğru ise, Chersonesos ve Kallatis'in yanı sıra 3. koloninin Thedosia olma olasılığı yüksektir. Ancak bu sikke, daha çağdaş bir çalışmada, 3 güzeller olarak yorumlanmıştır.⁶⁸

Heraclea Pontica, Lysimakhos'un İ.Ö. 281 yılında ölümünün ardından birçok karışıklık yaşamıştır. Kent, Küçük Asya'da baş gösteren Seleukos tehlikesi, Galatialılar ve Bithynia tehditleriyle karşılaşsa da, işgale uğramamış, Mithradates ve Roma ile olan iyi ilişkiler sayesinde, Roma generali Aurelius Cotta tarafından yapılan saldırıyla kentiele geçirene kadar özgür bir yerleşim olarak varlığını sürdürmüştür.

Roma himayesine girdikten sonra, Cumhuriyet döneminde Caesar'ın doğu politikasıyla kente yerleştirilen koloniler kentin yeniden parlak bir dönem yaşamaya başlamasını sağlamıştır. Heraclea Pontica, bu kolonistlerin öldürülmesiyle bu özelliğini bir süreliğine yitirse de Augustus döneminde bu politikaya geri dönmüştür.

Peki Caesar ve Augustus, Heraclea Pontica'yı neden koloni kenti olarak düşünmüştür?

Bu sorunun olası cevabı, Roma'nın Küçük Asya'da kalıcı bir hakimiyet kurmak istemesiyle ilişkilidir. Bilindiği gibi Roma, İ.Ö. 129 yılında Asia eyaleti'nin topraklarına katılmasıyla Doğu Akdeniz'de önemli bir üs kazanmış oluyordu. 1. Yy.'a geldiğinde bölgedeki faaliyetleri artmış, önce İ.Ö. 74 yılında Bithynia eyaletini vasiyet yoluyla kazanmış, ardından Pompeius döneminde Mithradates tehlikesinin de atlatılmasıyla bölgede yeni bir yapılanma dönemine girişmişti. *Lex Pompeia*'nın getirmiş olduğu düzenlemeler ve özellikle yeni ele geçirilen Bithynia ve Pontus bölgeleri, Roma'nın bölgede aktif ve etkili bir rol oynamak istemesiyle daha hareketli bir hale bürünmüştür. Caesar döneminde Heraclea Pontica'ya getirilen İtalyan vatandaşlarının, Roma'daki haklarıyla aynı vatandaşlık haklarına sahip olması ve

⁶⁶ Sikke no: 221.

⁶⁷ Sikke no: 360.

⁶⁸ Peter Robert Franke, *Roma Döneminde Küçükasya*, Çev.: Nazahat Baydur ve Banu Theis-Baydur, Ege yayınları, 2007.

bazı vergilerden muaf tutulmaları gibi faktörler, Roma'nın bölgeyi sosyal ve kültürel olarak da domine etmek istediğini açık bir şekilde gösterir. Neden Heraclea Pontica'nın seçildiği konusunda ise, Roma'nın diğer kolonilerine bakmak yeterli olacaktır. Augustus döneminde resmi olarak Apameia ve Sinope, resmi olmayan bir şekilde Lampsakos ve Heraclea Pontica'dan oluşan bu kentlerin Kuzey Ege'den başlayan hat boyunca denizden ilerleyerek Pontos bölgesine ulaşan bir çizgi çizdiğini görürüz. Roma, yeni oluşturduğu bu bölgeleri denizden de kontrol altına almak istemiş olmalıdır. Neden Apameia ve Sinope'nin resmi ve Heraclea Pontica'nın resmi olmayan koloniler olduğunu ise elimizde bunu kanıtlayan belgeler olmadığı için kestirmek zordur. Ancak, koloni olarak önce Roma'nın yeni eyaleti Bithynia bölgesinde önemli bir konumda yer alan Apameia ve Pontos bölgesinde yer alan Sinope düşünülmüş, daha sonra bu bölgeye gidiş yolu üzerindeki önemli ve güvenilir limanlarla lojistik destek sağlanmak istenmiş olabilir. Bir diğer olası neden, Heraclea Pontica'nın bölge için öneminin anlaşılmasından sonra, kentin ekonomik getirilerinden faydalanılmak istenilmesi olabilir. Heraclea Pontica'nın Karadeniz'in kuzeyindeki kolonileri, deniz ticareti için önemli limanlardan biri olması ve Pontos'a giden deniz yolu üstünde yer alması, büyük olasılıkla bu politikanın Heraclea'da uygulanmasında etkili olmuştur.

Heraclea Pontica sikkeleri içinde, yayımlanmış kataloglarda yer alan Hellenistik döneme ait 216, Roma İmparatorluk dönemine ait 204 adet olmak üzere toplam 420 adet sikke, bu tezkapsamında incelenmiş ve kataloğa eklenmiştir. Söz konusu kataloglar tezin Bibliyografya-Kaynakça kısmında belirtilmiş olup, fiziki bir inceleme yapılmamıştır. Bu sikkelerden elde ettiğimiz ana sonuçlar şunlardır:

Hellenistik dönem boyunca en sık kullanılan betimleri incelediğimizde, kentin ktitesi olan Herakles, boğa ve aslan atribüsleri ve ona ait sopa, ok, yay, sadak gibi silahlar en sık kullanılan betimlerdir. Herakles başı, inkus, Herakles'in sopası, Nemea Aslanı ile mücadele ve Girit boğası kentin İ.Ö. 5. Y.y.'da kuruluş dönemindeki sikkelerinin önemli özelliği olarak karşımıza çıkar. Bu dönemdeki sikkelerde, HPAKAEIA, HPAK, HPA lejandları kullanılmıştır

İ.Ö. 4. Y.y.'da, İ.Ö. 5. Y.y.'da yukarıda saydığımız betimlerin yanısıra yay, sadak, ok gibi silahlar, Timotheus/Dionysios dönemlerinde Herakles'in trophe kaldırdığı betimler ortaya çıkar. Bu dönemde I. Klearkhos döneminde ilk kez kullanılan Tykhe-Hera'nın yer aldığı betimler yer alır. 1.85 gr.'lık hemidrahmi, 1.2

gr.'lık diobol ve 0.72 gr.'lık oboller olarak basılan bu tipler I. Klearkhos dönemi boyunca sıkça görülür. Herakles dışında ilk kez farklı bir tanrı/tanrıçanın tercih edilmesinin nedenlerinden biri olarak tiran I. Klearkhos'un oligarşik bir düzen ile Heraclea Pontica'da yeni bir düzeni ve yepyeni bir başlangıcı simgelemek istediğini düşünebiliriz. Güçlü karakteriyle Hera ve şehrin koruyucu tanrıçası olarak bilinen Tykhe'nin sembolize ettiği bu özellikler, I. Klearkhos'un entelektüel birikimi de eklenince Hera-Tykhe tipinin seçiminde rol oynamış olmalıdır.

Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinde bir başka ayrıntı ise, Dionysos betimlerinin kent sikkelerinde yer almaya başlamış olmasıdır. İlk kez I. Klearkhos döneminde basılan bronz sikkelerde görülen Dionysos betimleri, daha sonra İ.Ö. 345-337 arasındaki Timotheus/Dionysos döneminde 9.95 gr.'lık gümüş staterler olarak yeniden görülür. Bu emisyonunda genç Dionysos, sarmaşıklı taç ile ve omzunda thyrsos ile betimlenmektedir. Sikkelerin arkasında ise bu dönemin en popüler betimlerinden biri olan Herakles'in trophe kaldırma sahnesi bulunmaktadır. Benzer betimler, Dionysos'un tahtta oturduğu, kantharos, thyrsos gibi atribüslerle süslenecek tiran Dionysios ve sonraki Hellenistik dönem boyunca devam etmiştir.

Hellenistik dönemdeki kent sikkeleri dışında, Krali sikkeleri incelediğimizde, iki farklı III. Aleksandros tipi basıldığını görürüz. Ön yüzde Aleksandros tipindeki Herakles başı ve arka yüzde tahtta kantharosla betimlenen Dionysos tipi ve ön yüzde Herakles, arka yüzde, Zeus'un tahtta oturduğu sahneyi betimleyen iki emisyon basılmıştır. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ lejandının kullanıldığı bu sikkeler daha sonra geç ve erken 2. Y.y.'da da basılır. Lysimakhos stilindeki, arka yüzde Athena Nikephorostipinin de yer aldığı bu emisyon Heraclea Pontica'nın gümüş sikkelerden oluşan son serisidir.⁶⁹

Hellenistik dönem Heraclea Pontica sikkelerinin, yukarıda bahsedildiği gibi Pers, Aigina, Rodos standartlarında gümüş ve bronz metallerle basılmış tipleri mevcuttur. Heraclea Pontica'ya ait kent sikkelerinin bir kısmında, tarih ifade eden Grekçe harfler görmek mümkündür. Ancak Hellenistik dönemin sonlarına doğru bu geleneğin terkedildiğini görüyoruz.

⁶⁹ Hoover, *Handbook of Coins*, s.159.

Hellenistik dönem sikkelerinde yer alan lejandlar, erken Hellenistik dönemde kentin adını taşıyan ΗΡΑΚΛΕΑ iken, Hellenistik dönem ortalarından başlayarak Roma İmparatorluk Dönemi sonuna kadar kullanılacak olan ve “Heraclea'nın” anlamına gelen “ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ” lejandlarıdır.

Heraclea Pontica kentine ait Roma dönemi şehir sikkeleri, Roma'ya bağlı diğer kentlerdeki sikkeler gibi, bronz olarak basılmıştır. Bu dönem sikkelerin ön yüzünde, basıldığı döneme ait imparatorun adı, ünvanı ve büstü, bazen çıplak, bazen miğferli, sıklıkla da defne çelenkli taç ile süslenmiş imparator başı ile betimlenir.

Şehrin adını aldığı kahraman Herakles'in ve ona ait sembollerden olan aslan başı postu, Herakles'in sopası, yay ve sadak atribüslerinin yine sikkelerde görülmeye devam etmiştir. Arka yüzdeki tipler ise bu dönemde oldukça zenginleşir. Arka yüzlerde, Herakles'in 12 görevi ile ilgili betimlemelerin görüldüğü tipler, bu dönemde zenginlik kazanmıştır. Augias'ın ahırlarının temizlenmesi, Girit boğası ile mücadele, Kerberos, Nemea aslanıyla savaş, Diomedes'in atını evcilleştirme⁷⁰ Kerynitic dişi geyiği ile mücadele⁷¹, Amazon kraliçesi Hippolyte ile savaş⁷² Roma dönemi Heraclea Pontica şehir sikkelerinde betimlenmiştir.

Ön yüzde, basıldığı döneme ait İmparatorun başı, genellikle defne yapraklı çelenkli bir betimle yer alır. Ön yüzde imparatorun adı ve ünvanı ve imparatorluk ifade eden “ΑΥΓ”, “ΑΥΤ” ve “Π ΣΕΠΤΙ”, “ΣΕΒ, ΣΕ” ya da “ΚΑΙC” ibarelerini bu sikkelerde sıkça görürüz.

Arka yüzde ise; Roma Dönemi'nde basılan Heraclea Pontica sikkelerinde, kentin adı yer almaktadır. Heraclea Pontica kentinin adı bu dönemde Latin alfabesiyle yazılan lejandlarla ifade edilmiştir. Lejandlar: ΗΡΑΚΛΗΑC ΕΝ ΠΟΝΤΩ, ΗΡΑΚΛΑC ΕΝΠΟΝΤΩ ve Hellenistik dönemde de kullanılan ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ şeklindedir.

Kentin kuruluşundan bu yana sıkça kullanılan Herakles betimlemeleri yine bu dönemde sıkça kullanılmakla birlikte, sikkelerin arka yüzlerinde, tanrı ve tanrıçalar ve onlara ait mitolojik öykülerin ise zenginleşmesi söz konusudur. İncelediğimiz kataloglar içinde birbirinden farklı 21 tanrı/tanrıça/kahramanın bu sikkelerde

⁷⁰ Bkz: Katalog: sikke no: 291-292.

⁷¹ Bkz: Katalog: sikke no: 327.

⁷² Bkz: Katalog: sikke no: 347-348.

kullanıldığını görüyoruz. Herakles, Aphrodite, Eros, Hygeia, Athena, Nike, Poseidon, Tykhe, Hera, Asklepios, Dionysios, Zeus, Harpocrates, Agathodamon, Hermes, Pomona, Nymphé, Omphale, Kybele, Demeter bu dönem sikkelerinde kullanılan tanrı, tanrıça ve kahramanlardır.

Roma imparatorluk dönemi Heraclea Pontica şehir sikkelerindeki imparatorluk kültürünü incelediğimizde, Heraclea Pontica kentine,⁴ Roma imparatoru döneminde *Neokoros* verildiğini görmekteyiz. İlk kez bu ünvanı veren Roma imparatoru, I. Philippus olmuş, ardından eşi imparatoriçe Otacilia Severa adınaneokoros verilmiştir. İmparator Valerianus, Gallienus, Macrinus ve yine imparatorluk ailesinden Salonina dönemlerinde de kente *neokoros* ünvanı verilmiştir.

Sikkelerde Neokoros Lejandları
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΟΚΟΡΩΝ
ΗΡΑΚΛΗΑ ΣΝΕΟΚΩΝ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΩ ΠΟΝΤΟΥ
ΗΡΑΚΛΗΑΣ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΜΑΤΡΟΣ ΠΟΛΙΩΝ

İncelediğimiz kataloglardan elde edilen sonuçlardan biri de, bu sikkelerde metropolis ünvanının kullanılması olmuştur. İmparator Traianus, Caracalla, Gordianus, Philippus ve Gallienus dönemindeki sikkelerde metropolis ünvanının kullanıldığını görüyoruz. Bu dönemde kullanılan lejandlar:

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛ

ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΙΤΑΝ

Roma döneminde Heraclea Pontica şehir sikkelerinde görülen başka bir özellik, kentte düzenlenen agonistik festivaller nedeniyle agonistik betimlerin yer aldığı sikkeler basılmasıdır. Gallienus ve Saloninus dönemlerinde karşılaştığımız agonistik betimli sikkelerde, bir masa üzerinde ödül tacı betimlenmektedir. Heraclea Pontica sikkelerinde Gallienus ve Saloninus dönemlerinde görülen agonistik ikonografilerin varlığına rağmen, sikkelerde yer alan lejandlarda agon ile ilgili hiçbir

ifade bulunmamaktadır. Bu sikkelerde kentin aldığı *neokoros* ünvanının görülmesi ise İmparator kültü ile ilişkili agon'lar düzenlenmiş olabileceğine dair ipucu içerir.

BİBLİYOGRAFYA / KAYNAKÇA

ANTİK KAYNAKLAR

- Cassius Dio: *Rhomaika: Dio's Roman History. I-IX.*Çev., Earnest Cary. 9 Volume.The Loeb Classical Library. London:Heinemann- Cambridge, Mass.: HarvardUniversity Press, 1914-1927.
- Justinus: Epitome of Pompeius Trogus, Phillippic Histories Books 16-20- Translated By Rev.: J.S. Watson, 1853.
- Ksenophon: *Anabasis- Onbinlerin Dönüşü*, çev.: Tanju Gökçöl, 1998.
- Memnon: *Herakleia Pontike Tarihi*, çev: Murat Arslan, İstanbul, Odin Yayıncılık, 2007.
- Strabon: *(Geographika) Antik Anadolu Coğrafyası*, çev.: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.

MODERN KAYNAKLAR

- Akkaya, Tayfun: *Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi)'nin Tarihi Gelişimi ve Eski Eserleri*, Troya Yayıncılık, İstanbul-Türkiye, 1994.
- Arslan, Murat: *Küçük Asya Historiografaları ve Eserleri, Vir Doctus Anatomicus Studies in Memory of Sencer Şahin*, Kuzgun Yayınevi, İstanbul 2016, s. 98-110
- Arslan, Murat: *Küçük Asya Historiografalarına bir Örnek: Herakleia Pontikeli Memnon ve Eseri, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları-XX*, Mersin, 2012.
- Arslan, Murat: *Memnon'un Herakleia'sı ve Yorumlanması*, İstanbul, 2007.
- Arslan, Murat: *Mithradates, Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı*, Eskiçağ Tarihi Dizisi: I, İstanbul, Odin Yayıncılık, 2007.
- Boatwright, Mary T.: *Hadrian and The Cities of the Roman Empire*, Princeton University Press, 2018.
- Burrell, Barbara: *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Cincinnati Classical Studies, Book 9, Brill, 2004.
- Burstein, S.M.: *Outpost Of Hellenism: Emergence Of*

- Heraclea On The Black Sea*, University of California Publications: Classical Studies; v. 14, 1976.
- Burstein, S.M.: "The War Between Heraclea Pontica and Leucon I of Bosphorus", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Vol. 23, No. 4, 1974, pp. 401-416.
- Demirtaş, Nurgül – Pınarcık, Pınar: "Heraclea Pontica Sikkeleri Üzerinde Herakles'in On İki İşinin Tasvirleri", *Tykhe Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Aralık 2016, s.64-102.
- Doğancı, Kamil: "Roma İmparatorluğu'nun Bithynia Pontus Eyaletinde Uyguladığı Askeri Politikalar", *The Journal of Academic Social Science*, yıl:5, Sayı:56, Ekim-2017, s. 68-85.
- Erhat, Azra: *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1984.
- Erol-Özdizbay, Aliye: *Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agon'lar ve Agonistik Sikkeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011.
- Franke, Peter Robert: *Roma Döneminde Küçükasya*, Çev.: Nazahat Baydur ve Banu Theis-Baydur, Ege yayınları, İstanbul, 2007.
- Hind, J. G. F.: "Greek and Barbarian Peoples on the Shores of the Black Sea", *Archaeological Reports* No. 30 (1983-1984), Published by: The Society for

the Promotion of Hellenic Studies, pp. 71-97.

Hoover, Oliver D.:

Handbook of Coins Of Northern and Central Anatolia: Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and the Kimmerian Bosphoros) Fifth to First Centuries BC, Classical Numismatic Group, 2012.

Howgego, Christopher:

Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi, Çev: Oğuz Tekin, Homer Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 2013.

J.Y.A.

“Unpublished Coins Of Nicaea” In Bithynia, *The Numismatic Journal* 1, 1836, 1-10.

Jones, A.H.M.:

Cities Of Eastern Roman Provinces, Revised By: Michael Avi-Yonah et al, Second Edition, Oxford University Press, London, 1971.

Jonnes, Lloyd and Ameling, Walter:

The Inscriptions Of Heraclea Pontica with a Prosopographia Heracleotica, Dr. Rudolph Habert GMBH, Bonn, 1994.

Kaya, M.A.:

“Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 38, 2005, s. 11-30.

Magie, David:

Roman Rule In Asia Minor To The End

Of The Third Century After Christ Volume II, Editorial Supervision: Marie Stareck, Ayer Company, Publishers, Inc, Salem, New Hampshire, Reprint Edition, 1988.

Marek, Christian:

Pontus Et Bithynia Die Römischen Provinzen Im Norden Kleinasiens, Verlag Philipp Von Zabern – Mainz Am Rhein, Zürich, 2003.

Nowack, Ernest:

“Journeys in Northern Anatolia”, *Geographical Review*, Vol. 21, No. 1 (Jan., 1931), s.70-92.

Oktan, Mehmet:

Lex Pompeia ve Bithynia-Pontos Eyaletinin Yönetimi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2004.

Öztürk, Bülent:

“Herakleia Pontika (Zonguldak – Karadeniz Ereğli) Antik Kenti Epigrafik Çalışmaları ve Tarihsel Sonuçları”, *I. Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi*, 06-09 Ekim 2011, Sinop, Türkiye, s.505-527.

Peck, Harry Thurston:

Harpers Dictionary of Classical Antiquities, New York Harper and Brothers, 1898.

Price, M. Jessop:

“Greek Imperial Coins: Some Recent Acquisitions by The British Museum”, *The Numismatic Chronicle* (1966-),

Royal Numismatic Society, Seventh Series, Vol. 11 (1971), pp. 121-134.

Reid, James Smith: *The Municipalites of the Roman Empire*, University of Cambridge Press, 1913.

Robinson, David M.: "Ancient Sinope", *The American Journal of Philology*, Vol. 27, No. 2, The Johns Hopkins University (1906), pp. 125-153.

Robinson, Eric W.: *The First Democracies: Early Popular Government Outside Athens*, Stuttgart, 1997.

Rostovtsef, M.: "Pontus, Bithynia and The Bosphorus", *The Annual of the British School at Athens*, Vol. 22 (1916/1917-1917/1918), pp. 1-22.

Saprykin, S.J.: *Heracleia Pontica and Tauric Chersonesus Before Roman Domination. VI-I Centuries B.C.*, Amsterdam, 1997.

Smith, William: *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, Volume 2, 1867.

Sorensen, Soren Lund: *Between Kingdom And Koinon: Neapolis/Neolaudiopolis And The Pontic Cities*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2016.

- Stancomb, William, M.: A Group of Staters of Timotheus And/or Dionysius, Tyrants of Heraclea Pontica." *The Numismatic Chronicle* (1966-) 160 (2000): 263-68.
- Stancomb, William, M.: "The Autonomous Bronze Coinage of Heraclea Pontica", *The Numismatic Chronicle* (1966-) Vol. 169, Published by: Royal Numismatic Society, 2009, p. 15-28.
- Taşdöner, Kevser: *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2017.
- Tekin, Oğuz: *Eski Anadolu ve Trakya: Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12- M.S.4. Yüzyıllar Arası), İletişim Yayınları, İstanbul, 2007*
- The Greek Colonisation of the Black Sea Area: Historical Interpretation of Archeology*, ed.: Gocha R. Tsetkladze, Stuttgart, 1998.
- Treister, Michail J and Vinogradov, Yugi G.: "Archaeology on the Northern Coast of the Black Sea" *American Journal of Archaeology*, vol. 97, no. 3, 1993, pp. 521–563.
- Turan, Olcay: *Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu'daki Roma Kolonileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2014.

Weigel, Richard, D.:

"An Augean Stables Coin type From Nicaea." *Museum Notes (American Numismatic Society)* 31, 1986, pp.167-69.

KATALOGLAR

Ancient Bronze Coins of Asia Minor and The Levant, Lindgren Collection, Henry Clay Lindgren – Frank L. Kovacs, 1985.

Collection R. Jameson, *Suite Des Monnaies Grecques Antiques Et Imperiales Romanes*, Description Et Planches, Paris, 1924.

Münzkabinet Der Stadt Winterthur, Hansjörg Bloesh, *Griechische Münzen In Winterthur*, Tafelband 2, ty.

Recueil General Des Monnaies Grecques D'Asie Mineure, Bithynie (Jusqu'a Juliopolis), W. H. Waddington, E. Babelon, Th. Reinach, Paris, 1908.

Recueil General Des Monnaies Grecques D'Asie Mineure, I Pont et Paphlagonie, W. H. Waddington, E. Babelon, Th. Reinach, Arnaldo Forni Editore, Paris baskısının yeniden basımı, 1904-1912.

Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung Der Universitat Bibliothek Leipzig, I. Band, Autonome Griechische Münzen, Hirmer Verlag – München, 1993.

Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Münzsammlung Der Universität Tübingen 3. Heft, Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1985.

Sylloge Nummorum Graecorum France Bibliothèque Nationale, Cabinet Des Medailles, Collection Jean Et Marie Delepierre, Paris, Bibliothèque Nationale, 1983.

Sylloge Nummorum Graecorum The Royal Collection Of Coins and Medals Danish National Museum, Bosphorus-Bithynia, Einar Munskgaard, Copenhagen, 1944.

Sylloge Nummorum Graecorum State Pushkin Museum Of Fine Arts, Coins Of The Black Sea Region, Part II, Ancient City Of The Black Sea Littoral, Sergei A. Kovalenko, Peeters-Leeuven-Paris-Walpole, MA, 2014.

Sylloge Nummorum Graecorum Volume V, Ashmolean Museum Oxford, Part IX Bosphorus-Aeolis, Richard Ashton & Stanley Ireland, British Academy, 2007.

Nummorum Graecorum Deutschland, Sammlung v. Aulock, Nachtrage I, Pontus-Paphlagonien-Bithynien, 15. Heft, Nr. 6674-7190; Berlin-1967.

Sylloge Nummorum Graecorum Volume VIII, Hart Collection, Blackburn Museum, 1989.

Sylloge Nummorum Graecorum Volume IX The British Museum Part I: The Black Sea, London-1993.

Sylloge Nummorum Graecorum Österreich, Sammlung Leypold, Wiener Neustadt, Kleinasiatische Münzen der Kaiserzeit, Band I: Pontus-Lydien,

Wolfgang Szaivert und Claude Daburon, Wien 2000.

Sylloge Nummorum Graecorum Volume VI The Lewis Collection In Corpus Christi College, Cambridge Part I, The Greek and Hellenistic Coins, London, 1972.

Sylloge Nummorum Graecorum Volume XI, The William Stancomb Collection Of Coins Of The Black Sea Region, The British Academy, 2000.

Tekin, Oğuz, *Grek ve Roma Sikkeleri*, Yapı Kredi Koleksiyonu, İstanbul, 1994.

Tekin, Oğuz, *Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu*, Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 2003.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Antiktarih.com

Archive.org

Asiaminorcoins.com

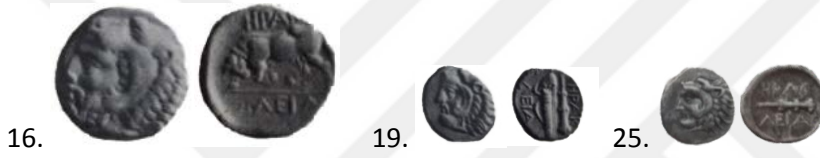
Coinarchives.com

Jstor.org

Oxford Classical Dictionary

EKLER

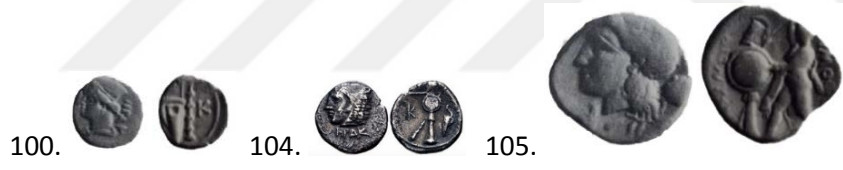
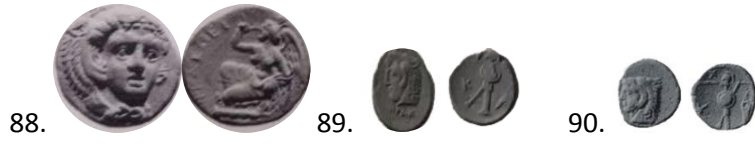
LEVHA I

LEVHA II

LEVHA III

LEVHA IV

LEVHA V

LEVHA VI

LEVHA VII

LEVHA VIII

LEVHA IX

LEVHA X

LEVHA XI

LEVHA XII

255.

256.

257.

258.

259.

260.

261.

262.

263.

264.

265.

LEVHA XIII

LEVHA XIV

285.

286.

LEVHA XV

287.

288.

290.

292.

294.

295.

297.

298.

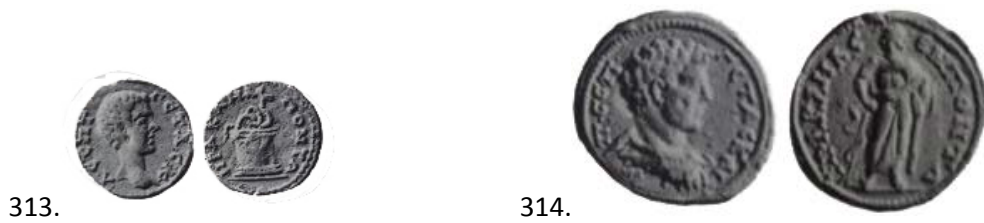

299.

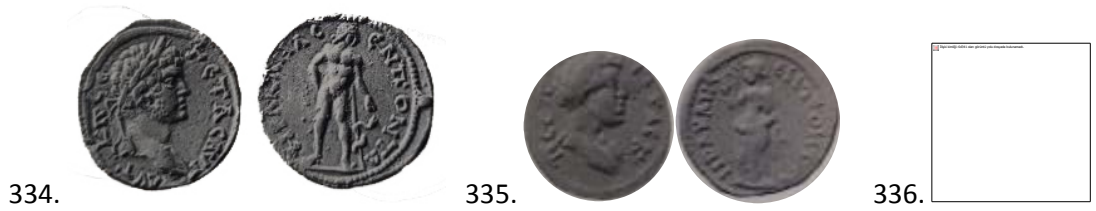

LEVHA XVI

LEVHA XVII

337.

338.

LEVHA XVIII

341.

343.

344.

345.

346.

348.

349.

351.

352.

LEVHA XIX

LEVHA XX

LEVHA XXI

375.

377.

378.

379.

380.

381.

382.

383.

384.

385.

LEVHA XXII

386.

387.

388.

389.

390.

391.

392.

393.

LEVHA XXIII

LEVHA XXIV

